

Ruimte Maken voor Gezondheid In De Stad

Lessen uit de Zuid-Limburgse steden Maastricht en Kerkrade



Ruimte Maken voor Gezondheid In De Stad

Korte samenvatting	1
1. Inleiding en leeswijzer	2
2. De RuimteGIDS methode.....	3
3. Het Blauwe Loper-gebied in Maastricht West.....	5
3.1. Het 'Buurtpark Blauwdorp': bewoners laten meedoen met ontwerpen van een nieuw park in een versteende buurt	7
3.1.1. Introductie van de casus.....	7
3.1.2. Leervragen voor de casus	15
3.1.3. Beschrijving van de casus	15
3.1.4. Antwoorden op de leervragen	43
3.2. 'Het Bankapark': een tuin met publieke kansen.....	47
3.2.1. Introductie van de casus.....	47
3.1.2. Leervragen voor de casus	53
3.2.3. Beschrijving van de casus	53
3.2.4. Antwoorden op de leervragen	60
3.3. Een netwerk van speelplekken voor sporten, ontmoeten en ontspannen in de buurt	63
3.3.1. Introductie van de casus.....	63
3.3.2. Leervragen voor de casus	65
3.3.3. Beschrijving van de casus	65
3.3.4. Antwoorden op de leervragen	78
3.4. Het 'Kippenveldje': een door de buurt onderhouden publieke plek.....	82
3.4.1. Introductie van de casus.....	82
3.4.2. Leervragen voor de casus	85
3.4.3. Beschrijving van de casus	85
3.4.4. Antwoorden op de leervragen	90
3.5 Oude straten, nieuw groen, thuisgevoel in een veranderende buurt.....	94
3.5.1 Introductie	95
3.5.2 Leervragen over thuisgevoel en eigenaarschap	97
3.5.3 Reizende dagboeken en luchtfoto	97
3.5.4 Thuis bij kleine botsingen maar niet bij verwaarlozing	113
3.5.5 Evaluatie van de casus	114
4. Het Groene Loper-gebied in Maastricht Oost	115
4.1. Bewegen en ontmoeten in het Vrijheidspark: het stimuleren van gebruik.....	118
4.1.1. Introductie van de casus.....	118
4.1.2. Leervragen voor de casus	119

4.1.3. Beschrijving van de casus	120
4.1.4. Antwoorden op de leervragen	129
4.2. Braakliggend KPN-terrein: benutten van braakliggend terrein om te werken aan lange termijn (gezondheids)doelen voor het gebied	132
4.2.1. Introductie van de casus.....	132
4.2.2. Leervragen voor de casus	133
4.2.3. Beschrijving van de casus	133
4.2.4. Antwoorden op de leervragen	138
4.3. Levendig Leeuwenpark: het meenemen van gezondheid in ruimtelijke ontwikkelingsplannen.....	139
4.3.1. Introductie van de casus.....	139
4.3.2. Leervragen voor de casus	141
4.3.3. Beschrijving van de casus	142
4.3.4. Antwoorden op de leervragen	144
4.4. Verblijven in de Voltastraat: het faciliteren van ontmoeting in een drukbezocht gebied	148
4.4.1. Introductie van de casus.....	148
4.4.2. Leervragen voor de casus	149
4.4.3. Beschrijving van de casus	149
4.4.4. Antwoorden op de leervragen	152
4.5. Bewegen en ontmoeten op de Groene (uit)loper(s)	154
4.5.1. Introductie van de casus.....	154
4.5.2. Leervragen voor de casus	155
4.5.3. Beschrijving van de casus	155
4.5.4. Antwoorden op de leervragen	161
5. Kerkrade West	163
5.1. Bewonersparticipatie in krimpwijk Heilust.....	164
5.1.1. Introductie van de casus.....	164
5.1.2. Leervragen voor de casus	166
5.1.3. Beschrijving van de casus	167
5.1.4. Antwoorden op de leervragen	184
6. Kerkrade Noord.....	186
6.1. Een gezonde ontwikkeling van Integraal Kind Centrum Droomhof en omgeving.....	187
6.1.1. Introductie van de casus.....	187
6.1.2. Leervragen voor de casus	188
6.1.3. Beschrijving van de casus	188

6.1.4. Antwoorden op de leervragen	200
7. Casus-overbruggende lessen.....	203
7.1. Op braakliggend terrein, maar met potentie voor permanente inrichting	204
7.1.1. Een vergelijking van de plekken	204
7.1.2. Successen en knelpunten bij gebruik van braakliggend terrein.....	208
7.1.3. Overkoepelende lessen: kansen en risico's voor braakliggende terreinen.....	210
7.2. Ontmoetingen tussen bewoners van verschillende achtergronden middels spelen, sporten en ontspannen	212
7.2.1. Een vergelijking van de plekken	212
7.2.2. Successen en knelpunten voor ontmoeting en verbinding tussen buurten.....	215
7.2.3. Overkoepelende lessen: kansen en risico's voor verbindingsplekken.....	217
7.3. Participatieprocessen om buurtparken te ontwerpen.....	218
7.3.1. Een vergelijking van de casussen	218
7.3.2. Successen en knelpunten voor bewonersparticipatie om buurtparken te ontwerpen	220
7.3.3. Overkoepelende lessen: kansen en risico's voor bewonersparticipatie om buurtparken te ontwerpen	221
7.4 Samenwerkingsproces voor gezonde schoolomgevingen (en andere semi-publieke plekken).....	222
7.4.1. Successen en knelpunten voor samenwerkingsprocessen gezonde schoolomgevingen	222
7.4.2. Successen en knelpunten voor gezonde schoolomgevingen.....	225
7.4.3. Overkoepelende lessen: kansen en risico's voor samenwerkingsprocessen gezonde schoolomgevingen.....	226
7.5. Plekken en instrumenten voor bewonersparticipatie	228
7.5.1. Beschrijving.....	228
7.5.2. Evaluatie	229
8. Brede lessen	232
1. Het meenemen van gezondheid in ruimtelijke plannen en beleid	232
2. Bewonersinitiatieven	232
3. Sociaal-inclusieve ontmoeting	233
Conclusie	234
Bronnen	235
Colofon	240

Korte samenvatting

'Ruimte maken voor Gezondheid in de stad' (RuimteGIDS) is een samenwerkingsverband in Zuid Limburg met partijen uit beleid, onderzoek en praktijk. Het doel van RuimteGIDS was om kennis over het creëren en behouden van een gezonde leefomgeving te ontwikkelen. Door middel van actie-onderzoek rondom vier gemeentelijke projecten werden nieuwe inzichten opgedaan over de gezonde stedelijke leefomgeving. Deze kennis gaat vooral over de thema's ontmoeting, bewonersparticipatie en samenwerking tussen verschillende professionals en bewoners. Op de website www.ruimtegids.eu/webtool is het instrument dat de inzichten en lessen deelt beschikbaar. Het instrument ondersteunt beleidsmakers en praktijkprofessionals bij het meenemen van gezondheid in lokaal beleid.

1. Inleiding en leeswijzer

Met de komst van de Omgevingswet krijgen gemeenten de verantwoordelijkheid om een gezonde en veilige leefomgeving te realiseren en in stand te houden. Dit roept verschillende vragen op, met name over de samenwerking tussen verschillende organisaties en disciplines. Daarnaast vertoont de wetenschappelijk kennis over de relaties tussen omgevingskenmerken enerzijds en gezondheid en gezondheidsgedrag anderzijds nog veel lacunes. Vanwege deze kennishiaten én de vragen vanuit gemeenten en praktijkorganisaties heeft het consortium van 'Ruimte maken voor Gezondheid In De Stad (RuimteGIDS) in fase 1 van het onderzoeksprogramma 'Maak Ruimte voor Gezondheid' een Zuid-Limburgse [kennisagenda](#) opgesteld. In deze Zuid-Limburgse kennisagenda komen vraagstukken rondom de volgende onderwerpen naar voren: het faciliteren van gezonde ontmoetingsplekken voor bewoners; bewegen en actief vervoer, een sociaal inclusieve leefomgeving, samenwerking tussen bewoners en professionals en tot slot de uitvoering van een integrale aanpak. De algemene doelstelling van RuimteGIDS fase 2 was het genereren van kennis over het bereiken en behouden van een (positieve) gezonde leefomgeving die verstedelijkte gemeenten in Zuid-Limburg en de GGD Zuid-Limburg ondersteunt bij het integreren van positieve gezondheid in beleid en plannen voor de leefomgeving. Hiertoe heeft RuimteGIDS zich geconcentreerd op vier gemeentelijk projecten die in Maastricht en Kerkrade werden uitgevoerd. De projecten werden omgezet in leerprojecten'. Dit houdt in dat rond elk project een 'gezamenlijke leergemeenschap' werd gevormd. Qua doelstellingen hebben de vier leerprojecten gemeen dat ze zich richten op het faciliteren van sociale contacten, het creëren van meer mogelijkheden voor lichaamsbeweging en het stimuleren van maatschappelijke participatie. In alle gevallen is het gebruik van groen expliciet beschouwd als een middel om de doelstellingen te bereiken. Ook is in alle gevallen sociale veiligheid expliciet genoemd als een factor waarmee rekening moet worden gehouden.

Leeswijzer

Dit verslag bevat kennis en lessen over het bereiken en behouden van een gezonde leefomgeving en is bedoeld voor medewerkers van gemeenten en GGD's, maar ook voor bewonersvertegenwoordigers en bewoners, onderzoekers, woningcorporaties, landschapsontwerpers en alle andere organisaties: eigenlijk is de tool bedoeld voor alle organisaties en mensen die betrokken zijn bij of beïnvloed worden door de ruimtelijke inrichting van de stad en de gezondheidseffecten daarvan. In het verslag richten we ons hoofdzakelijk op de thema's van onze kennisagenda, zoals ontmoeten, bewegen en samenwerken voor een gezonde stad. In **Hoofdstuk 2** wordt de RuimteGIDS onderzoeksmethode toegelicht. Vervolgens volgen **hoofdstukken 3 t/m 6** waarin de vier leerprojecten worden gepresenteerd. Deze vier hoofdstukken bevatten een of meer onderliggende casussen en kennen dezelfde opbouw: introductie van de casus, leervragen voor de casus, beschrijving van de casus en antwoorden op de leervragen. **Hoofdstuk 7** deelt caus-overbruggende lessen: specifieke ervaringen en lessen (successen, knelpunten, kansen en risico's) voor specifieke plekken in de stad. Een belangrijk onderdeel van dit verslag zijn tot slot de 'brede lessen': deze algemene lessen gelden voor alle stakeholders en alle onderzochte plektypen in de stad en staan beschreven in **hoofdstuk 8**.

Op de RuimteGIDS-website is de [webtool](#) te vinden. Het is een gebruiksvriendelijke versie van dit verslag waarbij gekozen kan worden voor specifieke plektypen en stakeholdertypen waarin u geïnteresseerd bent.

2. De RuimteGIDS methode

Stappen in de vier leerprojecten

Voor het leerproject de Groene Loper en het leerproject de Blauwe loper zijn onderstaande stappen gevolgd om tot de resultaten te komen die staan beschreven in hoofdstuk 3 en 4.

1. Eind 2019 (Eind RuimteGIDS Fase 1) publiceerden we het Fase 1 eindproduct: de kennisagenda die een belangrijk uitgangspunt van verder onderzoek is, vanwege een focus op de 5 (hoofd-)kennisvragen.
2. Vanaf eind 2019 (Start RuimteGIDS Fase 2) tot eind 2020 heeft RuimteGIDS, op basis van deze kennisvragen, zogenaamde 'leervragen' verzameld middels een stakeholder-analyse (semi-gestructureerde interviews), 'kleuren op de kaart'-activiteiten en een buurtwandeling. De kleuren op de kaart activiteit leverde belangrijke informatie om samen de gebieden te bepalen om leervragen specifiek en relevanter te kunnen beantwoorden. De buurtwandeling voerde langs de belangrijkste plekken die door stakeholders in beide leergemeenschappen waren aangeduid als (potentieel) gezonde of ongezonde plekken. Tijdens de buurtwandeling konden deelnemers leervragen inbrengen en bestaande leervragen (bijvoorbeeld uit de stakeholderanalyse) verscherpen.
3. Eind 2020 heeft het RuimteGIDS faciliteerteam die leervragen geclusterd per 'focusplek en bekeken bij welk type kennisvraag van ons fase 1 eindproduct van midden 2019 de kennisvragen aansloten.
4. Begin 2021 zijn de verzamelde leervragen voorgelegd aan de betreffende 'leergemeenschap' (alle stakeholders betrokken bij het gebied waarmee contact was opgebouwd). Dit met het doel deze door hen te laten rangschikken van belangrijk naar niet belangrijk. Hieruit kwam een lijst met hoogst geprioriteerde leervragen per focusplek.
5. Medio 2021 hebben we een plan opgesteld om de leervragen te beantwoorden met behulp van een set aan methoden. Eén van de manieren om dat te doen, was het maken van een kleinere selectie focusplekken en het bedenken van overkoepelende hoofdvragen. Ons onderzoeksplan bevatte naast methodes zoals observatie- en interviewsessies ook activiteiten zoals sessies met de gehele leergemeenschap, activiteiten met buurtbewoners en meer buurtwandelingen.
6. In de 2^e helft van 2021 konden door COVID-19 alleen een deel van de observaties en interviews, en document-analyse plaatsvinden. Ook liepen door COVID-19 bepaalde projecten vertraging op, zoals de aanleg van Buurtpark Blauwdorp, waardoor bepaalde leervragen en hun methoden niet meer uitgevoerd konden worden.
7. Begin 2022 verbeterde de COVID-19 situatie. Om nog op tijd voor de afloop van RuimteGIDS fase 2 met een eindproduct te kunnen komen, werden sommige focusplekken en leervragen enigszins in het Blauwe Loper leerproject enigszins aangepast. Eind 2022 vinden de laatste observaties en activiteiten in beide leerprojecten plaats.

Leerprojecten Kerkrade West (hoofdstuk 5) en Kerkrade Noord (hoofdstuk 6) wijken enigszins af van bovenstaande stappen. Dit komt omdat leerproject Kerkrade West voor een groot deel bestond uit een retrospectief onderzoek en Leerproject Kerkrade Noord later startte waardoor er minder mogelijkheden waren om een leergemeenschap te vormen en gezamenlijk het onderzoek vorm te geven en uit te voeren. De precieze stappen die zijn gezet zijn voor beide leerprojecten terug te vinden in de betreffende hoofdstukken.

Een overzicht van de stappen per leerproject en welke tussenresultaten dat heeft opgeleverd is ook te vinden op de RuimteGIDS [website](#).

Stappen om te komen tot casus-overbruggende lessen en brede lessen

Onderzoekers hebben door middel van cross-case analyses een vergelijking gemaakt tussen casussen (in de meeste gevallen de focusplekken waarop het onderzoek gericht was). Dit leverde overbruggende inzichten op, inzichten die interessant zijn voor een breder publiek.

Door middel van twee expertsessies hebben betrokkenen uit het consortium RuimteGIDS geduid welke aanpakken of ingrepen tot positieve uitkomsten of (onverwachte) neveneffecten leiden. Indien mogelijk is ook bepaald in welke omstandigheden deze uitkomsten optreden. Dit zal de overdracht van resultaten naar andere gemeenten in Zuid-Limburg, maar ook naar andere gebieden in Nederland vergemakkelijken. De uitkomst van deze expertsessies hebben geleid tot een drietal thema's die samen de RuimteGIDS brede lessen vertegenwoordigen.

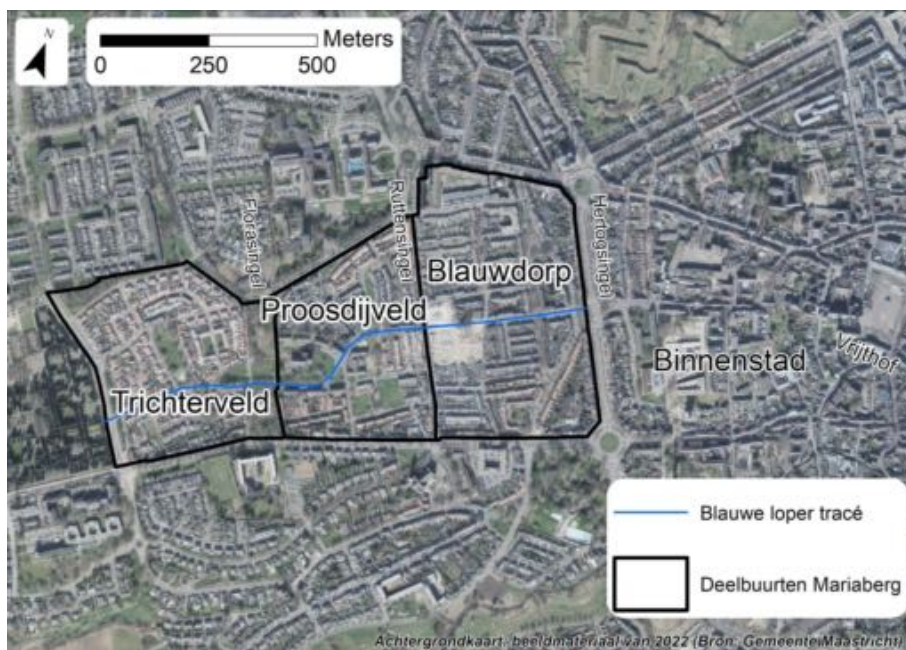
Finale raadpleging van de leergemeenschappen

Na oplevering van het RuimteGIDS verslag zijn de betrokkenen in de leergemeenschappen uitgenodigd om feedback te geven. Dit leidde tot enkele aanscherpingen en aanvullingen in het verslag, bijvoorbeeld in de beschrijvingen van de casus of antwoorden op de leervragen.

3. Het Blauwe Loper-gebied in Maastricht West

De buurt Mariaberg bestaat tegenwoordig uit de deel-buurt Blauwdorp, Proosdijveld en Trichterveld. Blauwdorp werd aan het begin van de twintigste eeuw ontwikkeld voor katholieke arbeidersgezinnen. Na de 2e wereldoorlog werd Proosdijveld hiernaast ontwikkeld als parochiewijk en werden in het tuindorp Trichterveld noodwoningen gebouwd (López et al., 2012). Vooral Blauwdorp is tegenwoordig als vooroorlogs deel relatief dicht bebouwd en heeft nauwelijks groene ruimte. Trichterveld en Proosdijveld liggen ten westen van Blauwdorp. Deze deel-buurt zijn veel ruimer opgezet met meer groen, maar liggen verder van de binnenstad en missen een directe verbinding hiermee, zie Figuur 3.1. Het hoogteverschil in Mariaberg is 25 meter en loopt op van Blauwdorp tot Trichterveld. Blauwdorp behoort tot de vroegste stedenbouwkundige ontwikkelingen in Maastricht buiten het oude centrum.

Ruimtelijk gezien grenst de gehele buurt Mariaberg direct aan het centrumgebied van Maastricht. Waar nu Blauwdorp ligt, lag vroeger de rand van de vesting. Hierdoor vormt de buurt een overgangszone tussen het stedelijke centrumgebied (met bijvoorbeeld een hogere diensten dichtheid en meer toeristen) en de wat het straatbeeld betreft rustige woonwijken in de periferie van de stad. Blauwdorp ligt als meest oostelijk deel tegen het centrum aan, en het stratenpatroon van het centrum is als het ware voortgezet: met gesloten bouwblokken. In Mariaberg bevinden zich een aantal winkels en cafés. Proosdijveld is een parochiewijk met een monumentale kerk als centrum van de buurt, in combinatie met scholen en een buurthuis. Hier bevinden zich de lokale voorzieningen van de buurt als geheel. Trichterveld is te typeren als een groene en ruim opgezette buurt, en kenmerkt zich door witte twee-onder-een-kap bungalow-woningen (López et al., 2012). De buurt als geheel werd vooral gebouwd voor arbeiders. In Mariaberg als geheel wonen met name mensen tussen de 25 en 45 jaar (zie Tabel 3.1). Het bruto-jaarinkomen in Mariaberg is met 22.000 euro laag. De bevolkingsopbouw bestaat uit verschillende onderdelen: zestig procent is autochtoon, 25 procent bestaat uit westerse allochtonen en 15 uit niet-westerse (CBS, 2020).



Figuur 3.1: Mariaberg met haar deel-buurt

Tabel 3.1: Leeftijdsverdeling in Mariaberg (CBS, 2020)

Leeftijdscategorie	Percentage (%)
Tot 15 jaar	11
15 tot 25 jaar	22
25 tot 45 jaar	25
45 tot 65 jaar	23
65 jaar en ouder	19

De gemeente ziet tekortkomingen door de ruimtelijke samenstelling van de buurt: de drie deel-buurtten binnen Mariaberg sluiten onvoldoende op elkaar aan door onder andere verschillende identiteiten en een drukke 50-kilometerweg (de 'Ruttensingel') die door de diepte en de snelheid van het autoverkeer een barrière vormt. De wijk heeft daarnaast geen echt centrum en de voorzieningen liggen verspreid (López et al., 2012; Gemeente Maastricht, 2019a). Het beoogde tracé van de Blauwe Loper loopt daarom als een vloeiende lijn van Oost naar West, alle drie de deel-buurtten van Mariaberg verbindend met elkaar én met het centrum van Maastricht (zie Figuur 3.1). Het plan is dat de Blauwe Loper een nieuwe langzame-verkeersroute door Mariaberg zal worden. Project de Blauwe Loper is gefundeerd op een aantal ambities en de Blauwe Loper wordt gezien als de drager van de ruimtelijke verandering van Mariaberg. Hij kan de verschillende delen van de buurt op een logische manier met elkaar verbinden én met de binnenstad. Een tweede ambitie is om met name in Blauwdorp nieuwe groene ruimte te maken, de bebouwing te verdunnen en de ruimtelijke oriëntatie te verbeteren. Ten slotte was er een ondertussen al deels vervulde ambitie om met de Blauwe Loper de herstructurering voor Mariaberg als gehele buurt te starten: de meest grondige ingreep die nodig was voor de totstandkoming van het Blauwe Loper tracé was een 'doorbraak' in de bebouwing in Blauwdorp, door en langs woonblokken die verouderd waren en gerenoveerd of gesloopt zouden moeten worden. Na eerdere start in Trichterveld en Proosdijveld zou zo ook herstructurering in Blauwdorp starten, zodat alle investeringen ook moesten gaan werken voor de gehele wijk en daarmee de impuls geven die nodig is (Ziegler et al., 2014).

Eén woningcorporatie heeft veel woningbezit in Blauwdorp. Deze corporatie was in 2018 begonnen met herstructureren en achterstallig onderhoud uitvoeren. Betreffende de doelgroep die aangetrokken zou kunnen worden, werd gedacht aan jonge starters. Vanwege de nabijheid van de binnenstad en de 30-er jaren bouw, werd Blauwdorp gezien als een interessante zoeklocatie voor hoogopgeleide starters. Dit paste ook bij het Ambitiedocument Buurtontwikkeling Mariaberg dat was vastgesteld in december 2013 (zie Sectie 3.2 'Buurtpark Blauwdorp'). En de ontwikkeling sluit aan bij de herstructurering die al was gestart in Mariaberg met renovatie en sloop in de andere twee deel-buurtten (Ziegler et al., 2014).

3.1. Het 'Buurtpark Blauwdorp': bewoners laten meedoen met ontwerpen van een nieuw park in een versteende buurt

Dit hoofdstuk gaat over ons onderzoek naar de casus 'Buurtpark Blauwdorp': vanaf de aanleidingen tot de start van de bouw van de woningen rondom het park. Het hoofdstuk bestrijkt in totaal de periode van ongeveer 2010 tot eind 2022. In de sectie 'Introductie van de casus' beschrijven we het tijdsverloop vooraf aan ons onderzoek. In de sectie 'Beschrijving van de casus' beschrijven we het verdere proces dat we als onderzoekers realtime konden volgen vanaf 2019: zowel het participatieve ontwerpproces met bewoners, als de verdere stappen tot daadwerkelijke inrichting van het gebied.

3.1.1. Introductie van de casus

2010 tot 2012: Groeiende wens tot verbinden van de deel-buurt en meer sociale veiligheid

Rond 2010 is Mariaberg (als zijnde geheel van de drie deel-buurt) een middelgrote woonwijk met veel huurwoningen, een hoge werkloosheid en voor Nederlandse begrippen veel armoede. Grofweg de helft van de inwoners van Mariaberg heeft geen werk. Tweederde van de huishoudens leeft van een laag inkomen en ruim eenvijfde zit op of rond het sociaal minimum. Volgens de Buurtpeiling in 2010 bevindt Mariaberg zich dat jaar in de top vijf voor wat betreft Maastrichtse wijken met het hoogste percentage werkloosheid. Het percentage laag opgeleiden is 50% hoger dan in de rest van Maastricht. In Proosdijveld en Blauwdorp wonen relatief veel jongeren. In Trichterveld ligt de gemiddelde leeftijd veel hoger (López et al., 2012). In deze tijd heeft Mariaberg te maken met sociale veiligheidsproblemen op het gebied van drugsoverlast, mishandeling en vernielingen. Volgens de door de gemeente uitgevoerde buurtpeiling 2010 is drugsoverlast het belangrijkste probleem dat volgens de bewoners van Mariaberg opgepakt moet worden. Dit probleem wordt ongeveer vier maal vaker genoemd dan problemen door overlast van jongeren (Buurtmonitor Maastricht, 2010).

Ook tijdens buurtonderzoek middels interviews vertellen buurtbewoners rond die tijd dat drugsoverlast volgens hen buurtprobleem nummer één is. Dit probleem zou volgens hen in 2012 met de introductie van de wietpas zelfs zeer sterk zijn toegenomen, aangezien de buurt dan ernstig last heeft van verschillende drugsrunners. De meeste problemen op het gebied van sociale veiligheid vinden plaats in Blauwdorp en een stukje aansluitend deel van Proosdijveld. Daar vindt ook het overgrote deel plaats van de bij de politie aangegeven incidenten ten aanzien van drugsoverlast, geweld en brandstichting (López et al., 2012).

De Blauwe Loper is het antwoord van de gemeente op met name eerder genoemde ruimtelijke knelpunten in Mariaberg, zoals behoorlijk geïsoleerde deel-buurt en de afwezigheid van een centrum (zie de inleiding van hoofdstuk 3). Maar ook deze sociale problemen (werkloosheid, sociale onveiligheid) zijn redenen voor de totstandkoming van het Blauwe Loper-tracé. Realisering van de Blauwe Loper moet een impuls geven aan vernieuwing in Mariaberg. De ambitie is dat buurtvoorzieningen zoveel mogelijk aan de Blauwe Loper worden gekoppeld. In 2012 wordt een adviesrapport 'Sociaal Veilige Stedenbouw' uitgebracht voor de buurt Mariaberg en Pottenberg in Maastricht. Ook hierin wordt aangegeven dat de uitdaging in Mariaberg is om de structuur van de drie buurt te verbeteren en onderling beter met elkaar te verbinden. Over de plek van het buurtpark wordt

dan nog gesproken als 'doorbraak ten behoeve van de Blauwe Loper'. Een doorbraak die echter een goede plek voor ontmoeting op de vrijgekomen grond biedt: "In eerste instantie is dit een groene open ruimte, die als ontmoetingsplek versterkt zou kunnen worden door de aanleg van een kleinschalige voorziening zoals een theehuis of andersoortige horecavoorziening" (López et al., 2012).

2013: Verenigde ambities om de buurt meer één geheel te maken

In 2013 uitte de gemeente Maastricht, de Maastrichtse woningcorporaties en de provincie Limburg de ambitie om Mariaberg in de komende tien jaar te verbeteren. Dit vanwege de situatie betreffende onveiligheidsgevoel en gebrek aan verbinding zoals beschreven in de vorige sectie. Ook zijn veel bewoners pessimistisch over de toekomst. Bijna de helft van hen verwacht dat Mariaberg er op achteruit zal gaan. Door Blauwdorp, Proosdijveld en Trichterveld beter met elkaar te verbinden, moet Mariaberg meer één geheel worden. Het streven is om van Mariaberg een buurt te maken waarin mensen veel kansen hebben en met plezier wonen, werken en recreëren. In een zogenaamd ambitiesdocument (Zuiderlicht, 2013) staan alle ambities op sociaal en fysiek vlak omschreven voor een periode van 10 jaar, met de hierbij horende maatregelen. De gemeente Maastricht en de Maastrichtse woningcorporaties onderschrijven het document. In deze sectie leest u een samenvatting daarvan. Zie Tabel 3.1.1 voor een overzicht van de sterke en zwakke punten van de buurt volgens de gemeente Maastricht, de Maastrichtse woningcorporaties en de provincie Limburg anno 2013.

Tabel 3.1.1: overzicht van de sterke en zwakke punten van de buurt volgens het ambitiesdocument Mariaberg (Zuiderlicht, 2013)

Sterke punten van de buurt	Zwakke punten van de buurt
Rijke historie: eerste arbeidersbuurt van Maastricht, parochiewijk, tuindorp	Eenzijdige samenstelling woonvoorraad en bevolking: hoog aandeel sociale huurwoningen, oververtegenwoordiging bewoners zonder werk.
Goede ligging ten opzichte van binnenstad, voorzieningen en landschap: stadscentrum lopend te bereiken	Gedateerde woningen: voldoen niet meer aan huidige kwaliteitseisen, moeilijk nieuwe doelgroep te interesseren.
Aanwezigheid van diverse monumentale gebouwen en rijksmonumenten	Gebrek aan (stedenbouwkundige) samenhang tussen drie deelbuurten. Openbare ruimte onevenwichtig verdeeld. Barrieres richting binnenstad.
Flexibele, sociale en daadkrachtige bewoners: positieve omgang met ongunstig ervaren ontwikkelingen, acceptatie nieuwkomers, veel vrijwilligers	Geen duidelijk centrum. Buurtcentrum aan overzijde drukke weg. Geen duidelijke ontmoetingsplekken.
Al in 2009 gestart met sociale projecten en daarmee resultaten geboekt.	Opeenstapeling van diverse buurtproblemen: vooral in Blauwdorp parkeerdruk, verkeersonveiligheid, vervuiling, geluidsoverlast, criminaliteit en drugsgerelateerde problemen.

In het ambitiesdocument geven gemeente Maastricht en woningcorporaties aan dat de ervaringen van de afgelopen jaren hen hebben geleerd dat het meest wordt bereikt als

ruimte wordt geboden aan acties van bewoners zelf (van onderop). De professionals blijven hun werk doen in de buurt, maar doen dit meer vanuit een ondersteunende rol en geven bewoners meer mogelijkheden om het zelf te doen. De wens is om bewoners meer zeggenschap en eigen verantwoordelijkheid te geven, meer aanwezigheid van professionals in de wijk te hebben en meer samenwerking tussen alle betrokken partijen.

Het document richt zich op diverse speerpunten zoals veiligheid, werkgelegenheid en verbetering van de woningvoorraad. Betreffende de problemen op het gebied van veiligheid, geven gemeente en woningcorporaties aan dat ze doelstellingen willen waarmaken op basis van acties in het 'Uitvoeringsprogramma 2013-2015 Wijkaanpak Maastricht'. Het gaat om acties als buurtbemiddeling, mentoren op straat, aanpak drugsoverlast en aanpak jeugdoverlast. Er wordt beloofd veel aandacht te geven aan het nieuwe Veilige Buurten Team. De onderschrijvende partijen willen de hoge werkloosheid blijven veranderen met diverse projecten om de werkgelegenheid te stimuleren zoals werkgelegenheidsprojecten voor jongeren, alleenstaande ouders en de buurtontmoetingsplek ('Buurtbrök'). In de komende jaren willen ze Mariaberg ook aantrekkelijker maken voor zzp'ers. Betreffende verbetering van de woonvoorraad geven de betrokken organisaties aan dat de ruimtelijke verandering van Mariaberg moet bijdragen aan het ontstaan van een levendige en aantrekkelijke buurt met een grote samenhang. De komst van het Blauwe Loper-tracé en het gefaseerd vervangen van sociale huurwoningen door nieuwe koop- en huurwoningen in Proosdijveld worden genoemd als grootste veranderingen. Qua planning wordt aangegeven dat de wijkaanpak in 2022 gerealiseerd moet zijn (Zuiderlicht, 2013).

Begin 2014: Ruimtelijke verkenning en fasering Blauwe Loper

Begin 2014 wordt door een stedenbouwkundig adviseur een document opgeleverd dat de Blauwe Loper in Maastricht als project beschrijft. Dit document 'Ruimtelijke verkenning en fasering Blauwe Loper' (Ziegler et al., 2014) is gemaakt in opdracht van de Gemeente Maastricht, en in samenwerking met de woningcorporatie met het meeste woningbezit in deel-buurt Blauwdorp. De Blauwe Loper als tracé was de jaren daarvoor al omschreven in het als 'doorgaande route voor fietsers en voetgangers die de hele buurt Mariaberg verbindt met de binnenstad' (López et al., 2012; Zuiderlicht, 2013). In dit document wordt het tracé verder geïntroduceerd als project, met één specifiek routeverloop (één doorlopende lijn) en inclusief een kostenraming. Eraan ten grondslag worden ambities genoemd die aansluiten op die van het Ambitiedocument voor de buurt (Zuiderlicht, 2013):

- De Blauwe Loper wordt gezien als de drager van de ruimtelijke verandering van Mariaberg. Het tracé kan de verschillende deel-buurt op een logische manier met elkaar verbinden én met de binnenstad.
- De ruimtelijke oriëntatie van deel-buurt Blauwdorp verbeteren.
- Met name in Blauwdorp nieuwe groene ruimte maken en de bebouwing verdunnen.
- De herstructurering voor de hele wijk te starten. Na eerdere start in Trichterveld en Proosdijveld (zie sectie 'Het Kippenveldje'), wordt nu Blauwdorp aangepakt (Ziegler et al., 2014).

In deze ruimtelijke verkenning wordt ook nog eens de aanleiding genoemd dat de woningcorporatie met het meeste woningbezit in Blauwdorp voornemens is om Blauwdorp grondig te herstructureren en achterstallig onderhoud te gaan uitvoeren. En dat de doelgroep

die aangetrokken wordt die van jonge starters is (onder andere vanwege de nabijheid van de binnenstad). Ook dit sluit aan bij het Ambitiedocument Buurtontwikkeling Mariaberg (Zuiderlicht, 2013). In de ruimtelijke verkenning wordt ook melding gemaakt dat de Blauwe Loper als één van elf projecten is opgenomen bij de prioritaire projecten van de Structuurvisie 2030 van Maastricht, zie Afbeelding 3.1.1 (Ziegler et al. 2014).



Figuur 3.1.1: de Structuurvisie 2030 van Maastricht met project Blauwe Loper rood omcirkeld (Ziegler et al. 2014)

In de ruimtelijke verkenning wordt ook de voornaamste ruimtelijke ingreep die nodig is voor realisatie van het Blauwe Loper-tracé verder geconcretiseerd: de 'doorbraak' in de bebouwing gaat om twee bouwblokken en betreft het weghalen van 15 woningen, waarvan 2 panden in particulier eigendom zijn. Ook wordt een mogelijke fasering van de

herstructurering getoond, met vermelding dat de aanpak ook zeer geschikt is voor een zorgvuldig participatieproces met de betrokken buurtbewoners. Er wordt gesteld dat het belangrijk is dat buurtbewoners nauw betrokken worden bij de ontwikkelingen in de wijk (Ziegler et al. 2014).

Later in 2014: Uitkomsten etnografisch onderzoek naar ervaringen van veiligheid

Eind 2012 geeft de eerdere genoemde groep van organisaties (gemeente Maastricht en drie woningcorporaties met woningbezit in Mariaberg) tezamen met het Buurtplatform Mariaberg de opdracht om onderzoek te doen naar veiligheidsbeleving in de wijk Mariaberg. Dit om de eerder genoemde reden dat uit buurtpeilingen bleek dat mensen uit de wijk Mariaberg al jaren systematisch meer onveiligheidsgevoelens rapporteerden dan gemiddeld in Maastricht (Gemeente Maastricht 2010, Zuiderlicht 2013). Er is behoefte aan meer inzicht in de ervaringen van onveiligheid in Mariaberg, zodat er aangrijpingspunten voor verbetering kunnen worden gevonden. Om die inzichten te verwerven doet een groep onderzoekers van Maastricht Universiteit in 2013 en 2014 een kwalitatief, etnografisch onderzoek naar de ervaringen van onveiligheid in Mariaberg. De centrale vragen van het onderzoek luiden:

- Hoe ervaren bewoners van Mariaberg de (on)veiligheid in hun wijk in de context van het dagelijks leven van die wijk?
- Hoe handelen zij met betrekking tot die ervaren (on)veiligheid?
- Welke aangrijpingspunten zijn er ter verbetering van de veiligheidsbeleving? (Cratsborn et al., 2014)

Aan het eind van hun onderzoek, doen zij gerelateerd aan de publieke buitenruimte onder andere de volgende aanbevelingen:

- Ontwikkel een duurzaam integraal veiligheidsbeleid, als coproductie van de buurt, de gemeente, publieke en private organisaties, en zorg dat er tijd en aandacht is om gedeelde betekenissen te creëren voor veiligheid en leefbaarheid. Faciliteer de buurt om in dit proces haar rol goed te kunnen spelen.
- Maak eigenaarschap van bewoners een uitgangspunt bij alle beleidsvoornemens en beleidsuitvoering, en richt publieke en professionele dienstverlening (inclusief professionele werkwijzen en verantwoordingstechnieken, communicatie, monitoring en evaluaties) daar op in. Eigenaarschap draagt bij aan ervaringen van veiligheid.
- Ontwikkel meer gevarieerde publieke plekken in de wijk voor verschillende doelgroepen (bedrijvigheid, ondernemerschap, sportaccommodatie, schoolplein, kunst).
- Zorg voor adequate afstemming tussen diverse publieke organisaties die werkzaam zijn in een wijk en in de stad, en goede afstemming tussen frontlinie werk in de wijk en backoffice van organisaties (Cratsborn et al., 2014).

2015, 2016 en begin 2017: Aankondiging bouwplannen aan bewoners, maar ook uitstel

Begin 2015 informeert de woningcorporatie die eigenaar is van de te slopen en renoveren woningen rondom het toekomstig buurtpark haar bewoners. Ze geeft aan dat ze plannen heeft die kunnen leiden tot renovatie, maar ook tot sloop en nieuwbouw. Begin 2016 moet de woningcorporatie dit echter opnieuw doen. Dit keer met de melding dat ze de plannen nog

steeds heeft, maar dat de gesprekken hierover met de gemeente nog steeds gaande zijn. En dat de vorderingen helaas nog niet zover zijn dat ze deze nu al kunnen delen. De brief wordt verstuurd naar huurders van de woningcorporatie en namens de woningcorporatie. In deze brief wordt de intentie geformuleerd om dit jaar te starten met de voorbereidingen voor een renovatie van een aantal woningen. De uitvoering hiervan is dan gepland in 2017. De bewoners van deze woningen wordt toegezegd dat ze hierover bijtijds bericht zullen krijgen. Betreffende sloop geeft de corporatie aan om ook haar uiterste best te doen om de bewoners van eventueel te slopen woningen helderheid te verschaffen over het hoe, waar en wanneer. Men geeft aan dat dit echter samenhangt met infrastructurele plannen van de gemeente (te weten het realiseren van het Blauwe Loper tracé). En dat het daarom kan zijn dat ze hierover pas in het najaar helderheid kunnen geven (Servatius, 2016). Eind 2016 vindt er in het buurthuis inderdaad een voorlichtingsavond van de gemeente plaats. Tijdens deze bijeenkomst zijn bewoners van Mariaberg geïnformeerd over de wijzigingen van de plannen voor hun wijk. Echter over Blauwdorp en het eventueel aanbrengen van een 'Blauwe Loper' wordt op die avond aangegeven dat voor het eind van het jaar duidelijkheid gegeven zal worden. Begin 2017 geeft de woningcorporatie middels een brief aan de betreffende bewoners aan dat ze over de ruimtelijke herinrichting in Blauwdorp nog steeds onvoldoende helderheid kunnen geven. "Om de Blauwe Loper te realiseren én om meer groen te creëren moeten we woningen afbreken en komen hier minder woningen voor terug. Dit kost extra geld. Om dit plan financieel rond te krijgen, wordt nu tussen de gemeente en de woningcorporatie overlegd wie welke bijdrage kan leveren" wordt er geschreven aan de bewoners. De nieuwe streefdatum voor verder informeren van de bewoners is halverwege 2017 (Servatius, 2017a).

2017: Aankondiging concrete sloop en renovatie aan bewoners

In september 2017 kondigt de woningcorporatie met woningbezit rond het toekomstige park, de gemeente Maastricht en de Provincie Limburg inderdaad bouwplannen aan aan de bewoners: op drie dagen in september hebben de woningcorporatie en de gemeente in het buurtcentrum de bewoners geïnformeerd die in de woonblokken wonen waarin veel gesloopt en gerenoveerd gaat worden, en waarin het toekomstige park aangelegd zal worden. In dit gebied hebben ze namelijk besloten welke woningen gerenoveerd of gesloopt gaan worden (Servatius, 2017b). In deze maand kopt het regionale dagblad met "Akkoord over 'Blauwe Loper - De opwaardering van Mariaberg gaat beginnen" (De Limburger, 2017). Er zal 28 miljoen euro geïnvesteerd worden in woningen en een betere verbinding voor fietsers. Er wordt dan nog van gesproken dat de 'opwaardering van de wijk' begint met aanleg van de Blauwe Loper als tracé, die in 2020 klaar zou moeten zijn. En dat daarna pas de nieuwbouw volgt (De Limburger, 2017).

Even later in 2017 jaar wordt middels een nieuwsbrief van dezelfde partijen duidelijk gemaakt welke woningen gerenoveerd of gesloopt worden: 100 vooroorlogse verouderde woningen worden aangekondigd te worden gesloopt en 45 te worden gerenoveerd. Ook wordt aangekondigd dat in het gebied de Blauwe Loper wordt aangelegd, en dat de komende jaren meer renovaties zullen volgen. De gegeven redenen voor sloop zijn dat dit is om ruimte te maken voor:

- De Blauwe Loper: een verkeersverbinding voor voetgangers en fietsers, die de wijk onderling én met de binnenstad verbindt.

- Nieuwe woningen waar een tekort aan is (zoals betaalbare gelijkvloerse woningen met lift voor senioren) en duurzame woningen.
- Groen en ontmoeten in het dichtbebouwde Blauwdorp (Servatius, 2017b).



Figuur 3.1.2: Overzichtsk kaart van sloop en renovatie in de woonblokken waar het buurtpark aangelegd gaat worden (Servatius, 2017b).

De woningcorporatie kondigt hierbij aan dat ze de bewoners van de sloopwoningen vóór 2020 aan een andere woning wil helpen, en dat bij de herhuisvesting zo veel mogelijk rekening wordt gehouden met de woonwensen van de bewoners. De corporatie is dan al gestart met de huisbezoeken om de herhuisvesting te bespreken. Huurders in het sloopgebied krijgen een verhuiskostenvergoeding van circa 6000 euro, voorrang bij het herhuisvesten en de woningcorporatie doet de toezegging om zich met hulp van de andere woningcorporaties in de buurt in te spannen om bewoners een betaalbare vervangende woonruimte aan te bieden. Deze en andere voorwaarden bespreken ze tijdens de huisbezoeken. De corporatie kondigt aan dat leegkomende woningen tijdelijke bewoners krijgen om te voorkomen dat woningen dichtgetimmerd moeten worden (Servatius, 2017b).

Om de bewoners tijdens de periode van sloop en renovatie goed en veilig te laten leven in de buurt, geven gemeente en woningcorporatie in de nieuwsbrief aan dat ze graag van bewoners horen hoe het verloopt in de wijk en wat er nodig is om ook de komende jaren goed en veilig te wonen in Blauwdorp. Ook willen ze alle plannen voor Blauwdorp met de bewoners van de woningcorporatie bespreken. Gemeente en woningcorporatie kondigen aan dat ze hiervoor graag een bewonerscommissie willen oprichten met bewoners uit de buurt, als vertegenwoordiging voor de gebieden waar ze gaan renoveren. Ze streven naar een groep van ongeveer acht bewoners. Bewoners kunnen zich voor ideeën melden bij de gemeente en woningcorporatie. De specifieke contactgegevens van de coördinatoren bij gemeente en woningcorporatie worden hierbij vermeld (Servatius, 2017b).

Een opbouwwerker van de buurt geeft zaken aan die rond deze tijd en plek spelen bij bewoners: bij bewoners waarvan de woning gerenoveerd wordt, speelt de voor hun belangrijke vraag of ze willen blijven of toch verhuizen naar een andere wijk. En of hun

woning nog wel te betalen is als deze na de renovatie opgeknapt is. De buurtopbouwwerker legt uit dat bewoners ook meer huurtoeslag krijgen en dat de energierekening straks lager uitvalt. Maar dat is volgens de opbouwwerker vaak te weinig concreet voor deze bewoners. Er is ook opluchting bij oudere mensen, die hopen straks een seniorenwoning te kunnen betrekken (in één van de nieuwbouw-blokken). Veel mensen vinden het vooral fijn dat hun huis wordt opgeknapt, maar 'de Blauwe Loper' zegt niet iedere bewoner genoeg. Andere bewoners vragen zich af of ze hun wijk nog wel zullen terug herkennen: ze zijn bang dat het dorpse karakter straks verdwijnt (De Limburger, 2019).

2018: 'Structuurschets Blauwdorp' gemaakt

In juli 2018 volgt een structuurschets van de buurt, via het bureau dat ook bij zal dragen aan het ontwerp van het buurtpark, in gezamenlijke opdracht van de gemeente Maastricht en de woningcorporatie met de meeste huizen in Blauwdorp. Het document heeft tot doel om de aanpak van Blauwdorp stedenbouwkundig uit te werken: het geeft een beeld van de buurt en mogelijk ruimtelijke vertaling van de toekomstwensen. Het dient als richtinggevende basis voor de deelopdrachten aan architecten, en is tevens bedoeld als 'toetssteen' voor de welstandscommissie en supervisor. Er wordt in het document aangegeven dat binnen Mariaberg gericht wordt op Blauwdorp, omdat in Trichterveld en Proosdijweg al een fysieke aanpak voor fysieke en sociale ontwikkeling is gestart, en Blauwdorp dus het langst gewacht heeft. De doelen van de fysieke ingreep die zo'n vijf jaar eerder al genoemd werden in ambitiesdocument en ruimtelijke verkenning worden erin herhaald: een publieke plek buiten met ruimte voor ontmoeting, verbetering van de verbinding tussen de buurten, verbinding met de binnenstad en woningdifferentiatie. De Blauwe Loper wordt opnieuw genoemd als één van de prioritaire projecten van de gemeente in haar structuurvisie. Betreffende typering van de buurt en ruimtelijke vertaling gaat het document in op de cultuurhistorie, wijkstructuur (onder andere dichtbebouwd, ontbreken van groen en oriëntatiepunten), Tuindorpse Kenmerken (daken, hoeken, materiaal en kleur), Blauwe Loper (doorgaande route, verandering straatbeeld ter plaatse van het buurtpark) en beeldkwaliteit (daken, gevels, materiaal en kleur, carré-blok en werkplaatsen). Betreffende die werkplaatsen geeft het document aan dat langs de Blauwe Loper werkplaatsen en ateliers kunnen worden gebouwd, en dat bij de aanleg tenminste één werkplaats met een topgevel zal worden gebouwd. In de toekomst kan hier volgens het document een rij van publieksgerichte functies naast komen. Er wordt melding gemaakt in het document dat deze structuurschets niet moet worden gezien als een keurslijf voor de herstructurering van Blauwdorp, maar wel handreikingen voor kwaliteit geeft (Ziegler-Branderhorst, 2018). De structuurschets zal de opvolgende jaren gebruikt worden als referentie wanneer gesproken wordt over het voldoen aan de uitgangspunten voor kwaliteit, zoals over een 'kwalitatief totaalplan'.



Figuur 3.1.3: Overzichtskaat van de woonblokken rondom het buurtpark (Ziegler-Branderhorst, 2018).

3.1.2. Leervragen voor de casus

Op basis van de interview-sessies, buurtwandeling en in-kaart-breng-oefening met de leergemeenschap (zie hoofdstuk 2) hebben we de volgende leervragen geformuleerd voor de casus 'Het Buurtpark Blauwdorp: bewoners laten meedoen met ontwerpen van een nieuw park in een versteende buurt':

1. Wat zijn de uitkomsten van een participatief proces met bewoners, waarbij zij ook echt mee mogen ontwerpen?
2. Wat is er te leren van zo'n proces met bewoners en hoe dat verbeterd kan worden?
3. Wat zijn in Mariaberg vanuit de bewoners de behoeften en ideeën met betrekking tot een gezonde leefomgeving?

Leervragen één en twee kwamen vooral vanuit de woningcorporatie en gemeente (zoals projectleiders en stedenbouwkundigen). Leervraag drie werd ook vooral gesteld vanuit de gemeente, maar werd ook gesteld door het buurtnetwerk en de buurtopbouw.

3.1.3. Beschrijving van de casus

1e helft 2019: bewoners-ontwerpen middels participatieve sessies

Middels het buurtkrantje hebben de gemeente Maastricht en de woningcorporatie met woningen rondom het toekomstig buurtpark aan omwonenden van het toekomstig buurtpark aangekondigd dat er participatieve ontwerpessies aan zullen komen, waarbij ze welkom

zijn. Daarnaast was de afgelopen jaren bij de algemene infobijeenkomsten in het buurtcentrum de optie geboden voor bewoners om zich op te geven. (Deze bijeenkomsten werden meestal één tot twee keer per jaar gehouden in het buurtcentrum, met aanwezigheid van de corporaties, ontwerpers, sociaal team, opbouwwerk en buurtnetwerk.) Ten slotte is een lijst met bewoners opgesteld samen met het buurtcentrum, waar gelet werd op het betrekken van bewoners die zowel lang als kort in de buurt woonden, en op het selecteren van deelnemers van verschillende leeftijden. Deze bewoners zijn vervolgens actief benaderd met de uitnodiging om mee te doen met de ontwerpessies. Dit gaf uiteindelijk een groep van in totaal zo'n 12 bewoners. De helft van deze mensen was al langer bewoner en de helft was jong en nieuwe bewoner (Gemeente Maastricht, 2021). De aanwezigen tijdens de bijeenkomsten waren gemiddeld zo'n tien bewoners, waarvan een groot deel ook steeds dezelfde bewoners. De bijeenkomsten werden begeleid door een landschapsarchitect en de stedenbouwkundige die ook de structuurschets heeft opgesteld. Ook waren twee medewerkers van de gemeente Maastricht aanwezig (projectleider, stedenbouwkundige), een medewerker van de woningcorporatie en een buurtopbouwwerker.

Tijdens de eerste bewonersavond worden middels een speciaal ontwikkelde kwartet-spelvorm thema's gekozen om met elkaar te verkennen welke functies de bewoners graag geven aan het nieuwe buurtpark: Ontmoeten/Ontspannen, Natuur opzoeken, Cultuur, Spelen, Tuinieren en Water. Doordat er een schaalmodel gebruikt wordt, krijgen de bewoners een beter beeld van de ligging, grootte en vorm van het toekomstig park. Voor het kiezen van de thema's wordt de groep opgesplitst in twee groepen. Aan het eind van deze bijeenkomst wordt aan de bewoners gevraagd of ze de volgende keer referentiebeelden mee kunnen nemen van inspirerende voorbeelden. Een vaak genoemd standpunt gaat over spelen: de bewoners willen geen felgekleurde speeltoestellen met rubber tegels, maar natuurlijk spelen, speelaanleidingen en water.



Figuur 3.1.4: Eerste sessie met bewoners over de inrichting van het buurtpark (Gemeente Maastricht, 2019b).

Tijdens de tweede bewonersavond worden de referentiebeelden van inspirerende voorbeelden door de bewoners zelf gepresenteerd. Alle bewoners beoordelen hergebruik van materialen van de plek als positief punt. Natuur is een belangrijk punt voor de bewoners: in het park moet plek zijn voor natuur, en tegelijkertijd ruimte bieden voor bewoners om er te kunnen verblijven, bijvoorbeeld onder een boom of op een grasveld. Qua ontmoeten en ontspannen moet er in het park ruimte zijn voor een plaats met zitplekken waar buurt en bewoners terecht kunnen voor diverse activiteiten en ontmoetingen, zoals een gazon. Zo is een plek van gras geschikt voor spelactiviteiten, om te picknicken en ook om te voetballen. De bewoners geven aan dat het bij de paden door het park heen belangrijk is om rekening te houden met rolstoel-toegankelijkheid. Immers: in de omgeving wonen ouderen en er komen nieuwe woningen voor ouderen. Ook specifiek bij bespreking van het onderwerp 'spelen', komt de natuur weer terug in de vorm van spelen op meer natuurlijke objecten. Dit door natuurlijke elementen te gebruiken zoals klim- of speelbomen, maar ook middels waterpartijen. Het standpunt van 'natuur spelen', geuit tijdens de eerste bewonersavond op 4 april, wordt dus aangehouden. Hoewel sommige bewoners van mening zijn dat vallen en je bezeren hoort bij de ontwikkeling van een kind, geven sommige andere bewoners aan dat speeltoestellen wel veilig moeten zijn. Er wordt nog genoemd dat natuurlijke 'speelaanleidingen' niet alleen als multifunctioneler instrument gebruikt kunnen worden, maar wellicht ook makkelijker aan te leggen is in verband met regelgeving. Ook het element tuinieren is iets wat bewoners opnieuw aantrekkelijk vinden. Een bewoner stelt voor om dit in de vorm van een gesloten tuiniersruimte in combinatie met schooltuin te doen. Een concreet voorstel voor een 'kartrekker' voor dit idee is er echter helaas nog niet. Bewoners geven

duidelijk aan dat ze vrijwilligers missen om zelf onderhoud te plegen. Het is dan ook meer realistisch om hier niet van uit te gaan. Fruitbomen zijn ook een populair onderwerp, omdat ze gezien worden als multifunctioneel: mooi om naar te kijken, kan de betrokkenheid van bewoners verhogen en speelt in op de trend van 'eetbaar groen.' Water kan in het park meerdere functies krijgen. Zo kan het een speelelement worden door bijvoorbeeld het gebruik van een waterpomp. Hierdoor is het een interactief element.

Na de ronde met referentiebeelden van de bewoners, toont het architectenbureau dat de sessie begeleidt beelden die tot inspiratie moeten leiden. Daarna volgt de daadwerkelijke ontwerpessie in groepsverband: de groep wordt daarvoor weer opgesplitst in twee groepen. Elke groep krijgt een tafel toegewezen een groot vel papier en daarop de omlijning van de plek waar het park komt. De bewoners kunnen daarop zelf met stift hun ideeën schetsen. Ze delen wat ze graag willen en waar ze dat graag terug willen zien in het park door eerst te discussiëren met hun groep. Daar vertellen of schrijven ze wat ze concluderend zouden willen zien in het park. Waar ze dit niet vervolgens zelf intekenen op het papier, helpen de begeleiders daarbij. Deze begeleiders vragen vervolgens ter bevestiging of ze inderdaad hebben getekend wat de bewoners bedoelen (Gemeente Maastricht, 2019b). Zie Tabel 3.1.2 voor de kernpunten van deze eerste ontwerpen.

Tabel 3.1.2: de kernpunten voor het buurtpark Buurtpark volgens de twee ontwerpende groepen tijdens bewonersbijeenkomst 2 (Gemeente Maastricht, 2019b).

Kernpunten groep 1	Kernpunten groep 2
<ul style="list-style-type: none"> - open en gesloten ruimte - sport parcours - rolstoelvriendelijke paden - spelen met water <ul style="list-style-type: none"> - vogels - wilgentunnel - tuinvakken - Jeu de Boules - wilderig gras - klimboom/ natuurlijk spelen <ul style="list-style-type: none"> - Fruitbomen 	<ul style="list-style-type: none"> - multifunctioneel grasveld <ul style="list-style-type: none"> - kiosk - sport en speelnatuur in 1 gebied - afschermen van de drukke weg (Ruttensingel) - rolstoelvriendelijke paden <ul style="list-style-type: none"> - zitten - fruitbomen - doorgang blokkeren van een autoweg



Figuur 3.1.5: Tweede sessie met bewoners over de inrichting van het buurtpark (Gemeente Maastricht, 2019c).

Voorafgaand aan de derde bewonersbijeenkomst is er een workshop voor kinderen uit de buurt. De wens om kinderen te betrekken wordt pas later ingebracht door buurtopbouwwerk en het buurtnetwerk (Universiteit Maastricht, 2021a). Vijf kinderen hebben samen met de medewerkers van het architectenbureau hun wensen op papier gezet in tekeningen. De kinderen maken hun eigen tekeningen. Daarin komen vaker en prominenter de volgende elementen terug:

- Een voetbalveld (in alle ontwerpen genoemd)
- Een grasveld om in de zon te liggen, en voor allerlei spelletjes waarvoor je geen speeltoestellen nodig hebt.
- Tafels om aan te picknicken
- Fruitbomen, een pluktuin en moestuin.
- Een graffiti-muur voor de kinderen in de buurt zodat die ook een plek hebben waar het wel mag

Deze tekeningen worden door de kinderen zelf gepresenteerd aan het begin van de derde bewonersavond die daarop volgt (Gemeente Maastricht, 2019c).

Tijdens de derde bewonersavond horen en zien de bewoners dus eerst de resultaten van de kinder-sessie. Ook ontvangen ze een opfrisser van de vorige bijeenkomst door middel van een 'conclusie-tekening' door de organisatoren. Aan hen wordt ditmaal gevraagd om een verder ontwikkeld schetsontwerp op schaal te maken voor het nieuwe park. Een belangrijk opgave voor deze bijeenkomst is namelijk het concretiseren van de wensen. Vervolgens gaan de bewoners weer zelf aan de slag met dit schetsontwerp. Verder maken de bewoners een prioriteitenlijst waarmee de ontwerpers vervolgens aan de slag kunnen gaan (Gemeente Maastricht, 2019c). Zie Tabel 3.1.3 voor de kernpunten van deze bewoners-ontwerpen.

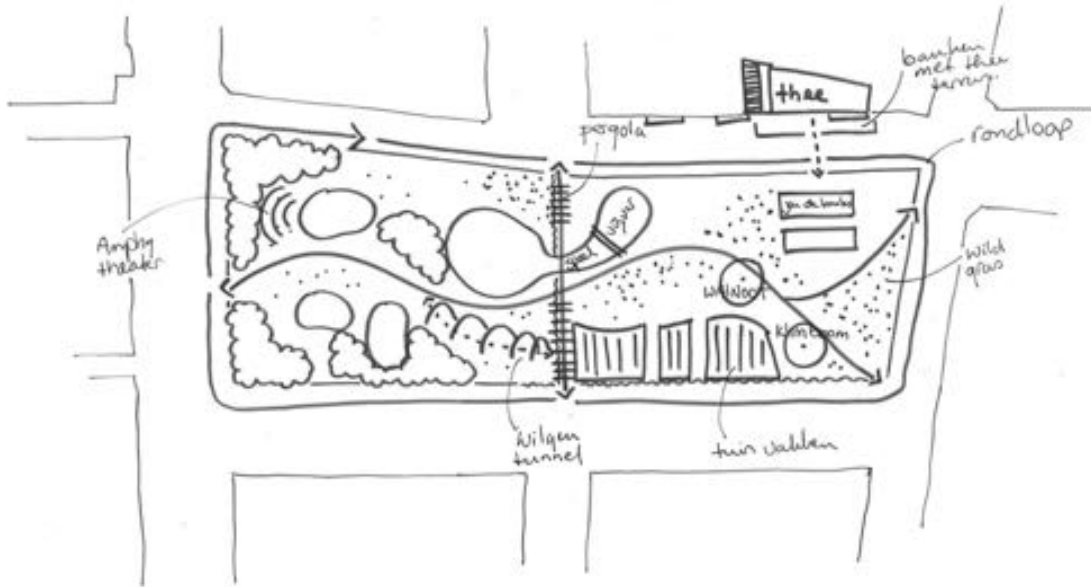
Tabel 3.1.3: de kernpunten voor het buurtpark Buurtpark volgens de twee ontwerpende groepen tijdens bewonersbijeenkomst 2 (Gemeente Maastricht, 2019c).

Kernpunten groep 1	Kernpunten groep 2
<ul style="list-style-type: none"> • Een pad door het park die alle plekken en functies aaneenrijgt. • Hoogteverschil opvangen in een mooie keermuur halverwege het park • Watelement koppelen aan de keermuur. Watelement kan heel ondiep zijn en voor een deel bestaan uit fonteintjes. • Trap in de keermuur, daarnaast een hellingbaan integreren voor rolstoelen en rollators. • Spelen voor de kleinsten binnen een kamer van hagen. In de buurt van het theehuis / terras waar ouders toezicht hebben op de kleinsten • Jeu de boules banen en sportelementen voor jongeren en ouderen aan de westzijde in de buurt van het Carre. • Daarnaast ook een landschappelijk amfitheater, een plek voor ontmoetingen en mogelijk ook informele voorstellingen. • Langs de Ruttensingel afscherming met groen en bomen. Doorzicht wel belangrijk anders wordt het park sociaal onveilig <p>Prioriteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alle specifieke functies die een vaste vorm hebben zijn gelegen aan de noordzijde langs de Blauwe Loper. De zuidzijde van het park blijft dus een open strook die flexibel gebruikt kan worden. De zuidzijde bestaat uit grasgazons met groepen bomen. • Rondom het park ligt een stoep met “afstand markering” waardoor rondjes lopen het besef van afstand versterkt. • Een water element is aantrekkelijk voor iedereen. We gaan op zoek naar een passende vorm bij dit park. 	<ul style="list-style-type: none"> • Belangrijk is het park af te schermen van de Ruttensingel. Niet per sé qua zicht, maar wel qua veiligheid. Kinderen mogen niet zomaar de weg op kunnen rennen. • Veel ‘rommelige’ natuur om te kunnen spelen. (Lang gras, houtsnippers, bosjes, plekken om te ontdekken) • Zowel bij de natuurlijk speelplekken als bij andere plekken in het park picknick/ zitplekken voor ouders. • Sport/ speeltoestellen in het zicht van bewoners voor sociale controle en makkelijke toegang tot de toestellen. • Amfitheater niet als monotone functie inpassen maar als speelelement, zit element en opvangen van hoogteverschil. • Jeux de boules baan langs pad leggen, vlak bij theehuis (ouderen x terras) • Vlakken tussen paden langs de grenzen van park gebruiken als plekken waar de tuinen en bloemvakken kunnen liggen. Midden openhouden van zichtblokkades. • Goede verlichting toepassen tegen onveiligheid • Water element gebruiken als speelobject, het liefst op een centrale plek in het park. <p>Prioriteiten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Natuurlijk spelen • Verschillende plekken in één park • Centrale plek in het park waar men rustig kan zitten • (Wellicht te combineren met watelement)

Er wordt in deze derde sessie aangekondigd dat met de tips, wensen en uitspraken uit de bijeenkomsten door het architectenbureau een start gemaakt zou worden met het ontwerp. Hier zouden dan waarschijnlijk verschillende alternatieve ontwerpen uit komen, die teruggekoppeld zouden worden aan de klankbordgroep wanneer ontwerpers en gemeente hier meer over zouden weten.

Groep 1

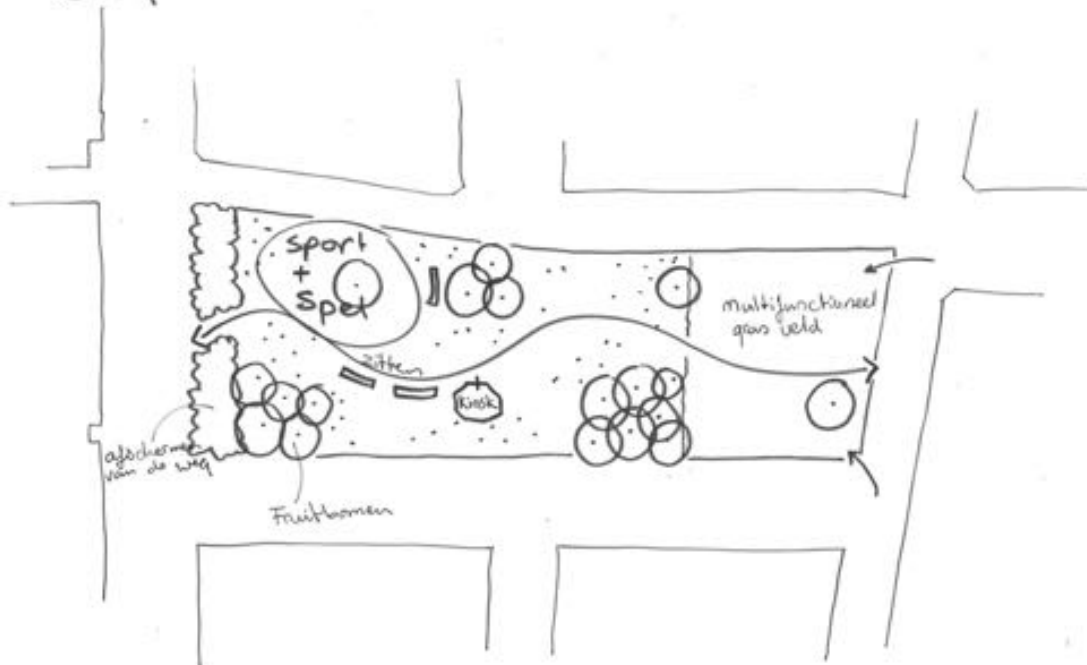
Uit eerdere
bewonersavonden



Figuur 3.1.6: 'Conclusietekening' voor buurtpark Blauwdorp van Groep 1 (Gemeente Maastricht, 2019c).

Groep 2

Uit eerdere
bewonersavonden



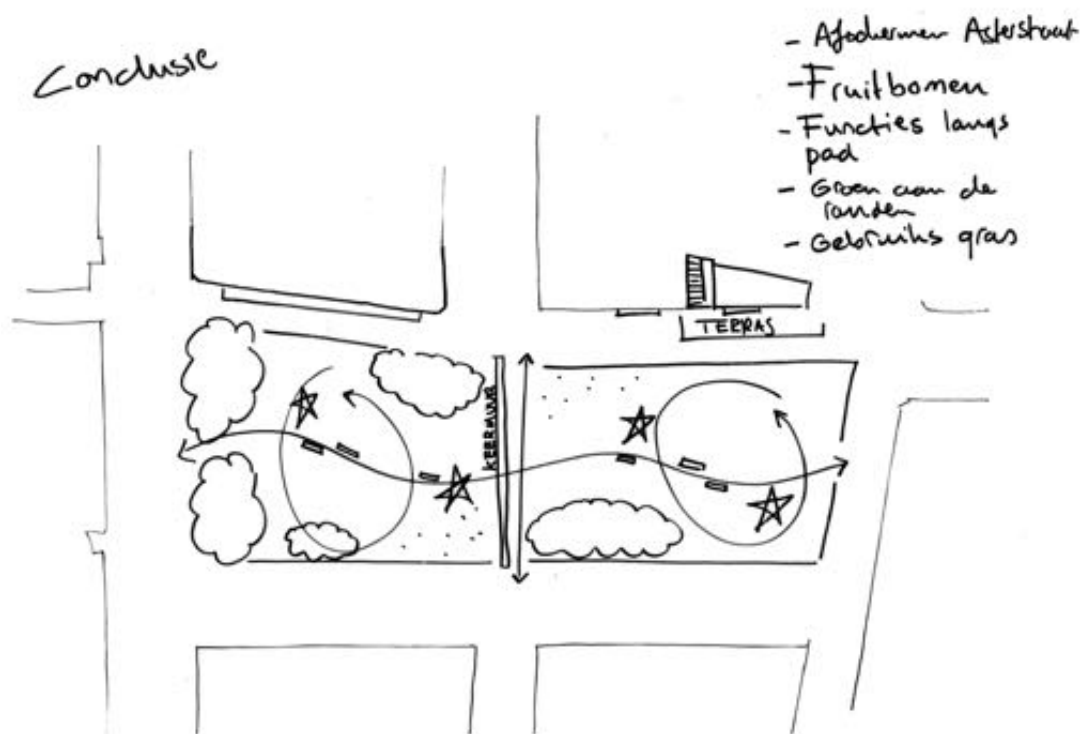
Figuur 3.1.7: 'Conclusietekening' voor buurtpark Blauwdorp van Groep 2 (Gemeente Maastricht, 2019c).

2e helft 2019: voorlopig ontwerp van de architect, en bestemmingsplan

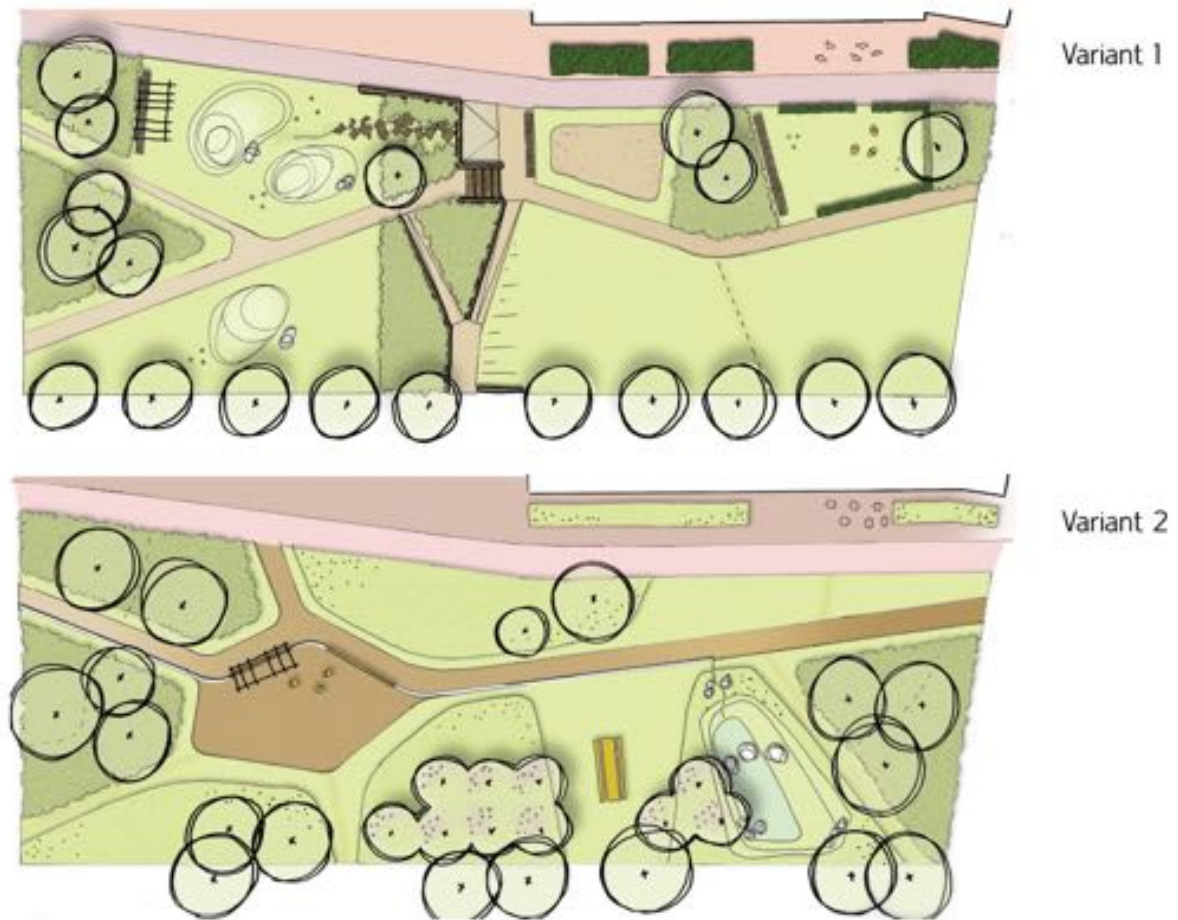
Bewonersavond voor de klankbordgroep van de ontwerpessies

Tijdens een bewonersavond in oktober 2019 worden de schetsen van de twee sub-groepen van de klankbordgroep nog eens gepresenteerd. Van daaruit wordt in meerdere stappen toegewerkt naar een eindontwerp van de participatieve sessies. Hiervoor worden eerst beide bewoners-ontwerpen samengenomen in één overkoepelende 'Conclusie-tekening' (zie figuur 3.1.8). Vervolgens wordt dat schets-ontwerp door het architectenbureau uitgewerkt in 2 varianten (zie figuur 3.1.9). Variant één bestaat hoofdzakelijk uit een hoofdpad met aan één zijde functies, aan de andere zijde een flexibel gazon. Met het hoogteverschil over de lengte van het park wordt hier omgegaan door keermuren. Variant 2 bestaat uit een plein en regenvijver als hoofdplekken, met een concentratie van functies rond deze plekken. Met het hoogteverschil wordt hier omgegaan door natuurlijk verval (Ziegler-Branderhorst, 2019). Zie Tabel 3.1.4 voor andere belangrijke ontwerp-elementen van de twee varianten.

De woningcorporatie die de woningen rondom het gebied beheert, nodigt de maand daarop middels brieven al haar omwonende bewoners uit voor een 'informatie-markt' in het buurtcentrum. Dit doet zij mede namens de gemeente. Bewoners worden geïnformeerd dat ze tijdens die markt informatie kunnen krijgen over de nieuwbouw rond de Blauwe Loper, de renovatieprojecten van de woningcorporatie en het buurtpark. Hierbij wordt ook gemeld dat een team van bewoners bezig is met de invulling van dit park (Servatius, 2019).



Figuur 3.1.8: 'Conclusietekening' van het ontwerpbureau na overwegen van de bewoners-ontwerpen (Ziegler-Branderhorst, 2019).



Figuur 3.1.9: Varianten zoals gepresenteerd door het ontwerpbureau aan de bewoners (Ziegler-Branderhorst, 2019).

Tabel 3.1.4: de belangrijkste ontwerp-elementen van twee varianten van het buurtpark Buurtpark volgens de ontwerpers (Ziegler-Branderhorst, 2019).

Variant 1	Variant 2
Stap 1 <ul style="list-style-type: none"> • Hoofdpad • Keermuren • Waterpartij • Grote bomen Stap 2 <ul style="list-style-type: none"> • Hagen • Vasteplantenborders Stap 3 <ul style="list-style-type: none"> • Spielheuvels • Klauterkeien • Jeu de boulesveld • Waterloop • Kleuterspeelveldje • Banken • Pergola/ paviljoen 	Stap 1 <ul style="list-style-type: none"> • Hoofdpad/ plein • Wildgrasvelden • Grote bomen • Fruitgaard Stap 2 <ul style="list-style-type: none"> • Vasteplantenborders Stap 3 <ul style="list-style-type: none"> • Regenvijver • Klauterkeien • Picknickbank • Kleuterspeelplein • Waterlijn • Pergola/ paviljoen

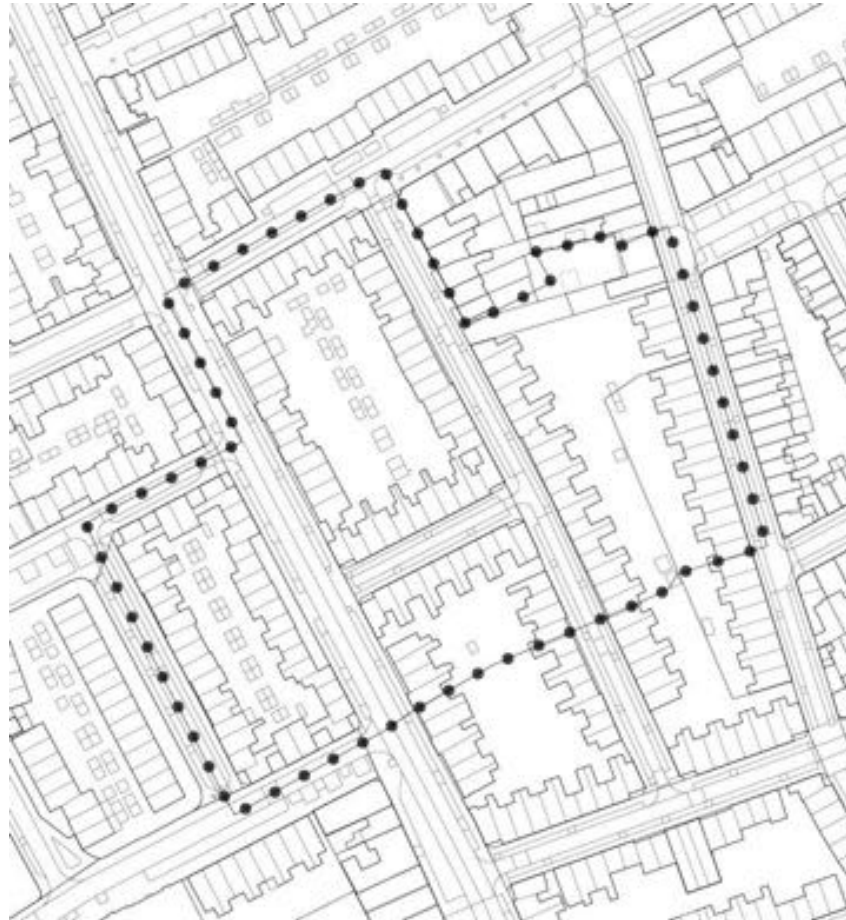
Bestemmingsplan 'De Blauwe Loper'

Halverwege 2019 laat de gemeente met behulp van adviesbureaus een bestemmingsplan opstellen voor de Blauwe Loper, dat in december 2019 definitief gemaakt wordt. In dit plan worden als aanleiding voor het bestemmingsplan het al ingezette plan van sloop en nieuwbouw genoemd, en ook het buurtpark en Blauwe Loper-tracé. Vervolgens wordt verwezen naar het vaststellen van een structuurschets en het stedenbouwkundig plan voor herstructurering. In het bestemmingsplan wordt aangegeven dat de uitvoering van dit plan niet uitvoerbaar is binnen het ter plaatse vigerende bestemmingsplan 'Maastricht West'. Dus om de herstructurering mogelijk te maken dient dit bestemmingsplan als nieuw plan met een juridische regeling te worden opgesteld.

Voor het plan wordt een gebied aangegeven dat overeenkomt met het gebied waarop het buurtpark Blauwdorp en de aanliggende nieuwbouw worden aangelegd (zie Figuur 3.1.10). Er wordt in het document aangegeven dat binnen dat plangebied verschillende zaken strijdig zijn met het vigerende bestemmingsplan, waaronder:

- De herstructurering past niet binnen de regels behorende bij de bestemming 'Wonen' van het bestemmingsplan 'Maastricht West'. De planregels van deze bestemming staan nieuwbouw namelijk uitsluitend toe ter plaatse van de aanduiding 'specifieke bouwaanduiding - nieuwbouw' en deze aanduiding is nergens aanwezig binnen het plangebied.
- De aanleg van openbare wegen en openbare fiets- en voetpaden binnen deze woonbestemming is niet toegestaan. Dat geldt eveneens voor de aanleg van openbare groenvoorzieningen (Mattheij et al., 2019).

Mede doordat het bestemmingsplan later klaar is dan verwacht, wordt ook de sloop uitgesteld: deze was eerst gepland voor eind 2019. Bij de commissie-bespreking van de gemeente was er veel politiek enthousiasme, vanwege de impressie van een groene wijk met meer verschillende én duurzame woningen (De Limburger, 2020a).



Figuur 3.1.10: plangebied bestemmingsplan 'De Blauwe Loper'

1e helft 2020: interviews met stakeholders over het buurtpark

Deze sectie doet verslag van interviews van ons als onderzoekers met zes verschillende soorten stakeholders (belanghebbenden) over het buurtpark. De sectie behandelt het belang van de stakeholder of haar organisatie, het probleem, het doel en de oplossingen omtrent het buurtpark volgens het perspectief van deze stakeholders. We interviewen de projectleider van de gemeente, een stedenbouwkundige van de gemeente, de woningcorporatie met het meeste woningbezit in de deel-buurt, de ontwerper van het buurtpark, een buurtopbouwwerker in de buurt en drie bewoners.

De projectleider van de gemeente over het buurtpark

Voor de projectleider van de gemeente is het belangrijk om zoveel mogelijk in brede zin aan te sluiten bij de doelen zoals omschreven in het ambitiedocument voor Mariaberg (Zuiderlicht, 2013). De drie doelen van buurtvernieuwing die zij daarvan het meest belangrijk vindt, zijn:

- Vergroten van de invloed en verantwoordelijkheid en stimuleren van burgernetwerken
- Verminderen van de uitstroom van gezinnen met middeninkomens
- Vergroten van de instroom van kenniswerkers.

Ze geeft aan dat het voor de gemeente ook belangrijk is dat de doelen in de buurt bijdragen aan het realiseren van het beleid op lange termijn en van de gemeente Maastricht als geheel

gebied. (Zoals geuit in de Structuurvisie Maastricht 2030 en recenter in de concept omgevingsvisie, bijvoorbeeld met aandacht voor ontmoetingsplekken, ruimte voor fietsers en voetgangers, het creëren van groene wiggen en verbetering van het woon- en vestigingsklimaat.) Mede daarom heeft het hele Blauwe loper gebied door de buurt Mariaberg de focus van de gemeente. De gemeentelijk projectleider en collega's zoeken vanuit hun functie bij de gemeente naar een goed samenspel van de maatregelen op sociaal en ruimtelijk gebied om de effecten voor de buurt als geheel zo groot mogelijk te maken. Ook proberen ze partijen zoals de wooncorporaties te verleiden om mooie kansen om meerwaarde te creëren samen op te pakken.

Ontmoeting stimuleren (eenzaamheid tegengaan) en het gevoel van sociale veiligheid verhogen, zijn waarschijnlijk wel uit te lichten als de twee belangrijkste *gezondheid-gerelateerde* doelen van de gebiedsontwikkeling in Mariaberg. Sociale onveiligheid speelt vooral aan de Blauwdorp-kant. In het ambitiesdocument is naast het algemene doel van tot stand brengen van een vitale en aantrekkelijke woonbuurt (waaronder die twee thema's grotendeels vallen), duidelijk het doel genoemd om de verbinding tussen de drie deelbuurten te verbeteren. Dit zodat de buurtbewoners Mariaberg meer als totale buurt gaan ervaren. Deze verbinding kan dan ook direct waar nodig verlengd worden om als verbinding te dienen naar (en van) zowel het stadscentrum aan de oostzijde, als de andere woonbuurten aan de westzijde. Hiermee wordt ook bijgedragen aan stadsbrede doelen op het gebied van gezondheid, bewegen en economische aantrekkelijkheid. Betreffende de inrichting daarvan zijn er aan de ene kant ruimtelijke wensen van stedenbouwers en 'visionairs'. Aan de andere kant zijn er de ervaringen van sociale teams, veilige buurten teams, politie, buurtnetwerk. Eén van de taken is het matchen van de ruimtelijke wensen met het 'leven van alledag' in de buurt, dat wellicht ook verbeterd kan worden. Er zitten bijvoorbeeld veel ZZPers in de buurt. De projectleider geeft aan dat ze dat als gemeente kracht willen bijzetten. Dat geldt ook voor de jonge kinderen die in de buurt opgroeien, en de ouderen die er graag willen blijven wonen. Dit zowel betreffende woning als dagbesteding. Ze hoopt dat vrijwilligersinitiatieven soms leiden tot een reguliere activiteit. Binnen de Blauwe Loper als project wordt door de gemeente ook zeker gedacht aan andere gezondheid-gerelateerde thema's als hittestress, alsmede duurzaamheidsthema's. De gemeentelijk projectleider formuleert het einddoel voor de buurt persoonlijk als volgt: een duurzame buurt in de zin dat de wijk dusdanig verbeteringen heeft ondergaan dat het voor lange tijd prettig leven is. Ze geeft aan: "De stenen zijn volgend en niet leidend": bebouwing en fysieke infrastructuur moet ergens toe gediend hebben: er is eerst tijd gestoken in het begrijpen van de wensen van de bewoners, dan pas de fysieke vertaling. Dit zal leiden tot een meer samenhangende buurt.

Het 'tussentijdse' doel van het Blauwe Loper project is volgens de projectleider ook informatie over de buurt samenbrengen, omdat men doorgaans niet alles meteen in beeld heeft. "Je merkt dat als je aan de slag gaat in een gebied, en er is financieel ruimte en aandacht, dan kun je ook de diepte in en dingen veranderen. Dat is ook het idee geweest: tijdens de fysieke ingreep ook het sociale traject laten lopen, zodat je bijvoorbeeld samen met het veilige buurten team steeds meer de diepte in kan gaan, om te kijken wat meteen aan sociale problematiek aangepakt kan worden. Eenzaamheid is zoals gezegd een belangrijk thema dat in de praktijk opgemerkt wordt. Mensen worden nu door opbouwwerk, het buurtnetwerk of vrijwilligers opgehaald voor activiteiten op het buurtcentrum, maar het is geen vanzelfsprekendheid dat er een match is tussen de aangeboden voorzieningen en de

mensen die achter de deur blijven zitten.” De projectleider geeft aan dat ze probeert om een balans terug te brengen in de buurt: wonen (vooral nu een andere type wonen: voor ouderen) en grotere open publieke ruimten (niet al die smalle straatjes waar je je onveilig zou kunnen voelen). En dat laatste het liefst met stadsgroen, om iets de doen aan gezondheidsthema’s zoals hittestress en ontmoeting. Door een combinatie van zulke ingrediënten proberen ze zo’n negatieve ontwikkeling te keren en de toekomst van de buurt te verbeteren. Ze geeft aan dat dit niet altijd één op één te matchen is met de huidige wensen van de inwoners, die bijvoorbeeld de genoemde thema’s vaak niet als voldoende reden zien om te verhuizen. Maar het is waarschijnlijk het samenspel van de maatregelen die meerwaarde heeft. Dat is ook tussen de gemeente en woningcorporatie besproken: hoe alles in het plan gevat kan worden, niet alleen maar een Blauwe Loper en alleen maar woningen renoveren, de effecten voor de hele buurt. Tot slot geeft ze aan dat mensen wel trots op hun buurt zijn en dat je die trots graag wil behouden. Wat dat betreft is het een eigen community die in negatieve, maar dus ook positieve zin gesloten is (Universiteit Maastricht, 2020a).

De stedenbouwkundige over het buurtpark

Volgens de stedenbouwkundige is Mariaberg geen ‘eenheid-buurt’ zoals de buurten eromheen. Dit door de vorming van drie deel-buurten in drie fasen (zie ook het begin van deel 3 van dit verslag). Blauwdorp kent een specifieke karakteristiek, het woonweefsel is verouderd en heeft daardoor ‘kwaaltjes’ gekregen. Dit ook in relatie met de omgeving: de verbinding met de rest van de stad is niet goed, ook niet vanaf de westkant. De woningdichtheid is te hoog en mede daardoor is een stapeling van problematieken. De mentaliteit van veel bewoners voor wat betreft de toekomst is vaak pessimistisch. Criminaliteit krijgt een kans. Er is sprake van vergrijzing, en er wonen steeds minder kinderen in de buurt. Het doel voor de stedenbouwkundige is de buurt weer gezond maken. Verandering aanbrengen in het stedelijk weefsel zonder te veel te vervangen. De gewenste eindsituatie voor hem: Blauwdorp heeft zijn eigenheid behouden, maar is geen gesloten systeem meer. Er zijn nieuwe bewoners komen wonen die trots zijn op hun buurt. De transformatie van de buurt wordt beleefbaar langs de Blauwe Loper, die wordt getransformeerd tot een fietsstraat waarbij de fietser voorrang heeft, op zijn minst van de aansluiting in de binnenstad tot in de meest westelijke buurt (Trichterveld). De kern van de uitdaging zit volgens de stedenbouwkundige in de buurt gezond te maken zonder te veel te veranderen aan haar huidige bewoners en woningen. Dit omdat ook wat dat betreft waarden zijn opgebouwd, zoals sociale structuren en een gevoel van identiteit. Drukkere straten blijven niet makkelijk oversteekbaar. Wat volgens de stedenbouwkundige moeilijker is dan partijen op elkaar afstemmen is om je goed de subjectieve ervaringen van bewoners te kunnen voorstellen: zaken als mentaliteit en veiligheidsbeleving hebben invloed op gezondheidsbeleving. De Blauwdorpenaar zou in tevredenheid moeten wonen in zijn buurt en daar graag willen investeren in tijd, moeite (rommel opruimen) en relaties in de buurt.

De mogelijke oplossing zit hem volgens de stedenbouwkundige in het combineren van de renovatie-wens met het adresseren van de stapeling van problematiek. En hiermee een mentaliteits-slag proberen te maken: een nieuw perspectief op de wijk bieden. Dit onder andere door een stukje helderheid in het ruimtelijk weefsel terug te brengen. Die helderheid zou kunnen ontstaan door de verbinding van de buurt met de rest van de stad helder en beleefbaar maken. Dit zou moeten gebeuren in overleg met de zittende bewoners, en zowel via de woningcorporatie als met particulieren. Op die manier zou een proces op gang

gebracht kunnen worden waarbij de buurt gezonder wordt: door het toevoegen van groen, een heldere stedenbouwkundige structuur en verkeerskundige ingrepen voor een veilige situatie voor fietsers en voetgangers. Er kan ook aan andere mobiliteitsoplossingen gedacht worden. Het belangrijkste volgens hem is om bewoners een beter toekomstperspectief te geven, wat een langzaam proces is. Daarbij fungeren de nieuwkomers als slechters van de bestaande vastgeroeste referentiekaders. Er ontstaat als het goed is letterlijk én figuurlijk een ander uitzicht (Universiteit Maastricht, 2020b).

De projectontwikkelaar bij de woningcorporatie over het buurtpark

Volgens de projectontwikkelaar bij de woningcorporatie is het belangrijkste probleem, gezien vanuit zijn functie, dat Mariaberg en met name Blauwdorp als deel-buurt daarvan niet meer levensloopbestendig is. Verder is er onvoldoende zicht op wat gaande is in de buurt en de buurt is voor zijn gevoel anoniem en niet verbonden bij de stad. Deels daardoor is de buurt ook onveilig. In heel Mariaberg zijn te veel eengezinswoningen en het aantal woningen met een lift is ondervertegenwoordigd. Blauwdorp is ook te gevoelig voor hittestress doordat het een erg versteende buurt is met de woningen dicht op elkaar. Het doel voor de woningcorporatie op kortere termijn is levensloopbestendige woningen. Maar de woningcorporatie heeft zeker ook langere termijn-doelen: niet alleen levensloopbestendige woningen maar een levensloopbestendige wijk, waarbij men bijvoorbeeld zowel wanneer men ouder wordt als wanneer men kinderen krijgt in de wijk kan blijven wonen. Daarnaast is een doel om het percentage mensen met een smalle beurs te laten dalen. Bij het streven naar deze doelen wordt ook gekeken naar de leefomgeving, zoals naar hittestress. De gewenste eindsituatie volgens de projectontwikkelaar is een betere verbinding met de stad, omdat er dan meer interactie komt. Hij hoopt op een dynamische wijk waar zowel oud als jong een plek weet te vinden. Een deel van de ouderen woont in de appartementen en de woningen worden betrokken door gezinnen met kinderen. Hij stelt zich het park voor als ontmoetingsplek. In de voor hem ideale situatie zijn er in de buurt nieuwe sociale verbanden en altijd mensen te vinden in het park of op de Blauwe loper. Het park en omliggende gebied is een nieuw hart van de wijk geworden.

Er zijn volgens de projectontwikkelaar echter barrières voor het bereiken van deze gewenste situatie: het proces van renovatie en sloop is een heel ingrijpende verandering voor de hele buurt. Bij dezelfde huurprijs zijn bewoners genegen al dan niet tijdelijk te verhuizen, maar er zijn ook moeilijke gevallen: ongeveer een kwart van de bewoners heeft een 'rugzakje'. En ook het op de hoogte houden van en participatie door bewoners blijft lastig: van de zevenhonderd mensen die waren uitgenodigd voor de informatiesessies over de veranderingen in de buurt, waren er vijftig aanwezig, waarvan de helft alleen even kwam kijken (Universiteit Maastricht, 2020c).

De landschapontwerper van het architectenbureau over het buurtpark

Het bureau waar de landschapontwerper werkt, is eerder betrokken geweest bij het begin van het proces over de Blauwe Loper als route door de hele buurt. Het bureau is ook al langere tijd in contact met de gemeente Maastricht vanwege een eerder grootschaliger plan voor heel Maastricht West. De landschapontwerper vertelt dat het buurtpark langs de Blauwe loper een kleinschalige uitkomst is van deze eerdere samenwerkingen.

Voor de landschapontwerper, die zich focuste op de buitenruimte binnen Blauwdorp, is het probleem rondom de toekomstige locatie van het park vooral dat de buurt zo stenig is dat de

leefomgeving van de bewoners niet prettig is. Vooral kinderen hebben volgens hem een plek nodig om te kunnen spelen of om doorheen te kunnen lopen. Dat is niet alleen een verbetering voor de buurt, maar bijna een basisbehoefte die aangebracht wordt, omdat er nu überhaupt amper fijne buitenruimte is in de buurt om als voetganger te verblijven of doorheen te lopen. Voor hem is het doel om een prettige groene openbare ruimte te maken die plek biedt voor meerdere activiteiten. Zo geeft het park niet alleen een plek om buiten te zijn in de buurt, maar ook mogelijkheden tot spelen voor kinderen, een plek om met de hond doorheen te wandelen, met vrienden en familie af te spreken of een zitplek om te ontspannen. Kortom: een plek voor de buurt waar je gericht of toevalligerwijs buiten kunt zijn. Het toekomstige park kan daarnaast werken als verkoelende plek om hittestress aan te kunnen tijdens een hittegolf. En als waterbuffer om wateroverlast te verminderen tijdens piekbuien.

Een barrière tijdens het proces kan volgens de landschapsontwerper zijn dat er geen eenduidige wens op tafel kan komen vanuit de bewoners. Een verzameling van functies kan het gevolg zijn, en daarmee een versnipperd buurtpark. Een andere barrière kan zijn dat door een kleine participatiegroep veel mensen onaangenaam verrast worden door de uitkomst van de participatie-gesprekken. Om te zorgen dat de losse functies in het park niet zorgen voor verrommeling, is er een verbindend paden-patroon gekozen dat de eenheid in het park waarborgt. Deze ontwerpkeuze bindt de losse wensen van bewoners. Ook zorgt de ruimte voor tijdelijk georganiseerde bezigheden voor een hoeveelheid aan plekken die, wanneer niet in gebruik, er ook niet leeg bijliggen. Door de bewoners goed en regelmatig te informeren aan de hand van nieuwsbrieven zou iedereen goed op de hoogte kunnen blijven. Dit voorkomt verrassingen bij bekendmaking van het definitief ontwerp (Universiteit Maastricht, 2020d).

De opbouwwerker over het buurtpark

De buurtopbouwwerker geeft aan dat ze betrokken is bij het Blauwe Loper-project vanuit de opbouwwerk-organisatie, omdat het grote impact heeft op de buurt en buurtbewoners. Vooral ook op de individuele bewoners geeft ze aan: omdat ze in een veranderde situatie komen. Ze gebruikt het project ook om te kijken hoe ze als opbouwwerker vanuit haar hoek meerwaarde kan creëren. Bijvoorbeeld bij een buurtpark zorgen dat meedenkende bewoners een representatieve afspiegeling zijn van de mensen die het effect ondervinden. Betreffende het co-ontwerpen van het buurtpark Blauwdorp heeft ze geholpen met bewoners stimuleren om ook daadwerkelijk aanwezig te zijn. Het gaat haar vooral om belangen te behartigen van bewoners waarvoor zo'n project vooral minder fijne gevolgen heeft.

Er spelen volgens de opbouwwerker meerdere gezondheidsproblemen in Mariaberg Maastricht, maar de vraag is welke gerelateerd zijn aan de buitenruimte. Het gezondheidsprobleem in meer algemene zin zit hem er vooral in dat veel bewoners roken, alcohol drinken of door beperkte financiële middelen ongezond eten. Gevraagd naar de rol van hittestress als gezondheidseffect van de buitenruimte, geeft ze aan dit niet iets is waar iedere buurtbewoner veel last van heeft. Hoewel: dat is volgens haar meer omdat er zaken zijn die nog bedreigender zijn, zoals moeite met rondkomen. Betreffende een gezonde buitenruimte gaat het de buurtopbouwwerker om alle vormen van gezondheidsbevordering. Ontmoeting staat bij de opbouwwerk-organisatie altijd voorop, maar het thema gezondheid, in algemene zin, is ook één van hun speerpunten. Dus hierbij richten ze zich op alles wat haalbaar is: gezonde voeding (bij het bakken volkorenmeel gebruiken), minder roken (in

oktober aandacht voor stoptober en de problemen die mensen ondervinden bij het stoppen met roken), buiten zijn (het wandelend praten met bewoners ipv binnen zittend vergaderen), enzovoorts. Een gezondheidsverbetering betreffende veel van bovenstaande thema's betreffende de omgeving buiten, vooral qua positief gevoel, zou volgens de opbouwwerker zijn als er meer groen en beplanting is in de buurt en dat het minder versteend is, vooral in het Blauwdorp-deel. Dit kan leiden tot meer ruimte voor ontmoeten: om laagdrempelig andere mensen tegen te komen, maar ook als startpunt om langduriger contacten met anderen te ontwikkelen. Ze geeft aan dat in het toekomstige buurtpark misschien ook fruitbomen aangeplant kunnen worden. Daardoor worden kinderen het misschien ook gewend om het te eten. (Op dit moment zijn veel kinderen nog onervaren in wat bepaald fruit is anders dan enkele zeer bekende soorten.)

Een barrière voor het bereiken van de oplossing qua ruimtelijke inrichting is volgens de opbouwwerker dat Blauwdorp een bepaald type buurt is met een bepaald type bebouwing. "Je wilt de buurt niet zodanig anders bebouwen dat de mensen het niet meer herkennen en zich er niet thuis voelen. Je wilt vooral ook dat de woningen voor lage sociale huur geschikt blijven: de mensen die er gewoond hebben, moeten er wel fatsoenlijk terug kunnen komen wonen" (Universiteit Maastricht, 2020e). Het type bewoners dat in deze deelbuurt woont, is vaak geen tuinierder, dus leggen ze vaak het tuin-oppervlak vol met steen. Groen langs de tegels vinden ze vaak ook lastig of zien ze zelfs als rommelig. Zo houden ze ook het tuinonderhoud voor hen laagdrempelig. Het geven van een cursus, plantjes om te zaaien of planten, of onderhoudsmateriaal lost dat niet op. Een eerder project was het vergroenen van boomplantvakken. Echter was het verschaft materiaal niet stevig genoeg en de plek niet geschikt (boomwortels, droog). Veel bewoners geven het dan volgens de opbouwwerker snel op: ze willen het aanleggen en dat het dan vrijwel af is, zonder veel onderhoud. Ze vinden het wel mooier om naar te kijken dan tegen tegels, maar het weegt niet op tegen het onderhoudsvrije van tegels. Groen heeft ook geen prioriteit omdat veel bewoners weinig geld hebben.

Volgens de opbouwwerker zijn veel gezondheidseffecten van de omgeving voor veel buurtbewoners ook niet vanzelfsprekend. Het geplande buurtpark Blauwe Loper is mede daarom voor veel mensen nog iets ongrijpbaars: iets waar ze niet direct de meerwaarde van zien. Bijvoorbeeld zien ze nog niet dat je er wellicht kunt spelen, bewegen, ontmoeten en dat het wellicht verkoelend werkt. Dat is niet de dagelijkse werkelijkheid van de huidige bewoners. Dat heeft dus stapjes nodig om ze daarin mee te nemen. Een andere reden volgens de opbouwwerker waarom het merendeel van de bewoners niet geïnteresseerd is in de ontwikkelingen richting het buurtpark ligt aan de gehanteerde methode: de realisatie ligt in de toekomst, en veel bewoners zijn niet gewend om in zo'n type discussie-groep te zitten zoals nu bij het participatief ontwerpen van het park. In de ontwerpgroep zitten nu voor het merendeel hoog-opgeleiden. Die zijn dan bijvoorbeeld bij eerdere presentaties geweest over de plannen.

Er zijn volgens de buurtopbouwwerker ook andere belangrijke barrières, die al spelen tijdens de eerste pogingen om bewoners te betrekken bij het proces: veel mensen vinden het buurtpark onzin, maar sommige mensen zeggen dat niet openlijk. Kort door de bocht gezegd, heb je volgens de Buurtopbouwwerker in ieder geval een aantal groepen bewoners: aan de ene kant de groep die ten allen tijden zonder doekjes zijn eerlijke (negatieve) mening verkondigt, de groep die oprecht positief is en de groep die er tussenin zit die niet weet of het

zo positief is. Maar aan de andere kant heb je ook de groep die het buurtpark onzin vindt, maar dat niet zou zeggen tegen de gemeente of met een andere externe partner erbij. Pas als je de bewoners vaker ziet of een vertrouwensband hebt opgebouwd, hoor je hoe ze er echt over nadenken.

Een andere belangrijke barrière die de opbouwwerker noemt is dat betrekken van bewoners een averechts effect kan hebben: waar je wilt dat de bewoners het gevoel krijgen dat hun buurt ertoe doet en mensen wat voor hun buurt willen betekenen, geloven ze dat meedenken en doen in een initiatief of project voor hun verspilde tijd en moeite is. Dit gebeurt volgens de opbouwwerker bijvoorbeeld als er meerdere soortgelijke projecten lopen in de buurt waar partijen zoals gemeente, woningcorporaties en universiteit bij betrokken zijn, die door elkaar heen lopen. Als er veel studenten ingezet worden die de bewoners overvragen, als de voortgang en resultaten niet teruggekoppeld worden naar de bewoners, of wel teruggekoppeld worden maar mensen er hun inzet niet in herkennen. En ten slotte als een onderzoeksproject of bepaalde ingreep afloopt en er wel conclusies gepresenteerd worden, maar het onderwerp verder niet meer gefaciliteerd wordt, zonder dat duidelijk wordt gemaakt wat het vervolg is. Immers: de mensen in de buurt wonen wel nog steeds in het betreffende gebied. Dit kan ook tot een meer sceptische houding leiden bij partijen zoals welzijnswerkers, omdat zij buurtbewoners aanbevelen om deel te nemen: als de bewoners om bovenstaande redenen gedemotiveerd raken of zelfs boos worden, kunnen zij dat ook de welzijnswerkers kwalijk nemen, en bijvoorbeeld ook minder op andere buurtactiviteiten komen (zoals een bijeenkomst over een veilige buurt) buiten het project. Een kleinere groep bewoners die meer gewend is aan deze gang van zaken (vooral hoger opgeleiden) kan daar beter mee omgaan, maar daarmee sluit je een meer representatieve afspiegeling van de buurtbewoners uit.

Om motivatie te behouden bij participerende bewoners, is het volgens haar daarom belangrijk om terugkoppelmomenten te organiseren voor de bewoners waarbij zij niet alleen horen wat er met hun input gedaan is, maar waarbij ze ook feedback kunnen uiten. En te zorgen dat deze momenten laagdrempelig zijn. Bijvoorbeeld dat ze in de buurt zelf plaatsvinden, en in het Nederlands zijn. Bepaalde projecten, vooral onderzoeksprojecten, leiden niet direct tot de ruimtelijke ingrepen die de bewoners zouden willen, maar 'verdwijnen' bijvoorbeeld in een lijst met aanbevelingen. Wat op kortere termijn aan de verwachtingen van de bewoners tegemoet kan komen, is om toch in ieder geval iets kleiner daadwerkelijk te implementeren of laten gebeuren in de buurt. Daarnaast is het volgens haar belangrijk om de resultaten zo goed mogelijk te vertalen, zodat ze ook de individuele bewoners interessante inzichten kunnen geven. En ten slotte om te zoeken naar kennis die de buurt kan gebruiken om daar zelf concreet mee aan de slag te gaan in de buurt, bijvoorbeeld samen met de opbouwwerkers. Bijvoorbeeld door het aangrijpen van ideeën die niet veel geld kosten maar wel effect kunnen hebben (Universiteit Maastricht, 2020e).

De bewoners van Mariaberg over het buurtpark

Voor deze interview-ronde met stakeholders (waarbij we vragen naar hun perspectief op het buurtpark) interviewden we drie bewoners. Een bewoner geeft specifiek betreffende het buurtpark aan dat ze de opvatting van de gemeente begrijpt dat Blauwdorp versteend is en vergroend zou moeten worden. Het buurtpark-ontwerp ziet er ook prachtig uit, en ze vindt het heel goed dat een groep buurtbewoners kan meedenken over dat ontwerp. Aanvullend geeft ze aan dat in er in Blauwdorp vrijwel niets is voor kinderen betreffende een publieke plek om

te spelen. In Mariaberg zijn een groter voetbalveld en een ruimere ontmoeting- en beweegplek aanwezig, maar dat is verder weg (zie hoofdstuk 3.3 'Een netwerk van speelplekken'). En de drukke weg tussen Blauwdorp en Proosdijveld lijkt als barrière gezien te worden om daarnaartoe te lopen of fietsen. Mede daarom is ze nieuwsgierig naar hoe het buurtpark er uit gaat zien. Echter ziet deze bewoonster ook dat andere bewoners om plaats te maken voor het buurtpark en de nieuwbouw moesten vertrekken uit hun woning, terwijl ze in hun nieuwe woning ook meer huur (zullen) moeten betalen. Dit nadeel weegt volgens haar voor veel buurtbewoners niet op tegen de voordelen: ze verwacht bijvoorbeeld niet dat de grotere energiezuinigheid van de nieuwe woningen compenseert voor de verhoging in de huurprijs. Ook verwacht ze dat de bewoners liever meer geld overhouden om bijvoorbeeld eten op voorraad te hebben, dan dat ze een mooier of groter huis hebben. Ze voorziet dat buurtbewoners uiteindelijk ook eenzamer zouden kunnen worden door de hogere huren, omdat ze dan onvoldoende geld overhouden voor activiteiten buitenshuis. (Vroeger liep ze zelf weleens naar de binnenstad om tussen de mensen te zijn, maar een kop koffie kon ze dan niet drinken.) Ze denkt dat dit er vooral aan bijdraagt dat ouderen dan binnen blijven. Ze verwacht dat op veel plekken in Mariaberg als gehele buurt duurzamere woningen ook goedkoper gerealiseerd kunnen worden door renovatie (bijvoorbeeld voor- en achtergevel) in plaats van door sloop en nieuwbouw. Herstructurering is goed, vindt ze, maar hopelijk kan het ook wat betaalbaarder.

In meer algemene zin hoopt de bewoonster dat er rekening gehouden wordt met de wensen van de wijkbewoners bij het realiseren van de nieuwe bebouwing en publieke plek. Ze vindt dat Trichterveld en Proosdijveld al best groen zijn. Blauwdorp wordt dan als eerste wellicht ook voldoende groen door de eerste uitwerking van de Blauwe loper-plannen. Dit zijn in het algemeen verbeteringen, maar ze vraagt zich af of het ook voor vooral de armere mensen goed uit zal pakken. Misschien komen de armere bewoners daardoor bijvoorbeeld in flat-achtige gebouwen terecht, waardoor ze (nog) meer geïsoleerd zouden kunnen raken. Alleen laagbouw is ook niet goed, omdat er anders ruimtegebrek ontstaat, gezien de vraag naar woningen, maar wellicht is iets er tussenin mogelijk. (Er zouden eerst ook meer koopwoningen komen rondom de plek van het buurtpark om een betere mix te krijgen van verschillende typen bewoners, maar dat gaat niet meer op korte termijn gebeuren omdat er teveel vraag is naar sociale huur.)

Twee andere bewoners wonen direct naast de plek van het aan te leggen park. Ze wonen al meer dan 30 jaar in de buurt, en woonden eerst in een huis dat gesloopt werd om plaats te maken voor het park en de nieuwbouw. Zij moesten toen voor hun gevoel zo snel mogelijk uit hun oude huis. Ze wonen bijna twee jaar in hun nieuwe huis. In hun oude woning woont nu iemand anti-kraak. Tegen hen werd gezegd dat hun oude huis niet meer verhuurd zou worden vanwege de sloop. Ze geven aan nog niets gehoord te hebben over de renovatie van hun huidige huis. Ze geven aan dat hun huur ook omhoog gegaan is. Ze hebben wel een verhuiskostenvergoeding ontvangen, maar zijn er via buurtbewoners achter gekomen dat de huurgewenningsregeling een mogelijkheid voor hen was. In de nieuwe situatie hebben ze geen brandgang meer en dat voelt voor hen wat onveiliger en lastiger. Veel van de bewoners waar ze contact mee hadden, zijn door de bouwplannen recent verhuisd naar een andere buurt. Daarvoor in de plaats zijn tijdelijke huurders van leegstandbeheer gekomen. Er is daardoor verbazing waarom ze zo snel hun huis uit moesten. Eén van deze bewoners gaat overdags regelmatig de deur uit voor recreatie en voor supermarkten. Beide bevinden zich vooral in andere buurten. Ze voelt zich veilig genoeg in haar buurt, maar komt 's avonds de

deur ook niet uit en doet dan de rolluiken dicht en de deur op slot. Er wordt nog steeds drugs gedeald, geven deze bewoners aan, maar ze hebben er tegenwoordig geen overlast meer van. Eén van de bewoners geeft aan wel blij te zijn met de toekomstige aanleg van het park, omdat er dan op korte afstand een plek voor haar is waar ze buiten kan zijn zonder dat ze het gevoel heeft voortdurend bekeken te worden (zoals in de smalle straten nu). Bij mooi weer wandelen ze al af en toe overdag een stukje in de omliggende wat grotere al aangelegde parken. Ze vinden het fijn dat het gaat veranderen en willen wel eens zien hoe het buurtpark er uit gaat zien. Ze denken wel dat er misschien hangjongeren in het buurtpark komen. De pergola van het park-schetsontwerp wordt gezien als mogelijke drugsdeal plek. Maar dat weten ze niet zeker, geven ze aan. Het kan bijvoorbeeld dat er beveiliging komt, of de wijkagent vaker komt. Ze begrijpen ook de plannen om veel woningen in de buurt meer levensloopbestendig te maken, omdat volgens hen panden en huisraad vaak verouderd waren (Universiteit Maastricht, 2020f).

2e helft 2020: de meeste bewoners hebben besloten over verhuizen, verdere uitwerking park-ontwerp, start van de sloop

In de tweede helft van 2020 zijn ook voor het grotere publiek de plannen betreffende nieuwbouw en park te lezen: uiteindelijk zullen 138 woningen gesloopt worden, waardoor de ruimte ontstaat voor het park en de nieuwbouw-blokken met maximaal 138 nieuwe appartementen. De woningcorporatie van de te slopen woningen bij het buurtpark meldt dat het overgrote deel van de huurders van die woningen uit de buurt vertrekt. (Vijftien huurders hebben nog niet gereageerd.) De woningcorporatie kiest er niet voor om de sloopwoningen dicht te timmeren, maar geeft de bewoners een tijdelijk huurcontract. Ze hebben ervoor getekend dat ze afzien van een verhuisvergoeding. Ook hoeft de corporatie hen niet aan vervangende woonruimte te helpen. In ruil daarvoor betalen ze minder huur. In september begint een bodemonderzoek en in november volgt de sloop. Er wordt dan nog door de woningcorporatie van uitgegaan dat in mei de bouw al start (De Limburger, 2020b; De Limburger, 2020c).

Halverwege 2020 wordt ook het voorlopig ontwerp verder uitgewerkt door het architectenbureau dat ook betrokken was bij de ontwerpessies met bewoners. Er wordt gerapporteerd over de keuze voor specifieke typen verharding van de ondergrond, muren, kruiden, zitelementen enzovoorts. Opvallende ontwerpkeuzes zijn die voor de accentuering van de hoogteverschillen door 'keermuren', en een wadi als laagste punt. Zie Figuur 3.1.11 en 3.1.12. Beide ontwerpkeuzes waren ook ideeën van een bewonersgroep tijdens de participatieve ontwerpessies die het jaar ervoor plaatsvonden. Over kunstwerken en verdere beplanting wordt aangegeven dat deze later nog bepaald zullen worden (Ziegler-Branderhorst, 2020).



Figuur 3.1.11: lengtedoorsnede van het park met accentuering van de hoogteverschillen door 'keermuren' (Ziegler-Branderhorst, 2020)



Figuur 3.1.12: dwarsdoorsnede van het park met de wadi als laagste punt (Ziegler-Branderhorst, 2020)

In deze tweede helft van 2020 wordt ook gestart met de sloop van de woningen die plaats moeten maken voor het park. Zie Figuur 3.1.13 en Figuur 3.1.14 voor een totaaloverzicht van het buurtpark en omgeving vóór versus na de sloop. Zie Figuur 3.1.15 en Figuur 3.1.16 voor een impressie op ooghoogte van de woonhuis-situatie bij bewoning en vlak vóór de sloop. Vergelijk deze foto's ook met Figuur 3.1.23 van ná de sloop in de volgende sectie.



Figuur 3.1.13: obliek-foto van het totale gebied van het buurtpark en omgeving, vooraf aan de sloop in 2020 (Slagboom en Peeters, 2020).



Figuur 3.1.14: obliek-foto van het totale gebied van het buurtpark en omgeving, na de sloop in 2022 (Slagboom en Peeters, 2022).



Figuur 3.1.15: impressie op ooghoogte van de woonhuis-situatie tijdens het laatste jaar van bewoning (Cyclorama, 2018).



Figuur 3.1.16: impressie op ooghoogte van de woonhuis-situatie vlak vóór de sloop (Cyclorama, 2020).

2e helft 2020: verdere uitwerking van ontwerp en controle van ambities door professionals in 'overleg-ontwerpen'

In april 2020 wordt op initiatief van de gemeente Maastricht gestart met een reeks van zeven 'Overleg-ontwerpen' over het bouwplan van de Blauwe Loper. De overleggen vinden ongeveer één keer per twee maanden plaats. De insteek van deze overleggen is om tijdig een dialoog te starten over de uitwerking van het ontwerp door de architect die de nieuwbouw ontworpen heeft, en de daarbij gehanteerde uitgangspunten. Deze vinden hun oorsprong in de eerder gezamenlijk vastgestelde Structuurschets Blauwdorp van de ontwerper van het buurtpark (zie sectie 3.1.1). Het hoofddoel is een kwalitatief totaalplan dat de uitgangspunten draagt zoals omschreven in deze structuurschets. Dit zodat het plan pas aan de welstandscommissie gepresenteerd wordt als de check is gedaan of het aan deze uitgangspunten voldoet. Bij deze gesprekken zitten veel relevante stakeholders bij elkaar: zowel de woningcorporatie, de architecten van de nieuwbouw, het bouwbedrijf en de ontwerper van het buurtpark zijn vertegenwoordigd. Van de gemeente zijn een stedenbouwkundige en de projectleider aanwezig. Er wordt veel gesproken over de stedenbouwkundige kwaliteit van de woningen. Betreffende de inrichting van de buitenruimte komen de onderwerpen van de aanleg van het park, de semi-publieke binnenplaats van één van de gebouwen, water, woningdifferentiatie, parkeermogelijkheden en de mogelijkheden voor ondernemers herhaaldelijk aan bod (Gemeente Maastricht, 2020). Deze onderwerpen lichten we in de secties hieronder verder toe.

Overleg over het gedeeltelijk al beschikbaar maken van het park

Betreffende de aanleg van het buurtpark wordt overwogen om één zijde van het park mogelijk al tijdens de bouw van de woningen aan te leggen. De omwonenden zouden dan al gebruik kunnen maken van een gedeeltelijk park. Er zijn echter wel complicerende factoren, zoals dat een deel van het bouwterrein nodig zal zijn voor het efficiënt uitvoeren van de werkzaamheden, en er moeten veiligheidsmarges zijn rondom die werkzaamheden. Het bouwbedrijf zal kijken of er mogelijkheden zijn. Later geeft de gemeente aan dat ze graag samen met bewoners wil gaan nadenken over een tijdelijk groene inrichting van deze 'kop van het park', temeer omdat die duidelijk zichtbaar is vanaf een veel gebruikte weg langs de binnenstad. Naast een mooie plek voor de bewoners tijdens bouw-overlast, zou het zo ook alvast een 'visitekaartje' zijn. De bewoners zijn hier enthousiast over, en binnen de overleggende partijen wordt het als een goede mogelijkheid gezien dat, na afstemming in verband met bouwterrein en eigendom, de kop van het park vrij direct na de sloop inderdaad tijdelijk vergroend en toegankelijk wordt. Daarnaast wordt een ander groen-initiatief ondernomen: in mei 2020 waren vanuit de gemeente en ontwerper van het park de ontwerpen gereed en werd de kostenraming gemaakt. Vanuit de gemeente is een oproep gedaan aan bewoners met de vraag welke bomen die in de tuinen staan van de nu leegstaande woningen behouden moeten blijven. Daaruit kwam één boom in beeld (een vijg), waarvan nu gekeken wordt of die op de goede plek staat en of behoud mogelijk is. Ook kijkt de gemeente nog naar hoe de bestaande straatbomen zich straks verhouden in de nieuwe situatie.

Overleg over de semi-publieke ruimte in één van de nieuwe gebouwen

De nieuwe woongebouwen hebben hun entree aan de parkzijde. Eén van de nieuwe woongebouwen is ontworpen met een semi-publieke ruimte binnen aan deze voorkant van het blok op de begane grond, de 'huiskamer' genoemd. Deze plaats is bedoeld voor ontmoeting van bewoners en mogelijk andere ontmoetingsfuncties. (Niet ter vervanging van

het gemeenschapshuis, maar bijvoorbeeld voor het spreekuur van een zorgpartij of voor dagbesteding.) Deze plaats is ook door de woningcorporatie meegenomen in de huidige planuitwerking. Er wordt overlegd over mogelijke functies van deze ruimte. Dit temeer omdat dan wellicht al wensen van het beoogde soort exploitant meegenomen kunnen worden. De ruimte zal in eigendom blijven van de woningcorporatie, maar exploitatie zal door derden zal plaatsvinden. De basisgedachte voor de huiskamer was en is een ontmoetingsplek voor bewoners in combinatie met laagdrempelige activiteiten vanuit de buurt. Het gaat verder vooral om de relatie met het park. De functie is niet gericht op een groot aantal bezoekers (maximaal zo'n veertig personen). Meer bezoekers zou onder andere geluidsoverlast kunnen geven. Een klein aantal maatschappelijke organisaties heeft zich al bij de woningcorporatie en gemeente gemeld voor mogelijk beheer of programma. Zowel de ontwerper van het park als de stedenbouwkundige benadrukken nog eens dat de relatie van de huiskamer met het park altijd uitgangspunt is geweest en dat het van belang is dat er een bepaalde omvang is. In dit woningblok bevindt zich in het midden ook een binnenplaats. Er wordt nagedacht over reduceren van het eerder beoogde aantal bomen in deze binnenplaats, mede met het oog op duurzame invullings-mogelijkheden en exploitatie. Echter is er ook een minimum aantal bomen nodig voor passende omvang en impact. Vanuit het bouwbedrijf wordt nogmaals benadrukt dat omvang en indien mogelijk ook invulling van huiskamer en binnenplaats spoedig helder moeten zijn in verband met installaties en de vloer. Betreffende de functie is het vooral aan de woningcorporatie om dit verder op te pakken en te bekijken welke minimale en maximale variant mogelijk is. De woningcorporatie bekijkt de mogelijkheden voor een invulling, eventueel in samenwerking met een zorgpartij.

Woningdifferentiatie, parkeren en mogelijkheden voor ondernemers

In het aanbod van de architect van de nieuwbouw en het bouwbedrijf voor alle drie de nieuwe woonblokken binnen het hoofdzakelijke plangebied was een optie opgenomen voor woningdifferentiatie. Deze toevoeging sluit goed aan bij de ambitie van deze woningdifferentiatie en zorg voor 'ontmoeting' als een van de kernwaarden bij de totstandkoming van het project. Echter geeft de woningcorporatie aan dat dit voor hen niet meteen een optie is. De gemeente bepleit echter wel dat in ieder geval op de hoeken van sommige blokken een beperkte vorm van differentiatie te zien is. Dit zijn vanuit stedenbouw gezien de plekken om te verbijzonderen en straks ook ruimte te bieden voor bijvoorbeeld kleine zelfstandigen en levert volgens de gemeente een belangrijke positieve bijdrage aan het totaalplan. Dit zal verder worden overlegd tussen gemeente en woningcorporatie. De ontwerper van het park geeft aan dat het belangrijk is dat ook de buitenruimtes op de gewenste breedte worden gebracht, vooral op de hoeken. De functie is nader te bepalen, maar het gaat om het faciliteren van ondernemerschap, en daarmee ook ontmoeting en levendigheid te bevorderen. De stedenbouwkundige vraagt ook om voldoende buitenruimte te borgen voor toekomstige ondernemers, want dat kan ook net de ruimte zijn om een functie mogelijk te maken. De architect van de nieuwbouw zal een uitwerking van dit voorstel maken.

Parkeermogelijkheden komt als onderwerp regelmatig terug in de overleggen. Daarover is in de voorbereiding van het plan ook veelvuldig afgestemd met verkeerskundigen en de woningcorporatie. Met veel moeite kan voldoende parkeerplek worden gerealiseerd, als er niet te veel autobezit is. Fietsparkeren blijft ook als agendapunt meelopen in het overleg. Betreffende water wordt gekeken of er een optie is om de afwatering van de nieuwbouw via

de straat te koppelen aan het park. Dit omdat in het park de wadi is voorzien (zie eerder in sectie 3.1.3). Daarnaast wordt gekeken of de voorziene handpomp toegepast kan worden.

Presentatie aan de welstandscommissie

In augustus 2020 worden gebiedsbeschrijving, architectenselectie en architectonische ontwikkeling inderdaad gepresenteerd aan de welstandscommissie. Deze gaat akkoord dat de supervisie van het project wordt voortgezet door de stedenbouwkundig ontwerper van het plan die al sinds de start van het ambitiesdocument (2013) betrokken is. De commissie geeft daarbij onder andere aan het wel belangrijk te vinden dat de supervisor een bijdrage levert aan ambities ten aanzien van ruimtelijke kwaliteit (Gemeente Maastricht, 2020).

2021: Sloop voltooid, gebied ligt braak

Gedurende vrijwel het gehele jaar 2021 ligt het gehele gebied braak. Na enkele maanden worden ook de bouwhekken weggehaald. Deze waren onder andere nodig voor de veiligheid tijdens de sloop. Sommige hondenuitlaters steken dan ook door over de kale grond heen. Ook maken kinderen een fiets-cross-parcoursje op het braakliggende terrein. Zie Figuur 3.1.17 tot en met Figuur 3.22 voor een chronologische impressie van de tijdsperiode waarin het gebied van het toekomstige park met de toekomstige woonblokken braak lag. En zie Figuur 3.1.23 voor een impressie op ooghoogte van de woonhuis- en parksituatie vlak ná de sloop. Vergelijk deze foto's ook met Figuur 3.1.15 en Figuur 3.1.16 van vóór de sloop in de vorige sectie.

Er wordt dus niet vrij direct na de sloop al gebouwd aan de woonblokken rondom het park. De reden voor de vertraging zijn de vertraging in de start van de nieuwbouw: door de uitbraak van COVID-19 zijn er ook vertragingen in het leveren van de bouwmaterialen. Daarnaast zijn de prijzen van de bouwmaterialen omhoog gegaan. De woningcorporatie en het bouwbedrijf zijn daardoor aan het eind van 2021 gestart. Betreffende het buurtpark heeft een ontwerper voor openbare ruimte van de gemeente Maastricht de ontwerpen verder vertaald. Er is nu een aanbesteding uitgeschreven voor het realiseren van het buurtpark. Echter zijn de bouwbedrijven op dat moment druk met andere projecten (Gemeente Maastricht, 2022).

De gemeente heeft het afgelopen jaar overlegd met het bouwbedrijf of niet al een stukje park gebouwd kan worden (zie vorige sectie). Dat blijkt echter te lastig betreffende bouwverkeer en veiligheid, omdat bouwverkeer dan minder ruimte heeft om te manoeuvreren en zaken zou kunnen beschadigen. Bovendien zou het misschien ook tegen-productief werken voor de bewoners: de aanleg van het stukje park zou de bouw van de woningen in de weg zitten, waardoor dit vertraging zou kunnen oplopen. Dit zou zowel leiden tot langer bouw-overlast als dat het park in zijn geheel pas later gebruikt kan worden (Gemeente Maastricht, 2022).



Figuur 3.1.17: Juni 2021. Bewoners (op de achtergrond) steken over met hun hond.



Figuur 3.1.18: September 2021. De vijgenboom die behouden moet blijven.



Figuur 3.1.19: Oktober 2021. Fiets-cross-parcourtje rondom de vijgenboom.



Figuur 3.1.20: Oktober 2021. Een stuk bouwhek met sfeerimpressie van het toekomstige park wordt naast het terrein gezet.



Figuur 3.1.21: November 2021. De plek wordt voorbereid op de bouw.



Figuur 3.1.22: December 2021. De bouwhekken worden teruggeplaatst en er wordt gestart met afgraven voor de gebouw-funderingen.



Figuur 3.1.23: impressie op ooghoogte van het buurtpark-gebied ná de sloop (Cyclorama, 2021)

2022: Nieuwbouw rondom de plek van het toekomstige buurtpark

Vanaf het eind van 2021 staan de bouwhekken weer om het terrein heen. Ditmaal omdat er een start gemaakt wordt met de bouw van de nieuwe woonblokken. De provincie Limburg heeft bijgedragen aan de nieuwbouw. De provincie geeft aan dat ze dit hebben gedaan omdat de openbare ruimte, sociale samenhang en fiets- en wandelverbindingen tussen de wijken en het centrum worden verbeterd. Het startsein van de bouw wordt dan ook eind januari ceremonieel gegeven door de wethouder ruimtelijke ontwikkeling, de gedeputeerde van de provincie en de directie van het bouwbedrijf en de woningcorporatie. Daarbij aanwezig zijn medewerkers van het bouwbedrijf, de woningcorporatie, het buurtnetwerk en bewoners. Tijdens de ceremonie worden oude bouwstenen overhandigd door de woningcorporatie en het bouwbedrijf aan de wethouder en een bewoner. Hiermee worden respectievelijk de gebiedsontwikkeling als het sociale perspectief gesymboliseerd. Rond deze tijd is besloten dat om het park in totaal 135 appartementen, twee woon-werkwoningen en één ontmoetingsruimte (huiskamer) worden gerealiseerd (Thuis in Maastricht, 2022). In lijn met het ontwerp van de landschapsontwerper in 2019 krijgt het park drie delen:

1. Spelen: onder andere wadi, klimboom, waterstroompje indien mogelijk.
2. Middendeel: picknick, sport, spel.
3. Ontmoetings-pleintje: pergola, zitbank en heesters.

Sommige bewoners die woonden in de gesloopte huizen en nu in één van de nieuwe appartementen gaan wonen, moeten daardoor in korte tijd twee keer verhuizen (De Limburger 2022a). Andere bewoners keren niet terug naar de buurt. Een sociologe en schrijfster in de buurt tekent de verhalen op van bewoners in de buurt, van wie de meesten hun woning moesten verlaten. Ze concludeert na 25 interviews met deze bewoners dat met hun smalle beurs in het hele proces te weinig rekening is gehouden, zonder dat hen betaalbare herhuisvesting werd beloofd. Dat was weliswaar bekend bij de huurders, maar zorgde middenin corona-tijd wel voor enige beroering in de wijk (De Limburger, 2022b). Meer achter de schermen is de gemeente bezig met het omgevingsvergunning-proces en de aanvraag van een kapvergunning. Dezelfde ontwerper blijft supervisor voor het buurtpark en

is daarmee één van de stakeholders die op de hoogte is van het gehele traject (Gemeente Maastricht, 2022). De woningcorporatie geeft nog aan dat voor de betreffende de invulling van de ontmoetingsruimte op de begane grond in het senioren-blok door de woningcorporatie banden gelegd worden met het buurtcentrum en buurtnetwerk (Servatius, 2022).

Zie Figuur 3.1.24 tot 3.1.25 voor een chronologische impressie van het begin van de tijdsperiode waarin de toekomstige woonblokken worden gebouwd. In Oktober 2022 wordt de sloop van een huizenblok aan de overzijde van de drukke weg voltooid. (Het enige huizenblok dat niet aan de park-zijde van de drukke weg ligt.). Een plattegrond van het toekomstige park met daarop ook het vierde woonblok dat daar komt, wordt bij dit terrein opgehangen (zie Figuur 3.1.27).



Figuur 3.1.24: Januari 2022. De bouwketen zijn geplaatst.



Figuur 3.1.25: Maart 2022. De gebouw-funderingen worden gelegd.



Figuur 3.1.26: Oktober 2022. De meeste gebouwen zijn gebouwd tot aan hun uiteindelijke hoogte.



Figuur 3.1.27: Oktober 2022. Een plattegrond met ook het 4e woonblok wordt bij het laatst gesloopte terrein opgehangen.

3.1.4. Antwoorden op de leervragen

In deze sectie proberen we antwoord te geven op de leervragen van sectie 3.1.2. Dit doen we door gebruik te maken van de delen 'introductie van de casus' (3.1.1) en 'beschrijving van de casus' (3.1.3). Daarnaast maken we gebruik van de reacties op deze voorgestelde leervraag-antwoorden door bewoners: we spraken deze bewoners tijdens buurtbewoners-bijeenkomsten en één-op-één gesprekken zoals beschreven in sectie 2. Naar deze sessies verwijzen we in deze sectie als 'feedback-sessies' (Universiteit Maastricht, 2022).

Wat zijn de uitkomsten van een participatief proces met bewoners, waarbij zij ook echt mee mogen ontwerpen?

Bij deze leervraag ligt het accent op de uitkomsten van het ontwerp-proces van het buurtpark.

Een uitkomst van het participatieve ontwerp-proces is een ontwerp dat door-vertaald wordt in een ontwerp van de architect, dat ook uiteindelijk gerealiseerd wordt. Hierbij lijkt een behoorlijk aantal ideeën en ontwerp-elementen zoals aangedragen door de bewoners behouden gebleven te zijn. Voorbeelden zijn de wens voor een waterpartij en fruitbomen. Aan de andere kant is in het ontwerp een aantal andere elementen verdwenen in verband met ruimtegebrek. Dit temeer omdat er twee ontwerpen werden gemaakt voor dezelfde plek. Bewoners moesten bijvoorbeeld kiezen tussen meer aangelegde speelplekken, of een meer natuurlijke speelplek, en kozen voor dat laatste. Deelnemers ontwierpen ook zaken die waarschijnlijk meer nodig hebben dan aanleg en basaal onderhoud, zoals vooral een kiosk en theehuis. Deze lijken niet meegenomen te zijn in het ontwerp. Als we tijdens onze feedback-sessies met bewoners de twee ontwerpen van de twee bewoners groepen laten zien (hun eigen resultaten van de ontwerpssessies) en vragen of ze zich nog bepaalde elementen van de ontwerpen kunnen herinneren, blijkt dat dit alleen gedeeltelijk zo is. Er is ondertussen ook al weer 3,5 jaar gepasseerd sinds die sessies. Water, het pad, het theehuis en de kiosk worden herinnerd. Bram: vraagt bevestiging dat er voor de uiteindelijke variant (variant 2) gekozen is zodat er ruimte is voor water en plein. Waarbij keien en heuvels zijn 'opgeofferd' voor een meer natuurlijke speelplaats. De bewoners herinneren zich zoiets en bevestigen dit dus. Een bewoner voegt toe dat deze keuze temeer gemaakt was omdat de wadi niet altijd vol water staat en dan voor spelen gebruikt kan worden. Hoewel veel van wat de bewoners bedacht hadden naar tevredenheid terugkomt, geldt dat niet voor de meer recreatieve ideeën van een kiosk en theehuis. Het theehuis valt niet in het areaal van het buurtpark, en is misschien daarom niet meegenomen in het ontwerp. Echter leidt dit wel tot verwarring. Zo geven de bewoners aan dat hun gedachte was dat het theehuis goed zou kunnen werken in combinatie met de speelplek: vanuit het theehuis zouden ouders kunnen zitten, wat drinken en toezicht houden op de spelende kinderen. Tijdens de ontwerpssessies was gebrainstormd dat op een hoek een theehuis/kiosk door vrijwilligers georganiseerd zou worden een aantal keer per week (bijvoorbeeld woensdag wanneer kinderen vrij zijn). Ze hopen dat daar toch iets van terug komt. Volgens het lijstje van kenmerken bij de gekozen park-variant is dat betreffende de speelplek wel het plan (klauterboom, keien, kleuterspeelplein, fruitgaard, wild-grasvelden, zie sectie 3.1.3). Maar de bewoners hadden ook specifiek onderscheid gemaakt tussen een veldje voor kleine kinderen bij het theehuis voor dat toezicht, en voor grotere kinderen verderop. De bewoners geven aan dat ze het jammer zouden vinden als er niets qua horeca zou komen bij het park, temeer omdat ze nu ervaren dat men daar bij de Groene Loper zo blij mee is, en dat toeloop geeft. (De gemeente

geeft aan dat de horeca-functie inderdaad niet in het park-areaal valt en daarom als aparte ontwikkeling wordt opgepakt. Echter, de bewoners lijken daarvan niet op de hoogte.) Hoewel de bewoners verder tevreden zijn met het definitieve ontwerp, zijn ze nog niet allemaal overtuigd dat alles van deze tekening ook gerealiseerd gaat worden.

Het participatief proces lijkt verder nauwelijks bijgedragen te hebben aan betrokkenheid bij de verdere inrichting en activiteiten van het park. Weliswaar geven de bewoners aan dat ze het uiteindelijke ontwerp nog weleens voorbij zien komen op de bouwhekken buiten, in krantenberichten of als rapport op de computer. En dat ze op die momenten terugdenken “wat herken ik hiervan wat we zelf ontworpen hebben?” Dus dat het op die manier wel is blijven spelen. En ook omdat je langs de plek komt en bijvoorbeeld de sloop ziet. Bijvoorbeeld gedachten over de groottes. Echter: de bewoners vinden ze dat ze beter op de hoogte gehouden hadden kunnen worden van de vervolgstappen met het park na de sessie waarop gekozen is voor één van de twee ontwerpvarianten. Eén van de bewoners geeft aan zich wel te herinneren dat ze rond de periode van de sloop berichten kreeg over de voortgang op het terrein. Ze meent deze berichten te hebben ontvangen van het sloopbedrijf. Ondanks dat ze niet direct last had van de sloopwerkzaamheden (ze woont net wat verderop), vond ze het prettig om dit vervolg mee te kunnen krijgen: om te weten wat er speelt in haar buurt en hoe dat zich ontwikkelt. Ze geeft aan dat ze het jammer vond dat die berichtgeving op een gegeven moment ophield. Een concreet bewoners-idee voor wat betreft het blijven updaten van bewoners: een soort mini-tentoonstelling bouwen op of naast het buurtpark-terrein, op een plek waar veel buurtbewoners langslopen en ook echt even stil kunnen staan. In deze tentoonstelling kan dan aangegeven worden wat de huidige en volgende stappen zijn met het buurtpark. Op deze manier gaat het ook leven omdat het op de plek zelf wordt getoond.

Iets soortgelijks geldt betreffende betrokkenheid bij het verdere Blauwe Loper-proces: tijdens onze feedback-sessies geven enkele bewoners aan zich af te vragen wat de volgende ingreep is langs het tracé, en dat ze daar graag wat meer over geweten hadden van de gemeente. Meerdere bewoners geven aan zich af te vragen hoe de Blauwe Loper er uit komt te zien en dat ze geen idee hebben: “Door welke straten gaat die en hoe breed is die?” en “wordt fietsen en wandelen alleen gestimuleerd of mogen er echt geen auto’s komen? De bewoners geven aan dat ze na de ontwerpessies en afsluitende sessie ook wat dit betreft verder niets gehoord hebben. Voortgangsberichten hadden ze fijn gevonden, want ze zijn wel nieuwsgierig naar hoe dit traject zich ontwikkelt, geven ze aan. Meer toe-eigening van het Blauwe Loper-project door buurtbewoners, lijkt op deze manier een ‘ongeboekt resultaat’ van de sessies met de bewoners.

Wat is er te leren van zo'n proces met bewoners en hoe dat verbeterd kan worden?

Bij deze leervraag ligt het accent op het samenwerkingsproces met bewoners zoals dat daadwerkelijk gevolgd is, dus tot aan de presentatie het definitieve ontwerp van het buurtpark.

De opzet van ontwerpessies zelf lijkt een belangrijke succesfactor: we observeerden als onderzoekers tijdens deze ontwerpessies dat bewoners creatief waren in de zin dat ze zelf hun ideeën uittekenden. Of dat de bewoners hun ideeën verbaal uitten, waarna één van de begeleidende ontwerpers deze voor hen intekende. Er was ook veel overleg tussen de bewoners, waarna na bevestiging of correctie werd besloten iets wel of niet in het ontwerp op

te nemen. Deze samenwerking en consensus was ook zichtbaar na het presenteren van de ontwerpen van beide deelgroepen aan elkaar: de meeste bewoners konden zich ook goed in elkaars ontwerp vinden. Tijdens onze feedbacksessies met bewoners geven de bewoners ook aan dat van tevoren goed de aanleg en reden van de ontwerpessies zijn uitgelegd, evenals steeds het vervolg in de volgende van de reeks ontwerp-sessies. De uitleg en introductie was helder voor de bewoners, geven ze aan. Niet alleen over de komende sessies, maar ook specifiek dat het buurtpark ten bate was van het Blauwe Loper tracé en wat dat tracé inhield. En dat er meer ruimte en groen moest komen en gelegenheid voor spelen en ontmoeten. De bewoners bevestigen deze aangename sfeer gedurende de ontwerpessies. Ze voegen er als positief punt aan toe dat er verschillende bewoners waren die elkaar nauwelijks kenden, en daardoor qua ontwerp-ideeën veel 'eyeopeners'. Er was ook geen rivaliteit, en zo leerden ze ook nieuwe mensen kennen. Ze ervoeren ook hoe complex zo'n proces was met veel belangen die meespelen, en dat het ook voor hen moeilijk was om te bepalen wat ze nou het allerbelangrijkste vonden en dus om tot overeenstemming te komen met zo veel verschillende mensen. Het viel sommige bewoners ook op dat de ontwerpessie voor kinderen pas aan het begin van de derde sessie was. Ze hadden als volwassenen vooral natuurlijke speelelementen bedacht, en hopen dat dat aansluit bij wat de kinderen willen.

Hoewel de ontwerpessies zelf een overwegend succespunt leken, gaat een punt van kritiek van de bewoners over de selectie van deelnemers: het streven van de organisatoren om een representatieve groep te kiezen lijkt gelukt betreffende deelname van oude en nieuwe buurtbewoners. Echter lijkt de sessie met ontwerpen door kinderen te laat ingezet. De bewoners tijdens onze feedbacksessie geven dit ook aan. Ze vragen zich daarnaast ook af of en zo ja hoe de ideeën van de kinderen in het uiteindelijke ontwerp zijn geïntegreerd. Bovendien lijkt niet iedereen de informatie middels de algemene manier van verspreiden (buurtkrantje, flyer, brief) te hebben ontvangen. Vanuit de bewoners is vooral het advies om de selectie van deelnemers wat meer te baseren met het oog op toekomstige gebruikers van het park, zoals gezinnen met jonge kinderen. Dit temeer omdat ze zelf ook niet voornemens zijn om iets te organiseren in het park. Een ander advies van hen betreffende type bewoners is om te kijken hoe je meer een goede afspiegeling van de buurt of omwonenden bij elkaar kunt krijgen in zo'n proces. Sommige bewoners zagen dat mensen die al vaker betrokken zijn zich voor zoiets melden. Terwijl ze ook ouders met kinderen kennen in de buurt, waarvoor het snel belangrijk is wat in het park terugkomt. Zij vinden deze groep bewoners (ouders met kinderen) ondervertegenwoordigd. Ook vinden ze dat er weinig 'oorspronkelijke bewoners' bewoners waren ('de echte blauwdorper', die zijn hele leven al in de buurt woont). Ze geven aan niet te weten of die niet waren uitgenodigd of dat ze geen zin hadden. Echter menen sommigen zich te herinneren dat tijdens de ontwerpessies eens gezegd was dat aan de oproepen door de oorspronkelijke bewoners weinig gehoor gegeven was. Er moet wel aandacht aan gegeven worden vinden ze, hoewel geopperd wordt dat misschien ook juist deze oorspronkelijke bewoners geen park willen maar huizen en mensen. (Van de bewoners die wel mee-ontwierpen, zijn enkele ondertussen verhuisd, en geven enkele anderen aan dat ze niet meer betrokken willen worden.)

Tot slot maken de bewoners tijdens onze feedback-sessie nog een kritische opmerking over de situatie in de buurt en communicatie die vooraf ging aan het 'werven' van bewoners om mee te doen met het ontwerp-proces: als we tijdens onze feedback-sessies met buurtbewoners verslag doen van het verloop van communicatie vanuit de professionals naar

bewoners over de geplande renovatie en sloop van 2015 tot 2017 rondom de buurtpark plek, dan wordt daar gemengd op gereageerd. Enkele huurders die in een voor de ingreep gesloopte woning woonden, geven aan dat ze geen brieven hebben ontvangen, maar wel eens van een informatiebijeenkomst hebben gehoord. Ze geven aan de woningcorporatie niet geheel te vertrouwen. De meeste andere gesproken omwonenden die al in de buurt woonden in die tijd, maar wat verder weg van het sloopgebied, geven aan gehoord te hebben van hun burens dat dit een onzekere periode voor hen was. Dit werd volgens hen verergerd doordat de sloop en renovatie wel waren aangekondigd, maar jaren onduidelijk was wanneer en waar. Aan de ene kant vinden ze het wel goed dat er vanuit woningcorporatie en gemeente getracht werd om hen op tijd op de hoogte te stellen. Aangezien ook middels deze vorm van communicatie (brieven en bewonersbijeenkomsten) aan de bewoners de mogelijkheid is genoemd van inspraak over inrichting van het gebied, zou dit de opkomst van bewoners ingeperkt kunnen hebben. En misschien met name de opkomst van bewoners waarvan het huis daadwerkelijk gesloopt of gerenoveerd werd.

Wat zijn in Mariaberg vanuit de bewoners de behoeften en ideeën met betrekking tot een gezonde leefomgeving?

Met betrekking tot een gezonde leefomgeving werden vooral ideeën aangedragen betreffende ontmoeting met buurtbewoners en een speelplek voor kinderen. Een andere belangrijk gezondheidseffect waaraan gedacht werd, is de sociale veiligheid. Andere gezondheids-effecten zoals hittestress tijdens een hittegolf en luchtkwaliteit, lijken voor de bewoners in of bij een buurtpark van minder belang. In ieder geval werd hier in onze stakeholder-interviews en feedback-sessies nauwelijks op ingegaan.

3.2. ‘Het Bankapark’: een tuin met publieke kansen

Dit hoofdstuk gaat over ons onderzoek naar de casus ‘Bankapark’: een tuin rondom een voormalig gebouw van de ‘Regionale Omroep Zuid’. In de sectie ‘Introductie van de casus’ beschrijven we eerst de voorgeschiedenis van de plek: vanaf de opening van het gebouw als regionale omroep voor de provincie Limburg tot aan de intrek van Bankastudios als “werkplek voor creatieve en muzikale mensen van Maastricht en omstreken” (Bankastudios, 2022). De sectie ‘Beschrijving van de casus’ doet verslag vanaf het moment wanneer Bankastudios begint haar intrek te nemen in het pand (2021). In die sectie beschrijven we met name het verdere proces dat we als onderzoekers realtime volgen vanaf 2021: de plannen met het ‘Bankapark’ en het gebruik daarvan. En ons actie-onderzoek dat dan start om samen met Bankastudios en andere organisaties te zorgen voor meer gebruik van het park door bewoners.

3.2.1. Introductie van de casus

Een korte beschrijving van de plek en haar voorgeschiedenis

Het park rondom het voormalig Regionale Omroep Zuid-gebouw ligt in de buurt Mariaberg, op de grens tussen de twee deel-buurtten Trichterveld (aan de Westzijde) en Proosdijveld (aan de Oostzijde). Het is een heuvelachtig park van ruim 7000 vierkante meter, met een aantal bomen, zie Figuur 3.2.1. Een deel van deze bomen was geplant bij de bouw van het gebouw in 1979 om de reflectie van het licht op het metaalkleurige gebouw te verminderen, wat volgens buurtbewoners het zicht hinderde. Omwonenden klaagden toentertijd ook over verstoorde tv-ontvangsten (BOEi, 2022). In een kuil in het midden van het park ligt het fundament van een podium. Het park grenst aan de noordzijde aan het toekomstige Blauwe loper-tracé en aan de overzijde van die straat ligt het ‘sportpark Florasingel’ (zie sectie 3.3). De huizen aan de oost- en westzijde zijn kort na de oorlog gebouwd. Aan de zuid-zijde ligt een drukke verkeersweg. Direct aan de overzijde van die drukke weg ligt een voormalig schoolgebouw dat gebouwd is rond het begin van de 20^e eeuw. Tegenwoordig is dit een pand met studentenkamers.

Het gebouw zelf wordt geopend in 1979 om dienst te doen als studio, waarin de Regionale Omroep Zuid (ROZ, nu L1) dan haar televisieprogramma’s opneemt. De regionale omroep verlaat het pand in 2005, waarna zich in 2007 een poppodium (antikraak) vestigt in het pand. Tot 2012 loopt daarvan het aantal bezoekers steeds hoger op. Vanwege geluids- en parkeerhinder, vooral tijdens grotere concerten en feesten, en ook omdat de ruimte te klein geworden is voor het uitdijende popcentrum, sluit het muziekcentrum in 2012 (Muziekgieterij, 2021). Vervolgens wordt het gebouw tijdelijk beheerd door een lokale stichting in Maastricht die de ruimtes van het gebouw als zijnde ateliers verhuurt aan culturele professionals (zie Figuur 3.2.2). Omdat men vervolgens de exploitatie van een zorghotel (door een projectontwikkelaar) niet rond kan krijgen, wil de gemeente het terrein inrichten als park. Echter, in 2016 neemt de gemeenteraad van Maastricht de motie aan om de sloop uit te stellen om een initiatiefgroep (‘Stichting Muzieklab ROZ’) middels een co-creatief ontwikkelplatform (Maastricht LAB) de gelegenheid te geven om te komen met een businessplan voor behoud van het voormalig ROZ gebouw. Initiatiefplan ‘Bankastudios’ wordt geschreven. De onderhoudstoestand van het gebouw is dan slecht (Bankastudios,

2022; Gemeente Maastricht, 2017; Maastricht Lab, 2022; BOEi, 2022; Stichting Ateliers Maastricht, 2022).



Figuur 3.2.1: Ligging van het park rondom het voormalig Regionale Omroep Zuid-gebouw.



Figuur 3.2.2: het voormalig ROZ-gebouwin 2015: ten tijde van de tijdelijke functie als ateliers in (Stichting Ateliers Maastricht, 2022)

2017: Bankastudios exploitatieplan, en gemeentelijk beleid

In 2016 vraagt de gemeenteraad van Maastricht aan het College om uitstel van sloop van het voormalig ROZ gebouw: ze willen onder andere eerst onderzoeken of er een sluitend business model te maken is voor exploitatie van het gebouw. Ondertussen vormt een groep van vijf particulieren (waaronder verschillende mensen die ervaring hebben met muziekgerelateerde organisaties) een burgerinitiatief, die ze onderbrengen in een stichting. Deze stichting geeft onder andere aan de gemeente aan dat ze meent dat ze het pand goedkoper kan opknappen dan de gemeente. Dit onder andere omdat er vrijwilligers kunnen worden ingezet voor werkzaamheden. Ook stellen ze een horeca-functie voor die voor hen alleen kosten-dekkend hoeft te zijn, omdat deze voor hen gaat om de verbindende functie. Zij nemen het initiatief tot het schrijven van een businessplan over hun idee (Bankastudios, 2022). In 2017 dienen ze dit businessplan bij de gemeente in als 'Exploitatieplan 2017 – 2021' voor Bankastudios. Dit plan bevat een uitgebreide analyse van het gebouw en haar mogelijkheden. Gerelateerd aan het park wordt de inbedding in de buurt Mariaberg en de sociale inbedding beschreven. Ook wordt de buurt-functie van het gebouw beschreven. Het plan wordt als belangrijke bijlage bij een raadsinformatiebrief aangeboden aan de gemeenteraad van Maastricht (Gemeente Maastricht, 2017). De schrijvers van het exploitatieplan doen hierin ook verslag van een door hen uitgevoerd buurtonderzoek. Dit onderzoek werd ingeleid aan de buurtbewoners met "(...) De stichting wil het gebouw *en het omliggende park* opwaarderen en meer onderdeel maken van de buurt (...)." Volgens de conclusies van dit buurt-onderzoek zou het park, na groot onderhoud, kunnen aansluiten aan de behoeften van de buurt. Tijdens dat onderzoek worden door buurtbewoners verschillende faciliteiten genoemd zoals:

- Een betaalbaar lesaanbod voor kinderen.
- Naast het gebouw dient ook het park een opknopbeurt dient te krijgen.
- Vroeger werd er een fancy fair gehouden in het park en men is ervan overtuigd dat dit op de een of andere wijze weer terug kan komen in het park, mits dit onderhouden wordt.
- Men denkt ook aan nieuwe bankjes om ontmoetingen in de buurt te stimuleren.
- Een buurttheater genoemd
- Speelattributen in het park.
- Koffie drinken met buurtgenoten (bijvoorbeeld door ouderen).

In het plan wordt vermeld dat een algemenere opmerking van buurtbewoners ging over dat men oog moet hebben voor de parkeerproblemen in de buurt. Nu is er veel parkeeroverlast door studenten die hun auto stallen in de straten direct rondom het Bankapark, waar namelijk niet meer betaald hoeft te worden voor parkeren. De initiatiefnemers van het exploitatieplan noemen in lijn met dit buurtonderzoek dat ze van plan zijn buurtevenementen en andere activiteiten voor de buurt te ontplooiën. Ook wordt daghoreca voorgesteld, en het gebouw zal worden opengesteld voor buurtbewoners. Specifiek betreffende het park worden ook kort enkele plannen beschreven: men geeft in het plan aan de buurt te willen betrekken bij haar activiteiten door ook in het omliggende park activiteiten te laten plaatsvinden zoals rommelmarkten. Men geeft aan dat de horeca daarbij ook een verbindende functie kan hebben. Een concreet idee voor (her)inrichting en functies in het park wordt nog niet beschreven in het exploitatieplan (Bankastudios, 2022; Gemeente Maastricht, 2017).

De gemeente (afdeling vastgoed) geeft in haar conclusie van deze brief aan dat er inhoudelijk een uitgewerkt verhaal ligt, waarbij uitgebreid gekeken is naar de bouwkosten en

de exploitatie, en waarbij de aandacht voor muziek en de relatie met de buurt aansluit bij het beleid van de gemeente. Echter is ze kritisch over het plan voor de bekostiging: ze geeft aan dat deze onvolledig is en teveel leunt op subsidies en bijdragen van de gemeente en provincie. De gemeente geeft aan dat de initiatiefnemers nog ongeveer een half jaar heeft om de businesscase sluitend te krijgen. Indien er dan een sluitende businesscase ligt met meer duidelijkheid op het financiële vlak, dan kan in het najaar het pand verkocht worden. Mocht dit niet het geval zijn, dan kan overgegaan worden tot sloop van het gebouw (Gemeente Maastricht, 2017).

2018-2019: verdere uitwerking van het plan, maar een impasse over het gebouw

In 2018 werkt de initiatiefgroep het plan verder uit: zo wordt de hypotheekaanvraag gedaan, er nagedacht over de herinrichting tot een zo veel mogelijk energie-neutraal gebouw, en er wordt nagedacht over muziekprojecten die plaats kunnen vinden in het gebouw als het af is. Een fonds met de thema's sociaal maatschappelijk, kunst & cultuur en natuur & landschap als giftendomeinen heeft aangekondigd een eenmalige bijdrage van 100.000 euro aan Bankastudios te kunnen verlenen voor verduurzaming van het gebouw (Bankastudios, 2022).

In 2019 ontstaat er echter een impasse tussen de initiatiefnemers en de gemeente: in een raadsbrief stuurt de wethouder (met cultuur in zijn portfolio) een raadsbrief naar de gemeenteraad, waarin hij aangeeft dat het initiatief stopt, omdat de initiatiefnemers zelf de aanvraag voor een bouwvergunning moeten betalen. Als reactie hierop staken de initiatiefnemers en hun directe partners de gesprekken met de gemeente over de co-financiering van Bankastudios. Dit omdat het proces volgens hen veel te lang duurt (2,5 jaar). Verder geven ze aan dat ze niet kunnen voldoen aan de voorwaarden en eisen die de gemeente stelt, zoals een eigen investering van het burgerinitiatief als voorbereiding op de verbouwing van het pand (dat dan nog gemeentelijk bezit is). Ook stelt de gemeente als voorwaarde dat het business plan extern getoetst wordt. De initiatiefnemers vrezen dat de subsidie van de provincie, de bank en het fonds verloren gaan als de gemeente niet snel in actie komt. Meerdere raadsleden tonen begrip voor de initiatiefnemers, en geven aan dat de gemeente dit soort initiatieven van burgerparticipatie juist zou moeten ondersteunen (Bankastudios, 2022; 1Limburg, 2019).

2020: Toch groen licht voor Bankastudios, en park-ontwerpen door studenten

In 2020 sluit een organisatie voor restauratie en herbestemmen van cultureel erfgoed zich aan als partner bij het project. De gemeente heeft het pand overgedragen aan deze stichting, die eigenaar zal worden van het gebouw. Bankastudios is met deze nieuwe eigenaar een huurovereenkomst aangegaan. Daardoor is er groen licht voor de renovatie. Echter wordt aangegeven dat geen vergunning zal worden verstrekt voor de horeca-functie. Bankastudios kondigt aan om per januari 2021 met de verbouwing te starten (Bankastudios, 2022; 1Limburg, 2021).

In 2020 maken twee groepen studenten ontwerpen voor het Bankapark.. Zie Figuur 3.2.3 voor een impressie van het park op ooghoogte. De studenten-ontwerpen zijn onderdeel van een samenwerkingsovereenkomst tussen stadsbestuur en kennisinstellingen ('City Deal Kennis Maken'). Hierbij is de inzet om een versnelling tot stand te brengen in het oplossen van maatschappelijke opgaven van steden door onderzoekers, docenten en studenten hierbij

grootschalig te betrekken. Eén studentengroep vestigt de aandacht op de potentie van het park van Bankastudios om verbonden te worden met het nabijgelegen sportpark en grasveld rondom de kerk. Zo zou het één groter park met meerdere functies kunnen worden. De studenten ontwerpen daarbij ook een verlegd Blauwe Loper tracé, dat af zou wijken ten opzichte van de huidige straten, en daarmee dwars door dat grotere park zou lopen. (Zoals ook door het Buurtpark Blauwdorp, zie sectie 3.1.) Verder ontwerpen zij een wadi (waterpartij) in het laaggelegen deel van het park, en voorzien zij het maken van plateaus op de heuvels, planten van bloemen en plaatsen van zitgelegenheden en speeltoestellen. Zie Figuur 3.2.3 voor een segment uit dit ontwerp (Zuyd Hogeschool, 2020).

Na het maken van deze ontwerpen, koppelen de studenten deze terug aan een groep buurtbewoners. De bewoners reageren gemengd op de ontwerpen: bij de terugkoppeling zijn sommige bewoners verrast door de drastische veranderingen die gevisualiseerd worden in 3D. Sommige bewoners geven aan dat ze de buurt niet voldoende meer terug herkennen. Buurtopbouw en buurtnetwerk geven aan dat hierbij wellicht enig 'verwachtingsmanagement' vooraf handig zou zijn geweest, waarbij aangegeven kan worden of de plannen extreme versies zijn of niet, en in hoeverre ze geïmplementeerd zouden kunnen worden (Universiteit Maastricht, 2022g). De ontwerpen lijken niet te worden teruggekoppeld aan de initiatiefnemers van Bankastudios (die op dat moment sinds korte tijd het gebouw gedeeltelijk betrokken hebben).



Figuur 3.2.3: Het park gezien vanaf de 4 omliggende straten in 2021 (Bram Oosterbroek, 2021)



Figuur 3.2.4: Deel van een studentenontwerp voor het Bankpark en aansluitende publieke plekken. Deelgebied 1 met Wadi. Deelgebied 2 met handhaving van de voetbalvelden callesthenics-toestellen. Deelgebied 3 met deels verwijderen van de staat (Florasingel). Deelgebied 4 waar ten westen het blauwe loper-tracé ontspringt (Zuyd Hogeschool, 2020).

2021: Bankastudios neemt haar intrek in het gebouw

Na de verbouwingswerkzaamheden neemt Bankastudios in 2021 haar intrek in het gebouw. Volgens plan is Bankastudios dan de exploitant van het gebouw en de stichting voor cultureel erfgoed de eigenaar. Bankastudios begint met de voorbereidingen voor verhuur van de repetitieruimtes voor muziek en ateliers voor kunstenaars, en het het voltooien van de muziek-opname-studio en grotere ruimtes voor dans- en theatergezelschappen. Op haar website geeft ze aan dat ze culturele initiatieven actief wil ondersteunen door kunstenaars en culturele ondernemers te begeleiden bij het realiseren van hun plannen. Centraal staat daarbij de sociale inbedding in de Maastrichtse samenleving. In 2022 zal Bankastudios haar deuren openen voor verhuur en publiek. (Dan zal ook de stads-televisie-omroep haar intrek nemen in het gebouw.) Voor het park rondom het gebouw zijn vanuit Bankastudios dan nog geen verdere plannen gemaakt. Wel is er vanuit het bestuur van Bankastudios de wens en intentie geuit om aan te sluiten bij de behoeften van de buurt, waarbij ook het park gebruikt kan worden. Er is budget voor basaal groenonderhoud, maar wie dit onderhoud gaat doen, is momenteel nog niet beslist. De gemeente Maastricht ziet dit (na een laatste onderhoudsbeurt in 2021) nu als de verantwoordelijkheid van eigenaar Stichting BOEi (Bankastudios, 2022; BOEi, 2022).

3.1.2. Leervragen voor de casus

Op basis van de interview-sessies, buurtwandeling en in-kaart-breng-oefening met de leergemeenschap (zie hoofdstuk 2) hebben we de volgende leervragen geformuleerd voor de casus 'Het Bankapark: een privé-tuin met publieke kansen':

1. Hoe wordt de kwaliteit van de buitenruimte ervaren door de buurt?
2. Hoe kan je als bewoners samenwerken met een grondeigenaar en de gemeente om plekken te creëren waar zowel de buurtbewoners als de grondeigenaar en gemeente wat aan hebben?
3. Is er ruimte voor meer verwildering; kan dit een natuurspeelplek worden voor kinderen, en hoe houd je dat veilig en beheersbaar?

Leervragen één kwam vooral vanuit de onderzoeksinstituten (universiteit en hogeschool). Leervraag twee werd ook gesteld vanuit onderzoeksinstituten, maar ook vanuit bewonersvertegenwoordigers. Leervraag drie werd wederom gesteld vanuit de onderzoeksinstituten, maar ook vanuit een woningcorporatie en enkele bewoners.

3.2.3. Beschrijving van de casus

2021: Observaties en interviews op en om het park, en gesprekken met stakeholders over hun ideeën voor gebruik van het park

In 2021 voeren we als onderzoekers observaties en interviews uit op en om het park van Bankastudios. We observeren dat er nauwelijks mensen wandelen op deze terreinen. Gemiddeld wandelt er zo'n één persoon per dag door het gebied. Ook is het gemiddeld aantal mensen dat hier voorbij loopt en fietst redelijk laag. Het grootste aantal passanten is aan de zijde van het Blauwe loper-tracé: zo'n 12 tot 24 passanten per uur. Geïnterviewden geven aan dat vooraleer hier meer ontspanning, ontmoeten en beweging kan plaatsvinden, eerst duidelijker en begaanbaarder wandelpaadjes aangelegd moeten worden, en meer groenonderhoud moet plaatsvinden (Universiteit Maastricht, 2022c). Zie Figuur 3.2.5 voor een impressie van de situatie van het park tijdens de interview-sessies.

Of er daarna naar verwachting door henzelf gebruik van gemaakt wordt, verschilt: bevraagde buurtbewoners die wonen rondom de tuin van Bankastudios geven ofwel aan dat het voor hun niet anders hoeft, ofwel dat veranderingen misschien leuk zijn voor de buurtkinderen, maar dat het niet te populair moet worden. Sommigen geven daarbij aan dat ze deze mening hebben, omdat ze zich nog de overlast van de popstudio kunnen herinneren, die eerder in het gebouw zat (zie begin van sectie 3.2). Overigens geven alle omwonenden wel aan dat ze het er nu niet uitnodigend of rommelig uit vinden zien (Universiteit Maastricht, 2021d). De meeste bevraagde passanten geven wel aan dat ze er gebruik van zouden maken voor ontspannen en bewegen, als het terrein er toegankelijker uit zou zien. Met name de studenten geven dit aan (Universiteit Maastricht, 2022c).



Figuur 3.2.5: Eén van de mogelijke ingangen van het park in september: bordje verboden toegang en geen duidelijke paden (Google Streetview, 2020)

In 2021 starten we als onderzoekers van RuimteGIDS met het inventariseren van hoe de andere stakeholders dan de omwonenden het gebied zien, en of zij het zouden zien zitten als de plek meer door omwonenden gebruikt wordt. Het doel daarvan is ook om te kijken of er draagvlak is voor samenwerking. Zo ja, dan is er misschien een kans om het park geschikter te maken voor bewoners, en hen uit te nodigen dit park meer te gebruiken. We hebben hiervoor gesprekken met vier stakeholders: het bestuur van Bankastudios, het Buurtnetwerk, Buurtopbouwwerk en de gemeente Maastricht.

Ideeën voor gebruik van het park door het bestuur van Bankastudios

Bankastudios is ondertussen gestart met de verhuur van repetitieruimtes voor muzikanten en ateliers voor kunstenaars. Bankastudios bevestigt dat ze het park niet al voor andere doelen willen gebruiken dan het door ons voorgestelde doel van gebruik door omwonenden. Ook bevestigen ze dat ze graag omwonenden willen betrekken, en dat bewoners welkom zijn in en om het gebouw. Dit echter wel onder voorwaarden. Het moet bijvoorbeeld niet gaan leiden tot overlast door jongeren of ouderen. Bankastudios zou graag samen activiteiten organiseren in het park, maar die moeten dan wel ook met muziek, cultuur of kunst te maken hebben. Het lijkt hen ook belangrijk om vooral buurtbewoners te vragen welke activiteiten ze zouden willen doen in het park. Er ligt ook een plan om toch ook een vergunning voor horecafunctie te verkrijgen. Eerst wordt dan tot in de middag drinken geserveerd, en in een later stadium ook misschien later (Universiteit Maastricht, 2021e).

Ideeën voor gebruik van het park door het Buurtnetwerk

Het buurtnetwerk geeft aan dat ze binnen het buurtnetwerk op dit moment geen tijd hebben om zaken betreffende deze plek te organiseren. Ze hebben dit wel op hun planning staan om later op te pakken. Ze kunnen wellicht nu al wel een beetje helpen met bewoners in contact brengen en hun wensen betreffende het park aangeven. Betreffende activiteiten tijdens de activiteitendagen denkt een bestuurslid van het buurtnetwerk bijvoorbeeld aan een plek om koffie te schenken, en een plek om te dansen op muziek voor ouderen, afgewisseld met muziek voor jongeren (Universiteit Maastricht, 2021e).

Ideeën voor gebruik van het park door Buurtopbouwwerk Mariaberg

Vanuit Buurtopbouwwerk horen wij dat wij rekening moeten houden met een valkuil van onze aanpak: het zou kunnen dat bewoners geen initiatief meer gaan nemen als wij als onderzoekers zelf 'de kar gaan trekken'. We geven aan dat we geen activiteiten vastleggen: we stellen voor dat we op enkele dagdelen verspreid over enkele weken activiteiten organiseren voor bewoners met als doel om tijdens die activiteiten en vlak daarna bewoners een beter inzicht te geven dat er in het park iets mogelijk is, en voorbeelden te geven van wat te doen. Buurtopbouwwerk geeft echter aan dat het risico (van het wegnemen van het initiatief bij bewoners) dan nog ook bij zo'n net wat minder sturende aanpak nog aanwezig is. Daarnaast wordt aangegeven dat het kan dat bewoners ook na deelname aan de activiteiten niet zelf iets gaan ondernemen op de plek. We krijgen het advies om in plaats daarvan te zoeken binnen de buurt welke behoeftes er zijn en daarop in te spelen. Dat zou beter zijn enkele van te voren bedachte activiteiten. Verder wordt door Buurtopbouwwerk de historie met geluidsoverlast door de popstudio herkend als reden waarom bewoners nu terughoudend zijn betreffende deze specifieke plek. Ze geeft het advies om in plaats daarvan de bewoners uit te nodigen voor een buurtwandeling, buurt-terrassen te organiseren samen met het Buurt netwerk en sociaal team, of om met groepjes actieve bewoners iets te ondernemen. Bijvoorbeeld lijkt een groep bewoners iets met het groen in de buurt te willen doen. Ze adviseert om bijvoorbeeld voor die laatste groep sessies te organiseren waarbij buurt-ideeën naar elkaar doorspeeld worden. Op deze manier zou het wel kunnen dat bewoners op termijn de plek vaker gaan gebruiken, en daar wellicht zelf ook activiteiten of herontwerp organiseren (Universiteit Maastricht, 2021e).

Ideeën voor gebruik van het park door de gemeente

De projectleider van de gemeente Maastricht in het gebied geeft aan om op dit moment geen focus op dit park te willen leggen. Dit omdat de aandacht langs het Blauwe Loper-tracé nu vooral uit moet gaan naar het buurtpark Blauwdorp, zijnde een park dat ook echt doorkruist zal worden door het Blauwe Loper-tracé. (Het Bankapark is verder ook niet meer in eigendom van de gemeente.) Een rol die de gemeente hier indien van toepassing heeft, is die van vergunningverlener. De gemeente geeft aan dat op kleine schaal iets van drankjes schenken voor bewoners mogelijk zou kunnen zijn zonder vergunning. Echter mag er dan in ieder geval geen winst gemaakt worden. Ze wil echter wel graag op de hoogte gehouden worden en mee blijven denken, omdat het gebied wel direct naast het Blauwe Loper tracé ligt (Universiteit Maastricht, 2021e).

Eerste helft 2022: Voorstel tot organisatie van activiteiten voor bewoners, eerste subsidievoorstel

In de vorige sectie deden we verslag van onze 'inventarisatie' bij stakeholders hoe ze erachter stonden om iets te organiseren voor bewoners in het Bankapark. Later in 2022 starten we als onderzoekers met het proberen bij elkaar te brengen van de partijen die aangaven hier enige tijd voor beschikbaar te hebben (Bankastudios en Buurt netwerk). Dit om een voorstel te schrijven voor een activiteitenprogramma voor bewoners in het park. Het doel van die activiteitendagen is om bewoners bewust te maken dat het terrein toegankelijk voor ze is, en dat ze er dus op zijn minst gebruik van mogen maken om te ontspannen, ontmoeten en bewegen. Verder is het doel om de deelnemers bewust te maken dat ze zelf met voorstellen mogen komen om het park in te richten of om bepaalde activiteiten te organiseren. De insteek is in eerste instantie om activiteiten te kiezen aan de hand van

bevragingen van bewoners. Verder proberen we als onderzoekers om een gezamenlijk subsidievoorstel te schrijven met Bankastudios en Buurtnetwerk. We behandelen onze gesprekken met Bankastudios, Buurtnetwerk en een organisatie voor natuureducatie. Daarnaast doen we verslag van een inventarisatie die we deden bij een culturele organisatie of subsidiëring mogelijk was voor ons plan.

Ideeën over samenwerking betreffende het park door Bankastudios

Bankastudio's staat positief tegenover dit plan om samen een activiteitenprogramma te organiseren voor buurtbewoners.. Het liefst zien zij daarin een focus op activiteiten en niet op inrichting, en dit het liefst met een belangrijke rol voor cultuur (muziek en theater). Ze denken bijvoorbeeld aan muziek-optredens. Het liefst zouden ze dit ook koppelen aan een programma binnen in het gebouw. Enkele ideeën van Bankastudios voor buiten in het park zijn het neerzetten van bankjes, en het herstellen of aanleggen van podiumpjes. In verband met eventuele overlast focussen ze zich het liefst niet enkel op activiteiten voor kinderen, maar op voorstellingen voor iedereen, dus ook voor bijvoorbeeld ouderen en studenten. Daarmee zouden ze inderdaad graag bewoners bewust willen maken dat ze hier vaker mogen komen, naast dat dan duidelijker wordt voor bewoners dat Bankastudios (überhaupt) geopend is. Betreffende de verdere openstelling, geeft Bankastudios aan dat het wel goed zou zijn om daar iets van een vriendelijke voorwaarde bij te vermelden. Niet alleen om mogelijke overlast van jongeren te voorkómen, maar bijvoorbeeld ook van ouderen als het gaat om de binnenruimte. Het liefst zouden ze willen inventariseren of bewoners dan activiteiten willen doen die samenhangen met dat ze daarvoor dan zelf een geschikte plek creëren, en het onderhoud daarvan zelf doen. Het gaat dan om het hoge gras wieden. Maar misschien kunnen ze ook iets doen met informatieborden in het park. (Bijv schoonmaken van de borden 'wandelpad' op staat, of veranderen van de borden waar nu 'verboden toegang' op staat.) In lijn met het advies van de Buurtopbouwwerker (zie eerder in deze sectie), vragen de onderzoekers of de buurtbewoners ook zelf mogen aangeven welke activiteiten ze in het park willen organiseren. Dat lijkt Bankastudios een goed idee. Ook opperen ze dat groen-activiteiten wellicht bewoners enthousiasmeren om naar het park te komen en tevens als middel voor onderhoud. Dit bijvoorbeeld middels het betrekken van een organisatie voor natuureducatie (Universiteit Maastricht, 2022h).

Ideeën over samenwerking betreffende het park door het Buurtnetwerk

Het Buurtnetwerk ziet ook de voordelen van het plan om samen een activiteitenprogramma te organiseren, maar geeft aan dat ze geen uren kan toezeggen voor de organisatie en begeleiding, omdat ze het te druk heeft met het organiseren van andere buurtactiviteiten. Betreffende uitstraling en inrichting van het park in het algemeen geeft een bestuurslid van het Buurtnetwerk bijvoorbeeld aan dat de haag en hekken op sommige plekken weg zouden kunnen om op die manier beter aan te geven dat de plek toegankelijk is, maar ook om hem mooier te maken. Dit kan vooral plaatsvinden waar haag en hek geen extra veiligheid bieden. Aan de zijde van de drukke straat kan eventueel een toegangspoort gemaakt worden voor het park. Ten slotte kan de plek vriendelijker gemaakt worden voor vogels en bijen. Als ideeën voor faciliteiten die direct gebruikt kunnen worden door bewoners denkt ze aan zaken zoals het maken van een serre en neerzetten van een speeltoestel zoals een wipwap, maar ook om een plek voor jongeren te maken in een hoek van het gebied (Universiteit Maastricht, 2022h).

Ideeën over samenwerking betreffende het park door een lokale organisatie voor natuureducatie

De onderzoekers benaderen een organisatie voor natuureducatie. Deze geeft aan dat ze al eerder in contact is geweest met Bankastudios, maar dat er op dat moment uiteindelijk te weinig uren voor beschikbaar waren. De organisatie geeft aan dat ze ook nu nog vol zit qua belasting van de medewerkers en er ook geen geld voor heeft. De onderzoekers leggen uit dat het plan is om meerdere activiteiten-dagdelen te organiseren, onder andere gericht op groen en natuur met bewoners. Dit in de hoop dat bewoners dan vaker terugkomen naar de plek, en het liefst daar ook iets gaan organiseren. De natuurorganisatie geeft echter aan dat het terrein niet van gemeente is, dus dat dan niet voor zich spreekt dat materiaal zoals plantenzaden door de gemeente betaald worden. Waar de organisatie ook eerder over nagedacht heeft, is om in de rest van Mariaberg op gemeentegrond iets te doen. Eerder hebben ze het ook gehad over bijhouden van het groen van het schoolplein van een voormalig schoolgebouw in de buurt (waar nu kunstenaars huizen). Daarvoor probeerden ze financiering te krijgen bij een fonds voor een leefbare samenleving in de regio. Dat fonds gaf echter aan dat er al een wat meer overkoepelend project liep in Mariaberg. De organisatie raadt ons als onderzoekers en partners daarom aan om ons daar bij aan te sluiten. De organisatie kan niets toezeggen, maar geeft aan kennis genomen te hebben van onze ideeën, en zal kijken of ze in de toekomst te koppelen zijn met haar initiatieven (Universiteit Maastricht, 2022h).

Inventarisatie van subsidiëring door een culturele organisatie

Betreffende de bekostiging van de genoemde activiteiten inventariseren we als onderzoekers eerst bij een fonds voor culturele activiteiten in Maastricht. Deze heeft elk jaar 400 000 euro beschikbaar voor cultuurprojecten. De contactpersoon geeft aan dat het belangrijk is voor deze subsidie dat bewoners verleid worden om ook zelf cultuur te gaan organiseren. Ons voorstel lijkt hier in te passen, mede omdat we samen willen werken met een sociale en een culturele organisatie. We dienen als onderzoekers een subsidievoorstel in bij dit fonds voor culturele activiteiten. We geven in dit voorstel als reden voor ons voorstel aan dat het park rondom het gebouw van Bankastudios op dit moment nauwelijks bezocht wordt door bewoners van Maastricht. Dit terwijl de plek met haar grassige heuvels, grote bomen en vlakke plekken voor uiteenlopende activiteiten veel te bieden heeft. In het voorstel geven we verder aan dat de krachten van Bankastudios, onderzoekers (zowel van hogeschool, universiteit, als GGD) samenkomen door gezamenlijk in het park een activiteiten-dag te organiseren. Daarbij willen we de bewoners tonen wat er mogelijk is in hun buurt of stad op het gebied van samen muziek en theater en kunstzinnige producten maken, mogelijkheden om te ontmoeten, ontspannen en bewegen in het groen, en mogelijkheden om actief met dat groen en de natuur te werken. Ook geven we de verbinding aan met met de binnenruimte van het gebouw van Bankastudios, als plek om bewoners te verbinden om culturele initiatieven te starten. We geven aan dat we met ons project de verbinding willen laten zien tussen het Bankapark en de publieke, ontmoetings- en groene plekken eromheen. We willen daarbij voor elke leeftijdsgroep wat wils bieden: van jonge en oude kinderen via adolescenten, studenten en jongvolwassenen tot ouderen. En zowel voor de rijkere bewoner als voor de bewoner met de kleinere portemonnee. In onze activiteiten proberen we zoveel mogelijk wat te bieden voor bewoners van deze verschillende soorten 'pluimage'. Deze doelgroepen geven we aan te willen bereiken we via verschillende kanalen, waarbij het Buurtnetwerk een belangrijke rol speelt.

In het voorstel geven we voorbeelden van activiteiten die we willen aanbieden: Sommige zijn gerelateerd aan cultuur, zoals djembé-sessies, optredens van bands, dj's, theater- en hiphop-groepen en meedans-activiteiten. Andere activiteiten zijn gerelateerd aan het opknappen van het gebied en vooral aan de uitstraling geven van een toegankelijk park voor iedereen die ervan wil genieten. Voorbeelden van zulke activiteiten zijn het samen opknappen en 'vervrolijken' van toegangsbordjes, verven van hekjes, stoepkrijten van de ingangen van het park, en maaien van kruiden waar paadjes moeten komen. Ten slotte zijn er 'groene activiteiten', zoals het inzaaien van plekjes in het park die nog wel wat groener kunnen in het park, en het geschikt maken van plekjes voor stadsdieren. Hierbij zal ook de lokale organisatie voor natuureducatie worden betrokken, voor bijvoorbeeld begeleiding, expertise of materiaal. We geven ten slotte aan dat bij de keuze uit deze activiteiten de wens van de omwonenden vooraf aan het activiteitenprogramma een belangrijke rol speelt: niet alleen kunnen ze kiezen uit de genoemde voorbeelden van activiteiten, maar ook kunnen ze eigen ideeën aandragen, zowel om zelf te organiseren als om als deelnemer aan mee te doen. Deze bewoners worden hiervoor vooraf aan de activiteiten-dag benaderd.

Het culturele fonds kent echter de subsidie niet aan ons projectvoorstel toe. Ze geeft aan dat de activiteiten om aanspraak te kunnen maken op de subsidie concreter moeten zijn. Het gaat volgens hen om concrete activiteiten waarmee bewoners verleid worden om terug te komen of zelf iets te organiseren. Het in het voorstel beschreven proces om daartoe te komen is niet concreet genoeg, en zal dus door hen niet gefinancierd worden.

Tweede helft 2022: Voorstel tot vormen van een kernteam voor de organisatie van een activiteitenprogramma, en indienen van een tweede subsidievoorstel

In de tweede helft van 2022 proberen we om de verschillende stakeholders verder bij elkaar te brengen in een 'kernteam'. Het gaat dan om Bankastudio's, het Buurtnetwerk, Buurtopbouw, de organisatie voor natuureducatie en de officiële terreineigenaar. Dit om sneller en met meer gemeenschapszin beslissingen te kunnen maken over de activiteitendagen en verdere inrichting van het park. Verder proberen we opnieuw om een gezamenlijk subsidievoorstel te schrijven met Bankastudios en het Buurtnetwerk. Ditmaal bij de 'Burgerbegroting': een subsidieprogramma van de gemeente Maastricht waarbij bewoners kunnen indienen, en waarbij ook op gestemd zal worden door bewoners (Gemeente Maastricht, 2022c).

Perspectief van Bankastudios op activiteiten organiseren en aanvraag van subsidie

Bankastudios geeft aan dat ze hoe dan ook een activiteitendag wil organiseren, ook zonder subsidie. Vooraf daaraan wil Bankastudios een bijeenkomst organiseren met alle partijen bij elkaar. We maken een lijst van uit te nodigen organisaties. Ook maken we een conceptagenda, bestaande uit overleg over het conceptplan, bewoners benaderen en betrekken en de taakverdeling. Daarnaast geven we als onderzoekers bij Bankastudios de mogelijkheden aan om een subsidievoorstel in te dienen bij een fonds van de gemeente dat voorstellen door en voor bewoners beoordeelt: de 'Burgerbegroting'. Het mooiste zou volgens Bankastudios een gezamenlijk initiatief van Bankastudios en Buurtnetwerk zijn. Voor het draagvlak bij bewoners en bewustmaking vinden ze het Buurtnetwerk een belangrijke partij. Ze geeft aan met de subsidie de plek in ieder geval toegankelijker te willen maken (Universiteit Maastricht, 2022i).

Perspectief van het Buurtnetwerk op activiteiten organiseren en aanvraag van subsidie

Het Buurtnetwerk geeft aan ze graag samen met Bankastudios en buurtbewoners zou willen kijken wat de mogelijkheden zijn om iets te realiseren voor bewoners in het park. Echter, dat ze hier langer de tijd voor wil nemen om eerst goed te bekijken wat de bewonerswensen zijn. Ze geeft aan daarom nog niet mee te willen doen met het subsidievoorstel. Bankastudios besluit in overleg met ons als onderzoekers om het voorstel alsnog in te dienen. Dit omdat het in 'ronde 1' van de Burgerbegroting nog geen volledig uitgewerkt projectvoorstel hoeft te zijn, en dat ook bij afkeuren geleerd kan worden over hoe het voorstel aangepast zou moeten worden om een volgende keer wél te voldoen. Het feit dat we alsnog indienen, leidt tot enige miscommunicatie tussen het Buurtnetwerk enerzijds, en Bankastudios en ons als onderzoekers anderzijds. Tijdens een gesprek met het Buurtnetwerk proberen we onze keuzes te verhelderen (Universiteit Maastricht, 2022i). Het ingediende voorstel kan gezien worden als een vereenvoudigde versie van het eerder beschreven subsidievoorstel.

Perspectief van Buurtopbouwwerk op activiteiten organiseren en aanvraag van subsidie

Vanuit het oogpunt van de buurtbewoners, noemt Buurtopbouwwerk nog een mogelijke valkuil van het Burgerbrotings-proces. Deze kan zich voordoen als projectvoorstellen vooral door organisaties ingediend worden (zoals door ons als onderzoekers en zoals Bankastudios) en niet door bewoners, waarvoor de Burgerbegroting bedoeld is. Het zou dan namelijk voor bewoners (die over het algemeen meer moeite hebben met zulke procedures) lastiger kunnen worden om geld aan te vragen. Dit temeer, mocht de Burgerbegroting een vervanger worden van eerdere buurtsubsidies (Vroeger was er een apart buurtvoorstel-proces wat het hele jaar door liep en alleen al om die reden makkelijker was voor bewoners.) Deze ontwikkeling is wellicht niet minder goed, maar in ieder geval anders, geeft Buurtopbouwwerk aan (Universiteit Maastricht, 2022i).

Overleg met het kernteam voor het activiteitenprogramma

Eind 2022 zitten we als onderzoekers met Bankastudio's, het Buurtnetwerk, Buurtopbouw, de organisatie voor natuureducatie en de officiële terreineigenaar bij elkaar om te overleggen over de mogelijkheden zijn om de tuin rondom het gebouw samen met de buurt te gebruiken, in te richten en te onderhouden. We spreken over de huidige situatie, het concept idee, hoe bewoners te betrekken en eventuele andere partijen die misschien nuttig zijn om te betrekken. We komen overeen dat we met de activiteitendag zowel kinderen als hun ouders en andere volwassenen willen trekken. We willen deze gasten die op de dag afkomen bewust maken dat ze naast gebruik van het park ook met ideeën kunnen komen. Ook ideeën van bewoners voor inrichting en activiteiten die deels te maken hebben met gebruik van het gebouw binnen, zijn welkom. Daarnaast willen we ook een werkgroep creëren van bewoners die meer structureel meedenkt over de mogelijkheden met het park. Mocht deze werkgroep of mochten individuele bewoners een dure ingreep willen doen, dan kunnen ze dit in de volgende ronde van de Burgerbegroting indienen: de gemeente heeft aangekondigd dat in het jaar 2023 één miljoen euro te verdelen zal zijn. We maken voor het vervolg de afspraak dat de onderzoekers en Bankastudios een startplan maken en dit rondsturen. Hierin beschrijven we een stappenplan voor de voorbereidingen op de eerste activiteit en die activiteit zelf. Vanuit een vertegenwoordiger van het bredere buurtproject wordt aangegeven dat een overzicht gemaakt kan worden van hoe de buurt betrokken kan worden, en vanuit de

natuureducatie-organisatie dat zij een overzicht zullen maken van de bijdragen die zij kunnen leveren.

In het stappenplan formuleren Bankastudios en de onderzoekers de taken voor het komende jaar en wie die uitvoert. Het gaat in chronologische volgorde om bijvoorbeeld het verwijderen van de verboden toegang-bordjes, het ontwerpen van nieuwe 'welkom in het park'-bordjes, het informeren van de direct omwonende bewoners over de eerste activiteitendag, het communiceren van de activiteitendag naar de rest van de buurt en de praktische voorbereiding van de dag. De bedoeling is om meerdere kleinere events te organiseren op die dag. Dit zodat we rekening kunnen houden met de beschikbaarheid van bewoners op verschillende dagen en tijden, en ook tussentijds kunnen leren. Ondertussen is ook het subsidievoorstel goedgekeurd door het 'team Burgerbegroting' van de gemeente. Het volledige aangevraagde bedrag van 2000 euro zal ter beschikking komen van Bankastudios. Dit bedrag gaat vooral worden ingezet voor de organisatie en uitvoering van de activiteitendagen.

3.2.4. Antwoorden op de leervragen

Hoe de buitenruimte van het Bankapark momenteel wordt ervaren door bewoners

Op basis van de straatinterviews, straatobservaties en huis-interviews die we uitvoerden (Universiteit Maastricht, 2022c; Universiteit Maastricht, 2021d), concluderen we in eerste instantie het volgende: de buitenruimte rondom het voormalig Regionale Omroep Zuid-gebouw (het 'Bankapark') wordt nu slechts incidenteel gebruikt om doorheen te wandelen, en dan met name door hondenbezitters om hun hond uit te laten. Dit lijkt vooral te komen doordat de plek over het algemeen ervaren wordt door bewoners als een plek waar ze menen dat ze niet horen te lopen of verblijven. Daarnaast wordt het ook als een ontoegankelijke plek ervaren in de zin dat er geen duidelijke paadjes zijn en de wilde grassen en kruiden er te hoog staan om doorheen te lopen of verblijven. Als we aangegeven dat dit wel toegestaan is, geven de geïnterviewde bewoners aan dat het park dan wel eerst toegankelijker gemaakt moet worden. Waar sommigen er in dat geval graag zouden ontspannen of sporten, zouden anderen er graag doorheen lopen op weg tussen huis en hun bestemming.

Om erachter te komen of bewoners het eens zijn met onze bevindingen, voeren we vervolgens gesprekken met bewoners gedurende de feedback-bijeenkomsten. Zij bevestigen dat ze dachten dat je er niet mocht komen. Eén bewoner die op enkele honderden meters afstand woont, geeft aan dat ze er ook nog nooit is geweest. Twee bewoners geven aan dat ze er bij de huidige inrichting als vrouw niet in hun eentje heen zouden gaan. Dit niet alleen omdat het enigszins afgelegen ligt, maar ook doordat het groen in de zomer het zicht en toezicht teveel blokkeert. Alle bewoners geven aan dat ze er wel zouden komen als het toegankelijker beheerd wordt en bepaalde instrumenten worden toegevoegd, zoals speelinstrumenten voor kinderen of betere bankjes (Universiteit Maastricht, 2022b)

Hoe samen te werken tussen een terrein-eigenaar, de gemeente en bewoners om tot een park te komen dat gebruikt wordt

Op basis van de gesprekken met stakeholders die we voerden tijdens dit actie-onderzoek (Universiteit Maastricht, 2021e; Universiteit Maastricht, 2022g; Universiteit Maastricht, 2022h), concluderen we in eerste instantie het volgende: de verschillende partijen zouden allemaal baat kunnen hebben bij meer gebruik van het park door bewoners dan nu het geval is. Dit omdat de eigenaar al vooraf aan haar vestiging in haar pand de ambitie had dat ze de buurt wilde betrekken bij haar activiteiten en functies. Dit zowel vanuit de sociale functie van de organisatie, als dat ze hoopt dat zo meer mensen bekend worden met de voorzieningen binnen in het gebouw, en er vervolgens vaker gebruik van maken. Daarnaast is ze op zoek naar betaalbaar groen-onderhoud, en daarvoor is onderhoud door bewoners in ruil voor de vrijheid om bepaalde activiteiten op het terrein te organiseren, een interessante mogelijkheid om te verkennen. Buurtbewoners op hun beurt zien ook de potentiële meerwaarde van gebruik van het park als ontmoetingsplek, spelplek, sportplek en ontspanningsplek. Dit echter alleen na meer onderhoud en eventuele aanleg van bepaalde objecten. De gemeente op haar beurt ten slotte, wil meer eigenaarschap creëren bij bewoners van de publieke inrichting van de buurt, en daarmee ook meer een gevoel van verantwoordelijkheid, 'samenredzaamheid' en ontmoetingsplekken (Gemeente Maastricht, 2020b; Gemeente Maastricht, 2022b). Naast dat al deze partijen dus baat hebben bij gebruik van het park door bewoners, zijn er ook samenwerkingsmogelijkheden. De eerste gesprekken om tot samenwerking te komen, lijken te zijn opgestart. Daarbij is het wel belangrijk, dat alle relevante partijen steeds betrokken worden bij alle relevante beslissingen. Als partijen kwamen we tot het plan om als kerngroep van 'professionals' een werkgroep op te richten en te faciliteren van bewoners die iets willen inrichten of organiseren in het park (zie sectie 3.2.3). We hebben dit idee nog niet kunnen evalueren.

Uit de gesprekken met bewoners gedurende de feedback-bijeenkomsten (Universiteit Maastricht, 2022b), blijkt dat sommige bewoners behoorlijk positief zijn over de mogelijkheden, terwijl ze wel de knelpunten zien. Een enkele andere bewoner denkt dat de een groter deel van de algemene aanpak anders moet om tot een succesvol resultaat te kunnen leiden: één bewoner geeft aan dat ze wat ervaring heeft met het proces om ergens een speelinstrument te plaatsen. Ze geeft aan dat er een 'kartrekker' moet zijn, of liefst twee tot drie van zulke mensen. Verder geeft ze aan dat het ongeacht type invulling van de plek meestal belangrijk is om mensen te betrekken die daarin gespecialiseerd zijn, ook al moet je ze betalen. (Bijvoorbeeld als het gaat om een speelplek voor oudere kinderen, iemand met een specialisme daarin.) Verder geeft ze nog de suggestie om de plek buiten te combineren met een plek om wat te eten of drinken, zodat het multifunctioneler wordt en daardoor meer mensen trekt. Ten slotte geeft ze aan dat ze tijdens een activiteitenprogramma om bewoners bewust te maken van de mogelijkheden in het parkje ook best een vrijwillig organisatorisch taakje zou willen doen. Een tweede bewoner geeft aan dat op de plek redelijk eenvoudig een buitentheater gemaakt kan worden: het podium is er al. Wel moeten dan nog zitplekken worden gemaakt. Als zo'n podium niet gebruikt wordt, dan kunnen kinderen daarop best wel leuk spelen. Ze zou er ook wat (dikkere) takken leggen, waar kinderen dan vanalles mee kunnen maken. Ook zij geeft aan dat het leuk zou zijn als je er ook iets te drinken zou kunnen krijgen, vooral in combinatie met theatervoorstellingen. Inhuur van een cateringbedrijf zou wellicht ook toegestaan zijn, ook zonder horeca-toestemming van de gemeente. Het mooiste zou volgens haar zijn als het gebouw en park direct met elkaar

verbonden zijn. (Bankastudios bevestigt dat ze het liefst ook zoiets zouden willen, bijvoorbeeld via een terras. Het activiteitenprogramma om bewoners bewust te maken dat het park 'open' is, lijkt haar een goed idee, en ze zal zelf ook nadenken over ideeën om in het park te doen. Dat daar dan een stukje onderhoud tegenover zal staan voor degene die een idee wil uitwerken voor een plekje in het park, dat kan ze begrijpen. Een derde bewoner, ten slotte, is wat meer sceptisch over bewoners zelf een plek laten inrichten: ze geeft aan dat het leuk is als mensen betrokken worden, maar dat dit wel begeleid moet worden door een professional. Of alternatievelijk: door het stellen van kaders in combinatie met het geven van voldoende subsidie. Men kan volgens haar namelijk niet verwachten dat alle bewoners met een voldoende hoge standaard (bijvoorbeeld hoe aantrekkelijk het eruit ziet en hoe goed het werkt) dingen doen. Dit geldt zeker als er weinig geld is. Dat zorgt volgens haar voor creatieve oplossingen en die zijn qua uitstraling niet altijd wat je wilt. Dat kan dan ook zorgen voor een minder goede uitstraling van de buurt. Het geld voor de Burgerbegroting lijkt haar te weinig voor bewoners om dit soort initiatieven goed te kunnen starten en onderhouden. Wel denkt ze dat zulk geld gebruikt kan worden zodat het park weer toegankelijk wordt gemaakt (Universiteit Maastricht, 2022b).

Het Bankapark als mogelijke natuurspeelplek

Op basis van gesprekken die we voerden met de terrein-eigenaar, weten we dat zij niet zo geïnteresseerd lijkt in het creëren van een natuurspeelplek voor kinderen die het volledig oppervlak van de tuin bestrijkt. Dit vooral omdat ze heeft aangegeven graag te willen dat allerlei typen bewoners gebruik maken van de plek. Daarnaast wil ze liever niet teveel geluidsoverlast veroorzaken door spelende kinderen. De gemeente beheert het terrein niet meer, wil juist bezuinigen op speel-instrumenten en er liggen al speelplekken in de buurt van het Bankapark (zie hoofdstuk 3.3). Deze twee organisaties zullen dus waarschijnlijk niet het initiatief nemen om van de plek een natuurspeelplek te maken.

Enige potentie van het Bankapark als mogelijke natuurspeelplek wordt echter wel ook ingezien door de bewoners tijdens de feedback-bijeenkomsten, waarmee zij de interesse in dat idee vanuit onder andere de onderzoeksinstellingen bevestigen: een bewoner noemt dat ze bij het zien van de plek zelf ook meteen denkt aan het maken van een 'klimbos' daar, door gebruik te maken van de heuvels en bomen die er al zijn. Ze vraagt zich dan wel af wie dat zou gaan onderhouden. Ze zou daar geen speelinstrumenten neerzetten, vooral zodat kinderen daar dan echt kunnen ravotten. De plek hoeft niet gestructureerd allemaal: daardoor zal het juist meer spannend zijn. Mijn kind zou daar ook mogen spelen, maar niet alleen. Een andere bewoner geeft aan dat de verwildering op de plek kinderen kan uitdagen tot avontuur. Dit temeer omdat er volgens haar voor kinderen van 8 tot 14 niets is in de buurt. Ze geeft aan dat een parcours van veel attributen (zoals klimtouwen en een modderplas) door haar kind heel leuk gevonden werd, en dat zoiets wellicht zonder teveel te kosten. Bijvoorbeeld door scouting of een natuur-organisatie iets te laten bouwen. De plek moet dan wel veilig zijn, geeft ze aan. Vooral een veilige omheining. Bijvoorbeeld een hek met een poortje, zodat er één plek is waar iedereen naar binnen gaat (en waar wat toezicht op is). Dit met het oog op zowel verkeersveiligheid als sociale veiligheid (Universiteit Maastricht, 2022b).

3.3. Een netwerk van speelplekken voor sporten, ontmoeten en ontspannen in de buurt

3.3.1. Introductie van de casus

De buurt Mariaberg heeft de volgende officiële, door de gemeente beheerde publieke speelplekken buiten (zie Figuur 3.3.1):

- In deel-buurt Blauwdorp ligt aan de Noordzijde een verhard voetbalveldje en direct daarnaast een speeltuintje met één grotere wipwap naast een verhard plein met daaromheen enkele winkels (1). Op geringe afstand daarvan bevindt zich een omheind speeltuintje met kleine glijbaan, klimrek en wipkip (2). Ten slotte ligt aan Zuidzijde van Blauwdorp een klein speelplekje met wipkip, draaimolentje en glijbaan voor de allerkleinste kinderen (3).
- In deel-buurt Proosdijveld ligt op de grens met Trichterveld een redelijk groot 'sportpark' met callesthenics-terrein, voetbalkooi en basketbalveld (4). Op ruim een halve kilometer daarvandaan ligt een veel bescheidener speelplek met een wipkip, evenwichtspaaltjes en een mini-draaimolentje (5). Ten slotte ligt in het midden van de buurt een grasveldje met kippenren waar sectie 3.4 van dit verslag aan geweid is (6).
- In deel-buurt Trichterveld ligt een vrij grote speeltuin met een behoorlijk aantal verschillende speel-attributen en met aansluitend voetbalveld (7).

Direct naast de buurt ligt nog een enkele speelplek met een glijbaan, schommel en klimrek (bij de Theresiakerk, vrij direct aan de andere kant van de Ruttensingel). Andere door de gemeente beheerde speelplekken liggen verder weg van Mariaberg.



Figuur 3.3.1: door de gemeente beheerde speelplekken in Mariaberg

Door decentralisatie van taken in het sociaal domein met een forse korting had de gemeente Maastricht in 2020 een begrotingstekort van 27 miljoen euro. De verwachting was dat dit tekort bij ongewijzigde omstandigheden alleen maar zou toenemen. Bovendien stelde het Rijk minder geld beschikbaar aan alle gemeenten. Als één van de maatregelen als onderdeel van een pakket om een sluitende begroting voor 2021-2024 vast te stellen voor Maastricht, werd voorgesteld het 'Stoppen/vermindere met het in stand houden van openbare sport- en speelvoorzieningen' (KPMG, 2020). In november 2020 werd door de gemeenteraad (bij de begrotingsbehandeling) ingestemd met de maatregel.

In maart 2021 benoemde de gemeente 125 van 200 speelplekken in Maastricht die daarvoor zouden moeten verdwijnen, in 32 van de 34 buurten van Maastricht. Dit zou vooral kosten besparen door minder beheer, onderhoud en reparatiekosten. In totaal zou de maatregel zo'n 200 000 euro besparen. Voor haar keuze had de gemeente gekeken naar het aantal kinderen in een buurt, hoe intensief de speelplekken werden gebruikt en of het ging om slechts een enkel geïsoleerd speelelement. De gemeente gaf wel aan dat ze over deze selectie nog overleg wilde met deze buurten. Overtuigende argumenten van buurtbewoners zouden zwaar wegen en elke burger zou in principe op maximaal 400 meter van zijn huis een speelplek moeten kunnen blijven vinden. Daarnaast gaf de gemeente aan zich juist meer te willen concentreren op een kwalitatieve verbetering van de speelplekken die groter waren en meer gebruikt werden. Het 'opruimen' van de speelplekken (weghalen van de speelinstrumenten) was gepland om vanaf 2022 in fasen te verlopen en 5 jaar te duren. (De Limburger 2021a; 1Limburg, 2021a).

Hierop kwamen bewoners binnen enkele dagen in actie met protesten bij de speelplekken. brieven, insprekers en het ondertekenen van een petitie door bijna 6000 Maastrichtenaren. Wat door hen vooral niet begrepen werd, is hoe tot de 125 'weg te bezuinigen' plekken gekomen was zonder eerst met een enkele buurt overlegd te hebben. De gemeente reageerde hierop dat inderdaad eerst met de buurten van gedachten gewisseld zou worden, en dat kinderen de mogelijkheid gegeven zou blijven worden om dichtbij huis te kunnen blijven spelen. Door Corona was volgens de wethouder tot dan toe fysiek overleg onmogelijk geweest. Aan de ene kant was er een gereede kans dat de een raadsmeerderheid over een paar weken wel degelijk zou instemmen met het opruimen van de speelplekken. Dit omdat de bezuinigingen gehaald moesten worden. Aan de andere kant was de verwachting dat veel plekken in de praktijk niet gesloopt zouden worden (De Limburger 2021b).

In april 2021 werd aan de gemeenteraad een raadsinformatiebrief gestuurd met als onderwerp 'Beantwoording diverse vragen nota Speulentere en uitwerking bezuinigingsmaatregel 8,5 (indikken areaal openbare sport- en speelvoorzieningen)'. Hierin gaf een beleidsmedewerker beweging, sport en recreatie antwoord op vragen gesteld door de gemeenteraad. Vraag 1 luidde: "Is het niet het meest juiste traject om eerst met de buurten in overleg te gaan en te kijken naar mogelijke oplossingen i.p.v. eerst een raadsvoorstel te laten vaststellen en pas daarna met de buurten te praten? Waarom heeft u deze haast als dit slechts een half jaar vertraging oplevert? Waar is hier de burgerparticipatie?". In het antwoord gaf de beleidsmedewerker aan dat de raad op 21 oktober 2020 de Pre-begroting heeft vastgesteld waarvan de maatregel over het indikken van het areaal openbare sport- en speelvoorzieningen onderdeel was. En dat het moment om contact te leggen met de buurten helaas uitgesteld was als gevolg van corona (Gemeente Maastricht, 2021b).

Later in april werd het plan om de 125 speelplekken in 2022 te verwijderen geannuleerd. Dit als gevolg van een amendement ingediend door de Liberale Partij Maastricht. Dit amendement werd volop gesteund en uiteindelijk werd het bezuinigingsvoorstel geschrapt (1Limburg, 2021b).

3.3.2. Leervragen voor de casus

Tijdens de interviewsessies, buurtwandeling en in-kaart-breng-oefening met de leergemeenschap (zie hoofdstuk 2) hebben we als onderzoekers de volgende leervragen geformuleerd:

1. In hoeverre voldoen de speelplekken in en om Mariaberg aan de verschillende behoeften van bewoners?
2. Hoe verbind je de buurten in Mariaberg en hoe breng je mensen uit de verschillende buurten met elkaar in contact? Meer specifiek, hoe verbind je Trichterveld met Blauwdorp?

Leervraag één kwam zowel van de gemeente, ontwerp bureaus en gezondheidsonderzoekers en provincie (de 'systeemwereld') als van buurtopbouw en buurtnetwerk (de 'leefwereld'). Vraag twee kwam vooral vanuit de gemeente, maar ook van een enkele medewerker van de GGD en buurtbewoner.

3.3.3. Beschrijving van de casus

Start inventarisatie van sport- en speelplekken van Mariaberg

In april 2022 worden we als onderzoekers door Buurtopbouwwerk van Mariaberg gevraagd om mee te helpen met een inventarisatie van de speelplekken van Mariaberg. De aanleiding voor deze inventarisatie is dat Buurtopbouwwerk maar ook het Buurtnetwerk denken dat we ze kunnen ondersteunen bij het verder vormen van hun idee betreffende gebruik van de speelplekken in de buurt. En bij hun idee van in hoeverre deze speelplekken voldoen aan de behoeften van kinderen van verschillende leeftijdsgroepen. Daarnaast wordt door hen de aangekondigde gemeentelijke inventarisatie van speelplekken genoemd (zie sectie 3.3.1). Hoewel die pas over enkele maanden werd verwacht, wordt aangegeven dat het goed zou zijn om hiervóór al meer een overzicht te hebben. De vragen van Buurtopbouw en Buurtnetwerk overlappen met onze leervragen (zie vorige sectie). Ze luiden namelijk: wat doen de kinderen op bepaalde plekken die ze elders niet kunnen doen? Wat doen ze er niet wat ze nu elders moeten doen? Wat willen ze wel doen maar kunnen ze nergens doen? Hoe zou de plek verbeterd kunnen worden? Hoe vaak komen ze er? Waar komen ze vandaan? Daarnaast geeft de buurt-opbouwwerker aan dat het buurtnetwerk bezig is met het opstarten van een 'kinder-buurtnetwerk'. Een activiteit om de speelplekken onder de loep te nemen zou één van de eerste activiteiten kunnen zijn van dit kinder-buurtnetwerk. (Een deel van de kinderen waarmee dit netwerk gestart werd, was ook betrokken bij het participatief proces van de inrichting van het buurtpark Blauwdorp.) Naast deze activiteiten met de 'vaste groep' kinderen zou het nuttig zijn om de kinderen (of hun ouders bij jongere kinderen) te spreken die we ter plaatse op de speelplekken aantreffen. Het Buurtnetwerk onderschrijft het nut van deze inventarisatie. De onderzoekers van RuimteGIDS geven aan dat ze kunnen

ondersteunen waar nodig, bijvoorbeeld specifiek bij het observeren van de speelplekken (Universiteit Maastricht, 2022c).

Inventarisatie van sport- en speelplekken van Mariaberg

Voor de selectie van zeven plekken zoals bepaald samen met de buurtopbouwwerker hebben we als onderzoekers vooral in de periode van juli tot en met oktober 2022 observaties en interviews gedaan. We behandelen hieronder per plek de belangrijkste bevindingen. (Voor een kort tabeloverzicht van de observaties per plek foto's van de plek op ooghoogte, zie de Bijlage bij dit verslag.)

Voetbalplek en speeltuintje bij plein (Volksplein)

Dit plein met (stenen) voetbalveld, wipwap en zitbankjes lijkt in dezer periode vooral aan het eind van de dag gebruikt te worden. Jongeren vanaf middelbare schoolleeftijd komen hier regelmatig om elkaar te ontmoeten, vooral rondom en op de bankjes. Deze leeftijdsgroep en ook de net wat jongere kinderen (van einde-basisschool-leeftijd) komen hier regelmatig om te voetballen of andere spellen te doen met de bal. In gesprekken met bewoners wordt aangegeven dat het plein niet goed genoeg onderhouden wordt. Er is vooral veel kritiek op het milieuperron vanwege de rommel daaromheen. De speelplek voor kinderen wordt door sommigen als voldoende ervaren, maar anderen geven aan dat er te veel asfalt is en dat elementen zoals de 'verloren zandbak' (de cirkel met zand naast het voetbalveldje) beter kunnen worden vervangen door iets bruikbaar voor kinderen of groene elementen. Verder geven enkele bewoners aan dat ze het plein en de bredere publieke functie die het vroeger had als ontmoetingsplek missen (aangezien hier vroeger jaarlijks een evenement werd georganiseerd).



Figuur 3.3.2: Voetbalplek en speeltuintje bij plein (Volksplein).

Klein omheind speeltuintje (Aart van Trichtweg)

Dit speeltuintje is omheind met een laag hekje en bestaat uit een klimrek met glijbaan, wipkip en balvanger. De plek wordt af en toe bezocht door ouders met hun kleinere kinderen. Een groepje bewoners heeft aangegeven dat de hevige mate van betegeling en het gebrek aan zitplaats de speelplek minder aantrekkelijk maakt.



Figuur 3.3.3: Klein omheind speeltuintje (Aart van Trichtweg).

Klein speelplekje voor erg jonge kinderen (Goeman Borgesiusplantsoen)

Dit kleine speelplekje bevindt zich in een hoekje van een 'woonplein', net buiten een plantsoen waar de woonhuizen in een U-vorm omheen zijn gebouwd. Deze met een hek omheinde tuin wordt door de omwonenden onderhouden. Het plantsoen is op zaterdagen wel open, maar is niet bedoeld voor anderen dan omwonenden. (Anderen zouden zich wel kunnen opgeven als vrijwilliger.) Op het speelplekje staan speeltoestellen voor kleine kinderen: een draaimolentje, wipkip en glijbaantje, en een bankje. De speeltoestellen zijn al ongeveer twintig jaar hetzelfde, geven omwonenden aan. Andere buurtbewoners geven aan dat kleine kinderen onder begeleiding van hun ouders regelmatig gebruik maken van het mini-speeltuintje. Veel bewoners geven aan dat het fijn is dat er daar iets is voor de kleinste kinderen, maar dat het wel wat te beperkt is qua mogelijkheden. Ook geven ze aan dat de toestellen (zoals de glijbaan) vaak beklad zijn, waardoor het minder prettig is om hun kinderen er vrij te laten spelen. Ook wat oudere kinderen maken er gebruik van na of tijdens een bezoek aan het nabijgelegen café. Enkele gesproken omwonenden geven aan dat ze vinden dat er best iets bij aangelegd mag worden, zoals een klimrek.



Figuur 3.3.4: Klein speelplekje voor erg jonge kinderen (Goeman Borgesiusplantsoen).

Sportpark (Florasingel)

Dit sportveld met calisthenics-velde, voetbalkooi, basketbalvelde, Jongeren Ontmoetings Plek (JOP) en grasveld met een bankje wordt gebruikt op vrijwel alle dagdelen en zowel doordeweeks als in het weekend. Dit blijkt ook uit eerdere observaties en interviews in dit gebied van de afgelopen jaren (opvraagbaar bij de auteurs van dit verslag). De enige uitzondering lijkt de vroege ochtend te zijn. Het calisthenics-park wordt vrijwel constant gebruikt. Het voetbal- en basketbal-deel wordt ook regelmatig gebruikt. Het calisthenics-park wordt vooral door studenten gebruikt, maar ook door jongeren en iets oudere volwassenen. De Jongeren Ontmoetings Plek wordt ook vooral gebruikt door jongeren en studenten. Deze groep geeft echter aan dat ze de afgelopen jaren steeds meer het gevoel hebben gekregen niet meer welkom te zijn en dat de plek steeds minder goed wordt onderhouden. Veel (oudere) buurtbewoners geven aan dat ze geen last hebben van de jongeren en het belangrijk vinden dat er genoeg ruimte voor hen in de buurt is. Naast de jongeren die in het sportpark ontspannen en sporten, zijn er vooral mensen die bij de Florasingel komen om hun hond uit te laten. In het grasveld-deel met bankje zitten af en toe volwassenen. Bijvoorbeeld wachten zij daar tot hun kinderen uit school komen om ze op te halen. Volgens één van hen is de plek wel geschikt voor kinderen, vooral in combinatie met de grotere speeltuin (Bataviaplantsoen) verderop. Echter zouden zij graag zien dat er wat meer en betere bankjes komen.



Figuur 3.3.5: Sportpark (Florasingel).

Speelplek met relatief weinig speelinstrumenten (Begoniastraat)

Dit speeltuintje bestaat uit twee bankjes, een wipkip, evenwichtspaaltjes en een mini-draaimolentje. Tijdens de observatie-sessies wordt veel hondenpoep gevonden langs de randen. De plek wordt volgens omwonenden nog maar weinig gebruikt. Volgens omwonenden was de inrichting van de speeltuin zo'n 10 jaar geleden veel beter, omdat niet alleen groter (grotere speeltuigen) was, maar ook geschikter door haar omheining. Die omheining maakte het niet alleen veiliger, maar voorkwam ook dat mensen er hun honden lieten poepen. Er komen nog wel af en toe studenten en jongeren op het bankje zitten, maar er zijn amper spelende kinderen te vinden. Er wonen volgens omwonenden wel voldoende kleine kinderen in de buurt, maar de plek is nu niet aantrekkelijk en veilig genoeg voor hen en hun ouders.



Figuur 3.3.6: Speelplek met relatief weinig speelinstrumenten (Begoniastraat).

Grasveldje met kippenren (Orchideeënstraat)

Dit betreft een grasveldje achter het buurtcentrum van Mariaberg, omheind door een blokhaag aan haar andere drie zijden. Tussen het buurtcentrum en kinderopvang enerzijds en het veldje anderzijds loopt een voetpaadje. Op enkele plekken langs de rand van het veldje staan middelgrote bomen. Sinds enkele jaren is er een kippenren aangelegd, dat wil zeggen een omheinde plek van zo'n 10 bij 30 meter waar enkele kippen en een haan wonen. Deze kippen en hun verblijf worden door 'kippenouders' in de buurt onderhouden. De kippen worden ook leuk gevonden door kinderen en ouders die niet kippenouders zijn. Mensen uit de hele buurt Mariaberg geven aan dat ze het kippenveldje een leuk initiatief vinden en hier graag langslippen. Er zijn ook enkele bewoners die sceptischer zijn en vinden dat het geld dat hierin geïnvesteerd is beter aan andere dingen kan worden uitgegeven (zoals elementen voor ouderen). Zie sectie 3.3.4 voor het aparte hoofdstuk over het kippen-initiatief van de bewoners. De rest van het grasveldje wordt soms ook gebruikt om, al dan niet in de schaduw van de enkele bomen, op tuinstoelen te ontspannen. Onderdeel jeugdwerk van Buurtopbouwwerk doet er regelmatig sporten en organiseert er spelletjes of zelfs grotere evenementen, zoals een buurtcamping. Aan de andere kant van de Orchideeënstraat ligt een braakliggend veld waarop door de woningcorporatie opnieuw gebouwd zal worden.



Figuur 3.3.7: Grasveldje met kippenren (Orchideeënstraat).

Grotere speeltuin met diverse wat grotere speel-instrumenten (Bataviaplantsoen)

Deze speeltuin met aansluitend voetbalveld en bankjes wordt gebruikt op vrijwel alle dagdelen en zowel doordeweeks als in het weekend. Vooral het speeltuin-deel wordt vrijwel constant gebruikt. Het voetbal- en bankjes-deel wordt minder gebruikt. Dit blijkt ook uit eerdere observaties en interviews in dit gebied van de afgelopen jaren (opvraagbaar bij de auteurs van dit verslag). De enige uitzondering waarop de speeltuin niet gebruikt wordt, lijkt de vroege ochtend te zijn. Het speeltuin-deel wordt vooral door jonge kinderen met hun ouders of grootouders gebruikt, maar ook door net iets oudere kinderen (tot 12 jaar oud). Bewoners geven aan dat het soms ook als hangplek wordt gebruikt, wat het volgens hen dan weer minder geschikt maakt voor de jongste kinderen om rond te rennen. Vooral de spelattributen worden gebruikt door deze doelgroepen. De picknick-bankjes direct bij de speeltuin worden ook gebruikt door jongeren, of begeleiders van de kinder-groepen van jeugdwerk (Buurtopbouwwerk). Oudere bewoners van de buurt geven aan dat het leuk zou zijn als er ook meer elementen zijn voor ouderen zoals een jeu de boules baan. Deze was blijkbaar vroeger aanwezig, maar door gebrek aan onderhoud is deze weggehaald tijdens de verbouwingen van Trichterveld.



Figuur 3.3.8: Grotere speeltuin met diverse wat grotere speel-instrumenten (Bataviaplantsoen).

Aankondiging bewonersbijeenkomst door de gemeente

Vanaf maart 2022 worden de 28 'inloopbijeenkomsten' gepland voor elke buurt in Maastricht waar sport- en speelplekken zijn. Deze bijeenkomsten worden aangekondigd via de website 'Thuis in Maastricht' maar ook middels brieven voor bewoners die in de buurt woonden van de bijeenkomsten. De inleidende tekst hiervan is: "Mensen sporten steeds vaker buiten. En kinderen spelen graag buiten. Daar willen we als gemeente op inspelen met passende sport- en speelplekken. Want we willen betere plekken maken met het geld dat we hiervoor hebben. Waar moeten we dan aan denken? Dat horen we graag van je." Aan de bewoners die niet aanwezig konden zijn, wordt de mogelijkheid geboden om een korte digitale enquête in te vullen. De vragen die hierop gesteld worden, zijn:

1. Maak je wel eens gebruik van de speelplek het dichtst bij je huis? Of kies je vaker voor een plek verder van huis omdat die groter of leuker is?
2. Vind jij dat er voldoende is voor alle leeftijden? Zowel voor kinderen als jongeren als senioren?
3. Zo niet, wat mis je?
4. Heb je tips, ideeën of opmerkingen? We horen het graag. Vast dank!

Op deze uitnodiging wordt aangegeven dat de gemeente via de bijeenkomsten en online formulieren alle wensen zal verzamelen, en vervolgens zal bekijken wat ze kunnen oppakken binnen het bestaande budget. Wensen die meer geld kosten, zullen ze voorleggen aan de gemeenteraad. De specifieke bijeenkomst voor Mariaberg is de laatste van de 28 bijeenkomsten en vindt plaats in oktober 2022 (Thuis in Maastricht, 2022).

Voorbespreking inventarisatie van sport- en speelplekken van Mariaberg met buurtopbouw en buurtnetwerk

In oktober 2022 delen we als onderzoekers een concept-inventarisatie van de sport- en speelplekken uit aan de andere deelnemers van het overleg: Buurtopbouwwerk en het Buurtnetwerk. De gemeentelijke aankondiging van de bijeenkomst voor bewoners van de buurt en de enquête daarbij worden even besproken. We geven een summier overzicht van de tot nu toe geobserveerde sport- en speelplekken en preliminaire resultaten. We vragen Buurtnetwerk en Buurtopbouw op welke plekken ze zich willen concentreren voor die gemeentelijke dag. Hun wens is om te focussen op de plekken en vragen zoals eerder afgestemd. (Dit betreft de zeven plekken zoals gerapporteerd in de eerdere secties van dit hoofdstuk.). Er heerst overeenstemming dat ook die plekken waar nu geen sport/spel-objecten staan of hoeven komen te staan belangrijk zijn, omdat daar misschien andere dingen georganiseerd kunnen worden die van belang zijn voor de buurt. (Zoals een plek om wilgen te planten.) Binnen Mariaberg is het 'kippenveldje' zo'n plek (zie eerder in dit hoofdstuk, en sectie 3.4). We leggen de typen observaties en typen vragen uit die gesteld zijn: wat mensen doen op de plekken, wat hun wensen zijn en wat ze er niet kunnen doen wat ze wel op een andere plek doen, of zouden willen doen. We vragen wat Buurtnetwerk en Buurtopbouw het belangrijkste vinden hiervan voor het rapportje dat de onderzoekers voor ze kunnen maken. Buurtnetwerk en Buurtopbouw geven aan dat observaties en wensen van bewoners voor hen even belangrijk zijn. Het Buurtnetwerk geeft aan dat ze vindt dat eigenlijk alle besproken plekken behouden moeten blijven, omdat zes gemeentelijk beheerde sport- en speelplekken op een hele buurt niet voldoende is, en ook kleine plekjes gebruikt worden.

'De jonge mensen zijn ook de toekomst', wordt daaraan toegevoegd (Universiteit Maastricht, 2022d).

Bewonersbijeenkomst sport- en speelplekken van Mariaberg

De bewonersbijeenkomst 'Sporten en spelen in Mariaberg' vindt plaats in het buurtcentrum van Mariaberg. De coördinatie wordt gedaan door medewerkers van gemeente Maastricht afdeling Bewegen, Sport en Recreatie bij gemeente Maastricht, en Maastricht Sport. Bij binnenkomst staat een banner met 'kernwaarden' voor openbare sport- en speelplekken in Maastricht (zie Figuur 3.3.9). Kernwaarden zijn bijvoorbeeld 'de grote sport- en speelplekken blijven' en 'afstand voor kinderen tot 12 jaar 400 meter vanaf huis. Vanaf 12 jaar 1 kilometer'. De meeste deelnemers lijken die banner niet te lezen. De organisatie heeft op 2 tafels dezelfde twee grote kaarten klaargelegd van Mariaberg. Daarop staan zes van de zeven sport- en speelplekken die we als onderzoekers ook geïnventariseerd hebben. Alleen het 'kippenveldje' staat niet op de kaart van de gemeente als speelplek, maar dat is dan ook een plek waar nog geen speelinstrumenten van de gemeente staan.) Daarnaast staat ook juist een andere veldje zonder speelinstrumenten dat omgeven is door woningen op de kaart van de gemeente als 'informele speelruimte' (zie Figuur 3.3.10). Ten slotte staat ook het eerder genoemde meest dichtstbijzijnde speelplekje in de buurt ten zuiden van Mariaberg op de kaart van de gemeente. Middels zes 'foto-inlays' kunnen de deelnemers de grotere plekken in wat meer detail zien. Op de kaarten worden door de bewoners al snel na de start van de bijeenkomst de eerste sticky notes geplakt. Het lijkt er op alsof de kinderen vooral ideeën opperen en de ouders ze vooral opschrijven. De gemeentelijk medewerkers staan elk bij een tafel met zo'n kaart. (De sportafdeling van de gemeente is ook aanwezig met een apart standje.) Er zijn tegen de dertig volwassenen aanwezig en er zijn ongeveer twaalf kinderen binnen. Zij zijn bijvoorbeeld bezig met de sticky notes, ze vertellen iets aan de ouders die dan iets opschrijven of bevinden zicht bij het standje van de sportafdeling om een presentje te krijgen. Er zijn ook nog zo'n zes kinderen buiten aan het spelen. De Buurtnetwerkvoorzitter en Opbouwwerker zijn ook aanwezig, en ook enkele 'kippenouders' (zie sectie 3.1.4) Er komen ook enkele raadsleden van de gemeente Maastricht de bijeenkomsten bezoeken. Wij als onderzoekers staan bij elk een tafel met een kaart (Universiteit Maastricht, 2022e).

De medewerkers van gemeente Maastricht leggen het doel van de bijeenkomst uit: dat ze zoveel mogelijk informatie willen verzamelen over het gebruik van plekken in Mariaberg als speelplek. De gemeente zal vervolgens een overzicht maken van de wensen. Ongeveer de helft van de plekken zal weg moeten, maar er zal ook geld geïnvesteerd worden in de plekken die blijven. Kleine plekken die dicht bij elkaar zitten worden gebundeld tot grotere plekken. Bijvoorbeeld wordt overwogen om de speelattributen wipwap bij het plein (Volksplein) en de omheinde speeltuin (Aart van Trichtweg) te bundelen tot 1 speelplek. Dat verdwijnen van plekken zal dit jaar nog niet gebeuren. Bovendien worden 50-kilometer-wegen beschouwd als barrières en dan moet er aan weerszijden een speelplek zijn. De gemeentelijke medewerkers die de bijeenkomst begeleiden leggen aan ons en enkele andere omstanders praktische zaken uit over het beheer van speelplekken, bijvoorbeeld over de kosten. Daarbij geven zij ook aan dat 'natuurlijk spelen' in de regel meer kost. Het gaat volgens hun vaak sneller kapot en is onveilig. We vragen hen of er ook speel- en sportplekken bij komen in het toekomstige Buurtpark Blauwdorp (zie sectie 3.1). Dat dit park momenteel wordt aangelegd, is echter niet bij alle aanwezige gemeentelijk medewerkers

bekend. De onderzoekers merken op dat bewoners middels de kaart met foto's enigszins gestuurd worden in hun input, aangezien ze de kaart zouden kunnen opvatten als dat alleen over deze plekken iets gevonden mag worden. De gemeentelijk medewerkers geven echter aan dat dit niet klopt omdat bewoners over alle plekken in de buurt iets mogen opschrijven.

Het lijkt er niet erg op alsof de organisatoren de sessie veel 'modereren' (bijvoorbeeld verschillende leeftijden aan bod laten komen, zorgen dat alle relevante plekken aan bod komen of met een ronde-systeem werken): ze staan er, lijkt het, vooral om antwoord te geven op vragen, en mensen aan te sporen om iets over speelplekken op de kaart te zetten. De gemeentelijk medewerkers geven aan dat bij de meeste bijeenkomsten net als bij deze de piek van deelname is in het half uurtje aan het begin van de activiteit, omdat bewoners vooral hun eigen wensen (en die van hun kinderen) komen opschrijven. En dat het nu dus al een stuk rustiger is (Universiteit Maastricht, 2022e).

Aan het eind van de bijeenkomst staat er op de sticky notes bijvoorbeeld de wens om het 'Begoniaplein' hondenvrij te maken. Het is de wens van de bewoners dat er daarna weer meer speelinstrumenten komen op die plek. Deze zijn namelijk de afgelopen jaren afgebroken en niet teruggebouwd. De bewoners bieden middels de bijeenkomst aan om de plek dan door hen zelf te laten onderhouden. Daarnaast is in de sticky notes voor de gemeente het voorstel van bewoners te vinden om een natuurspeeltuin te maken bij het 'kippenveldje' achter het Buurtcentrum. Bij de grotere speeltuin (Bataviaplantsoen) wordt door oudere deelnemers gepleit voor een jeu-de-boulesbaan (Universiteit Maastricht, 2022e).

Enkele dagen na deze buurtbijeenkomst kopt Dagblad De Limburger met 'Blunder over speelplekken in de stad hersteld' (De Limburger, 2022c). Hierbij doen ze verslag van de bijeenkomst van Mariaberg als afsluitende buurtbijeenkomst binnen het programma van de gemeente. Alles buurtbijeenkomsten samengenomen zijn vele post-its ingevuld tijdens de bijeenkomsten en daar bovenop digitaal ruim zeshonderd enquêtes ingevuld. Veiligheid, slecht onderhoud en hondenpoep zijn veel genoemde thema's. Een regelmatig aanwezige ambtenaar geeft aan dat het algemene beeld is dat er veel goede ideeën zijn, en weinig wensen om bepaalde speelplekken op te heffen. Dat plaatst de gemeente voor een dilemma: als ze vasthoudt aan de bezuiniging ontbreekt er geld om aan alle wensen tegemoet te komen. Maar de nieuwe coalitie vindt sport en spelen heel belangrijk en wil daar ook meer geld voor uittrekken. De gemeente maakt per buurt een plan voor de komende vier tot vijf jaar, waar de gemeenteraad het volgende voorjaar over beslist. Daarbij houdt Maastricht vast aan de uitgangspunten van de gemeenteraad zoals 'kwaliteit boven kwantiteit' en zeker één grote speelplek per buurt. Dat staat echter weer tegenover de wensen van bewoners, die de nabijheid belangrijk vinden (700 meter afstand is te ver) om toezicht te kunnen houden en onvoldoende tijd lijken te hebben om met hun kleinere kinderen verder te lopen (De Limburger, 2022c).



Figuur 3.3.9: informatie-banner van de gemeente voor de bewonersbijeenkomsten over speelplekken in de buurt, met daarop uitgangspunten voor speelplekken



Figuur 3.3.9: 'informele speelruimte' die op de kaart van de gemeente staat voor de bewonersbijeenkomst over speelplekken (Google Maps, 2021)

3.3.4. Antwoorden op de leervragen

In hoeverre voldoen de speelplekken in en om Mariaberg aan de verschillende behoeften van bewoners?

Op basis van de straatinterviews die we uitvoerden tijdens ons onderzoek kunnen we concluderen dat sommige speelplekken voor kleine kinderen nog te ver weg zijn vanaf hun huis. Dit omdat ouders hun kleinere kinderen (van onder de 10 jaar) nog niet meer dan een halve kilometer alleen willen laten lopen. Daarnaast geven ouderen aan dat er wel geschikte gebieden voor ze zijn, maar dat daar te weinig bankjes zijn, en ook zouden ze het liefst willen dat daar dan ook koffie of thee geschonken wordt. Jongeren worden nog regelmatig weggejaagd van de speelplekken en missen dus ook plekken waar ze kunnen 'hangen' (Universiteit Maastricht, 2022a).

De gesprekken met bewoners gedurende de feedback-bijeenkomsten (Universiteit Maastricht, 2022b) op onze leervragen bevestigen dit beeld en vullen het aan: wij noemen aan het begin van deze sessies voor de bewoners eerst wat relevante cijfers uit de buurtgezondheidsmonitor. Iets meer dan de helft van Mariabergers voldoet aan de beweegnorm. Ongeveer 65% van de deelgenomen bewoners vindt de buurt aantrekkelijk om in te bewegen. In heel Maastricht is dat ongeveer 10% hoger. Ongeveer 54% vindt dat de buurt voldoende plekken heeft voor ontmoeting. In heel Maastricht is dat ongeveer 7% hoger. Maar de bewoners van zowel de buurt als de gemeente zijn wel al behoorlijk tevreden met het groen in de buurt en ongeveer even tevreden: in beide gevallen ongeveer 85% (GGD Zuid Limburg, 2020; in de cijfers is Mariaberg samengenomen met de aanliggende buurt.). De deelnemende buurtbewoners met name uit Proosdijveld) zijn het wel eens met de groencijfers vanuit hun beleving. Betreffende de beweeg- en ontmoetcijfers voegen ze toe dat er inderdaad wel iets meer kan. Bijvoorbeeld weer een jeu-de-boule baan in de buurt, vooral voor ouderen.

We laten een overzicht van de speelplekken zien (zie sectie 3.3.2) met concrete voorbeelden van onze observaties. We geven bijvoorbeeld aan dat voor oudere kinderen van zo'n 12 tot 18 jaar oud de buurgrens geen grens vormt voor waar ze wat sporten of verblijven ('hangen'), en dat we bij onze straatinterviews horen dat ze ook gewoon naar een buurt verderop gaan daarvoor. De deelnemende bewoners bevestigen dat bij het sportpark (Florasingel) regelmatig veel jeugd sport of verblijft: "ze zitten in de JOP en maken veel gebruik van de callesthenics-apparaten. Ik heb daar zelf geen last van. Ze roken gewoon een sigaretje 's avonds. Ze zijn niet rebels maar je hebt op andere plekken ook rebelse jongeren." De bewoners voegen toe dat hun (klein) kinderen van ruim onder die leeftijd dat niet mogen. Bijvoorbeeld mogen ze niet zelfstandig de drukke autowegen oversteken. Voor deze kinderen en net wat ouder heeft de buurt ook de jeugdwerk-groep van Buurtopbouwwerk die naar de speelplekken in de buurt gaat, geven ze aan.

We gaan met de bewoners één voor één de speelplekken af. Ze geven aan te herkennen en begrijpen dat ouderen in het deel naast de sportplekken in het sportpark (Florasingel) een wat betere verblijfplek willen (zoals bankjes en een tafel). En dat de wat grotere speeltuin (Bataviaplantsoen) een succesvolle plek is, die ook groot genoeg voor wat kleinere kinderen om daar langer te blijven: "ik heb daar in Coronatijd met mijn zoontje die toen ongeveer vijf jaar oud was een keer vier uur gezeten. Hij heeft daar onder andere in de zandbak gespeeld. Dat was wel echt fijn." Ze weet ook dat er wel eens mensen uit andere buurten met de auto,

speciaal voor deze (gratis) speelplek. Maar vanuit andere (deel) buurten zoals Proosdijveld wel te ver om kinderen alleen te laten gaan. Dus dan moet je echt mee. Dus dan moet je echt mee. (De bewoners bevestigen wel onze eerdere bevindingen uit straatinterviews dat de kattenpoep in de zandbak een minpunt is.) Betreffende het grasveldje naast de kippenren geven enkele bewoners die ook 'kippenouders' (zie sectie 3.3.4) zijn aan dat er al een plan ligt betreffende sport- en spelplekken voor dat veldje vanuit buurtbewoners. Dit mede naar aanleiding van de speelplekken-bijeenkomst georganiseerd door de gemeente.

We noemen dat bij deze speelplekken-bijeenkomst de gemeente ook een banner had meegenomen met uitgangspunten (bijvoorbeeld maximaal 400 meter afstand tot speelplek voor jongere kinderen, zie vorige sectie). En dat we tijdens ons onderzoek kinderen hebben gesproken die aangaven dat ze vanuit Blauwdorp naar de grotere speeltuin (Bataviaplantsoen) liepen, ongeveer een kilometer. Sommigen mochten dat wel als kinderen zonder ouder en samen met andere kinderen, maar dan vond de moeder het wel heel spannend. De bewoners geven aan dat de afstand vanaf huis voor hen nu langer is (zo'n 600 meter) en dat ze dat inderdaad ook te ver vinden. Bijvoorbeeld met het oog op de afstand, vallen en sociale veiligheid. Ze geven aan dat er enkele andere plekken zijn in de buurt waar speelplekken gemaakt kunnen worden waardoor bijna iedereen in de aanliggende deelbuurt (Proosdijveld) ook een speelplek heeft voor jongere kinderen binnen 400 meter. En dit zonder dat de speelplekken te kort op elkaar zitten. Ze noemen daarvoor vooral het grasveldje naast de kippenren, en de speelplek waar nu weinig speelinstrumenten staan (Begoniaplantsoen). Ze bevestigen dat op het grasveldje bij de kippenren regelmatig door de jeugdwerkgroep activiteitjes en activiteiten georganiseerd worden. Bijvoorbeeld het was het zomerkamp goed bezocht was en worden er bijvoorbeeld ook soms hutten gebouwd. Het idee van sommige omwonenden is om daar een 'natuurspeeltuintje' te maken. Bijvoorbeeld met boomstronk, rioolbuis, een heuveltje en iets om in de boom te doen (zoals een veilige boomhut). Dit met het oog op de kinderen van de wat latere basisschoolleeftijd. Maar dus niet met klassieke speeltoestellen. Ze weten dat sommige zaken zoals een boomhut wellicht niet mogen in verband met gemeentelijke aansprakelijkheid (valrisico). Maar ze geven aan dat kinderen dan in de praktijk een andere boom pakken, waar het risico minstens even groot is. Wel is er over gesproken om er misschien een speciaal daarvoor gemaakte klimboom te planten. "Maar tegen de tijd dat die er staat zijn onze kinderen waarschijnlijk al te groot." Omdat het veldje bij de kippenren dus al regelmatig gebruikt wordt door jeugdwerk, moet echter met hen eerst verder overlegd worden, of meer ingezet worden op bepaalde instrumenten op het veldje een kleine 200 meter verderop met nu weinig spelinstrumenten (Begoniastraat).

De bewoners lijken de algemenere boodschap van de gemeente op hun bijeenkomstdag dat bepaalde kunstmatige speelplek-zaken goedkoper in onderhoud en wellicht functioneler zijn dan natuurlijke varianten (zoals kunstgras) grotendeels te accepteren. Betreffende het specifieke idee voor de natuurspeelplek zijn ze geïnformeerd dat de gemeente in verband met de bezuinigingen waarschijnlijk geen toestellen zal plaatsen en ze gevraagd heeft naar een verdere uitwerking van hun eigen idee. Ze melden ook nog dat ze zien dat bepaalde plekken die niet op gemeentelijk terrein zijn worden gebruikt door kinderen, zoals bij het buurtcentrum om te 'hangen', of een private peuter-speelplek van de kinderopvang. (Daar klimmen sommige buurtkinderen dan soms over het poortje.)

Tot slot zijn de deelnemende bewoners het met ons eens betreffende het antwoord op onze leervraag over voldoen van speelplekken: voor kleine kinderen zijn speelplekken voor een deel van de buurt te ver weg, in ieder geval met het oog op onbegeleid er naartoe laten gaan. Betreffende ouderen zijn de locaties er wel maar is ofwel niet genoeg zitplek ofwel ontbreken andere faciliteiten zoals een koffie- en theeplek, ofwel zitten ze te dicht op de hangjongeren. Betreffende hangjongeren zelf zijn ze het eens dat dit ook beter kan omdat ze soms weggejaagd worden op plekken waar ze niet echt iets verkeerd doen (geen rommel laten liggen of geluidsoverlast) (Universiteit Maastricht, 2022b).

Hoe verbind je de buurten in Mariaberg en hoe breng je mensen uit de verschillende buurten met elkaar in contact? Meer specifiek, hoe verbind je Trichterveld met Blauwdorp?

Op basis van onze straatinterviews kunnen we concluderen dat deze vraag minder resoneert bij de bevroegde bewoners. Er is wel de wens om te ontmoeten met andere bewoners, maar het maakt ze dan vaak niet uit met welke andere bewoners. De wens lijkt over het algemeen iets meer te gaan over dat dit gebeurt binnen de eigen buurt of deel-buurt. Het wordt ook door de bewoners gewaardeerd om ontmoeten met mensen buiten de (deel)buurt, maar dan maakt het de bewoners niet uit van welke buurt deze mensen zijn (Universiteit Maastricht, 2022a).

Ook betreffende deze leervraag bevestigen gesprekken met bewoners tijdens de feedback-bijeenkomsten (Universiteit Maastricht, 2022b) het beeld en vullen het aan: de bewoners geven aan dat in andere (deel)buurten soms ook een beetje ander type mensen woont, en dat ze soms verwachten dat die minder behoefte hebben aan ontmoeten met andere buurten. Zelf maakt het ze inderdaad niet veel uit of ze een praatje maken met bewoners van een andere buurt of dezelfde buurt. Ze vragen zich af waarom met name de 'systeemwereld' bijvoorbeeld de gemeente) die verbinding tussen deelbuurten zou willen. We antwoorden dat dat onder andere te maken heeft met de wens vanuit bijvoorbeeld de gemeente om een voldoende grote en voldoende samenhangende buurt te creëren om voldoende vraag, aanbod, samenwerking en kennisuitwisseling te creëren voor sociale en ondernemings-initiatieven. Dit idee hangt vooral ook samen met de Blauwe Loper als tracé: via deze langzame verkeersroute zou men vaker langs plekken kunnen komen waar het interessant zou zijn om bijvoorbeeld een winkeltje te hebben of iets te kopen. Sommige bewoners geven aan dat zij en hun buurtbewoners de verschillende plekken ook nu wel kunnen vinden (zonder Blauw Loper). Wel denken ze dat het buurtpark een leuke plek kan worden als dat de hele buurt Mariaberg 'trekt'. Hun ideeën daarvoor zijn om het nieuwe buurtpark leuk in te richten, en bepaalde diensten aan te bieden zoals een ijskarretje op warme dagen. Een bewoner geeft aan dat ze om daar te willen zitten dan wel wat afscherming zou willen, bijvoorbeeld door bomen, ook in verband met wat privacy. En de verlichting moet wel ook goed zijn. Op dagen met mooi weer krijg je ook veel makkelijker gesprekken, geven ze aan. Sommige bewoners geven aan dat ze ook best wel wat vrijwilligerswerk willen doen om zo'n plek te onderhouden. Als succesvol voorbeeld om van te leren noemen ze het Vrijheidspark langs de Groene Loper (zie Deel 4 van dit verslag). Succespunten daar zijn de waterfontein(tjes) (bedriegertjes), terras, en dat er daar veel andere mensen zijn. Ze denken dat zo iets wel de verbinding tussen de buurt kan maken. Ze overwegen het grasveldje naast de kippenren als goede plek daarvoor, vanwege de ligging meer in het centrum van Mariaberg en de bedrijvigheid (Buurtcentrum).

Betreffende de Blauwe Loper als tracé zijn er nog veel vragen bij de bewoners. Dit net als tijdens de bewonersfeedback-bijeenkomst over het Buurtpark (zie Hoofdstuk 3.1). De vragen zijn ook soortgelijk: “Hoe gaat het verkeer daar rijden?” en “Komt er een stoplicht of voorrangregeling om de Blauwe Loper ook over de drukke weg te kunnen blijven volgen?” Ook hier adviseren de bewoners dat de voorrangregeling van de Groene Loper voor voetgangers en fietsers (ook als je die over wilt steken op de meer druk bezochte plekken) door de gemeente als voorbeeld gebruikt wordt. En dat ook duidelijker gemaakt wordt dat het een wandelstraat is. Sommige bewoners geven aan het wel fijn te vinden dat het buurtpark langs het Blauwe Loper tracé ligt: “dan kun je daar even uitrusten op de bankjes”.

Tot slot vragen we de bewoners of ze het eens zijn met ons antwoord op de leervraag ‘hoe verbind je de buurten in Mariaberg?’. Ze bevestigen nog eens dat het hen meer gaat om ontmoeting met bewoners in algemene zin. “Mensen zijn mensen.” Zelf hebben ze het meeste contact met mensen die om hen heen wonen, maar ze denken dat als de Blauwe Loper later leuk wordt ingekleed, dat dat wel anders kan gaan worden. Vooral met de eerdergenoemde leuke voorzieningen. “Als het een leuke plek is, dan gaan mensen daar vanzelf naartoe en maak je vanzelf contact.” Afgezien van dat de bewoners de koppeling tussen de buurten meestal minder belangrijk vinden dan ontmoeten in algemener zijn, zien zij de Blauwe Loper en het Buurtpark wel als bijdragers aan beide van deze zaken. (Universiteit Maastricht, 2022b).

3.4. Het ‘Kippenveldje’: een door de buurt onderhouden publieke plek

Dit hoofdstuk gaat over ons onderzoek naar de casus ‘het Kippenveldje’: een stukje grond van zo’n 250 vierkante meter met een aantal kippen in de deel-buurt Proosdijveld. Het is onderdeel van een grasveldje met enkele bomen, dat door de gemeente als gazon wordt onderhouden. Het hoofdstuk gaat ook over het aanliggende perceel van een woningcorporatie, dat jarenlang braak lag en eerder de kippenren huisvestte, voordat er weer aangekondigd werd gebouwd te gaan worden. In de sectie ‘Introductie van de casus’ beschrijven we kort het tijdsverloop van die omgeving vooraf aan onze onderzoeksperiode (van 2013 tot 2016). In de sectie ‘Beschrijving van de casus’ beschrijven we het verdere proces dat we als onderzoekers realtime konden volgen vanaf 2017: het gebruik van het braakliggende terrein voor tijdelijke inrichting en activiteiten door bewoners, maar vooral de ontwikkelingen in gebruik en beheer van het kippenveldje daarna.

3.4.1. Introductie van de casus

Halverwege 2013: Sloop woningen in de ‘Bloemenbuurt’

In 2011 is tussen gemeente en woningcorporatie enerzijds en bewoners anderzijds een akkoord bereikt over de sloop en herbouw van 103 naoorlogse woningen in het Proosdijveld-deel van Mariaberg. (Specifiek in het deel van de buurt waar de straatnamen vernoemd zijn naar bloemen.) Dit akkoord is bereikt na jaren van overleggen en onderhandelingen. Al aan het einde van de jaren zestig werd Mariaberg aangewezen voor stadsvernieuwing. Daarmee is het betreffende dat doel één van de eerste Maastrichtse wijken. Toen was dat vaak tot woede van de inwoners die niet begrepen dat hun gedateerde huizen moesten worden afgebroken. Ze dwongen toen nog af dat renovatie voldoende was. Maar in 2011 hadden de bewoners zich er van laten overtuigen dat grootschalige renovatie van hun huizen ze niet weer voor een periode van vijftig jaar verhuurbaar zou maken, maar dat afbreken en herbouwen de beste optie was. Omdat de bewoners opzagen tegen grootschalige sloop in één keer, had de wooncorporatie toegezegd dat het project in vier fasen zou worden opgeknipt. Oplevering van de eerste nieuwbouw was toen nog voorzien in 2014 (De Limburger, 2011; De Limburger, 2013).

Halverwege 2013 begint de woningcorporatie inderdaad met de sloop van de eerste 24 woningen in 2 straten in de ‘bloemenbuurt’. Ook dan gaat de woningcorporatie nog uit van geplande nieuwbouw in begin 2014 (zestien eengezinswoningen en elf patio’s in de categorie sociale huur). Voor de volgende nieuwbouw-fase staan nog eens vier eengezinswoningen (eveneens sociale huur) en tien koopwoningen op het programma, waardoor in totaal 41 huizen zouden worden teruggebouwd op het sloopterrein (De Limburger, 2011; De Limburger, 2013). Eind 2013 staan (in het woonblok langs de Orchideeënstraat) alleen nog enkele trappen overeind, die eerder naar de voordeuren van huizen leidden (zie Figuur 3.4.1).



Figuur 3.4.1: Trap (Nico Barski, 2013)

2014-2016: Uitstel van de bouw

In 2014 krijgt de woningcorporatie (die in 2013 heeft gesloopt) de opdracht om voor haar gehele organisatie een verbeterplan op te stellen. Dat gebeurt nog eens in 2016, en dat tweemaal in deze relatief korte periode gebeurt maar zelden betreffende verbeterplannen bij woningcorporaties. De reden daarvoor is dat de landelijke toezichthouder op woningcorporaties aangeeft aan dat de (financiële) situatie bij de woningcorporatie zorgelijk is. Dit onder andere omdat de corporatie niet of maar net voldoet aan de normen die garanderen dat rente en aflossing van schulden betaald kunnen worden. Het is volgens ingewijden in de corporatiewereld een voorbode van ondercuratelestelling indien de corporatie geen orde op zaken stelt. De corporatie moet onder andere maatregelen treffen die garanderen dat haar financiële situatie begin 2018 op orde is en de schulden zijn verkleind. Al na de eerste keer dat de autoriteit woningcorporaties de woningcorporatie een verbeterplan op liet stellen, nam de woningcorporatie maatregelen zoals het uitstellen van nieuwbouw, beperken van sloop en snijden in het personeelsbestand. Ze kondigde toen ook al aan dat ze haar renovatie- en nieuwbouwplanning gefaseerder uit zou moeten voeren vanwege financiële beperkingen (Limburg, 2016; Woonpunt, 2019).

In deze periode wordt ook de bouw op het perceel naast het buurtcentrum uitgesteld. De geplande nieuwbouw in begin 2014, is daardoor in 2016 nog steeds niet gerealiseerd. Zie Figuur 3.4.2 tot Figuur 3.4.5 voor een impressie op ooghoogte van de situatie van het perceel naast het buurtcentrum (Orchideeënstraat) in de jaren van 2012 (bewoning) tot 2016 (on-omheind braakliggend terrein). Op het terrein worden in 2016 nog nauwelijks activiteiten gestart of plekken zo ingericht dat buurtbewoners er al enigszins gebruik van kunnen maken. Het terrein zal dan nog tot in ieder geval het jaar 2022 braak liggen.



Figuur 3.4.2: In 2012 is het perceel naast het buurtcentrum nog bewoond (Cyclorama, 2012)



Figuur 3.4.3: In 2013 staan de bouwhekken voor de sloop later dit jaar om de woningen (Cyclorama, 2013)



Figuur 3.4.4: In 2014 zijn alle woningen gesloopt en is doorkijk mogelijk (Cyclorama, 2012)



Figuur 3.4.5: In 2016 zijn ook de bouwhekken weggehaald (Cyclorama, 2016)

3.4.2. Leervragen voor de casus

Tijdens de interviewsessies, buurtwandeling en in-kaart-breng-oefening met de leergemeenschap (zie hoofdstuk 2) hebben we als onderzoekers de volgende leervragen geformuleerd:

1. Als je publieke buitenruimte laat inrichten, en daar activiteiten laat organiseren door buurtbewoners, door wie en hoe vaak wordt daar dan gebruik van gemaakt?
2. Hoe kunnen deze initiatieven zichzelf in stand houden, en blijft er dan sprake van voldoende veiligheid en onderhoud?

Leervraag één kwam vooral van de gemeente en woningcorporatie. Vraag twee kwam vooral vanuit de gemeente, provincie en onderzoekers, maar ook van meerdere bewoners.

3.4.3. Beschrijving van de casus

Halverwege 2017-2020: Kleinschalige initiatieven op het braakliggend terrein

Drie jaar lang (tussen 2014 en 2017) staat het veld naast het buurtcentrum leeg en wordt er ook niets ontplooid. Dit ook niet na het verdwijnen van de bouwhekken in 2015. Sinds dan is het veldje geworden tot een grasveldje. Begin 2018 beginnen er echter enkele kleine initiatieven (zie Figuur 3.4.6). In deze tijd wonen ook zogenaamde 'Match'-studenten in een woning in de bloemenbuurt en aan het braakliggende veldje: zij wonen in een 'Match-huis' van de woningcorporatie in het gebied. Match-studenten moeten zich inspannen om een bijdrage te leveren aan de sociale samenhang in de buurt. Dit in ruil voor een lagere huur (Match Maastricht, 2022). Er worden groente-bakken geplaatst. Tot in de zomer van 2020 wordt nog in de moestuinbakken geoogst. Als een buurtbewoner die de bakken onderhoudt verhuist, is er echter geen opvolging. De nieuwe Match-studenten geven de moestuinbakken niet altijd water. Volgens buurtnetwerk en buurtopbouw is er een 'verbinder' nodig, eventueel een vrijwilliger. Voor aarde, potjes, zaadjes heeft het buurtcentrum wel geld (Universiteit Maastricht, 2021a). In 2018 worden er door de MATCH-studenten ook houten pallets neergelegd en die worden knal-geel geleverd: om op te zitten in het veld en als 'bouw materiaal'. Daar wordt inderdaad wel op gezeten door buurtbewoners, en ook wel mee gebouwd door kinderen. Na enkele jaren vallen de pallets uit elkaar en gaan de kinderen spelen (en soms elkaar slaan) met de losse planken. Als reactie daarop komt de vraag vanuit het buurtcentrum en de omwonenden of dit plekje nu wel veilig genoeg is. In 2021 is het hout door de woningcorporatie weggehaald omdat het te rommelig begon te worden. Er wordt ook een groot schaakbord aangebracht in de hoek van het veldje deze wordt echter niet gebruikt door de buurtbewoners. Schaken is niet 'hun spel' (en schaakstukken moeten bij buurtcentrum opgehaald worden). Voor oude mensen is het daarom een drempel (Universiteit Maastricht, 2021a).



Figuur 3.4.6: In 2018 starten enkele kleine initiatieven op het veldje, zoals moestuinbakken en geschilderde houten pellets (Cyclorama, 2018)

2020: bouwen van de eerste kippenren

Begin 2020 bouwen drie nieuwe studenten die in het Match-huis in de bloemenbuurt wonen samen met bewoners een kippenren voor de buurt (zie Figuur 3.4.7). Het kippenhok is gefinancierd met 4000 euro van een wedstrijd voor ideeën voor de stad van een Maastrichtse jongerenorganisatie. De studenten doen dit naar eigen zeggen omdat ze iets willen doen aan de grote scheiding tussen studenten en bewoners op een verantwoorde manier. Ze konden het bouwen na de steun van de omwonenden te hebben gekregen en na een voorstel voor het kippenhok te hebben geschreven. Vervolgens stemde de woningcorporatie in met de oprichting. Daarna beschildert een kunstenares het hok ter opvrolijking. Het is de bedoeling dat het hok als een corona proof ontmoetingsplek gaat dienen en extra gezelligheid in de buurt brengt (RTV Maastricht, 2021). De eerste maanden van dat jaar organiseren de studenten 'bouwdagen', waarop ze samen met bewoners de kippenren (van kippengaas) en het kippenhok bouwen. Vanaf maart 2020 starten echter ook de Corona-maatregelen, waardoor de derde bouwdag wordt geannuleerd. De studenten voltooien het kippenhok zelf (Facebook, 2023).

Begin 2021: onderhoud van de kippen

Begin 2021 arriveren tien kippen. De 'kippenouders'; buurtbewoners die hebben aangegeven een kip te willen 'adopteren' maken kennis met de kippen en zetten ze in hun hok. Buurtopbouwwerk ondersteunt hierbij. De 'kippenouders' krijgen van de studenten een sleutel van de ren, zodat ze de dieren kunnen verzorgen en eieren kunnen rapen. Acht van de tien kippen worden geadopteerd door buurtbewoners, waarvan ongeveer de helft mensen met kinderen. Sommigen mensen doen dit omdat ze vooral de kippen zelf en het voeren ervan leuk vinden, anderen doen het meer voor de eieren. Weer anderen doen het voor connectie met de buurt (twee bewoners geven aan dat ze zijn aangesloten omdat ze net

naar Trichterveld verhuisd waren). Twee kippen worden geadopteerd door de opbouwwerk-organisatie. De gemeente en woningcorporatie plaatsen en bekostigen het hek voor de kippenren. Verder plaatsen de studenten een oproep aan de buurt om speelgoed en klimmateriaal voor de kippen weg te geven om verveling en pikken bij de kippen tegen te gaan (Facebook, 2023).



Figuur 3.4.7: het kippenhok op de oorspronkelijke locatie (Helena Pluimes, 2021)

Samen onderhouden de studenten en kippenouders de kippen, ze maken het hok schoon en rapen de eieren. Halverwege het jaar leggen de kippen veel eieren, en kunnen buurtbewoners wekelijks langskomen om gratis eieren op te halen. De kippenouders delen ze dan uit tegen een vrijwillige donatie. Er komen dan ook drie kuikens uit (Facebook, 2023). Soms worden eieren gebruikt om bijvoorbeeld een cake te maken. Die wordt dan in de buurt uitgedeeld. Per week verzorgt een andere kippenouder de kippen door de kippen te voeren, water te geven en het hok schoon te maken. Zij krijgen daarvoor een sleutel van de ren (De Limburger, 2021, Universiteit Maastricht, 2021b).

Andere buurtbewoners en kinderen komen ook regelmatig kijken bij de kippen. (De Limburger, 2021c; Woonpunt, 2021). Verder organiseren de Match-studenten af en toe een activiteit voor de buurt, zoals een estafette, die bij de jongere kinderen van de buurt succesvol is. De studenten besteden ook tijd aan de verwachte toekomstige verplaatsing naar het veldje aan de andere kant van de straat (achter het buurtcentrum). Daarvoor overleggen ze met de woningcorporatie en gemeente. Omdat het veldje anders ingericht gaat worden (maar ook door tijdgebrek), ondernemen ze verder geen andere grotere initiatieven op het veldje (Universiteit Maastricht, 2021b).

Medio 2021: Verplaatsen kippenren vanwege terugbouw

Omdat er teruggebouwd zou gaan worden op de plek van het braakliggend terrein door de woningcorporatie, moet het kippenhok verhuisd worden. Hiervoor is plek gevonden aan de andere kant van de straat op een omhaagd grasveldje achter het buurtcentrum dat in eigendom is van de gemeente. Op deze nieuwe plek wordt door gemeente en woningcorporatie een nieuw hekwerk geplaatst. De kippen kunnen zo blijven op de oude plek, en na de plaatsing van het nieuwe hek overgebracht worden. Het oude houten kippenhok wordt achtergelaten. Dit temeer omdat er bloedluis in zit (RTV Maastricht, 2021). Ook op deze nieuwe locatie kan elke week één bewoner de verantwoordelijkheid dragen voor het verzorgen van de beestjes.

De Match-studenten die het project hebben opgezet, hebben in de zomer van 2021 Maastricht verlaten. De nieuwe Match-studenten lijken echter geen goede overdracht van talen te hebben gehad, en niet voldoende op de hoogte te zijn van welke input er nodig is om de kippen te (laten) verzorgen). Dit gebeurt ongeveer gelijktijdig met de voorgenoemde bloedluizen-plaag en de verhuizing van de kippenren. Na de verhuizing stoppen ook nog eens meerdere kippenouders vanwege verschillende redenen. Hierdoor wordt er meer input gevraagd van de kippenouders die wel nog de kippen verzorgen. Daarom wordt begonnen met regelmatig samen komen en het verdelen van taken (Universiteit Maastricht; 2022b, Universiteit Maastricht, 2022c).



Figuur 3.4.7: nieuwe locatie van het kippenhok op het veldje ernaast (Bram Oosterbroek, 2021)

2022: Gezamenlijk onderhoud kippenren, en subsidie-aanvraag Burgerbegroting

Toen het kippenhok begin 2020 gebouwd werd, startten de studenten voor de 'kippenouders' ook een app-groep op, om de verzorging voor de kippen te regelen. In januari 2022 wordt deze app-groep vooral voortgezet door de andere kippenouders. De app-groep wordt ook gebruikt om het te signaleren als er iets mis is met het hok en om 'bouwplannen' binnen de

kippenren te bespreken. Bijvoorbeeld als het deurtje het niet goed doet dat de kippen 's nachts veilig binnen houdt in het hok, of als er een nieuw schuurtje gebouwd wordt. Deze groep is heel actief: dagelijks worden erop door verschillende bewoners berichten gedeeld over wat de kippen doen, taken verdeeld en dagen voor vergaderingen gepland. Zo worden er bijvoorbeeld tekstberichten gedeeld als nieuwe eieren zijn uitgekomen: de groei van de jonge kippen wordt op de app gedeeld via filmpjes en foto's. Soms is er een miscommunicatie, maar die lijkt vaak snel en met respect opgelost te worden (Universiteit Maastricht, 2022f).

Omdat de vogelgriep is uitgebroken, proberen de kippenouders begin 2022 maatregelen te nemen om de kippen te beschermen, Facebook, 2023. Begin 2022 dienen de coördinatoren van het MATCH-studentenprogramma ook een subsidie-voorstel in bij de 'Burgerbegroting Maastricht'. Dit is een initiatief van de gemeente Maastricht om inwoners van Maastricht zelf te laten beslissen over de besteding van 300 000 euro om de leefbaarheid van de eigen wijk te verbeteren (zie sectie 'Bankapark'). De aanvragers geven in hun voorstel aan dat de kippen in Mariaberg een begrip aan het worden zijn in Maastricht. Het doel van het project is om met een klein budget (€ 2.500) de kippenren in Mariaberg te verduurzamen en verzorgen. De projectcoördinator van MATCH geeft aan dat het systeem zo werkt dat elke buurtbewoner een kip kan adopteren. De bewoner neemt vervolgens de verzorging van de kip op zich inclusief het voeren. Als beloning voor deze diensten mag de bewoner zelf de eventueel gelegde eieren houden. Hij geeft aan dat het enige probleem de financiering is, omdat niet elke buurtbewoner in staat was om de voeding van de kip te bekostigen. En dat er ook vaak geld nodig om de kippenren te onderhouden en te renoveren.

Eind 2022 wordt de subsidie inderdaad toegekend door het team burgerbegroting van de gemeente (De Limburger, 2022d; Gemeente Maastricht, 2022). In vergaderingen met de kippenouders en een coördinator van Match wordt vervolgens overlegd wie het geld voor het onderhoud beheert. Veel bewoners lijken er de voorkeur aan te geven dat een 'neutrale partij' zoals het buurtcentrum dit geld beheert, zodat het gebruikt wordt waar het voor bedoeld is en op tijd uitbetaald kan worden. Het geld van de burgerbegroting wordt gebruikt voor de ontwikkeling van het nieuwe kippenhok.

In 2021 en 2022 observeren en bevragen we als onderzoekers van de universiteit een aantal keer mensen die over het veldje lopen of daar verblijven. Op het veldje waar de eerste kippenren gebouwd werd (naast het buurtcentrum aan de andere kant van de Orchideeënstraat), zijn vaak spelende kinderen. Bijvoorbeeld doen ze tikkertje. Daarnaast steken regelmatig mensen het veldje over tijdens het uitlaten van de hond in plaats van op het voetpad te blijven (ondanks de wat oneffen grond). Ook zijn er regelmatig bewoners die even naar de kippen komen kijken. Het nieuwe veldje achter het buurtcentrum werd ook vóór de verplaatsing van het kippenhok al gebruikt: bijvoorbeeld werden er in de zomer ligbanken half onder een boom geplaatst om te zonnen (zie figuur 3.4.8). Na het verplaatsen van het kippenhok komen daar ook regelmatig mensen een kijkje nemen. Zo laten de Jeugdwerkbegeleiders vanuit het buurtcentrum jonge kinderen er soms spelletjes doen. Ook wordt er door hen een buurtcamping georganiseerd, waar veel mensen op af komen (Universiteit Maastricht, 2022a).



Figuur 3.4.8: voorbeeld van gebruik van het omhaagd grasveldje achter het buurtcentrum in 2022 door andere buurtbewoners (ten tijde van het verplaatsen van het kippenhok) (Bram Oosterbroek, 2022)

Op het omhaagd grasveldje achter het buurtcentrum waar het nieuwe kippenhok staat zal, mede in verband met het eigendom van de gemeente, niet snel gebouwd worden. Wel staan officieel de rest van de circa honderd woningen langs de doorgaande weg langs het kippenveldje nog op de nominatie voor sloop en nieuwbouw. De woningcorporatie laat echter weten dat dit project tegen het licht wordt gehouden vanwege de sterk stijgende bouwkosten. (De Limburger, 2022a).

3.4.4. Antwoorden op de leervragen

Door wie en hoe vaak gebruik gemaakt wordt van herinrichting en activiteiten georganiseerd door buurtbewoners

Op basis van de straatinterviews en straatobservaties (Universiteit Maastricht, 2022a) die we uitvoerden, en de nieuwsartikelen die we lazen tijdens ons onderzoek, concluderen we in eerste instantie het volgende: specifiek in het geval van het kippenveldje is er sprake van redelijk veel bezoek door mensen die even komen kijken. Ook de vrijwilligers (kippenouders) lijken de plek regelmatig te gebruiken door de kippen te voeren en de kippenren langzaam te verbeteren en uit te breiden. Ten slotte lijkt het een 'hotspot' voor meer activiteiten en inrichting georganiseerd door buurtbewoners. Vanuit de groep bewoners die dat onderhouden en vanuit de wetenschap dat er wat dat betreft zaken mogelijk zijn, wordt bijvoorbeeld een actievere rol aangenomen tijdens een bijeenkomst over sport- en speelplekken in de buurt, met concretere ideeën voor speeltoestellen op datzelfde veldje. Wel moet opgepast worden dat bewoners niet het omgekeerde voelen: dat een stukje publiek terrein van hun wordt afgenomen. Dit lijkt niet vaak voor te komen, maar zou bijvoorbeeld al deels opgelost zijn door middel van het plaatsen van een informatiebord met

contactgegevens van de organisatoren. Dit zodat mensen die wel mee zouden willen doen met het initiatief weten hoe ze dat kunnen doen (Universiteit Maastricht, 2022a).

We voeren vervolgens gesprekken met bewoners gedurende de feedback-bijeenkomsten (Universiteit Maastricht, 2022b). We voeren deze gesprekken zowel met de 'kippenouders' als met andere bewoners. De kippenouders geven eerst wat achtergrondinformatie over de locatie: op de plek waar nu de kippenren staat, wordt eigenlijk regelmatig gespeeld door kinderen die begeleid worden door het jeugdwerk-team van de buurtopbouw organisatie. Zij hadden de kippenren dus liever op een ander plek gezien, bijvoorbeeld aan de andere kant van het veldje (onder de bomen). Volgens de kippenouders is de plek echter niet gekozen door hen, maar waarschijnlijk door de gemeente. Ondertussen zijn de kippenouders al verder aan het bouwen op de huidige plek, zoals vooral het nieuwe kippenhok. Daardoor wordt het een stuk lastiger om de kippenren nog te verplaatsen. De kippenouders geven ook meer achtergrondinformatie over de kippen: begin 2021 startten de Match-studenten met tien kippen. Daar kwamen drie kuikens uit, waaronder de haan. Ondertussen zijn er nog vier kippen en één haan over. Met de recente eieren daarvan hebben de kippenouders drie kuikens opgevoed, waarvan twee hanen. Ze proberen iemand te vinden die de nieuwe hanen wil hebben (want ze willen niet dat die dood gemaakt worden).

Qua gebruik van de plek zijn er zowel de kippenouders zelf als de bezoekende bewoners. Er zijn zo'n tien actieve kippenouders die elk in hun eigen week de kippen verzorgen. De meeste van deze mensen zijn 'koppels'. (Kortgeleden hadden de kippenouders een oproep voor nieuwe kippenouders. Daardoor is er een koppel kippenouders bijgekomen.) Daarnaast komen er best wel vaak ouders met kleine kinderen even kijken naar de kinderen bij het hek. De kippenouders die bij onze feedback-sessie aanwezig zijn, geven aan dat als ze in de ren bezig zijn en dat zien, ze deze mensen ook vragen of ze meer informatie willen.

De bewoners bevestigen grotendeels onze conclusies over gebruik van het kippenveldje: betreffende bezoek door andere buurtbewoners, geven de aanwezige kippenouders tijdens onze sessies aan dat het veldje inderdaad wat meer door andere buurtbewoners gebruikt wordt doordat de kippen een attractie zijn. "Ja live-tv he, naar de kippen kijken." Het idee van de kippenouders is om bankjes in de ren te zetten. Als het grotere kippenhok klaar is en kippen ouders bepaalde dagen in de week aanwezig zijn, dan kunnen andere bewoners naar binnen komen met bijvoorbeeld hun kleine kinderen, bijvoorbeeld ook om een kop thee te drinken. Er zijn al activiteiten geweest waarbij kinderen snacks hebben gemaakt om aan de kippen te voeren. Voorheen met tien kippen hadden ze veel eieren dus die deelden ze dan op zondag uit aan de buurt. Ze hopen dat ze dat ook weer kunnen opstarten als ze straks weer meer kippen hebben. Er is echter ook een negatieve kant van het kippen-initiatief op deze plek: tijdens een andere feedbacksessie, geeft een bewoner aan dat ze de plek rommelig vindt ogen. Bijvoorbeeld de objecten die geplaatst zijn binnen en direct buiten de ren voor de kippen en bewoners. Als concreet voorbeeld noemt ze dat het nieuwe kippenhok lang geen dak heeft. Ze vindt dat de plek er daardoor niet alleen onaantrekkelijk uit ziet, maar dat het ook een negatief effect heeft op hoe mensen van zowel binnen als buiten de buurt de buurt zien. Ook ligt er af en toe een dode kip buiten. Een kippenouder geeft aan dat ze deze signalen ook vaker gehoord heeft, en dat ze erover overleggen in de groep. Betreffende gebruik van de plek naast onze observaties noemen de bewoners nog dat buurtkinderen er ook (zelfstandig) spelen, bijvoorbeeld met de bal en vooral met mooi weer. Maar dat de plek ook nog te vaak gebruikt wordt als afval-dumpplek. Een andere kippenouder geeft aan dat ze

de observaties van af en toe een dode kip niet herkent: ze geeft aan dat het sporadisch gebeurt is en het afgelopen jaar niet meer is gebeurd.

Betreffende onze observaties dat de plek ook regelmatig gebruikt wordt door de kippenouders, wordt ook grotendeels bevestigend geantwoord: de kippenouders geven aan dat het meer rust en tevredenheid geeft dat ze weten dat ze een plek hebben waar de ren langer mag blijven staan. "Dat wordt dan wel leuker want dan kunnen we langzaam kleine dingetjes toevoegen. De kippen moeten eerst een huisvoorziening hebben, en dan gaan we zo langzaam verder. Dat vind ik wel leuk." Echter is er ook nog een grote en blijvende uitdaging: het blijft lastig om ervoor te zorgen dat voldoende mensen voldoende bijdragen: regelmatig wordt niet de volledige verzorging van een kippenweek (voeren, water geven, basaal schoon houden en bijzonderheden melden) door alle vrijwilligers volledig uitgevoerd. Een andere kippenouder geeft echter aan dat ze niet vindt dat dit regelmatig misgaat, en dat als het misgaat, het meestal gemeld wordt en iemand anders het opvangt. Het plan is dat er naast de verzorging per week nog een andere taak bijkomt, zoals bladeren vegen, gras maaien, of het hok schoonwassen.

Na melding van de mogelijke 'kans' die we in gedachten hebben dat de plek en de kippen-groep een 'uitvalsbasis' kan zijn voor andere initiatieven in de buurt, wordt bevestigend gereageerd. Een kippenouder geeft aan dat dit nu ook gebeurt betreffende het plaatsen van speelinstrumenten naast de kippenren (zie sectie 3.3). Dit ook omdat de kippenren op zich niet zo groot is en een beetje verstopt ligt. De kippenouders overwegen bijvoorbeeld ook konijntjes of een geitje. Een andere bewoner (geen kippenouder) geeft daarover aan dat het leuk zou zijn als het initiatief inderdaad wat verder zou uitbreiden, misschien als soort 'kinderboerderij' over het hele veldje. Dit omdat het dan ook makkelijker zal worden om kinderen daar uit te nodigen. Ze komt regelmatig langs de plek, en heeft zelf nog niet gezien dat kinderen ook binnen het hek echt iets doen met de kippen, zoals voeren of eieren rapen. En ze geeft aan dat dat nu juist een grote waarde zou zijn voor de plek. Dit naast dat het goed is voor allerlei bewoners om dieren in hun buurt te zien als ze er langs lopen. (Ook in het buurtdagboek kwam naar voren dat mensen dieren in hun buurt leuk vinden, zie sectie 3.5.)

De kanttkening over toegankelijkheid, dat sommige bewoners zich afvragen of ze betrokken kunnen raken en hoe, wordt bevestigd door een bewoner in één van de feedbacksessies: ze geeft aan dat ze zich dit goed voor kan stellen, vooral omdat er tegenwoordig geen briefje of bordje meer hangt zoals eerder toen de studenten dit initiatief startten. Een kippenouder geeft (in een andere sessie) aan dat het inderdaad misschien goed is om weer contactgegevens op te hangen, en dat ze het met de groep gaat bespreken. (Dit bleek al op de planning te staan.) Een bepaalde dag of tijd vermelden dat er kippenouders zijn blijkt wat lastig, omdat dat steeds andere mensen zijn. Er wordt gedacht aan een ideeënbus, waarin mensen ook hun telefoonnummer achter kunnen laten. (Universiteit Maastricht, 2022b).

Hoe initiatieven door buurtbewoners zichzelf in stand kunnen houden, en of er dan dan sprake blijft van voldoende veiligheid en onderhoud

Op basis van de straatinterviews en straatobservaties (Universiteit Maastricht, 2022a) die we uitvoerden tijdens ons onderzoek, maar ook het volgen van de bewonersgroep die het kippenveldje onderhoudt ('kippenouders'), concluderen we in eerste instantie dat de plek succesvol in stand wordt gehouden door de bewoners en zichzelf zelfs langzaam uitbreidt

qua kleine faciliteiten voor de kippen, kippenouders en bezoekers. Het communicatieplatform in de vorm van de WhatsApp-groep lijkt veel bij het organiseren van onderhoud in brede zin. Echter lijkt ook dit initiatief vooral afhankelijk van een heel kleine groep 'trekkers', die taken moeten opvangen als anderen het niet doen. Een andere erg belangrijke factor voor de instandhouding van het initiatief is de samenwerking met andere organisaties zoals het Buurtnetwerk, de organisatie voor studenten die buurt-initiatieven neemt, de gemeente en de woningcorporatie. Zij hielpen niet alleen om de noodgedwongen verhuizing te realiseren, maar zorgden ook voor de nodige subsidies om bijvoorbeeld het kippenvoer te kunnen betalen.

De gesprekken met bewoners gedurende de feedback-bijeenkomsten (Universiteit Maastricht, 2022b) op onze leervragen bevestigen sommige zaken, maar ontkrachten deels andere: onze voorzichtige conclusie (op basis van de groepsapp van de kippenouders) dat er behoorlijk goed wordt samengewerkt, wordt genuanceerd door de kippenouders. Ze geven aan dat er over het algemeen vaak niet of niet op tijd gereageerd wordt op tekstberichten in de groeps-app over de verzorging van de kippen. Het blijkt ook heel lastig om een meeting te plannen waar de meeste kippenouders bij aanwezig kunnen zijn, bijvoorbeeld om te bepalen wat met het geld van de burgerbegroting gedaan gaat worden. Ook als in de groep een bepaalde tijd gezet wordt waarop de kippenouders wat informeler bij elkaar kunnen komen, komt vaak niemand. Er zijn volgens hen ook kippenouders die mettertijd steeds minder bijdragen. Ten slotte is de toekomst van het initiatief wat onzeker omdat met name twee kippenouders het coördinerende werk doen om bijvoorbeeld onverwachte problemen op te lossen of een meeting in te plannen, en niemand zich nog heeft aangemeld voor eventuele 'opvolging'. De groep voelt daardoor al met al volgens hen nog niet als een 'community'.

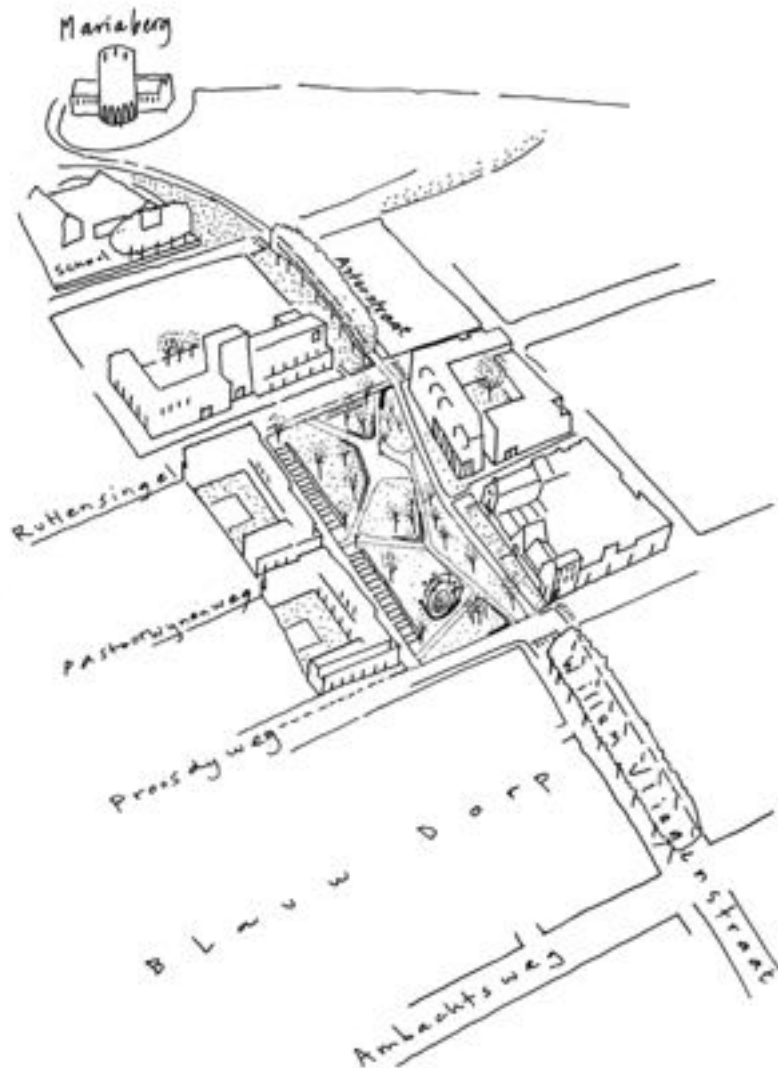
Betreffende de financiering geven de kippenouders aan dat ze graag willen dat het financiële beheer bij het Buurtnetwerk komt, zodat ze als kippenouders directer kunnen bepalen waar ze het aan uitgeven. Specifiek betreffende de verkregen 2500 euro via de Burgerbegroting geven ze aan dat ze pas laat wisten dat het voorstel (door de coördinator van Match) was ingediend. Ze zijn er heel blij mee, want ze moesten al hun toevlucht nemen tot gratis spullen ophalen. Ze geven aan dat ze nu vooral mensen missen om het werk uit te voeren. De meeste van de nieuwe Match-studenten lijken minder geïnteresseerd in het kippen-project, en dat zou kunnen betekenen dat ook de vergoeding voor hun maandelijkse kosten (zoals voer) op termijn ophoudt. De kippenouders overleggen daarom om voor die kosten een fonds aan te schrijven. Van het geld van de Burgerbegroting zal waarschijnlijk alleen de ren en het hok betaald worden. Tijdens een aparte feedback-sessie geeft een bewoner die geen kippenouder is ook nog iets aan betreffende samenwerking en bekosting: ze vindt dat de gemeente of woningcorporatie ook moet helpen met het realiseren van noodzakelijk objecten zoals een voldoende groot kippenhok. En als dat niet mogelijk is voor zulke organisaties, dat ze daarvoor voorwaarden moet stellen zodat zoets er ook goed uitziet en goed werkt, in combinatie met voldoende subsidie beschikbaar stellen. Anders is ze bang dat het kippen-initiatief er onaantrekkelijk uit zal blijven zien en daardoor een negatieve invloed zal blijven hebben op de waardering van de buurt (Universiteit Maastricht, 2022b).

3.5 Oude straten, nieuw groen, thuisgevoel in een veranderende buurt

Dit hoofdstuk gaat over de gehele buurt Mariaberg en de ervaringen die bewoners hebben met de veranderende publieke ruimte in de buurt. Hierin staat het thema thuisgevoel in de publieke ruimte centraal. Met reizende dagboeken en buurt sessies met een poster met een luchtfoto van de buurt zijn deze ervaringen verzameld. Deze zijn verder aangevuld met individuele gesprekken met bewoners en rondjes lopen door de buurt.



Figuur 3.5.1: Sfeerimpressie van het toekomstige buurtpark Blauwdorp (op een stuk bouwhek).



Figuur 3.5.2: Schets Blauwe Loper-tracé (Ziegler-Branderhorst, 2022)

3.5.1 Introductie

In het beoogde Blauwe Loper gebied, van Trichterveld, Proosdijveld en Blauwdorp, is de laatste jaren veel veranderd, en de werkzaamheden voor nieuwbouw en herinrichting zijn nog in volle gang. In Trichterveld zijn oude bungalows vervangen door nieuwe, energiezuinige grotere bungalows. Het werd een mix van koopwoningen en huurwoningen in het hogere sociale huursegment. In Proosdijveld wordt al meer dan tien jaar gesproken over sloop en renovatie van huizen, maar er ligt nog geen besluit hierover. In Blauwdorp zijn veel sociale huurwoningen met privé-tuintjes gesloopt en daar komen nu flats met appartementjes voor in de plaats. De ruimte die vrijkomt, wordt gebruikt voor publiek groen en publieke ontmoetingsplekken in de buurt. Om de buurten van Mariaberg, Trichterveld, Proosdijveld en Blauwdorp sterker aan elkaar en aan het centrum te verbinden, willen gemeente, provincie, woningbouwcorporatie en ontwerpers met de Blauwe Loper een prettige wandel en fietsverbinding naar de stad ontwikkelen ([zieglerbranderhorst](#)). Deze beoogde verbinding loopt midden door de buurten, langs bestaande groenzones en het nog aan te leggen buurtpark Blauwdorp. De gedachte is dat een grotere stroom van dagelijkse wandelaars en

fietzers zo de verschillende publieke plekken in de buurt kan verlevendigen. Het gaat om ingrijpende veranderingen in de sociale en fysieke opbouw van de buurt Mariaberg en haar deelbuurten (Trichterveld, Proosdijveld en Blauwdorp).

Voor een gezonde leefomgeving is thuisgevoel in de publieke ruimte van een buurt belangrijk (Horstman & Knibbe 2022). De ruimtelijke transformaties in het Blauwe Loper gebied veranderen de vertrouwde leefomgeving van veel buurtbewoners, dwingen sommige buurtbewoners tot verhuizen en brengen nieuwe bewoners naar de buurt. Dit roept vragen op over het thuisgevoel van oude en nieuwe bewoners. Ingrepen in een buurt kunnen vervreemdend werken, maar dat betekent niet dat mensen niet open staan voor verandering. Thuisgevoel is vaak op verschillende manieren verbonden met de lijntjes die mensen ervaren tussen verleden, heden en toekomst in een buurt (van Hees et al 2017). Als het gaat over 'thuis voelen' heeft iedereen wel ideeën en gedachten, maar tegelijkertijd is 'thuis in de buurt', waar je de ruimte met zowel bekenden als vreemden deelt weer wat anders dan thuis in je eigen huis. Wat maakt dat mensen zich op sommige veranderende plekken thuis gaan voelen en op andere plekken niet?

Om thuisgevoel in de publieke ruimte van stad en buurt te begrijpen introduceerden stadssociologen het concept '*publieke familiariteit*' (Blokland 2008; Blokland en Nast 2014; Horstman & Knibbe 2022; Lofland 1998;). Publieke familiariteit betekent dat iemand zich thuis voelt en de ongeschreven regels en omgangsvormen op een publieke plek kent. De 'vreemden' in een buurt worden 'bekende vreemden'. Een buurtbewoner kent niet alle andere bewoners persoonlijk, en weet misschien weinig over de achtergrond van nieuwe buurtbewoners uit Syrië of Noord-Holland. Echter, doordat hij hen toch regelmatig tegenkomt in winkels, parken en andere plekken, raakt hij wel meer vertrouwd met deze 'vreemden'. Waar veel beleidsmakers vaak 'gemeenschapsgevoel' willen stimuleren, stellen stadssociologen dat daarnaast publieke familiariteit, gericht op lossere verbanden, van groot belang is voor veiligheid en thuisgevoel in een stad. Dit kan zich enkel ontwikkelen als er goede publieke buurtruimte is, en wat 'goed' is kan van buurt tot buurt verschillen.

Om zich thuis te kunnen voelen en om bij te dragen aan een gezonde leefomgeving moeten buurtbewoners daarnaast ook een vorm van gedeeld eigenaarschap van de publieke buurtruimte ervaren. Echter in stedelijk gebied, met oude en nieuwe bewoners, doorstroom en diversiteit moeten mensen steeds opnieuw zoeken wat gedeeld eigenaarschap betekent. Ruimtelijke transformatieprocessen zoals die van het Blauwe Loper gebied, roepen vragen op over eigenaarschap van de buurtruimte. Van wie en voor wie is de ruimte, wie heeft er wat over te zeggen, en hoe wordt de ruimte gedeeld? In eerder onderzoek in de buurt kwam naar voren dat veel buurtbewoners op tal van manieren actief zijn in de buurt en dat ze zich zo inzetten voor een zorgzame leefomgeving, maar ook dat belangrijke plekken zoals het buurtcentrum als 'niet van de buurt' gezien werden (Cratsborn et al 2014). Bij de herbouw van het buurtcentrum hadden buurtbewoners veel tijd gestoken in een participatief proces maar hun inbreng werd niet meegenomen in het ontwerp en het uiteindelijke gebouw was meer gericht op professioneel werk dan buurtontmoeting. Dit voorbeeld laat zien dat de interacties tussen instituties en buurt meespelen in het gevoel van eigenaarschap.

Gedeeld eigenaarschap is een belangrijk thema in onderzoek over publieke plekken. Waar stadspanners de locaties in de buurtruimte een bestemming en ontwerp geven als publieke plek, worden plekken pas echt publiek gemaakt door de mensen die er komen (Project for

Public Places 2016). Zij kunnen zich een plek tijdelijk toe-eigenen door er te lopen, zitten, spelen, sporten of soms door de plek te verzorgen en verbeteren. Het publieke karakter komt naar voren in de toegankelijkheid, de vele soorten van tijdelijke toe-eigening, en de grenzen van die toe-eigening (Horstman & Knibbe 2022). Om gedeeld eigenaarschap mogelijk te maken moet toe-eigening begrensd zijn want anders wordt de ruimte van een beperkt clubje. Als mensen een zwembadje in het park plaatsen kan dat bijdragen aan levendigheid en publiek karakter, maar als anderen zich eraan storen en daardoor wegblijven of zich niet meer welkom voelen wordt de plek daarmee minder publiek. Het eigenaarschap wordt dan minder breed gedeeld en het thuisgevoel van één groep gaat ten koste van andere groepen. Eenzelfde ruimtelijke ingreep, het plaatsen van een zwembadje of een bankje, kan dus op heel verschillende manieren uitpakken.

3.5.2 Leervragen over thuisgevoel en eigenaarschap

Dit hoofdstuk draagt bij aan leerdoel 7 van RuimteGIDS, 'concept-ontwikkeling', het ontwikkelen van een perspectief op gezonde leefomgeving en ingrepen die daartoe bijdragen, door de focus te leggen op het thema 'thuisvoelen in de buurt', in de publieke buitenruimte. Daarbij draagt het ook bij aan het ontwikkelen van perspectief op burgerparticipatie in processen van ruimtelijke verandering in een buurt. De centrale leervraag voor dit hoofdstuk is: Hoe ervaren buurtbewoners thuisgevoel in een context van buurt-ontwikkelingen met sloop, nieuwbouw en het Blauwe Loper Tracé.

Deze leervraag is enerzijds gebaseerd op vragen die in het leernetwerk werden opgesteld over ruimtelijke veranderingen, verantwoordelijkheid en ruimtegebruik. Het gaat om vragen zoals '*Hoe zorg je ervoor dat mensen weer trots worden op en verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen leef- en woonomgeving?*' en '*Als mensen weer trots worden op en verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen leef- en woonomgeving door een gevoel van eigenaarschap, hoe faciliteer je dat dan?*' Anderzijds is de leervraag gebaseerd op vragen die door buurtbewoners buiten de setting van het leernetwerk werden gesteld over veranderingen in de buurt.

3.5.3 Reizende dagboeken en luchtfoto

Methoden

Buurtbewoners droegen bij aan dit deelonderzoek in reizende buurt dagboeken, gesprekken op basis van een grote poster met luchtfoto van de buurt en andere gesprekken over de buitenruimte van de buurt.

In het reizende buurt dagboek vroegen we bewoners om hun dromen, wensen, ideeën en ervaringen met de buurt te delen. Hierbij lag de nadruk op het thuisgevoel. Het dagboek was zo ontworpen dat de eerste pagina uitnodigde om bij te dragen aan het dagboek. Hierna volgden twee pagina's met een korte introductie van ons als onderzoekers, wat het doel van het dagboek was, en hoe we de bijdragen gingen verwerken. We vroegen bewoners om het dagboek binnen een week aan een volgende bewoner door te geven of terug te geven aan de onderzoekers.

Buurtbewoners kregen veel ruimte voor eigen invulling en ze konden de werkvorm dan ook naar eigen inzicht naar zich toetrekken met tekst, tekening, collage, foto of andere

gecombineerde bijdragen. Ze mochten hierbij zelf kiezen of ze hun naam erbij wilden zetten en op de hoogte gehouden wilden worden of dat ze anoniem wilden blijven. De volgende vragen werden in het dagboek gesteld:



1. Op welke pleintjes, parken en banken voelt u zich (niet) thuis?
2. Waarom voelt u zich hier (niet) thuis?
3. Wat vindt u fijn (aan deze plek) in de buurt?
4. Wat ziet u graag veranderen (op deze plek) in de buurt?

Om meerdere bewoners te bereiken hebben we drie dagboeken laten rondgaan in de buurt. Dit heeft geresulteerd in 29 dagboek bijdragen.

Daarnaast hebben we drie dagdelen met een luchtfoto van Mariaberg, een tafel, stoeltjes, iets te drinken, post-its, en stickers in de buurt gestaan (zie Figuur 3.5.2). We spraken op verschillende plekken af in Trichterveld, Proosdijveld en Blauwdorp, maar stelden de plannen bij afhankelijk van de toeloop op dat moment. De plek naast het Volksplein, tussen de Aldi en de containerbakken bleek succesvol om met mensen in gesprek te gaan. Daarnaast spraken we veel mensen tijdens de Tour de Mariaberg op de Florasingel. De luchtfoto van Mariaberg was van A0 formaat en van zeer hoge kwaliteit waardoor het mensen aantrok om een kijkje te nemen. We hebben mensen de volgende leidende vragen gesteld:

1. Kunt u voor ons aanwijzen waar u in de buurt (ongeveer) woont?
2. Op welke plekken in de buurt komt u allemaal?
3. Hoe ervaart u deze plekken?
4. Zijn er elementen die u fijn/minder fijn vindt op deze plekken?
5. Wat zou 'beter' kunnen?

De plekken die mensen aanwezen werden gemarkeerd met stickertjes met symbolen, en achteraf werden gesprekken kort samengevat op een post-it met corresponderend symbool om aan te geven over welke plek op de kaart het gesprek ging. Deze veldnotities werden daarna thuis uitgeschreven. 33 buurtbewoners hebben met deze gesprekken aan de hand van de luchtfoto bijgedragen aan het onderzoek.

Naast bovengenoemde methoden maakten we gebruik van etnografisch onderzoek met regelmatige aanwezigheid, observaties, gesprekken en interviews in de buurt. Via deze

combinatie van methoden hebben ongeveer 80 buurtbewoners bijgedragen aan dit deelonderzoek.

Figuur 3.5.3: met wat attributen waaronder een luchtfoto van Mariaberg in de buurt staan om buurtervaringen op te halen.



Vertrouwdheid, verzorging en verbeelding

In de ervaringen van buurtbewoners die iets zeggen over thuisvoelen komen drie centrale thema's naar voren: vertrouwdheid, verzorging, en verbeelding. Daarbij gaat het ook over ervaringen die juist op het tegendeel wijzen en het thuisgevoel en eigenaarschap ondergraven, zoals vervreemding of verwaarlozing. We geven hieronder uitleg over deze centrale thema's en hoe ze samenhangen met thuisgevoel, eigenaarschap en een gezonde leefomgeving.

Vertrouwdheid

Uit de bijdragen van buurtbewoners blijkt dat vertrouwdheid enerzijds en vervreemding anderzijds belangrijk zijn om thuisgevoel te begrijpen. Buurtbewoners zijn vertrouwd met hun buurt omdat publieke buurt plekken onderdeel vormen van hun dagelijkse of wekelijkse routines. Zo vertellen veel ouders en kinderen over hun vaste plekken in de buurt.

Een moeder met twee kindjes vertelt: we gaan veel naar het Bataviaplantsoen en daar ontmoeten we ook andere ouders. (link naar hoofdstukje hierover)

Mensen raken vertrouwd met plekken die onderdeel van hun dagelijks leven vormen. Zo kennen ze de ongeschreven regels en omgangsvormen van plekken en zien ze ook regelmatig dezelfde 'bekende vreemden', die bijdragen aan thuisgevoel en comfort in een buurt. Daarnaast raken buurtbewoners ook vertrouwd met de kleine botsingen en onderhandelingen over de regels van een plek. Dit blijkt bijvoorbeeld uit twee dagboek bijdragen van kinderen die zowel het plezier als de ongemakken van een plek laten zien.

18/8/22

Akmed

HA3H1m



dieren
hijde
maar ook
overlast



- kleinig plekje om te zitten
voor ouders → meer ruimte voor kind
- Batavia plantsoen: mensen zeggen dat kinderen stil moeten zijn
 - Houden van dieren & kippen
 - Andere plekken niet veilig v. kinderen



In deze tekeningen en toelichting laten kinderen en ouders zien dat ze speeltoestellen waarderen maar ook last hebben van hondenpoep, dat ze houden van de kippen en andere dieren maar dat hun ouders nergens kunnen zitten als de kinderen bij het kippenveldje spelen. Kinderen die op het Bataviaplantsoen spelen krijgen te horen dat ze stiller moeten

zijn en in reacties hierop stellen de tekenaars dat er meer ruimte voor kinderen moet komen in de buurt. Veel volwassenen onderschrijven dit. Een thuis is zelden perfect, en ook deze vertrouwdheid met ongemak en tegenstelling kan deel zijn van een thuisgevoel in de buurt, al zouden kinderen en ouders graag zien dat het anders was. Het gebrek aan zitplekken voor bewoners, en de mogelijkheid dat bankjes hangjongeren aantrekken is een alledaags vertrouwd gespreksonderwerp als het gaat over de publieke buurtruimte. Ook in de herinneringen van oudere bewoners die zijn opgegroeid in de buurt spreekt soms een vertrouwdheid met oude tegenstellingen die ook onderdeel waren van ongeschreven regels en omgangsvormen

Hij wijst op de kaart en achter zich naar de oude buurtgrens: Wij, (in Proosdijveld) konden niet overweg met hen (Trichterveld) omdat dat heel andere mensen waren.

Hoewel ervaringen met tegenstellingen, irritaties of gemis talrijk zijn lieten buurtbewoners zien dat ze zich toch ondanks dit soort ervaringen thuis konden voelen in de publieke buurtruimte.

Vertrouwd worden in de buurt vraagt meer moeite en inspanning in de deelbuurt Trichterveld waar zowel de huizen als de sociale samenstelling is veranderd. De geschreven en ongeschreven regels over toegang tot de buurt waren voor velen niet transparant: wie mag er komen wonen, wie niet, wie moet weg? En hoe worden huurprijzen bepaald? Mensen zien veranderingen maar krijgen er niet helemaal grip op zoals deze vrouw uitlegt:

De hele grote probleemgevallen die zijn niet meer in deze buurt terecht gekomen, waar dan wel vraag ik me dan af? Wat is daar dan weer mee gebeurd? Maar wat je nu ziet is een vrij verse samenstelling van mensen die elkaar nog aan het leren kennen zijn.

De periode van sloop en bouw in Trichterveld, was voor veel bewoners heftig zij woonden in een bouwterrein en zagen de ene na de andere buur vertrekken. Een vrouw die er in de beginfase van sloop en bouw kwam wonen vertelt hoe ze de buurt zag veranderen.

Je merkt dat het een andere buurt is dan het was. Toen ik hier kwam wonen toen zaten hier echt nog de oorspronkelijke bewoners plus een paar ad hoc, dus een paar antikraak, met beiden een prima relatie. Ik had hier een man naast mij wonen die woonde hier al jaren, als wij terug kwamen kregen wij gewoon eten, dan vroeg hij of we honger hadden, bakbananen wilden, of als ik jarig was dan wist hij dat en dan zei hij, weet je wel ik was niet zo rijk, weet je wat dan maak ik gewoon lekker kip voor al het bezoek, dus dat soort dingen....dat dat is wat een volksbuurt kenmerkt ... mensen die minder hebben, grappig genoeg delen vaak meer, dus met andere woorden ik mis nog steeds mijn voormalige buurman enorm, dat soort dingen mis ik echt vreselijk. Maar aan de andere kant, het heftige is er ook [in een volksbuurt]

In deze context werden nieuwkomers niet altijd direct verwelkomd. Een man die met zijn gezin recent in Trichterveld kwam wonen, vertelt hoe ze hun best deden om aansluiting te vinden.

Maar ik zie ook wel, je moet er wel wat moeite soms voor doen. In de speeltuin natuurlijk wel, daar verbinden mensen zich snel en dan praat je soms even met andere ouders. Maar de oudere mensen die hier wonen die zijn ook niet allemaal meteen denk ik ontvankelijk voor nieuwe mensen. Soms moet je net even het initiatief nemen en dan is het verder allemaal okay....

Hoewel de veranderingen in Trichterveld tot vervreemding, verlies en ongewenste verhuizingen leidde, raken de mensen die in de nieuwe huizen konden komen wonen wel vertrouwd met elkaar. Buurtbewoners ervaren verlies van een oude volksbuurt, waar niet alleen de oude 'Trichtervelders' maar ook andere bewoners van Mariaberg aan gehecht waren. De verbanden zijn wat lossier geworden, het is geen hechte gemeenschap, maar bewoners voelen zich veilig en vertrouwd.

Waar vertrouwdheid met de publieke buurtruimte vaak werd gekenmerkt door losse verbanden, vertelden sommige buurtbewoners ook over sterkere sociale verbanden waarin mensen elkaar kennen en helpen en waar mensen ook een gevoel van identiteit aan ontleen. Dan gaat het niet om publieke familiariteit maar meer om gemeenschapszin.

Waar straks dat park komt, daar heb ik altijd gewoond en ik moest daar weg. In de pastoor wijnen straat. Daar kom ik nu liever niet want dat doet toch pijn. Ik heb wel een nieuwe woning in de buurt gekregen in Blauwdorp en veel andere buurtbewoners ook. Ik wilde echt in deze buurt blijven want hier ken ik iedereen.

In de buitenruimte van de buurt wordt deze gemeenschap soms zichtbaar in toe-eigening en verzorging van plekken. In sommige straten zitten mensen veel samen op de stoep. Ze laten de stoelen buiten staan en de deuren open en de straat lijkt daarmee een soort gedeelde huiskamer. Op andere plekken zoals het kippenveldje (zie hoofdstuk 3.4) en het Borgesiusplantsoen (zie hoofdstuk 3.3) wordt gemeenschappelijke inzet voor een plek zichtbaar in de verzorging. De kippen worden dagelijks verzorgd door kippenouders die ook samen gewerkt hebben aan verbeteringen van het kippen-onderkomen. De verzorgde tuin op het Borgesius-plantsoen getuigt ook van gedeeld eigenaarschap van buurtbewoners. Daarnaast is er een Christelijke gemeenschap, Vind, die gebruik maakt van de buitenruimte in de buurt om samen te komen.

Vind werd gestart door drie Christelijke families die een gemeenschap willen vormen maar niet gebonden aan een kerk of kerkgebouw. Zij komen regelmatig samen op het veld bij de Florasingel (zie hoofdstuk 3.3) om te spelen en te picknicken. Dit veld is fijn omdat ze open willen staan voor nieuwe deelnemers om laagdrempelig aan te haken en hier zijn ze zichtbaar voor voorbijgangers. Het is een vrij fluïde netwerk en gemeenschap waar mensen kunnen komen en gaan, maar ook met een vaste kern.

Gemeenschappen in de buurt creëren aansprekende en gastvrije plekken waar de omgangsvormen en normen voor anderen zichtbaarder worden. Vind laat met spel en wekelijkse ontmoeting in de open lucht bijvoorbeeld zien dat iedereen mee mag komen spelen. En het kippenveldje bindt niet alleen een kleine gemeenschap van kippenouders

samen maar trekt ook veel andere buurtbewoners die het leuk vinden om bij te kippen te komen kijken. Op die manier versterken gemeenschappen ook voor mensen die daar niet middenin staan toch de vertrouwdheid en het thuisgevoel in de buurt.

In sommige gevallen wordt gemeenschapsruimte daarentegen ervaren als besloten plek die anderen uitsluit. Een hek om de tuin laat voorbijgangers alleen van een afstandje meegenieten, en wie niet meedoet in de verzorging van de kippen kan ook hier alleen van buitenaf meegenieten en geen eieren rapen, tot spijt van sommige buurtbewoners:

Het kippenproject zou meer toegankelijk zijn voor iedereen, zodat meer mensen kunnen genieten van een biologisch kippenei!

Het kippenproject staat open voor de buurt en nodigt buurtbewoners uit om mee te helpen als 'kippenouder'. Echter een groot deel van de kippenzorg lijkt voor andere buurtbewoners onzichtbaar.

Kortom, vertrouwdheid kent verschillende gradaties van regelmatige losse ontmoetingen tot samenwerking en gemeenschapsbanden die gedeeld eigenaarschap van de buitenruimte zichtbaarder maken. Daarnaast kent vertrouwdheid ook verschillende geschiedenissen. Wie lang in Mariaberg heeft gewoond heeft de buurt zien veranderen, en soms slaat vergaande vertrouwdheid met een plek dan om in een gevoel van vervreemding.

Een buurtbewoner vertelde dat hij zijn hele leven al op dezelfde plek in Blauwdorp woont, maar tegenwoordig heeft hij het gevoel heeft dat hij is verhuisd ook al is hij niet verplaatst. Als hij nu naar buiten gaat, komt hij steeds vaker mensen tegen wiens gezichten hij niet herkent, of mensen die geen gedag tegen hem zeggen.

Dit vertellen veel bewoners die al een lange tijd in de buurt wonen. Er zijn veel nieuwe buurtbewoners bijgekomen, en het lukt niet altijd om contacten op te bouwen omdat ontmoetingsplekken in de buurt, winkels, slagerij maar ook bankjes en andere voorzieningen in de open lucht zijn verdwenen. De geschiedenis en herinneringen die verbonden zijn aan een plek kunnen soms vervreemdend werken. Een gesprek met een groepje van zes jongeren van begin twintig op de jongerenhangplek bij de Florasingel illustreert dit.

Ze vertelden hoe ze al van kinds af aan op deze plek samenkomen, maar dat de publieke faciliteiten steeds minder lijken te worden. Ze geven het voorbeeld van een bankje en een skatepark dat hier te vinden was. Dit vonden ze allemaal superleuk, maar het is helaas allemaal verdwenen. Ze geven ook aan dat een hangplek zoals deze op de meeste plekken in de stad lijkt te verdwijnen omdat het hangen van jongeren vaak negatieve connotaties heeft. De elementen die er nog wel staan worden slecht onderhouden. Ze hebben het gevoel dat de gemeente hier bewust voor kiest, en hun het liefst niet laat ontmoeten. Ze snappen niet waarom ontwikkelingen zoals de Blauwe Loper zoveel aandacht krijgen terwijl de andere dingen in de buurt niet onderhouden kunnen worden (simpele dingen zoals

speeltuinen en bankjes). Deze focus op nieuwe 'vreemde' plekken, en het verdwijnen van oude 'vertrouwde' lijkt geen logische keuze.

Dit soort aanpassingen in de publieke ruimte zorgen voor frustratie en verwarring naar beleidsmakers over waarom bepaalde veranderingen nodig zijn als de nieuwe situatie niet voldoet. De geschiedenis van een publieke plek kan de vertrouwdheid soms versterken, maar veranderingen leiden soms ook tot vervreemding. En dat gaat ten koste van het thuisgevoel in de publieke buurtruimte.

Verzorging

Een ander thema dat in de bijdragen van buurtbewoners verbonden is aan thuisgevoel is verzorging en het tegengestelde, verwaarlozing. Buurtbewoners vertelden over wat zij zelf of andere buurtbewoners doen om hun buurt te verzorgen, maar ze vertelden vaker over verwaarlozing. Daarbij gaat het over fysieke zorg en verwaarlozing (zoals onderhoud en rommel), maar ook over sociaal-politieke zorg en verwaarlozing (geen gehoor krijgen en geen antwoord op zorgen vanuit de buurt).

Buurtbewoners vertellen over verschillende soorten fysieke zorg voor de buurt: boomspiegels verzorgen, afval verzamelen, vegen en opruimen bij het milieuperron, en inspanningen om de leefomgeving te verfraaien met kunst (gruutsopmariaberg.nl) en groen. Een buurtbewoner tekent de vergroening die ze probeert te bewerkstelligen rondom het Bataviaplantsoen, met meer biodiversiteit, kleur, fruitbomen en bloemen.



Daarbij merkt ze dat het lastig is om samenwerking met andere buurtbewoners en gemeente te krijgen. De gemeente wil pas ondersteuning bieden als ze bewijs van draagvlak in de buurt laten zien, maar de buurtbewoner legt uit dat draagvlak juist al doende kan ontstaan. Veel buurtbewoners houden niet van plannen bespreken, maar reageren wel enthousiast op zichtbare acties. Iemand anders vertelt over de vele kleine initiatieven van buurtbewoners om een stukje groen te verzorgen.

Heel veel dingen die onderhouden worden en echt iets moois en iets leuks zijn daar heeft Maastricht als stad niks mee te maken, het zijn echt de mensen zelf.

Naast fysieke zorg voor groen, kunst en een opgeruimde buurt, zorgen veel buurtbewoners ook voor elkaar met allerlei soorten hulp bij financiële en sociale moeilijkheden en bij administratie. Sommige buurtbewoners dragen zorg voor een sociale en inclusieve buurtruimte in de manier waarop ze mensen benaderen.

Ik ben altijd positief en ik ken iedereen, de zachte kanten en de harde kanten van de buurt, want die heb je hier ook. Als mensen over buitenlanders praten, 'die Turken' of 'die Marokkanen' dan zeg ik er wel altijd wat van.. dan zeggen ze tegen mij 'maar jij bent geen buitenlander'... maar ik probeer daar wel wat van te zeggen,. Maar wel positief te blijven.

In de buitenruimte van de buurt gaat het bij zorg voor anderen meestal om de veiligheid van anderen door een oogje in het zeil te houden, en soms ook door in te grijpen.

Een vrouw staat al een tijd op de hoek van de Ruttensingel te wachten. Als een groepje kinderen aankomt helpt ze hen met oversteken. Er is weliswaar een zebepad maar de auto's stoppen niet voor de kinderen. Pas als de vrouw assertief de straat opstapt, stoppen ze.

Als buurtbewoners vertellen over zorg voor de leefomgeving, gaat het meestal ook over verwaarlozing. Waar sommige boomspiegels goed verzorgd worden valt op dat veel boomspiegels verwaarloosd zijn. Waar buurtbewoners helpen met afval verzamelen valt ook op hoeveel anderen afval en hondenpoep laten rondzwerfen. Bij het milieuperron op het Volksplein wordt gedurende de luchtfoto sessies keer op keer de rommel genoemd. De volgende passage werd geschreven door een meisje uit Blauwdorp:

"Het milieuperron daar is heel erg vies dat vind ik ook jammer! De wipwap daar is wel leuk maar die is beklad met stift. Bij het milieuperron zijn 2 grasveldjes vol met ~~afval~~ afval en hondenpoep. Daar kan denk ik wel wat mee gedaan worden.

(Het milieuperron daar [Volksplein] is heel erg vies dat vind ik ook jammer! De wipwap daar is wel leuk maar die is beklad met stift. Bij het milieuperron zijn 2 grasveldjes vol met afval en hondenpoep. Daar kan denk ik wel wat mee gedaan worden).

Waar vrijwel alle buurtbewoners de rommel en hondenpoep als tekenen van onverschilligheid en verwaarlozing zien, is er soms ook verschil in perspectief op wat geldt als zorg en verwaarlozing. Soms wordt de zorg van een buurtbewoner voor een wildere, biodiverse buurt door anderen gezien als verwaarlozing. Een buurtbewoner vertelde dat buurtgenoten zijn grote stokrozen vaak aanzien voor onkruid, en de buurtbewoners die zich inzetten voor wat wilder groen merken ook dat anderen dit als een vorm van verwaarlozing kunnen ervaren.

Fysieke verwaarlozing wordt vaak ervaren als sociaal-politieke verwaarlozing in de buurt. Buurtbewoners leggen uit dat de gemeente hun wensen niet prioriteert, en dat er niet geluisterd wordt.

Een groepje ouders bij de Emile Wesley school zegt dat het niet uitmaakt wat ze zeggen omdat er toch niet naar hen geluisterd wordt en dat er toch niks verandert.

Een van de moeders legde uit dat het glijbaantje bij het Borgesiusplantsoen beklad was met 'hoer' en dat hierdoor de kleren van haar zoontje helemaal vies waren.

Buurtbewoners hebben ook herhaaldelijk gevraagd om iets aan de rommel op het milieuperron te doen, maar ook hierop komt geen antwoord. Het gevoel van vervreemding dat we in de vorige sectie bespraken hangt samen met een geschiedenis van teleurstellende ervaringen, en aftakeling van plekken of onzekerheid over de toekomst. Goede plekken worden verwaarloosd en verdwijnen in de loop der tijd, en nieuwe dure plekken worden ingericht voor een nieuw publiek. Daarnaast leefden en leven veel buurtbewoners lange tijd in onzekerheid over hun woonsituatie: mag ik blijven? hoe duur wordt een nieuwe woning? Deze soms langdurige woon-onzekerheid kan ook gezien worden als een vorm van verwaarlozing en ondergraaft het thuisgevoel en de band met de buurt.

Verbeelding

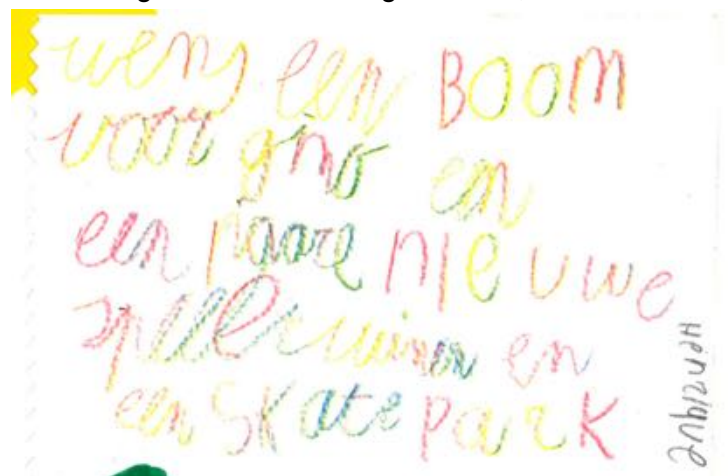
In het zorgen voor gezonde buurtruimte en in de herstructurering van de buurt is veel verbeelding aan het werk. Buurtbewoners gebruiken hun kennis en fantasie om verbeteringen voor te stellen en een schone, bio diverse, creatieve, hechte of inclusieve buurt te bevorderen. Sommige buurtbewoners stellen kleine verbeteringen voor, anderen laten hun fantasie de vrije loop en maken zich geen zorgen om het realistische gehalte van hun voorstellen. We bespreken hieronder eerst de verbeelding en hoop van buurtbewoners over verbeteringen in de buurt en daarna hun reacties op de herstructurering en de verbeelding van de toekomstige Blauwe Loper, en het buurtpark Blauwdorp.

Veel kinderen en ook volwassenen stellen tal van verbeteringen voor door meer speelruimte te creëren.

Meer Speeltuinen. want Bij mij in de wijk zijn bijna
geen Speeltuinen

(Meer speeltuinen. Want bij mij in de wijk zijn bijna geen speeltuinen)

Een van de grote wensen van kinderen is de komst van een skatepark. Vaak combineren ze de speelruimte met andere wensen bijvoorbeeld voor hun ouders of grootouders (bankjes en bejaardenhuisje), een herdenkingsboom voor Gino en dieren en bomen. Daarmee laten ze zien dat ze in de gedeelde buurtruimte ook plek willen geven aan andere generaties, natuur en het delen van verdriet.



(Wens een boom voor gino en een paar nieuwe speeltuinen en een skatepark)

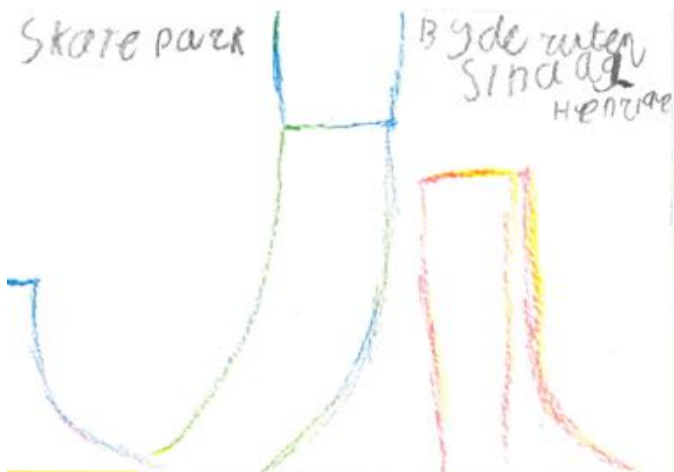
ik wil skatebaan -
wens / en meer
bankjes! - wens

Dj



(Ik wil skatebaan-wens / en meer
bankjes - wens)

Enkele kinderen geven aan dat ze dit graag bij de Ruttensingel willen, waarschijnlijk in het
buurtpark dat wordt gebouwd:



(Skatepark bij de Ruttensingel)

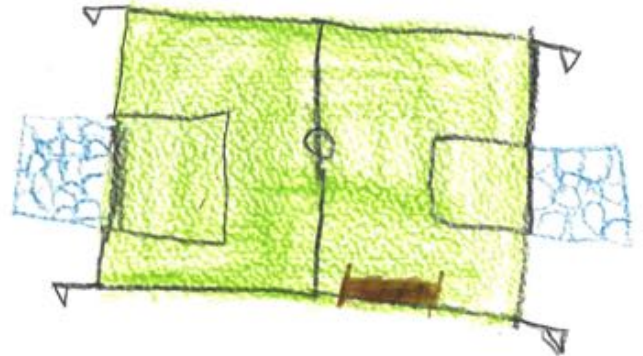


(Ik wil voetballen tegenover de
Ruttensingel en een skatepark
dat is mijn wens)

Er mag trouwens wel een stukje asfalt over blijven
om te skaten.

Naast een skatepark, hebben de kinderen al een idee over een kunstgrasvoetbalveld in de buurt:

Kooi met kunstgras naam volta arena, *Sahel*



Luciano

(Kooi met kunstgras naam volta arena)

Het lijkt erop dat kinderen die op school hier samen aan gewerkt hebben ook met elkaar over ideeën voor de buitenruimte gesproken hebben want in veel verschillende dagboek bijdragen doen ze ditzelfde voorstel.

meer koeien en dieren en bomen
omdat door bomen krijgen
we zuurstof en een
vlinder paradijs

(Meer koeien en dieren en bomen omdat door bomen krijgen we zuurstof en een vlinder paradijs)

een bejaarden huisje en een bank
derowouly

(Een bejaarden huisje en een bank)

Sommige kinderen tekenen niet alleen hun wensen maar laten in hun bijdragen meer zien van de plekken waar ze veel zijn en wat daaraan verbeterd kan worden. Zo laat een jongen met veel detail zien hoe zijn straat eruit ziet en hoe voetgangers, fietsers en auto's op een betere manier de ruimte kunnen delen.



(Het zouw fijn zijn als auto's zagter reeden in de straat!! En het zouw fijn zijn als er meer planten in de straat zouden staan)

Ook volwassenen hopen de buurt te verbeteren met meer speelruimte en groen. Gruuts (www.gruutsopmariaberg.nl) mobiliseert creatieve buurtbewoners om verhalen uit de buurt in graffiti-art te vertolken. De beheerders van Bankastudios hopen het Bankapark te kunnen ontwikkelen tot een groene ontmoetingsplek voor de buurt met mogelijk ook ruimte voor muziek, film of theater. Dit resoneert met de ideeën van andere buurtbewoners over verbeteringen in de buurt

Muziek en theater zou de harde kanten van de buurt kunnen verzachten, omdat het wel een harde buurt kan zijn. Een speelplek kan wel mooi zijn, maar muziek en theater zijn voor iedereen, jong en oud toegankelijk. Het zou dus mooi zijn als dit meer gestimuleerd wordt, en daar wil ik wel aan meedoen.

Een van de bijdragen van een volwassene in de buurt dagboeken wijst ook op de mogelijkheden van het Bankapark en de ruimte rondom de oude school.



Kortom, buurtbewoners hopen op meer speelruimte, bankjes en ontmoetingsplekken voor alle leeftijden, wat wilder en bio diverser groen --al is 'wild groen' niet onomstreden--, veiliger verkeer, en ruimte voor muziek, theater, kunst en herinnering.

De verbeelding van buurtbewoners over verbeteringen van de buurtruimte lijkt voor een deel te overlappen met de Blauwe Loper plannen en het buurtpark Blauwdorp waarmee meer ruimte voor sociale ontmoeting in het groen wordt mogelijk gemaakt. Het architectenbureau dat hiervoor werd ingehuurd legt uit:

Doel van de herstructurering is het verbeteren van de leefbaarheid, onder meer door 'lucht' te brengen in de buurt. Dit betekent meer groen en ruimte voor ontmoeting, maar ook verbetering van de verbindingen tussen de buurten en met de binnenstad. Daarnaast zal de woningcorporatie een duurzame en meer gedifferentieerde woningvoorraad realiseren. <https://www.zieglerbranderhorst.nl/projecten/blauwe-loperbr-maastricht.html>

In de Ruttensingel hangt de sfeerimpressie van het toekomstige park naast een bouwterrein (zie Figuur 3.5.1). Op dit moment is er nog een schril contrast tussen het plaatje en het terrein dat met hekken is afgezet en vooral ruimte biedt voor de werkzaamheden aan de bouw van omliggende flats. Waar bij bouwwerkzaamheden elders in de stad kinderen van

een hoop zand een fiets-racebaan maakten en volwassenen een tijdelijke stadstuin (zie hoofdstuk 4.2), is hier alle open ruimte nodig voor het bouwverkeer. De ruimte voor de buurt is vooral toekomstmuziek, gevisualiseerd in een impressie van de architecten. De afbeelding op de banner toont groen met bloemen en hoog gras, natuurlijke 'aanleiding tot spelen' met klauterstammen en verschillende soorten zitplekjes. Het Blauwe Loper tracée moet daarnaast langzaam verkeer meer ruimte geven, en zo ook bijdragen aan veiligheid en levendigheid. Gemeentelijke stadsontwikkelaars hopen dat een nieuwe sociale mix en een gestage stroom van langzaam wandel en fietsverkeer ook zal helpen om kleine ondernemers en andere faciliteiten naar de buurt te trekken.

De reacties van buurtbewoners zijn wisselend. Buurtbewoners zien het als een mogelijke verbetering:

Een oude man die is geboren en getogen in Blauwdorp vertelt hoe hij de buurt achteruit zag gaan, en hij maakt zich zorgen over groeiende ongelijkheid en ongelijke behandeling. Hij is wel optimistisch over de ontwikkeling van de Blauwe Loper en hoopt dat de buurt hierdoor weer beter en mooier wordt.

Veel buurtbewoners hebben wel een idee over het toekomstige buurtpark Blauwdorp, maar ze vinden het lastig te zien hoe het Blauwe Loper tracée gaat lopen en vragen zich af of de beloftes wel waargemaakt gaan worden. Het kan mooi worden, maar de herstructurering is niet voor iedereen een goede ontwikkeling. Trichterveld is voor veel mensen te duur en onbereikbaar geworden en dat noopt tot voorzichtigheid:

*Goeie hoop voor het toekomstige Park!
Nieuwe bungalows zijn te duur voor Jan met de Pet.
↳ man uit 00*

Zo laat deze dagboek bijdrage zien hoe hoop en scepsis samengaan. Andere buurtbewoners hebben grotere twijfels en zien de Blauwe Loper niet als een verbetering. Zoals deze vrouw.

Het waren allemaal huisjes met tuintjes, misschien oud en duur om te renoveren, maar wat ervoor in de plaats komt een hoog gebouw hier en daar, (ze wijst naar twee kanten tegenover haar huis) flatjes zonder tuin.. dat is toch geen verbetering? En dan dat kleine strookje daartussen, dat wordt dan een park, met veel mooie plaatjes en verhalen presenteren ze dat, en het lijkt heel wat. Maar als je ziet over welk stukje het gaat dan is het toch meer een groenstrookje.

Ondanks de inhoudelijke overlap tussen de ideeën van buurtbewoners over verbeteringen in de buurt en de doelen van de herstructurering willen velen er niet te snel in geloven. Het kan mooi worden maar misschien zijn het ook vooral mooie plaatjes en praatjes. Daarnaast lijkt de speelruimte in het toekomstige buurtpark niet erg groot, er is een klauterboom, maar geen voetbalveldje, skatebaan of speeltuin.

3.5.4 Thuis bij kleine botsingen maar niet bij verwaarlozing

Met hulp van reizende buurt dagboeken, luchtfoto, gesprekken en interviews zochten we antwoord op de leervraag: *Hoe ervaren buurtbewoners thuisgevoel in een context van buurtontwikkelingen met sloop, nieuwbouw en het Blauwe Loper Tracée?* Uit de bijdragen van buurtbewoners komen drie centrale thema's naar voren die inzicht geven in zowel kansen als struikelblokken voor een gezonde buurt.

Een gezonde leefomgeving met plekken voor ontspannen, ontmoeten en bewegen kan alleen ontwikkelen als mensen zich thuis voelen in de publieke buurtruimte. Dit thuisgevoel troffen wij bij veel buurtbewoners aan, en kwam tot uitdrukking in verschillende vormen van vertrouwdheid met plekken. Soms ging het om publieke familiariteit, soms om gemeenschapszin met vastere contacten of vriendschappen. Beiden konden een thuisgevoel ondersteunen en ook als bewoners te maken kregen met kleine tegenstellingen en irritaties bleven ze wel gebruik maken van hun vertrouwde plekken. Grote veranderingen in een buurt, zoals de fysieke en sociale verandering van Trichterveld vragen extra inspanning van buurtbewoners om zich thuis te kunnen voelen in de publieke buurtruimte. Een speeltuin draagt hier veel aan bij voor kinderen en ouders, maar er zijn ook buurtbewoners die belangrijke plekken verloren en daar geen goede vervanging voor vonden. Zij vertelden over vervreemding van de buurt door verlies van hechte buurtverbanden, vertrouwde plekken en de ontwikkeling van nieuwe plekken die minder eigen voelen.

Een gezonde leefomgeving vraagt om zorg van buurtbewoners, professionals, en gemeente en uit de verhalen van buurtbewoners blijkt dat er ook veel gezorgd wordt voor de publieke buitenruimte en de mensen. Buurtbewoners verfraaien de buurt met kunst en groen en ze letten op elkaars veiligheid en welzijn. Deze zorg gaat echter samen met ervaringen van verwaarlozing van de buurt en van bewoners die moeite hebben om gehoord te worden en samenwerking van anderen en van de gemeente te krijgen. In de herstructurering van het Blauwe Lopergebied hebben buurtbewoners ook te maken met langdurige onzekerheid over hun eigen woonsituatie en leefomgeving. Zorg en ervaringen van verwaarlozing komen tot stand vanuit verschillende soorten verbeelding over hoe de buurt is en was en wat een goede ontwikkeling zou zijn. Verbeelding is een derde thema dat verbonden is aan het thuisgevoel in de buurt.

Wie zich thuis voelt en verbonden met een plek of buurt heeft meestal wel ideeën over de toekomst: 'wat zou beter en mooier kunnen?' In hun bijdragen laten buurtbewoners van jong tot oud zien hoe de buurt verbeterd zou kunnen worden met meer speelruimte ontmoetingsplekken en groen. Kinderen hopen ook dat de skatebaan die de buurt ooit had weer terug zal komen. De verbeelding van verbeteringen in de Blauwe Loper-plannen laat overlap zien, maar waar kinderen de speelruimte centraal stellen met daarnaast wat plekken voor ontspannen en ontmoeten lijkt het toekomstige buurtpark slechts een kleine speelplek te bieden en vooral groen voor ontspanning en ontmoeting. De herstructurering wordt door buurtbewoners met gemengde gevoelens gevolgd. Mogelijk brengt het verbetering, maar teleurstellingen uit het verleden nopen tot voorzichtigheid en twijfel.

Buurtbewoners laten zien dat ze zich thuis kunnen voelen in de publieke buurtruimte, ook als daar sprake is van tegenstellingen. Ze nemen de kleine botsingen voor lief en grijpen in om de sociale en fysieke ruimte te verzorgen en verbeteren. De verbeelding over publieke buurtruimte laat zien dat er weliswaar verschillende ideeën over prettige buurtruimte

bestaan, maar de voorgestelde verbeteringen laten ook veel overlap zien: zowel kinderen als volwassenen verwachten dat meer speelruimte en ruimte voor cultuur en ontmoeting in de open lucht kan helpen om het thuisgevoel in de buurt te versterken. De herstructurering die ook gericht is op het scheppen van meer speel- en ontmoetingsruimte kan daaraan bijdragen voor zover buurtbewoners het gevoel hebben dat het voor hen is.

Tegelijkertijd maken ervaringen van vervreemding en verwaarlozing in de buurt het moeilijk om te geloven in de herstructurering als verbetering. Veel buurtbewoners hebben het gevoel dat aanpassingen in de buurt niet voor hén zijn maar voor anderen. Plekken waar ze aan gehecht waren, werden verwaarloosd terwijl er grootse nieuwe en dure plannen gemaakt werden. De zorg voor oude en nieuwe buurtbewoners lijkt niet evenredig.

3.5.5 Evaluatie van de casus

Kansen

Opvallend is dat buurtbewoners zelf veel investeren in de buurt om er een thuis van te maken, dat ze kunnen leven met botsingen en tegenstellingen en dat ze ingrijpen om de leefomgeving te verbeteren en ook veel ideeën hebben over verbeteringen. De concrete verbeelding verschilt maar er is ook veel overeenkomst over wat goed zou zijn voor de buurt: meer ruimte voor spel, ontmoeting en groen. Deze verbeelding van buurtbewoners toont gedeeltelijk overlap met de verbeelding over buurtontwikkeling in het Blauwe Loper Tracee, en buurtbewoners hopen dan ook voorzichtig dat het verbetering gaat brengen.

Knelpunten en risico's

De grote ingrepen in de buurt roepen de vraag op voor wie de buurt verbeterd wordt en roepen soms gevoel van vervreemding op. Veel plekken die goed waren zijn verwaarloosd of verdwenen terwijl er veel wordt geïnvesteerd in nieuwe plekken, voor een nieuw publiek. De fysieke verwaarlozing van plekken en de langdurige woon-onzekerheid wordt daarmee ook als een sociaal-politieke verwaarlozing gezien. Tegen deze achtergrond twijfelen buurtbewoners aan de plaatjes en beloftes over het Blauwe Loper gebied.

4. Het Groene Loper-gebied in Maastricht Oost

Eind 2016 werd een gestapelde tunnel van 2,3 kilometer lang geopend in Maastricht. Deze verving de bovengrondse snelweg (A2) die in noord-zuidrichting door de stad liep en de buurten Wittevrouwenveld en Wyckerpoort van elkaar scheidde. Dit creëerde ruimte voor een route voor wandelaars en fietsers, een plan dat bekend werd als de 'Groene Loper'. Daaromheen wordt onroerend goed ontwikkeld. Het Groene Loper-gebied in Maastricht Oost kent vijf casussen, deze concentreren zich voornamelijk op het stimuleren van ontmoeting en beweging. Tabel 4.1 bevat de demografische- en gezondheidsindicatoren van de bevolking in Wyckerpoort en Wittevrouwenveld.

Tabel 4.1 demografische kenmerken en gezondheidsindicatoren van de bevolking in de buurten direct langs de Groene Loper in Maastricht Oost: Wyckerpoort en Wittevrouwenveld

	Wyckerpoort	Wittevrouwen -veld	Maastricht
Bevolkingsdichtheid	4 553 inwoners / km2	5 024 inwoners / km2	2 163 inwoners / km2
<i>Leeftijdsopbouw*</i>			
Personen tot 15 jaar	8 %	14 %	11%
Personen 15 tot 25 jaar	24 %	22 %	19%
Personen 25 tot 45 jaar	27 %	27 %	24%
Personen 45 tot 65 jaar	21 %	25 %	27%
Personen 65 jaar en ouder	20 %	12 %	19%
<i>Etniciteit *</i>			
Westerse allochtoon (%)	21 %	18 %	20%
Niet-westerse allochtoon (%)	13 %	15 %	10%
<i>Sociaaleconomische status</i>			
Bijstandsuitkering(% >15 jaar) @	4,5%	8,5%	4%
Gemiddeld inkomen per inwoner@	€20300	€17300	€22300
Personen met een laag inkomen*	51 %	57 %	onbekend
Onder/rond sociaal minimum*	13%	19%	11%
Moeite met rondkomen #	15%	30%	20%

*bron: www.cbsinuwbuilt.nl 2014; @ CBS Statline kerncijfers wijken en buurten 2015;

GGD-gezondheidsmonitor volwassenen en ouderen 2016

	Wycker -poort	Wittevrou- enveld	Meaastricht
	n=192- 211	n=203-219	n=4715-5161
Sociaal maatschappelijke betrokkenheid			
Is (zeer) ernstig eenzaam (%)	11%	18%	13%
Matig tot sterk sociaal uitgesloten (%)	4%	12%	7%
Minder dan 2 keer per maand contact met buren (%)	40%	37%	29%
Doet vrijwilligerswerk (%)	23%	33%	24%
Mentaal welbevinden			
Onvoldoende regie over eigen leven (%)	9%	14%	12%
Hoog risico op angststoornis of depressie (%)	6%	12%	7%
Kwaliteit van leven			
Ervaart gezondheid als (zeer) goed (%)	79%	62%	72%
Gemiddeld tot zeer tevreden met het leven (%)	84%	75%	83%
Cijfer hoe gelukkig voelde u zich afgelopen maand (gemiddeld; range 1-10)	7,4	6,8	7,2
Emotioneel welbevinden (gemiddelde; range 0-5)	3,4	3,3	3,3
Zingeving			
Psychologisch welbevinden (gemiddelde; range 0-5)	3,6	3,5	3,6
Dagelijks functioneren			
Is (ernstig) beperkt in activiteiten vanwege gezondheid (%)	24%	45%	34%
Lichaamsfuncties & leefstijl			
Heeft 1 of meer chronische aandoeningen (%)	26%	39%	36%

Overgewicht, ofwel een BMI van 25 of hoger (%)	43%	57%	46%
Voldoet aan Nederlandse Norm Gezond Bewegen (%)	59%	58%	61%
Roker (%)	25%	30%	23%
Zware drinker (d.w.z. minstens 1x p.w. 6 (m) dan wel 4 (v) glazen of meer per dag) (%)	15%	11%	12%
Voldoet aan richtlijn groente (%)	23%	29%	26%
Voldoet aan richtlijn fruit (%)	42%	34%	37%

* Emotioneel welbevinden bestaat uit: gelukkig, tevreden, geïnteresseerd in het leven (hoe hoger de score hoe hoger het emotioneel welbevinden); Psychologisch welbevinden bestaat onder andere uit: persoonlijke groei, doel in het leven (hoe hoger de score hoe hoger het psychologisch welbevinden); Nederlandse Norm Gezond Bewegen: ten minste 5 dagen per week minimaal 30 min matig intensieve beweging; Richtlijn groente: Eet minimaal 5 dagen per week minimaal 250 gr groente/rauwkost per dag (nieuwe aanbeveling); Richtlijn fruit: Eet gemiddeld 7 dagen per week minimaal 200 gram fruit per dag (nieuwe aanbeveling). Verschillen tussen buurten beschrijven we wel, maar zijn niet statistisch getoetst.

Bron: GGD-gezondheidsmonitor volwassenen-ouderen 2016

4.1. Bewegen en ontmoeten in het Vrijheidspark: het stimuleren van gebruik

4.1.1. Introductie van de casus

Het Vrijheidspark bestaat uit twee gedeelten, het Koningsplein (met het grasveld en herdenkingsmonument) en het Oranjeplein (met o.a. het Paviljoen Mama, bedriegertjes, beweegtuin, kruidentuin en de Mosasaurus klimrek). Samen beslaan ze ongeveer 3 hectare. Na de Tweede Wereldoorlog werden aan de pleinen grootschalige woongebouwen gerealiseerd. Deze hoogbouw is gebouwd met het idee licht en lucht in de woning toe te laten en zicht te bieden op een groene omgeving. De gebouwen die de omgeving bepalen zijn de monumentale gemeenteflat (1948-1951), de Koningsresidentie (1961) en aan de zuidzijde de Oranjeplein-Torenflat (1960). Vanaf 1959 vormden de Scharnerweg die het vrijheidspark doorsnijdt, en de snelweg A2 (voor 1959 de Wittevrouwenweg) een gelijkwaardige kruising ter hoogte van het Vrijheidspark.

Met de aanleg van de Groene Loper werd het Vrijheidspark onderdeel van deze openbare groene ruimte. Het Oranjeplein wordt nu al regelmatig goed gebruikt door de aanwezigheid van een café (Café Mama) en de verschillende sport- en spelelementen. Het Koningsplein wordt veelal gebruikt voor verblijf (bijvoorbeeld rustig zitten, picknicken, lezen, ontmoeting met vrienden). De paden lopen voornamelijk langs de rand van het park.



Figuur 4.1.1. Koningsplein-gedeelte in het Vrijheidspark vanuit de lucht (bron: luchtfoto gemeente Maastricht)



Figuur 4.1.2. Oranjeplein-gedeelte in het Vrijheidspark vanuit de lucht (bron: luchtfoto gemeente Maastricht)

4.1.2. Leervragen voor de casus

Door middel van onderzoek op deze plek willen we leren hoe ontmoeting tussen verschillende sociale groepen in parken kan worden gestimuleerd. De hoofdvraag is: Op welke manier en door welke mensen wordt het Vrijheidspark momenteel gebruikt en hoe stimuleer je ontmoeting tussen mensen van verschillende sociale subgroepen?

Tijdens de interview-sessies, buurtwandeling en in-kaart-breng-oefening met de leergemeenschap, werden de onderstaande leervragen geformuleerd en geprioriteerd. De hoofdvraag is op deze leervragen gebaseerd.

1. Hoe stimuleer je ontmoeting in het Vrijheidspark tussen mensen van verschillende sociale subgroepen?
2. Hoe bevorder je dat ouderen naar het Vrijheidspark komen en specifiek naar de beweegtuin?
3. Wat is de invloed van het organiseren van gezamenlijke activiteiten op het Oranjeplein (bewegen i.p.v. sport) op de verbinding van verschillende doelgroepen (leeftijden, sociaal-economische achtergrond)?
4. Hoe kan de ontspan-functie van het Koningsplein verder worden verbeterd?
5. Welke mensen maken gebruik van de ontmoetingsplekken die het Vrijheidspark bij het Oranjeplein biedt? (Waar komen zij vandaan en hoe en waarom komen ze hier naar toe?)
6. Ervaren buurtbewoners meer (sociale) betrokkenheid of eigenaarschap als gevolg van herinrichting van het Oranjeplein?
7. Welke groepen mensen ontmoeten elkaar in het Vrijheidspark?
8. Wat betekent de openheid van het Koningsplein op de beleving van dit gebied?

9. Belemmert de slechte kwaliteit van de grasmat op het Koningsplein het spelen en recreëren op het Koningsplein? Bijv. voetballen, lekker liggen in het gras?

4.1.3. Beschrijving van de casus

Een van de eisen van de gemeente voor de komst van een paviljoen in het Vrijheidspark was aansluiting van de uitbater ervan bij de stichting Vrijheidspark. Deze stichting is in 2016 opgericht uit een klankbordgroep van bewoners. Deze klankbordgroep dacht tijdens de bouw van de A2-tunnel met de Gemeente Maastricht mee over de inrichting van het Oranje- en Koningsplein.

Stichting Vrijheidspark werkt nu dus samen met Restobar Mama (het paviljoen in het Vrijheidspark). De doelen van de stichting zijn om een aantrekkelijk en leefbaar Vrijheidspark te maken waarbij activiteiten erop gericht zijn om bewoners van Wyckerpoort, Wittevrouwenveld en Scharn met elkaar in contact te brengen. De stichting wordt hierbij financieel ondersteund door particulieren, bedrijven en fondsen. Daarnaast ontvangt men incidenteel subsidie van de gemeente Maastricht (bron: Stichting Vrijheidspark Maastricht, activiteitenplan, 2022). Voorbeelden van activiteiten die worden georganiseerd zijn de openluchtcinema, burendag, paaseieren zoeken en sport- en spel.

Observaties en interviews

Gedurende de periode mei t/m december 2021 zijn door RuimteGIDS interviews gehouden en observaties gedaan op de verschillende plekken in het Vrijheidspark om het gebruik van en ervaringen met het Vrijheidspark in kaart te brengen.

Tabel 4.1.1 Karakteristieken interviews **beweegtuin** Vrijheidspark

Totaal interviews		26
Geslacht	Vrouw	1
	Man	25
	Onbekend (kind)	0
Leeftijd	Kind <12	0
	Adolescent	0
	Volwassen	26
	Ouder	0
Hoe vaak komt u hier?	Dagelijks	0
	Meerdere keren per week	17
	1x per week	2
	Meerdere keren per maand	0
	1x per maand	0
	Meerdere keren per jaar	0

	1x per jaar	0
	Eerste keer	2
Waarvoor komt u?	Sporten	21
	Ontmoeten	2
	Pingpong	1
Andere mensen ontmoeten:	Ja	38
	Nee	3
	Bekenden	15
	Onbekenden	15

Verslag beweegtuin Vrijheidspark

Bij de beweegtuin zijn 26 interviews afgenomen. Het grootste deel van de respondenten was man (n=25) en alle respondenten waren volwassen. De meeste respondenten komen meerdere keren per week (80,95%), anderen komen een keer per week (9,52%) of bezoeken de locatie voor het eerst op het moment van interview (9,52%).

Voor alle respondenten geldt dat ze de beweegtuin bezoeken om te sporten. Voor een deel van de respondenten is het ontmoeten van anderen (9,52%) en pingpongen (4,76%) ook reden om naar de beweegtuin te komen.

In de beweegtuin wordt veel ontmoet, 85,71% van de respondenten geeft aan anderen te ontmoeten. De meeste mensen ontmoeten zowel onbekenden als bekenden. Er wordt ook aangegeven dat onbekenden over de tijd bekenden zijn geworden, er worden dus nieuwe contacten opgedaan. Ook wordt er aangegeven dat er contact is onder sporters via een whatsapp groep waarin wordt afgesproken om te gaan sporten.

“Ja, ik kom onbekenden tegen en kom met bekenden, we hebben een groepsapp gemaakt” – man, volwassen

Verbeterpunten die benoemd zijn voor de beweegtuin zijn: betere kwaliteit van de toestellen (sommige stangen zitten los), meer toestellen/rekken voor krachttraining in plaats van de apparaten, een toestel met twee stangen naast elkaar laag bij de grond, een prullenbak, verlichting voor in de avond, een overkapping en een waterfontein.

De observaties laten een gelijke verdeling zien van gebruik gedurende de dag. Er is geen patroon te ontdekken in het gebruik van de beweegtuin naar dagdeel.

Tabel 4.1.2 Karakteristieken interviews **Mososaurus klimrek** Vrijheidspark

Totaal interviews		50
Geslacht	Vrouw	27
	Man	18
	Onbekend (kind)	5
Leeftijd	Kind <12	5

	Adolescent	0
	Volwassenen	38
	Ouder	7
Hoe vaak komt u hier?	Dagelijks	2
	Meerdere keren per week	7
	1x per week	9
	Meerdere keren per maand	7
	1x per maand	2
	Meerdere keren per jaar	4
	1x per jaar	1
	Eerste keer	5
Waarvoor komt u?	Spelen/kinderen	33
	Ontmoeten	1
	Hond uitlaten	2
	Horeca	7
	Ontspannen	4
	Bewegen	5
	Transport	1
	Bankjes	1
	Lunch (niet bij horeca)	1
Andere mensen ontmoeten:	Ja	27
	Nee	9
	Bekenden	25
	Onbekenden	5

Verslag Mososaurus klimrek Vrijheidspark

Bij de Mososaurus klimrek zijn 50 interviews afgenomen. Het merendeel hiervan was met vrouwelijke respondenten (54%), een kleiner deel was man (36%) en van een deel was het geslacht onbekend (kinderen) (10%). De meeste geïnterviewden zijn volwassenen (n=38), verder zijn er ouderen (n=7) en kinderen (n=5) geïnterviewd.

Het is gevarieerd hoe vaak mensen de Mososaurus klimrek bezoeken. Veel mensen komen een of meerdere keren per week (48,65%), anderen komen een of meerdere keren per maand (24,32%), of een of meerdere keren per jaar (13,51%). Er waren ook mensen die voor het eerst de locatie bezochten (13,51%).

De locatie wordt overwegend bezocht voor spelen van (klein)kinderen (n=33). Verder wordt er gebruik gemaakt van de horecagelegenheid en komen mensen voor bewegen, ontspannen, het uitlaten van de hond, ontmoeten, voor de bankjes of voor transport. Veel respondenten ontmoeten ook anderen als ze bij de Mososaurus klimrek komen, voornamelijk bekenden (92,59%). Er wordt bijvoorbeeld afgesproken met andere ouders.

“Ja, andere ouders gaan mee of die zijn er ook. We maken ook gesprekjes met onbekenden” – vrouw, volwassen.

Er worden ook wat verbeterpunten benoemd zoals een BBQ plek, meer speeltoestellen, een zandbak of pierenbadje, meer bankjes, picknicktafels, schaduwdoek, jeu de boules baan voor ouderen en meer prullenbakken.



Figuur 4.1.3 het sport- en spelmateriaal bij het paviljoen in het Vrijheidspark

Uit de observaties blijkt dat op deze plek met name kinderen met hun ouders komen. In de zomer zijn de piekmomenten met name laat in de middag. In het najaar is het hier minder druk, en is het gebruik meer verspreid over de middag.

*Tabel 4.1.3 Karakteristieken interview **Koningsplein** Vrijheidspark*

Totaal interviews		58
Geslacht	Vrouw	33
	Man	20
	Onbekend (kind)	4
Leeftijd	Kind <12	4
	Adolescent	7
	Volwassen	37
	Ouder	10
Hoe vaak komt u hier?	Dagelijks	16

	Meerdere keren per week	9
	1x per week	3
	Meerdere keren per maand	5
	1x per maand	4
	Meerdere keren per jaar	6
	1x per jaar	0
	Eerste keer	2
Waarvoor komt u?	Spelen/kinderen	4
	Ontmoeten	6
	Hond uitlaten	11
	Horeca	2
	Ontspannen	11
	Bewegen	11
	Transport	5
	Bankjes	5
	Lunch (niet bij horeca)	6
	Bedrijven in de omgeving	4
Andere mensen ontmoeten:	Ja	30
	Nee	12
	Bekenden	28
	Onbekenden	9

De meeste mensen vinden het Koningsplein een geschikte plek om te ontmoeten.

“Ja, het is relaxed, ruimtelijk, verzorgd, een combi tussen de binnenstad en rust en ruimte” - vrouw, volwassen

De meeste mensen vinden het gebied ook geschikt om te sporten, hier maakt echter niet iedereen gebruik van. Ook wordt er aangegeven dat er vaak gaten in de grond zitten. Een gymleraar vult deze zelf op maar geeft aan dat de gemeente hier ook een rol in zou kunnen spelen.

De openheid van het gebied wordt door de meeste mensen als prettig ervaren. Een enkeling vindt dat er meer bomen geplaatst zouden kunnen worden.

Verslag Koningsplein Vrijheidspark

Op het Koningsplein zijn 58 interviews afgenomen. Het grootste deel van de respondenten was vrouw (56,90%), een kleiner deel is man (34,48%) en kinderen waarvan het geslacht

niet bekend is (6,90%). Verder is het grootste deel van de respondenten volwassen (63,79%), gevolgd door ouderen (17,24%), adolescenten (12,07%) en kinderen (6,90%). Een groot deel van de mensen komt dagelijks naar het Koningsplein (35,56%). Verder komen mensen een of meerdere keren per week (26,67%), een of meerdere keren per maand (20%) of meerdere keren per jaar (13,33%). Er waren ook mensen die op het moment van interviewen voor het eerst het Koningsplein bezochten (4,44%). De meest genoemde redenen voor mensen om het gebied te bezoeken waren hond uitlaten, ontspannen en bewegen. Andere redenen voor mensen om naar het Koningsplein te komen zijn ontmoeten, lunchen (niet bij horeca), zitten op de bankjes, transport, spelen/kinderen, bedrijven in de omgeving en horeca in de omgeving.

Van de geïnterviewden geeft 71,43% aan wel eens mensen te ontmoeten, het gaat voornamelijk om bekenden. Sommige mensen maken ook een praatje met onbekenden, dit wordt vooral aangegeven door hondeneigenaren die een praatje maken met andere hondeneigenaren. Het gebied wordt geschikt bevonden om anderen te ontmoeten.

Verbeterpunten die genoemd worden om het gebied nog aantrekkelijker te maken zijn het organiseren van evenementen, speeltoestellen voor kinderen (ook oudere kinderen), een openbaar toilet, een waterpunt, meer bankjes, meer prullenbakken, meer bomen, picknicktafels, meer verlichting, een ijs/koffie kraampje, losloopgebied voor honden en het opvullen van kuilen.



Figuur 4.1.4. Het Koningsplein-gedeelte van het Vrijheidspark

Uit de observaties blijkt dat het Koningsplein op zomerase dagen veruit het meest wordt bezocht aan het einde van de middag.

Gesprekken met stakeholders over ontmoeten in het Vrijheidspark

Ondernemer park-paviljoen

Stimuleren van ontmoeting

De uitbater geeft aan dat er in verband met Corona nauwelijks activiteiten georganiseerd konden worden op en rond het Vrijheidspark (alleen wat activiteiten met kinderen). De activiteiten die zijn georganiseerd zijn bijvoorbeeld de Halloween Speurtocht (alweer twee jaar geleden). In februari 2022 is een blind date wandeling op de Groene Loper gehouden waarbij mensen in gesprek gingen met 'praat-kaartjes'. En samen met de stichting Vrijheidspark is een bioscoopavond georganiseerd. Op 5 juni 2022 is de officiële opening van het park geweest. Er waren artiesten en activiteiten voor kinderen. Dit viel samen met de viering van het 100 jarig bestaan van Wittevrouwenveld en Wyckerpoort.

Een ander initiatief is 'Samen aan tafel'. Dat is een 3 gangen menu, georganiseerd met Stichting Vrijheidspark door middel van het Stadsgoud budget. Dat vindt 3 keer per jaar plaats met ongeveer 40 mensen. Vrijwilligers worden dan in het zonnetje gezet, bijvoorbeeld mensen van het Leger Des Heils. De locatie wisselt af maar is altijd bij eetgelegenheden langs de Groene Loper (bijvoorbeeld Bistro on top, Farén).

Er wordt niet bewust of primair ingezet op het contact zoeken met nieuwe bewoners. Maar personeel wordt wel aangestuurd om iedereen welkom te heten, ook nieuwe bewoners. Er is bijvoorbeeld een vereniging van eigenaren, die de ondernemer al kende en die dan in het Paviljoen samenkomt om te vergaderen. Men hoopt wel op de 'mengelmoes' van groepen in het Vrijheidspark: rijk-arm, buitenlandse studenten, alle buurten. Dit probeert men te doen door gastvrij en laagdrempelig voor iedereen te zijn. Bijvoorbeeld als studenten komen 'studeren' dan levert dat voor het paviljoen niet zoveel op qua inkomsten, maar ze zijn gewoon welkom. Er worden ook bijvoorbeeld spelavonden georganiseerd, waarbij in groepjes allerlei bordspellen worden gespeeld.



Figuur 4.1.5 zicht op het Mosasaurus-klimrek in het Vrijheidspark

Stimuleren van bewegen

Het Koningsplein-gedeelte van het Vrijheidspark wordt gebruikt om volleybal te spelen, het Sint Maartenscollege heeft er gymlessen en er wordt Bootcamp gedaan. Die bootcamp is met mensen uit de buurt, een heel gemêleerd gezelschap. Je kunt meedoen met een rittenkaart (laagdrempelig dus). Een aantal ouders van de Nutsschool doen mee en ook wat expats. Uit Wyckerpoort Noord en Wittevrouwenveld zijn minder aanmeldingen.

Oorspronkelijk was een roulatie-systeem bedacht voor het neerleggen van het sport- en spelmateriaal. Maar nu doen de medewerkers van het Paviljoen dat. Men ziet dat de voetballen soms verdwijnen, maar de kinderen vinden het heel leuk. Af en toe voetballen ouders mee, maar in het algemeen zijn die niet heel actief.

De beweegapparaten in het Vrijheidspark worden nagenoeg niet gebruikt door ouderen. Wel de stangen, die worden gebruikt door jongeren, zeker sinds Corona. *“Dat de beweegapparaten gebruik zouden worden is wishfull thinking. Er zijn wel begeleiders gezocht om groepen ouderen actief te krijgen in de beweegtuin maar dat is niet gelukt. Met uitzondering van een keer op burendag, dat de apparaten zijn benut. Verder is dat niet succesvol.”*

Rol van gemeente

De gemeente onderhoudt het park, zoals de mosasaurus klimrek en de bedriegertjes. Verder is er geen ondersteuning, maar die is ook niet nodig stelt de ondernemer. Het is een fijn en overzichtelijk park voor bezoekers wordt aangegeven. Het Paviljoen biedt toezicht voor de

ouders op de kinderen, je bent er langer. Het onderhoud van het park is heel erg intensief en regelmatig. *“Af en toe denk ik ze komen alweer het gras maaien.”*

In overleg met de gemeente kunnen dingen die niet goed lopen met betrekking tot de inrichting van het park altijd opgelost worden. Een keer wilde men een bankje andersom plaatsen en dat ging prima. Daarnaast onderbrak het hoge gras/riet voor het Paviljoen het zicht op de kinderen voor ouders. De ontwerper van de gemeente was het daar mee eens. Dat is vervolgens ook opgelost.

Stichting Vrijheidspark

Stichting Vrijheidspark werkt met zes bestuursleden en veel vrijwilligers. De stichting is ontstaan vanuit een klankbordgroep van bewoners met ideeën voor het Oranje- en Koningsplein. De plannen van de klankbordgroep gingen verder dan gemeentelijke plannen destijds waren. Vanuit daar heeft de klankbordgroep voorgesteld om zelf het benodigde geld te verwerven.

Stimuleren van ontmoeting

Men heeft 40.000 euro ontvangen van het Elisabeth Strouven fonds, voor o.a. 'Samen aan tafel'. Dit is een activiteit om gesprekken tussen mensen te stimuleren (bv. het Leger des Heils is uitgenodigd). Geld voor activiteiten wordt geworven door fondsen en subsidies en het initiatief “wordt vriend van het Vrijheidspark”. *“Een leuke activiteit is Paaseieren zoeken met 3 buurten, dan volgt het gesprek vanzelf.”*

Op 5 juni 2022 is het vrijheidspark officieel geopend en vond de viering plaats van de buurten 100 jaar. Samen met de buurtplatforms organiseren is de dag georganiseerd.

Wittevrouwenvelders en mensen uit Wyckerpoort komen niet zo heel snel naar het Vrijheidspark. Volgens de vertegenwoordiger van de stichting omdat het wat onbekend terrein is en mensen liever in hun eigen buurt blijven. Er zijn activiteiten in de eigen buurt, bijvoorbeeld het Manusje van alles festival.

“Nieuwe bewoners betrekken is lastig. Restobar Mama is Trendy, meer voor de Yuppen. Er komen wel echt verschillende soorten groepen. Cafe de Kokerel, met terras. Dat is een volkscafe, daar zitten de echte Wittevrouwenvelders.”

Stimuleren van beweging

Het sport en spel materiaal wordt goed gebruikt. Voor het organiseren van een Volleybalwedstrijd en ping-pong heeft de stichting Maastricht Sport benaderd, maar die hebben niet geantwoord.

“De Calisthenics wordt vooral door jongeren gebruikt. Zeker in Corona-tijd. Voor- beweeg-apparaten die zijn voor ouderen bedoeld, daar hebben we een fysiotherapeut voor gevraagd maar dat komt niet van de grond.”

Het Koningsplein wordt onder andere gebruikt door de sportschool die naast Bistro on Top is gevestigd.

Samenwerken aan de gezonde leefomgeving

Stichting vrijheidspark heeft een tender gewonnen ("Samen voor de Stad"), van de gemeente, om een geluidsinstallatie en bekabeling aan te schaffen. De gemeentelijke Burgerbegroting trok de stichting niet zo omdat mensen gemobiliseerd moeten worden om te stemmen. Het onderhoud van de bedriegertjes kost veel geld, geeft de gemeente aan. De gemeente zorgt nu wel voor het onderhoud maar heeft aangegeven dat dat op termijn door de stichting zelf gedaan moet worden.

De grond onder het Koningsplein is erg slecht, met keien erin. Er is daar wel voor extra stevig gras(zaad) gekozen.

De vertegenwoordiger van stichting Vrijheidspark neemt aan dat er niet heel veel mensen met de auto of de fiets naar het Vrijheidspark komen (*"er zijn bv. altijd parkeerplaatsen vrij"*).

Tot slot wordt aangehaald dat vroeger de snelweg een barrière was maar dat er nu koopwoningen zijn die een soort barrière vormen tussen de wijken. Gesteld dat de "kop van de Frankenstraat", als een soort springplank zou kunnen dienen tussen de wijk Wittevrouwenveld en het Vrijheidspark.

Gemeente

Uit informele gesprekken met gemeente-ambtenaren komt naar voren dat de plek van de beweegapparaten teveel is bepaald en te weinig aandacht is besteed aan behoeften van bewoners of de ondersteuning die nodig is om deze plek te laten gebruiken door bijvoorbeeld ouderen.

"hier beweegapparaten te plaatsen dat is achter de tekentafel bedacht, maar werkt in de praktijk niet. De behoefte hieraan moet van onderop, vanuit de bewoners, komen" - Gemeenteambtenaar

4.1.4. Antwoorden op de leervragen

Hoe stimuleer je ontmoeting in het Vrijheidspark tussen mensen van verschillende sociale subgroepen?

Wat is de invloed van het organiseren van gezamenlijke activiteiten op het Oranjeplein (bewegen i.p.v. sport) op de verbinding van verschillende doelgroepen (leeftijden, sociaal-economische achtergrond)?

Stichting Vrijheidspark en het parkpaviljoen "Restobar Mama" stimuleren ontmoeting tussen verschillende subgroepen door de organisatie van allerlei activiteiten. Voorbeelden hiervan zijn de burendag, kledingruilbeurs, paaseieren zoeken, filmavond en sport- en spel avonden. Dit alles vindt op en rond het Vrijheidspark plaats. Deze organisaties hebben hierin succes want ze merken dat verschillende activiteiten verschillende groepen trekken. Deze mensen komen later ook weer terug bij andere activiteiten of in het paviljoen zelf. Er zijn grenzen aan het succes: het vrijheidspark is, met het paviljoen, een brandpunt van ontmoeting tussen verschillende groepen, zoals studenten, expats en nieuwe Groene Loper bewoners. De echte (oudere) Wittevrouwenvelders komen nog weinig in het park. Ditzelfde geldt specifiek ook voor de beweegtuint, deze wordt niet goed door ouderen gebruikt; ook niet door ouderen die rondom de beweegtuint wonen. We concluderen dat op deze locatie, de

geambieerde sociale verbinding tussen de omliggende buurten niet geheel gerealiseerd wordt. Bewoners, zeker de mensen die al langer in de buurten wonen (bv. Wittevrouwenveld, Wyckerpoort) zijn erg gericht op hun eigen buurt en de bijbehorende voorzieningen en sociale infrastructuur, zoals een buurtcafé of buurtkrant. Deze mensen blijken niet of nauwelijks naar het Vrijheidspark en het paviljoen te komen. Ook al is de inrichting inclusief bedoeld, niet alle generaties maken er gebruik van. Beleid en ruimtelijk onderzoek is nodig om te onderzoeken of de kop van de Frankenstraat als 'springplank' benut kan worden om mensen meer richting de Groene Loper en naar de andere buurt(en) te krijgen. Op dit punt (Kop Frankenstraat) komen de Groene Loper en de Frankstraat samen op een pleintje.

Hoe bevorder je dat ouderen naar het Vrijheidspark komen en specifiek naar de beweegtuin?

De Coronapandemie heeft het gebruik van de beweegtuin gestimuleerd. Dit komt bijvoorbeeld omdat vanwege de maatregelen sportscholen dicht waren. Vooral jongeren komen naar de beweegtuin. Specifiek maken zij gebruik van de krachttraining-toestellen. Oorspronkelijk is het initiatief voor de beweegtuin in het Vrijheidspark genomen om ouderen te voorzien. Fysiotherapeut Sassen had een tijdelijke beweegtuin aan de kop van de Frankenstraat ingericht om te oefenen met ouderen. Deze beweegtuin was in gebruik tijdens de aanleg van de Groene Loper en gebouwd met allerlei restmaterialen van de bouw. De beweegtuin in het Vrijheidspark is daarvoor in de plaats gekomen. Helaas wordt de nieuwe beweegtuin nauwelijks door ouderen gebruikt. Mogelijke oorzaken hiervoor zijn dat ouderen begeleiding nodig hebben of dat de beweegapparaten niet op de juiste plek staan; bijvoorbeeld te veel in het zicht en/of bij de krachttraining- toestellen die door jongeren gebruikt worden.

Hoe kan de ontspan-functie van het Koningsplein verder worden verbeterd? (Ingekort)

Het Koningsplein wordt door gebruikers goed gewaardeerd. Ook de stedenbouwkundige van de gemeente geeft aan dat deze plek heel goed functioneert. Met name de openheid en relatieve rust dichtbij de stad wordt als prettig ervaren door gebruikers. Er zijn tijdens gesprekken met gebruikers van het Koningsplein allerlei verbetermogelijkheden aangedragen, maar een groot deel daarvan heeft niet direct de manier van ontspannen te maken waarop de plek nu gebruikt wordt (picknicken, liggen, boek lezen) én staat haaks op de huidige openheid van het park.

Ervaren buurtbewoners meer (sociale) betrokkenheid of eigenaarschap als gevolg van herinrichting van het Oranjeplein?

Deze leervraag is niet geadresseerd en blijft onbeantwoord.

Welke mensen maken gebruik van de ontmoetingsplekken die het Vrijheidspark bij het Oranjeplein biedt? (Waar komen zij vandaan en hoe en waarom komen ze hier naar toe?)

Welke groepen mensen ontmoeten elkaar in het Vrijheidspark?

- Ouders van kinderen, met name bij de Mosasaurus. Zij komen uit veelal uit omliggende buurten (Wyckerpoort, Scharn).
- Jongeren, jong volwassenen bij de beweegtuin, zij maken gebruik van app-groepen om af te spreken en komende uit de hele stad.
- Studenten, expats, nieuwe Groene Loper buurtbewoners bij het Paviljoen

- De wat oudere Wittevrouwenvelders lijken (nog) niet naar het Paviljoen te komen, dat ligt niet in hun eigen buurt. Ze zijn meer gericht op hun eigen buurt.

Wat betekent de openheid van het Koningsplein op de beleving van dit gebied?

De openheid van het gebied wordt door de meeste mensen als prettig ervaren. Een enkeling vindt dat er meer bomen geplaatst zouden kunnen worden.

Belemmert de slechte kwaliteit van de grasmat op het Koningsplein het spelen en recreëren op het Koningsplein? Bijv. voetballen, lekker liggen in het gras?

Dat lijkt niet het geval. Een knelpunt in het bevorderen van lichaamsbeweging via sport- en spelactiviteiten is het opzetten van een goede organisatie. Stichting Vrijheidspark zou bijvoorbeeld graag het Koningsplein-gedeelte van het Vrijheidspark benutten voor sportactiviteiten zoals volleybal en tafeltennis. Het is echter lastig om een samenwerking op te zetten op het gebied van sport en bewegen met partners zoals de gemeente (Maastricht Sport) , zorgverleners en andere organisaties.

4.2. Braakliggend KPN-terrein: benutten van braakliggend terrein om te werken aan lange termijn (gezondheids)doelen voor het gebied

4.2.1. Introductie van de casus

Het voormalig KPN-terrein heeft jaren braak gelegen (vanaf sloop van het KPN-kantoor in 2008 tot voorjaar 2021). Het buurtnetwerk Wyckerpoort (voorheen Buurtnetwerk) heeft zich lange tijd ingezet om het tijdelijk in te richten voor (sport)gebruik. Ook zijn er verschillende ontwikkelplannen bedacht. Het gehele onbebouwde terrein beslaat zo'n 3 hectare. Het ligt direct aan de Groene Loper, over een lengte van ongeveer 260 meter. Rondom het terrein liggen verschillende woningen en voorzieningen zoals de Lourdeskerk, de voormalige Theresia-basisschool met daarachter het wijkrefcentrum in Wittevrouwenveld, en het middelbare Sint-Maartenscollege in Wyckerpoort. In het noordelijk deel werd van 1978-1980 het KPN hoofdgebouw gebouwd, het zuidelijke deel is/was sportveld van het Sint-Maartenscollege. Voordien was hier een organisch stadsweefsel (straten en kleinschalige woongebouwen) te zien, dat in de jaren 1960 is uitgewist. Het hoofdgebouw was in gebruik tot 2001, toen is het verkocht. In samenhang met de ontwikkeling van de Groene Loper werden hier na 2001 nieuwe ontwikkelingen en ontwerpen voor op geprojecteerd met grootschalige woongebouwen, maar met de kredietcrisis werden de plannen stilgezet. Het gebouw zelf, dat jaren heeft leeggestaan, is in 2008 gesloopt.

Voorjaar 2021 is een tijdelijke invulling gevonden met het initiatief 50/50 B Green. Dit gaat over stadslandbouw, groenvoorziening, educatie, activering en maatschappelijke initiatieven en duurzaamheid. In april 2021 is gestart met het plaatsen van tuinbakken. Deze mogen er voor een periode van drie tot vijf jaar staan. Op de oude kelder van het KPN-gebouw en de muren die er nog staan, is een tuin 'gemaakt'. Ook is er een verblijfsruimte (blokhut) en een serre om te kweken. Het is zo ingericht dat het geheel over een paar jaar weer kan verhuizen. Het Projectbureau A2 Maastricht ondersteunt het tijdelijke buurtinitiatief en heeft een helpende hand toegestoken. Zo komen er zonnepanelen op de blokhut, waar de tuinders gezellig kunnen verblijven. Ook is er plek voor kunstenaars, speeltoestellen en een beweegtuint.



Figuur 4.2.1. een blik op het braakliggende "KPN-terrein" voordat de Stadstuin er kwam (bron: luchtfoto gemeente Maastricht)

4.2.2. Leervragen voor de casus

Op deze plek willen we nagaan wat een tijdelijke invulling van een braakliggend terrein betekent voor de ontmoeting tussen mensen.

Hoofdvraag: Zorgt de tijdelijke invulling (het initiatief 50/50 B-Green) voor meer ontmoeting en verbinding tussen bewoners en kan deze opbrengst ook gezondheidswinst opleveren voor de langere termijn; na realisatie van de definitieve bestemming?

De hoofdvraag is afgeleid van onderstaande leervragen. deze zijn opgehaald uit de interview-sessies, buurtwandeling en kleuren-op-de-kaart activiteit.

1. Zorgt dit initiatief voor meer ontmoeting tussen mensen oost en west van de Groene Loper? En tussen bestaande en nieuwe bewoners? En tussen arme en rijke bewoners?
2. Levert (of kan) deze tijdelijke invulling ook gezondheidswinst (opleveren) op voor de langere termijn; na realisatie van de definitieve bestemming?
3. Helpt tijdelijke invulling om inwoners betrokken te houden?

Opmerking bij de leervragen:

In een eerdere stadium zijn voor deze casus leervragen geformuleerd die in gingen op de vraag waarom bewonersinitiatieven hier niet van de grond kwamen (omdat het terrein nog steeds geen (tijdelijke) invulling had). De situatie veranderde en er is een tijdelijke invulling aan het terrein gegeven. Dit is de reden waarom een aantal leervragen zijn weggefallen.

4.2.3. Beschrijving van de casus

De Stadstuin is begonnen in 2021 en geopend tijdens burendag in september 2021. De buurttuin is bedoeld voor mensen uit de buurt. Mensen uit Wyckerpoort, Wittevrouwenveld, én nieuwe bewoners (Groene Loper) bewoners komen in aanmerking voor de bakken om te tuinieren. Het tuinieren is dankzij subsidie en giften gratis voor de deelnemers.

Verslag Interviews Stadstuin

Tabel 4.2.1 Karakteristieken interviews Stadstuin

Totaal interviews		9
Geslacht	Vrouw	5
	Man	4
	Onbekend (kind)	0
Leeftijd	Kind <12	0
	Adolescent	0
	Volwassen	9
	Ouder	0
Hoe vaak komt u hier?	Dagelijks	1

	Meerdere keren per week	3
	1x per week	4
	Meerdere keren per maand	1
	1x per maand	0
	Meerdere keren per jaar	0
	1x per jaar	0
Waarvoor komt u hier?	Tuinieren/moestuin	7
	Sociaal contact	1
	Organisatie stadstuin	1
	Voorzitter buurtnetwerk	1
Andere mensen ontmoeten:	Ja	9
	Nee	0
	Bekenden	9
	Onbekenden	9
Is deze plek geschikt om anderen te ontmoeten?	Ja	9
	Nee	0
Nieuwe contacten opgedaan?	Ja	1
	Nee	4

Wat vindt u van de nieuwe invulling?

- Veel sociale contacten
- Goed initiatief
- Goede centrale locatie
- Maakt de buurt groener, leuk.
- Jammer dat het tijdelijk is

Tips/opmerkingen:

- “Het is belangrijk om steun te krijgen om het lopend te houden en niet alleen in het begin. Het uitgangspunt is dat alles gratis is, maar het geld is nu bijna op. Omdat dit een tijdelijke locatie is wordt er al gedacht aan verhuizen. Wiel Hameleers: nu weet je niet zeker dat je lang kan blijven dus kun je geen contributie vragen.” – mannen, volwassen (organisatie en voorzitter buurtnerwerk)
- Beter toegankelijk maken voor mensen in een scootmobiel of rolstoel

Interviews KPN-terrein voetpad

Tabel 4.2.2. Karakteristieken interviews KPN-terrein voetpad

Totaal interviews		7
Geslacht	Vrouw	3
	Man	4
	Onbekend (kind)	0
Leeftijd	Kind <12	0
	Adolescent	0
	Volwassen	4
	Ouder	3
Hoe vaak komt u hier?	Dagelijks	4
	Meerdere keren per week	2
	1x per week	0
	Meerdere keren per maand	0
	1x per maand	0
	Meerdere keren per jaar	0
	1x per jaar	1
Waarvoor komt u hier?	Transport	4
	Hond uitlaten	2
	Bewegen	1
	Ontmoeten	1
Andere mensen ontmoeten:	Ja	3
	Nee	3
	Bekenden	3
	Onbekenden	2
Is deze plek geschikt om anderen te ontmoeten?	Ja	6
	Nee	0
Is het een verbetering voor de buurt?	Ja	4
	Nee	0

Aangegeven wordt dat vooral de Groene Loper zelf en de moestuin geschikt zijn om mensen te ontmoeten, niet specifiek het voetpad.

Mening nieuwe invulling:

- Positief over het initiatief zelf maar negatief voor communicatie op FB-groep
- Beter dan het was
- Mooi groen

Verbeterpunten:

- Een lidl
- Meer bankjes
- Meer toezicht
- Het KPN-terrein minder rommelig maken
- Gratis parkeren op/bij het terrein
- De woningen zijn te duur

Verslag Stadstuin

Op de focuspek Stadstuin op het voormalig KPN-terrein zijn 9 interviews gehouden. De man/vrouw verdeling was ongeveer gelijk met 4 mannen en 5 vrouwen. Alle geïnterviewden waren volwassenen. De meeste van de geïnterviewden bezoeken de Stadstuin een of meerdere keren per week (n=4 en n=3 respectievelijk). Een enkeling komt er dagelijks of minder dan een keer per week.

De meeste respondenten hebben een moestuin en komen daarvoor naar de Stadstuin. Verder komen mensen er voor het sociale contact. Ook zaten respondenten in de organisatie van de Stadstuin en in het buurtnetwerk. Vanuit de organisatie zijn er verschillende initiatieven die lopen rondom de Stadstuin.

“Ik ben organisatie. We werken soms samen met Trajekt en het Leger des Heils. Brengen ook groente naar mensen.” – man, volwassen

De Stadstuin is voor alle respondenten een plek om mensen te ontmoeten, zowel bekenden als onbekenden. Het wordt ook een hele geschikte plek gevonden om in contact te komen met verschillende mensen. Mensen doen ook nieuwe contacten op.

“Hier zijn veel contacten tussen mensen, mensen praten, delen groente, zaden. ... Er komen allerlei verschillende mensen, bijvoorbeeld ook buitenlandse studenten.” Man, volwassen

“Ja mensen hebben dezelfde interesses. Ook worden er veel evenementen georganiseerd zoals een buurtfeest” – man en vrouw, volwassen

Respondenten vinden de Stadstuin een goede invulling voor het voormalig KPN-terrein omdat het de kans biedt voor veel sociale contacten, de locatie is centraal en het maakt de buurt groener. De organisatie van de Stadstuin geeft wel aan dat het belangrijk is om steun te krijgen om de Stadstuin lopend te houden. Het uitgangspunt is om het gratis te houden maar het budget is bijna op.



Figuur 4.2.2. blik op de Lourdeskerk vanuit de Stadstuin

Verslag KPN-terrein voetpad

Op de focusplek voetpad bij het voormalig KPN-terrein zijn 7 interviews gehouden, 3 vrouwelijke respondenten en 4 mannelijke respondenten. Er zijn zowel volwassenen als ouderen geïnterviewd. De meeste respondenten komen dagelijks of meerdere keren per week op deze plek. Een respondent gaf aan bijna nooit op de plek te komen. Voor de meeste respondenten is het een transportroute naar het werk of de winkel. Er zijn ook mensen die hun hond uitlaten of gebruik maken van het voetpad voor beweging. Bij de Stadstuin komen respondenten andere mensen tegen. De helft van de respondenten geeft aan geen anderen te ontmoeten op deze locatie.

“Ik heb zelf een moestuin met als doel mensen te ontmoeten” - Man, volwassen
Mensen geven aan dat vooral de Groene Loper en de moestuin geschikte plekken zijn om mensen te ontmoeten, het voetpad niet specifiek. De meeste mensen zijn positief over de Stadstuin als invulling voor het voormalig KPN-terrein. Er wordt aangegeven dat het een verbetering is ten opzichte van hoe het eerst was en dat het mooi groen is. Er wordt negatief gesproken over de communicatie via een Facebook groep. Verder wordt er aangegeven dat er bij het voetpad meer bankjes geplaatst mogen worden. Ook vinden mensen dat er gratis geparkeerd moeten kunnen worden in de buurt van de Stadstuin. Verder wordt een goedkopere supermarkt (zoals een Lidl) in de buurt gemist. Men geeft ook aan dat de woningen die gebouwd worden te duur zijn voor veel mensen.

4.2.4. Antwoorden op de leervragen

Zorgt dit initiatief voor meer ontmoeting tussen mensen oost en west van de Groene Loper?

En tussen bestaande en nieuwe bewoners? En tussen arme en rijke bewoners?

Respondenten vinden de Stadstuin een goede invulling voor het voormalig KPN-terrein omdat het de kans biedt voor veel sociale contacten, de locatie is centraal en het maakt de buurt groener. Mensen vinden het fijn dat het gratis is en geven aan dat ze altijd mensen ontmoeten in de tuin. Er komen mensen met verschillende achtergronden (betreffende cultureel en sociaal economische achtergrond) en zowel mensen uit Wyckerpoort, Wittevrouwenveld als ook nieuwe bewoners van de Groene Loper. Het initiatief lijkt dus echt een verbindende functie te hebben.

Levert (of kan) deze tijdelijke invulling ook gezondheidswinst (opleveren) op voor de langere termijn; na realisatie van de definitieve bestemming?

Op dit moment kunnen we nog geen antwoord geven op deze leervraag. Bij verplaatsing naar een locatie in de buurt (Groene Loper-projectgebied) kan datgene wat is opgebouwd en gezondheidswinst oplevert (bijvoorbeeld sociale contacten), eerder behouden blijven.

Helpt tijdelijke invulling om inwoners betrokken te houden?

Deze tijdelijke invulling zorgt voor betrokkenheid van de gebruikers met deze plek op de Groene Loper. De stadstuin is oorspronkelijk gestart aan de Kolonel Millerstraat, ook in Wyckerpoort. De beheerder van de Stadstuin Groene Loper is dus als het ware mee verhuisd. De stadstuin is succesvol; het brengt ontmoeting, en op allerlei andere manieren draagt het bij aan gezondheid. Denk aan het leren over gezonde voeding, werken aan biodiversiteit en hebben van een zinvolle daginvulling. Het succes van de tuin komt vooral voort uit de gepassioneerde bijdrage van de beheerder en het feit dat deelname gratis is.

4.3. Levendig Leeuwenpark: het meenemen van gezondheid in ruimtelijke ontwikkelingsplannen

4.3.1. Introductie van de casus

Het Leeuwenpark ligt direct naast de Groene Loper, maar is door de verscholen ligging niet bij alle Maastrichtenaren bekend. Het park wordt omringd door het Trefcentrum, de (voormalige) Theresiaschool en de Lourdeskerk.



Nu is dit onder andere een plek waar gespeeld wordt door kinderen, waar mensen hun hond uitlaten, waar leerlingen bij goed weer gymles krijgen, maar ook een plek waar mensen zich 's avonds in groepjes ophouden waardoor anderen de plek als sociaal onveilig beschouwen. De plek ligt tegen de Groene Loper aan, maar toch vrij verborgen.

Figuur 4.3.1. Locatie van het Leeuwenpark met aangrenzend het Trefcentrum, Lourdeskerk en de voormalige Theresiaschool.

De ontwerper van de gemeente Maastricht, ook betrokken bij het ontwerp van het Leeuwenpark vertelt dat het parkje amper opgeleverd was toen tijdens de aanleg van de A2 tunnel kabels en leidingen door het parkje heen moesten. Het parkje werd dus vrijwel meteen overhoopgehaald en soort bouwterrein. Speeltoestellen werden bijvoorbeeld weggehaald. Met de plannen voor het Leeuwenpark hoopt de ontwerper dat er naar een definitieve situatie gegaan wordt. Het hele parkje is omringd door achterkanten van woningen en andere gebouwen, daardoor is het voor sommige mensen onveilig. Blijkbaar zijn de speeltoestellen niet voldoende gebleken.



Figuur 4.3.2. Achterzijden van woningen grenzend aan het Leeuwenpark

De plaatsing van die speeltoestellen was met het idee om met ouders en kinderen voor meer reuring te laten zorgen. En samen met gebruikers van verschillende leeftijden hoop je dat dit sociale veiligheid bevordert. Een plek waar meerdere mensen naar toe trekken, zorgt voor meer sociale controle. *“Het belangrijkste is dat er niet een groep is die de ruimte opeist, claimt, in de zin van dit is mijn ruimte jij hoort hier niet thuis”,* stelt de ontwerper. *“Het moet toegankelijk zijn.”* Deze plek heeft wel een goede verbinding met de omgeving, er zijn veel paden en wegen. En ook plekken die logische liggen ten opzichte van wegen die erop aankomen.



Figuur 4.3.3. Het leeuwenpark vanuit de lucht

De anekdotes over de verscholen ligging en de invloed daarvan op het gebruik van het parkje worden bevestigd door observaties die in het kader van RuimteGIDS eind 2018 (Dear Hunter) en begin 2021 zijn gedaan (Wood, 2021). Van alle onderzochte plekken in het leerproject de Groene Loper (m.u.v. het voormalig braakliggende KPN-terrein) wordt het Leeuwenpark het minst intensief gebruikt, dit komt met name tijdens de ochtend en middag naar voren. 's Avonds loopt het aantal gebruikers op deze plek op en zijn in het Leeuwenpark met name jongeren te vinden (Wood, 2021).



Figuur 4.3.4. Elementen in - en gebruik van - het Leeuwenpark (Wood, 2021).

Ook de studie van Dear Hunter laat zien dat het Leeuwenpark een typische ruimte is die wordt toegeëigend door (veelal) jongeren waardoor het voor andere potentiële gebruikers minder aantrekkelijk is vanwege de sfeer en perceptie van het plein (Dear Hunter, 2019).

Een negatief imago of ‘verkeerd’ gebruik van een bepaalde plek is niet zomaar te doorbreken stelt Dear Hunter: “de inwoners die geen kwaad in de zin hebben mijden de plek waardoor ze nog aantrekkelijker wordt voor activiteiten die niet in alle openheid kunnen gebeuren. In het geval van het Leeuwenplein helpt het niet mee dat er geen enkele voordeur of enige vorm van sociale controle op mogelijk is. De huizen die eraan gelegen zijn oriënteren zich volledig de andere kant op: richting Frankenstraat. “

Het Leeuwenpark vormt de plek waar een Integraal Kind Centrum (IKC) (de naam die de gemeente Maastricht hieraan geeft is Kern Kind Centrum, KKC) gebouwd gaat worden. De gemeente meent hiermee het Leeuwenpark levendig te kunnen maken. “Sport en spel krijgen in het parkje een belangrijke rol”, vertelt wethouder onderwijs, jeugdzorg, studentenstad en sport Bert Jongen in De Limburger (10 februari 2021). Bewegen en ontmoeten in en rond een Levendig Leeuwenpark zijn gemeentelijke doelen.

4.3.2. Leervragen voor de casus

RuimteGIDS is aangehaakt bij het ontwikkelingsproces van het Integraal Kind Centrum (IKC). De directe aanleiding hiervoor was het verzoek van de manager gebiedsontwikkeling om te adviseren over de gezondheidsdoelen, met name bewegen en ontmoeten, tijdens de verkenningsfase van het te ontwikkelen IKC in het Leeuwenpark.

Hoofdvraag: Hoe kan ervoor gezorgd worden dat gezondheid volwaardig wordt meegenomen in de ruimtelijke ontwikkelingsplannen voor het IKC?

Vastgestelde leervragen:

1. Hoe zorg je ervoor dat de ingrepen op en rondom het Leeuwenpleintje bijdragen aan bewegen, ontmoeten en sociale veiligheid?
2. Hoe kan het Integraal Kind Centrum dat hier zal worden gebouwd het beste worden ontworpen om bewegen, ontmoeten en andere gezondheidseffecten te stimuleren?
3. Wat ervaren de bewoners zelf als essentiële elementen voor een gezonde publieke ruimte?
4. In hoeverre is de Healthy Built Environment Checklist (en/of een andere relevante checklist voor gezonde ruimtelijke ontwikkeling in steden) geschikt om ruimtelijke plannen en beleid in Nederland te voorzien van adviezen? Denk hierbij aan:
 - Gezond ontwerp/locatie specifiek betreffende Integraal Kind Centrum/basisschool
 - Thema's lichaamsbeweging en ontmoeting
 - In hoeverre aandacht voor vermijden van negatieve gezondheidseffecten (hier lijkt in de literatuur minder aandacht voor te zijn)
 - Zijn de verschillende gezondheidsaspecten af te wegen, is dit nodig (geïntegreerde afweging)? Dit ook in relatie tot vorig aspect (vermijden van negatieve gezondheidsaspecten)
 - In hoeverre kan dit op een participatieve manier?
 - Moeten gezondheidsaspecten een bepaalde zwaarte krijgen om zich te kunnen meten met andere wensen en behoeften en bepaalde eisen en normen (bouw, duurzaamheid)? Hoe kun je het belang van gezonde ruimtelijke ontwikkeling borgen?
 - Meenemen van bewonersparticipatie als criteria van de checklist (onderdeel van omgevingswet)

4.3.3. Beschrijving van de casus

Er is een Integraal Kind Centrum (IKC) gepland aan het Leeuwenpark nabij de Groene Loper. Dit is een voorziening voor het basisonderwijs en kinderopvang, in combinatie met maatschappelijke-, jeugd- en buurtvoorzieningen. In lijn met de gebiedsontwikkeling aan de Groene Loper wordt bij de nieuwbouw van het IKC ingezet op het thema gezondheid. Zowel bewegen (sporten, spelen, actief transport van en naar school), ontmoeten als gezonde voeding en andere leefstijlgedragingen worden genoemd als gezondheidsaspecten waar rekening mee moet worden gehouden bij de ontwikkeling.

RuimteGIDS heeft het ontwikkeltraject van het IKC aan de Groene Loper in Maastricht gevolgd én in de verkenningsfase ervan activiteiten georganiseerd. Dit stelde ons in staat om de borging van gezondheid – met nadruk op lichaamsbeweging, sociale veiligheid, participeren, en ontmoeten als basis van een gezonde fysieke leefomgeving – in het ruimtelijk proces te onderzoeken en versterken. Om dit te bereiken is geëxperimenteerd met de toepassing van een checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling

RuimteGIDS activiteiten

Om advies te geven over gezonde ruimtelijke ontwikkeling van het IKC aan het Leeuwenpark en hierover te leren is onderstaande aanpak gevolgd.

Checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling:

Op basis van bestaande instrumenten is een checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling samengesteld. Uitgangspunt voor de checklist was de Australische Healthy Built Environment Checklist (HBEC). De HBEC is een praktisch hulpmiddel om factoren in de bebouwde omgeving welke gezondheid beïnvloeden te beoordelen en suggesties te formuleren om gezondheidsuitkomsten te verbeteren. Het instrument omvat 11 kenmerken van gezonde ruimtelijke ontwikkeling, waaronder bijvoorbeeld gezond eten, sociale infrastructuur, lichaamsbeweging en huisvesting.

Naast de HBEC zijn drie andere instrumenten benut om de checklist samen te stellen:

- Kernwaarden gezonde leefomgeving, GGD GHOR Nederland
- Leefplekmeter, Gezond In
- WELL Building Standard, International WELL Building Institute

De selectie van criteria voor gezonde ruimtelijke ontwikkeling voor in de samengestelde checklist vond plaats op basis van de volgende eisen:

- Het criterium valt binnen het thema Lichaamsbeweging, ontmoeting en inclusie, sociale veiligheid of samenwerken aan een gezonde leefomgeving
- Het criterium betreft de leefomgeving (d.w.z. ruimte buiten gebouwen)
- Het criterium is toepasbaar en relevant voor de ontwikkeling van het IKC aan het Leeuwenpark

Toepassing van de checklist:

RuimteGIDS heeft twee activiteiten met de Groene Loper leergemeenschap ondernomen. Beide waren bedoeld om advies te formuleren over een gezonde ruimtelijke ontwikkeling van het IKC en de bruikbaarheid en toepassing van de checklist te onderzoeken. De eerste activiteit was het uitzetten van een enquête. Het doel van deze enquête was driedelig:

- Inzicht krijgen in hoeverre de criteria voor gezonde ruimtelijke ontwikkeling/bebouwde omgeving helder en begrijpelijk zijn (begrip van de items voor beleidsmakers, bewoners, onderzoekers, ontwerpers en andere professionals.
- Een eerste inschatting maken t.a.v. de toepasbaarheid van dit instrument op de ruimtelijke ontwikkeling van het IKC.
- Achterhalen hoe belangrijk de verschillende thema's en criteria gevonden worden in relatie tot de ontwikkeling van het IKC.

De tweede RuimteGIDS-activiteit was een (online) participatieve sessie. In deze sessie werden ideeën gegenereerd die kunnen bijdragen aan een gezonde omgeving van het IKC. Criteria uit de checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling waar de deelnemende stakeholders sterk verschillende ideeën over hadden (blijkend uit de enquête) én gezonde ruimtelijke ontwikkelingscriteria die niet voldoende uitgewerkt zijn in de IKC-plannen zijn geselecteerd en vertaald in vier stellingen. Deze stellingen zijn gepresenteerd op een online ideeën bord en vervolgens besproken in de participatieve sessie.

Tot slot is de checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling toegepast op de IKC-plannen die er op dat moment lagen (bv. ambities, beleidsplannen, ontwerpen). Tezamen heeft dit geresulteerd in een advies dat aan de initiatiefnemers (gemeente en scholenstichting) is overhandigd: [het rapport Kernkindcentrum de Groene Loper: Een gezonde ontwikkeling van het Leeuwenpark](#). Naar aanleiding van dit adviesrapport zijn gesprekken gevoerd met de ontvangers ervan om een deel van de leervragen te kunnen beantwoorden. Een van de gemeentelijke landschapsarchitecten gaf aan dat het rapport "een goede kapstok is om

doelen te benoemen, en voor de projectleider een hulpmiddel om een goede probleemanalyse te kunnen doen en opgaven te formuleren". Een andere landschapsarchitect gaf aan dat er voor haar geen nieuwe elementen in het rapport werden benoemd, maar dat de inzet van het instrument wel kan helpen om een degelijke onderbouwing te hebben naar andere partijen.

4.3.4. Antwoorden op de leervragen

Hoe zorg je ervoor dat de ingrepen op en rondom het Leeuwenparkje bijdragen aan bewegen, ontmoeten en sociale veiligheid? / Hoe kan het Integraal Kind Centrum dat hier zal worden gebouwd het beste worden ontworpen om bewegen, ontmoeten en andere gezondheidseffecten te stimuleren?

Uit het [Adviesrapport](#) aan de gemeente:

Thema **Lichaamsbeweging**. De plandocumenten beschrijven de inpassing van het KKC aan de Groene Loper als een strategische ingreep om beweegvriendelijke routes via de Groene Loper en in Oost-West richting te versterken. RuimteGIDS adviseert dat verbindingen vanuit de wijken evenveel aandacht krijgen als de route via de Groene Loper. Bovendien vraagt de toenemende drukte om aandacht voor een veilige omgeving. Het zou interessant zijn om mobiliteitsfuncties zoals parkeren, kiss&ride, wandel- en fietsroutes te ontkoppelen, gedeeld gebruik na te streven met andere voorzieningen in de buurt, om de ruimte slim te gebruiken en conflicten te vermijden.

Thema **Ontmoeting en inclusie**. Ook hier geven de plandocumenten al veel aandacht aan door functiemenging te prioriteren. Vanuit gezondheidsoogpunt adviseert RuimteGIDS om meer aandacht te hebben voor de integratie van verschillende gebruiksmogelijkheden op een relatief klein oppervlak, door rekening te houden met de factor tijd waardoor verschillende gebruikers elkaar opvolgen doorheen de dag en de week. Ook vraagt RuimteGIDS aandacht voor toegankelijkheid voor andersvaliden en kinderwagens.

Thema **Sociale veiligheid**. In de planvorming kan meer aandacht uitgaan naar zichtlijnen en logische en doordachte routes en entrees, om de oriëntatie en het veiligheidsgevoel te verbeteren. De juiste balans tussen enerzijds een zachte overgang van het schoolplein naar openbaar park en anderzijds functionele duidelijkheid (voor wie is de ruimte ingericht?), vraagt meer aandacht.

Thema **Samenwerken aan gezondheid**. RuimteGIDS adviseert om te streven naar een hoge participatiegraad van omwonenden en (toekomstige) gebruikers – ouders en kinderen. Daarnaast adviseren we te onderzoeken hoe een representatieve afspiegeling van de bewoners kan participeren in de planvorming van een schoolomgeving.

Overige gezondheidsthema's. Het KKC draagt bij aan gezondheid als het een verbindende factor is op vlak van gezond eten en gezonde levensstijl, gezond groen en natuurontmoetingsplekken. Geadviseerd wordt dus om gezondheidsthema's als bewegen en gezonde voeding ook expliciet een plaats te geven in het ontwerp en het uiteindelijke gebruik van het KKC.

Noodzaak en behoefte aan een instrument of checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling

De checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling kan dienen als 'gespreksinstrument'. Dit bleek uit inventariserende gesprekken met RuimteGIDS kernteamleden die ervaring hebben met soortgelijke instrumenten. Het kan helpen om mensen dezelfde taal te laten spreken en het zou ingezet kunnen worden "*net zoals het gespreksinstrument Positieve Gezondheid*". Het stimuleert mensen om na te denken over elementen van de fysieke leefomgeving en aspecten in de plannen die van invloed zijn op gezondheid. Daarmee wordt het thema gezondheid in ruimtelijke ontwikkeling mogelijk concreet en daardoor vollediger meegenomen.

Uit de toepassing van de checklist in de leergemeenschap Groene Loper blijkt dat er wisselende ideeën zijn over de noodzaak van dit instrument:

Een ontwerper geeft bijvoorbeeld aan dat niet zozeer de kennis ontbreekt om gezond te ontwerpen. Daarentegen geeft een beleidsmedewerker aan dat deze kennis deels wel ontbreekt en dat er bijvoorbeeld geen ontwerper is die vanuit gezondheid tekent of meedenkt in het gemeentelijke ontwerpers-overleg.

In het kader van behoefte aan een dergelijke gezonde ruimtelijke ontwikkeling-checklist zijn er enkele kritische aantekeningen uit de ontwerpersgroep naar boven gekomen in een van de activiteiten met de leergemeenschap zoals "*laat ruimte voor spontaniteit*", "*niet alles vastleggen*", "*plannen is voor de professional*".

Participatief toepassen van het instrument

De omgevingswet vraagt gemeenten bewoners te betrekken bij plannen voor de leefomgeving. De checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling zou hierbij ingezet kunnen worden, temeer omdat het in meerdere fasen van planontwikkeling (van ambitie-fase tot planfase) kan worden ingezet.

Afgaande op de twee activiteiten in de leergemeenschap lijkt de checklist geschikt om participatief toe te passen. De criteria die in het instrument zijn opgenomen zijn over het algemeen begrijpelijk en het belang lijkt duidelijk. De belangrijkheid van de enkele criteria is door de verschillende stakeholders op een uiteenlopend gescoord en veelal in lijn met wat je zou verwachten. De ontwerpers, bijvoorbeeld, hechten veel waarden aan goede overbindingen terwijl de groep sociaal/jeugd gemeente en onderzoekers dit belang veel minder zien. Misschien komt dit door verschil in perspectief, de ontwerper die het grotere geheel, de ontwikkeling Groene Loper als geheel, met alle gebruikers in het achterhoofd (inclusief de professionals die naar het IKC moeten afreizen) zien, tegenover de beleidsmedewerkers en onderzoekers die zich vooral richten op de doelgroep van het IKC, de kinderen. Een ander voorbeeld betreft de openbare kunst (gemeente en onderzoekers vinden dit minder belangrijk, bewoners zeer belangrijk). Dit is een indicatie dat de criteria helder zijn, ook voor de niet-professionals, zoals bewoners. Deze tegenstellingen tussen verschillende stakeholders geven bovendien aan dat het zinvol kan zijn om de checklist als gespreksinstrument toe te passen.

Samenwerken aan de gezonde leefomgeving is overigens ook een van de onderwerpen in de checklist zelf (zie antwoord op de leervraag: “Geschiktheid en compleetheid van het instrument “checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling”).

Wat ervaren de bewoners (en andere stakeholders) als essentiële elementen voor een gezonde publieke ruimte (rondom de komst van een integraal kindcentrum)?

In deze specifieke ontwikkeling (IKC de Groene Loper) is door een flink aantal bewoners meegedaan aan een onderzoek door Flycatcher namens het projectbureau A2. Een groot deel van de deelnemers aan de enquête gaf aan betrokken te willen zijn en te blijven. Essentiële ingrediënten van een gezonde omgeving in relatie tot de komst van het IKC zijn volgens bewoners (en ouders van kinderen op het toekomstig KKC): veiligheid, groen en bereikbaarheid/verkeerssituatie (Flycatcher internet research, 2021).

Zie verder ook het antwoord op de leervraag hierboven (participatief toepassen):

De belangrijkheid van de enkele criteria is door de verschillende stakeholders op een uiteenlopend gescoord en veelal in lijn met wat je zou verwachten. Bijvoorbeeld de ontwerpers hechten veel waarden aan goede ov-verbindingen terwijl sociaal/jeugd gemeente en onderzoekers dit belang veel minder zien. Misschien komt dit door verschil in perspectief, de architecten die het grotere geheel, de ontwikkeling groene loper als geheel, met alle gebruikers in het achterhoofd (inclusief de professionals die naar het KKC moeten afreizen) zien, tegenover de gemeente en universiteit die zich vooral richten op de doelgroep van het KKC, de kinderen. Een ander voorbeeld betreft de openbare kunst (gemeente en onderzoekers vinden dit minder belangrijk, bewoners zeer belangrijk).

Borgen van gezondheid in ruimtelijke planning

Er zijn geen aanwijzingen dat het inzetten van dit instrument zoals RuimteGIDS dat heeft gedaan en in de huidige vorm zorgt voor de borging van het belang van gezondheid in ruimtelijke ontwikkeling. Andere factoren zoals leiderschap, een goed en overkoepelend (gebieds)plan, aansluiting zoeken met bestaande strategieën en doelen lijken hierin mogelijk een veel belangrijkere rol te spelen. Het instrument “checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling” kan wel het belang van gezondheid duidelijk te maken en ondersteunend zijn in het borgingsproces.

Geschiktheid en compleetheid van het instrument “Checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling”

- Integraal kind centrum / basisschool specifiek

Het halen brengen van kinderen en het stimuleren van actief school transport, komt niet heel specifiek terug in het instrument ‘Checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling’. In relatie tot de komst van een IKC is dat echter wel een belangrijk aspect.

Een basisschool of IKC is een van de weinige overgebleven openbare plekken in de buurt. De ontmoetingsfunctie kan dus heel belangrijk zijn voor de omgeving. De school moet daarom een goed, aantrekkelijk en toegankelijk gebouw met buitenruimte zijn. In een dergelijke situatie, waarbij je bijvoorbeeld het schoolplein openbaar toegankelijk wil maken, komt de veiligheid van het kind op het speelplaats snel in de knel. Betrokkenen, zeker leerkrachten, ouders en andere ‘gebruikers’ van het IKC geven een hoge prioriteit aan sociale veiligheid.

- Thema's lichaamsbeweging, ontmoeten en bewonersparticipatie

Er zijn voldoende aanknopingspunten in de checklist voor advies over de onderwerpen lichaamsbeweging en ontmoeten. Wat betreft bewonersparticipatie: op basis van de context (bv wie is de doelgroep, wat wil je bereiken?) moet dit proces ingericht worden. De checklist geeft onvoldoende houvast om participatie met bewoners vorm te geven. Het geeft slechts een aanleiding om daar aandacht voor te vragen aan de planmakers.

- Vermijden negatieve gezondheidseffecten en afweging

In de literatuur lijkt onvoldoende aandacht te zijn voor het vermijden van negatieve gezondheidseffecten (bv. gezondheids-lasten van groen-ingrepen). Waarschijnlijk wordt deze tekortkoming weerspiegeld in de checklist.

- Afweging

onvoldoende beantwoord

- Adviseren over gezonde ruimtelijke ontwikkeling

De samengestelde "checklist" (afvinklijst) gezonde ruimtelijke ontwikkeling" is bruikbaar om ruimtelijke plannen te voorzien van adviezen. Het rapport dient beknopt te zijn; het werd door niemand in zijn geheel gelezen. De management-samenvatting was daarin behulpzaam volgens ontvangers van het rapport. Het is belangrijk om voldoende beeldmateriaal (referentie-beelden) op te nemen. Dit moeten goede voorbeelden zijn zodat het inzichtelijk wordt hoe je doelstellingen vertaalt naar een ruimtelijk beeld.

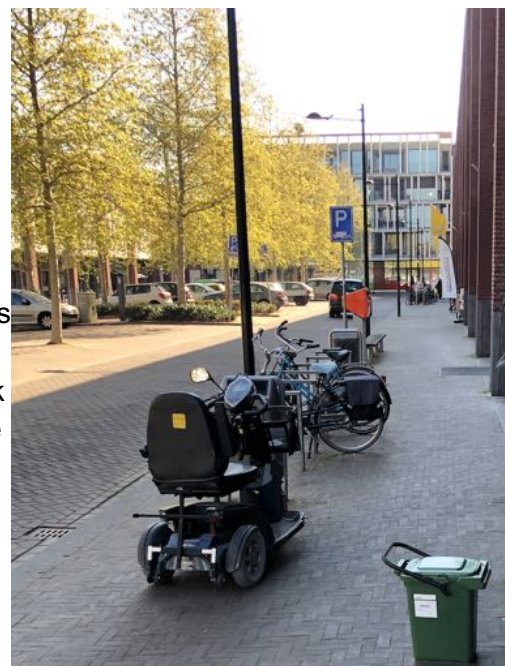
4.4. Verblijven in de Voltastraat: het faciliteren van ontmoeting in een drukbezocht gebied



Figuur 4.4.1. satellietfoto van de Voltastraat.

4.2.1. Introductie van de casus

In dit gebied bevindt zich een winkelcentrum waar vaak veel mensen in- en uitrijden en – lopen. Deze plek roept onder de verschillende stakeholdergroepen uiteenlopende reacties op. Zo wordt de locatie door bewoners en gebruikers als prettig ervaren vanwege het gemak van het boodschappen doen (o.a. goede parkeergelegenheid) en de levendigheid. Professionals en beleidsmakers benoemen echter ook het versteende oppervlak en de vele auto's welke mogelijk een ongunstige invloed op de beleving en zelfs ook de gezondheid kunnen hebben. In het dagelijks gebruik lijkt het winkelcentrum dus een ontmoetingsfunctie te hebben die mogelijk gefaciliteerd (en gezonder) zou kunnen zijn.



Figuur 4.4.2. Voltastraat voorjaar 2021

4.2.2. Leervragen voor de casus

Tijdens de interviews, buurtwandeling en in-kaart-breng-oefening met de leergemeenschap, werden de volgende leervragen geformuleerd:

1. Welke elementen zouden moeten worden weggehaald of erbij moeten komen voordat mensen gebruik maken van het winkelcentrum om te ontspannen of ontmoeten? (ingekort)
2. In hoeverre nemen bewegen en ontmoeten toe door een buurtstructuur waarin voorzieningen worden aangeboden in lokale centra?
3. Gaat een toenemende concentratie van diensten in Wittevrouwenveld aan de Groene Loper (bijv. school, gezondheidscentrum, winkel, bibliotheek, busstation) ervoor zorgen dat men zijn voertuig daar parkeert en de afstanden daartussen lopend gaat doen?
4. Vormt het Voltaplein als gevolg van veel verhard oppervlak een hitte-eiland in de zomer?

Deze leervragen zijn samen te vatten in de volgende hoofdvraag:

Hoofdvraag: Hoe kan een drukbezocht winkelcentrum een aantrekkelijke en gezonde plek worden waar mensen kunnen ontmoeten en ontspannen?

4.2.3. Beschrijving van de casus

Mini-interviews in de Voltastraat

Tabel 4.2.1. Karakteristieken interviews Voltastraat

Totaal interviews Voltastraat		28
Geslacht	Vrouw	11
	Man	17
	Onbekend (kind)	0
Leeftijd	Kind <12	0
	Adolescent	1
	Volwassen	15
	Ouder	12
Hoe vaak komt u hier?	Dagelijks	16
	Meerdere keren per week	7
	1x per week	0
	Meerdere keren per maand	3
	1x per maand	0

	Meerdere keren per jaar	0
	1x per jaar	0
Transportmiddelen	Scooter	1
	Fiets	6
	Auto	5
	Lopend	9
	Bus	1
	Elektrisch voertuig	1
Sociale veiligheid:	Veilig	10
	Niet veilig	2
Verkeersveiligheid	Veilig	5
	Niet veilig	6

Aantrekkelijkheid gebied:

- Positief aan dit gebied: genoeg groen, mooie bomen, genoeg bankjes
- Negatief aan dit gebied: hondenpoep op de stoep, bladeren op de stoep in de herfst, ongezellig, auto's maken het minder aantrekkelijk

Voorgestelde verbeterpunten voor ontspannen en ontmoeten in de Voltastraat

- Bloembakken
- Aanleiding voor sociaal contact (bijvoorbeeld iets organiseren)
- Koffiekraam/restaurantje
- Lidl of Aldi
- Markt
- Betere bankjes voor ouderen, met rugleuning

Op de plek Voltastraat zijn in totaal 28 interviews gehouden. Het grootste deel van de respondenten was man (n=17). Er zijn voornamelijk volwassenen (n=15) en ouderen (n=12) geïnterviewd, er is ook een adolescent geïnterviewd. De meeste respondenten (n=16) komen dagelijks bij het winkelgebied in de Voltastraat. Anderen komen een keer per week (n=7) of meerdere keren per maand (n=3).

Respondenten is gevraagd welke manier van transport zij gebruiken om in de Voltastaat te komen. Voor 65,22% van de respondenten geldt dat zij gebruik maken van actief transport (wandelen of fietsen). Andere manieren van transport zijn auto, bus, scooter en elektrisch voertuig.

De meeste geïnterviewden geven aan niet te ontmoeten in de Voltastraat, afgezien van iemand tegenkomen in de winkel. Winkeliers en bewoners geven aan dat er groepjes ouderen ontmoeten bij de bankjes. Ook maken ouderen en jongeren veel gebruik van de bankjes. Verder wordt er veel begroet door zowel bekenden als onbekenden.

“Er wordt hier veel ontmoet, kijk maar naar de mannen bij de Jumbo, ook jongeren die hier 's middags komen hangen bij de bankjes.” - Man, volwassen (manager Pet's Place)

Er wordt aangegeven dat het door de auto's en ongezellige sfeer is het niet zo geschikt om te ontspannen. Over het algemeen wordt het gebied als sociaal veilig ervaren.

“Wel veilig, er zijn alleen soms hangjongeren onder de overkapping van het appartament als het regent.” - vrouw, oudere

Over de verkeersveiligheid zijn de meningen verdeeld. Een deel van de mensen geeft aan dat het goed is en een deel geeft aan dat het gebied onoverzichtelijk is en dat mensen hard rijden.

“Is oké maar ook niet top, het is onoverzichtelijk en mensen rijden soms hard” - Vrouw, volwassen. Een werknemer van een winkel op de hoek met de Burgemeester Hennequinstraat gaf aan dat hij het reclamebord van zijn winkel expres op de scheiding tussen stoep en weg plaatst omdat auto's de bocht afsnijden.

Verder geven mensen aan dat er regelmatig hondenpoep op de stoep ligt en dat er in de herfst veel bladeren op de stoep liggen. Ook vinden mensen de auto's ongezellig op het terrein. Respondenten zijn positief over groene aanzicht die de bomen brengen en de bankjes. Verbeterpunten voor mensen zijn bloembakken om het gebied aantrekkelijker te maken, een koffiekraam of restaurantje, een goedkopere supermarkt zoals Lidl of Aldi, markt en aanleiding voor sociaal contact bijvoorbeeld door iets te organiseren.

“Enkele jaren terug werd er nog wel eens wat voor kinderen georganiseerd op de parkeerplaatsen (2 keer per jaar) met springkussens bijvoorbeeld. Dan komen ouders van verschillende sociale groepen met elkaar in contact.” - man, volwassen (winkelmanager DUNYA).

Tijdens openingstijden en goed weer zijn de bankjes in de Voltastraat veel bezet door bezoekers.



Figuur 4.4.3 de Voltastraat met zicht op een eetkraam

Ontwerpen voor de Voltastraat door Zuyd studenten

In het kader van het afstuderen aan de bacheloropleiding Built Environment, Zuyd Hogeschool te Heerlen, hebben drie studenten gewerkt aan een afstudeeronderzoek dat zich concentreerde op de Groene Loper. Twee van deze studenten hebben op basis van een urgentiebepaling schetsontwerpen voor de Voltastraat gemaakt. Hierbij is de openbare ruimte van meer groen voorzien, ZOAK bestraining ingetekend en prioriteit gegeven aan schone en actieve vormen van mobiliteit.



Figuur 4.4.4 en 4.4.5 schetsontwerpen Voltastraat door studenten Built Environment Zuyd Hogeschool (Wood, 2021 en ten Brink, 2021)

4.3.4. Antwoorden op de leervragen

Elementen voor ontspannen of ontmoeten

De Voltastraat is een levendig gebied vanwege de aanwezigheid van de winkels die door veel mensen bezocht worden. Bezoekers van het winkelcentrum geven veelal aan dat ze niet ontmoeten op deze plek of het niet zo'n geschikte ontmoetingsplek vinden. Observaties laten zien dat er echter wel veel ontmoetingen plaatsvinden, veelal spontaan zoals korte praatjes maar ook groepjes die hier bij elkaar komen. Op bepaalde momenten (bv. als de winkels open zijn en bij goed weer) wordt veel gebruik gemaakt van de bankjes, voor ontmoeting en ontspanning. Mensen blijven wat rondhangen voor of na winkelbezoek, bijvoorbeeld door op de bankjes te zitten en te drinken, te roken of op de telefoon te kijken. Er is zelfs een groepje Maastrichtenaren dat hier meerdere keren per week in de ochtend samenkomt om elkaar te ontmoeten en dat combineren met het doen van boodschappen. De mensen die aangeven op deze plek niet te ontmoeten zijn ook de mensen die aangeven dat ze voor ontmoeting met anderen liever naar de Groene Loper gaan.

Verschillende gebruikers zouden graag een mogelijkheid zien om koffie te kunnen drinken in de Voltastraat. In 2022 heeft bakkerij Paulissen een aanvraag gedaan voor een terras, deze is door de gemeente afgewezen. Andere elementen die zijn genoemd ontspanning en ontmoeting te bevorderen zijn bijvoorbeeld bloembakken en dergelijke om het gebied aantrekkelijker te maken, betere bankjes voor ouderen (met rugleuning) en een opgeruimder en nettere winkelstraat. Overigens zijn de korte straatgesprekken met bewoners niet erg geschikt om oplossingen voor een gezondere leefomgeving in de buurt op te halen. Straatinterviews kunnen een hele nuttige methode zijn, maar niet in de zoektocht naar oplossingen. In veel gevallen zijn zulke gesprekken naar wensen erg oppervlakkig. Omdat we geen uitputtend onderzoek hebben uitgevoerd onder omwonenden en gebruikers van de Voltastraat naar hun behoefte en wensen voor meer ontmoeting en ontspanning in de Voltastraat, blijft onbekend in hoeverre 'het faciliteren van (gezond) ontspannen en ontmoeten' gewenst wordt door bewoners en ondernemers.

Bewegen en ontmoeten door voorzieningen in lokale centra

Gaat een toenemende concentratie van diensten in Wittevrouwenveld aan de Groene Loper (bijv. school, gezondheidscentrum, winkel, bibliotheek, busstation) ervoor zorgen dat men zijn voertuig daar parkeert en de afstanden daartussen lopend gaat doen?

De gemeente verwacht door de komst van het integraal kindcentrum en ontwikkeling van het Groene Loper gebied, waarbij ook commerciële ontwikkeling plaatsvindt meer te voet en met de fiets. Hierbij hoort ook de komst van het integraal kindcentrum. antwoord?

Een bezoeker van het winkelcentrum leek dit te suggereren, koffietentje in de plint van de groene looper.

Hitte-eiland

In het algemeen is een hitte-eiland effect is vooral 's nachts en op onbewolkte dagen met weinig wind merkbaar. Daarnaast een hitte-eiland effect met name tijdens hittegolven duidelijk merkbaar. Lagere luchtvochtigheid zorgt voor een minder intensief hitte-eiland effect in die gebieden of op die dagen. In september 2020 zijn enkele metingen uitgevoerd met de [Urban Hotspotter](#) meetfiets in de Voltastraat. Overigens is het zo, dat alhoewel de Voltastraat een versteend oppervlak heeft, er bomen met redelijk boomkruinen staan die in de zomer kunnen bijdragen aan het tegengaan van het hitte-eiland effect. Het lijkt weinig effect op het hitte-eiland effect te hebben om het versteende oppervlak in de Voltastraat aan te pakken door bijvoorbeeld een (gedeeltelijk) open structuur toe te passen voor de parkeerplaatsen. Enkele mensen die het winkelcentrum bezochten gaven aan de schaduw van het winkelcentrum op te zoeken voor de verkoeling omdat het Groene Loper tracé geen schaduw kent.

4.5. Bewegen en ontmoeten op de Groene (uit)loper(s)

4.5.1. Introductie van de casus



Figuur 4.5.1. De Groene Loper in gebruik voor ontmoeten, wandelen, fietsen en hardlopen. Foto Bram Oosterbroek.

Eind 2016 werd een gestapelde tunnel van 2,3 kilometer lang geopend in Maastricht. Deze verving de bovengrondse snelweg (A2) die in noord-zuidrichting door de stad liep. Op maaiveldhoogte boven de tunnel creëerde dit ruimte voor een route voor wandelaars en fietsers, een plan dat bekend werd als de 'Groene Loper'. Daaromheen wordt onroerend goed ontwikkeld tot 2026: er zullen ongeveer 1000 nieuwe huizen en appartementen worden gebouwd en een 30.000 m² grote nieuwe commerciële ruimte is gepland, wat leidt tot de komst van nieuwe bewoners en werkenden.

Groene uitlopers

Op de hoeken van De Groene Loper met bijvoorbeeld de Prof. Cobbenhagen- en de Voltastraat in de plint van de bebouwing worden kleine commerciële bestemming mogelijk gemaakt. Deze route wordt tevens voorzien als mogelijke fiets- en wandelroute over het spoor, die aan de Westkant van het spoor zijn weg vervolgt in de Sint Maartenslaan. Andere dwarsverbindingen, en in ontwikkeling zijnde Groene Uitlopers zijn de Frankenstraat-Koningsplein en de Scharnerweg.

4.5.2. Leervragen voor de casus

Hoofdvraag: 1) Op welke manier en door wie wordt de Groene Loper gebruikt voor bewegen en ontmoeten en hoe ontwikkelt dit zich over de tijd? 2) En hoe kunnen de dwarsverbindingen (Groene Uitlopers) comfortabeler en veiliger worden?

Leervragen

1. Zijn er meer mensen gaan bewegen in het Groene Loper-gebied en kun je dit meten?
2. Leidt de Groene Loper en de locatie en (in)richting van de nieuwe woningen ertoe dat bewoners minder de auto zullen gebruiken, bijvoorbeeld om hun kind naar school of sport (Geusseltpark) te brengen?
3. Maken de inwoners van Wyckerpoort nu de A2 is weggehaald meer gebruik van de voorzieningen zoals horeca langs de Groene Loper in Wittevrouwenveld dan voorheen (waardoor ze meer ontmoeten)?
4. Wat is de trend in bewegen, ontmoeten en sociale veiligheid tussen nu, en na de ingrepen op het gebied van gemengd woningaanbod, recreatie, voorzieningen enzovoorts (monitoring)?
5. In hoeverre belemmeren de huidige hangplekken voor jongeren langs de Groene Loper en het daarmee gepaard gaande sociale onveiligheidsgevoel het gebruik van deze of nabij liggende plekken als ontmoetingsplek of plek voor bewegen?
6. Wat is het effect van het aanleggen van dwarsverbindingen op ontmoeting tussen buurtbewoners van de Groene Loper?: leidt dit tot meer ontmoeting tussen de buurtbewoners van Wittevrouwenveld en Wyckerpoort?
7. Wordt de Groene Loper meer gebruikt door mensen ten westen ervan (Wijckerpoort) dan ten oosten (Wittevrouwenveld)?
8. Profiteren de wat rijkere bewoners meer van de Groene Loper dan de wat armere mensen aan de oostzijde?
9. Hoe stimuleer je in sociale zin bewoners om van wandelen en fietsen in plaats van de auto te pakken een gewoonte te maken? (ingekort)
10. Welk effect heeft het 'open laten' en 'over laten' van een plek aan de buurt? (Kop Frankenstraat) Wat is het idee van deze open plek? Weet de buurt hier van? Zijn er initiatieven?
11. Hoe kan het voor de bewoners van Wyckerpoort makkelijker en comfortabeler gemaakt worden om te voet of per fiets naar de voorzieningen in Wittevrouwenveld te gaan (denk aan verkeersonveiligheid en het oversteken van de Groene Loper)?

4.5.3. Beschrijving van de casus

Tabel 4.5.1 Karakteristieken interviews Groene Loper tracé

Totaal interviews		134
Geslacht	Vrouw	66
	Man	67
	Onbekend (kind)	1
Leeftijd	Kind <12	1

	Adolescent	8
	Volwassen	73
	Ouder	52
Hoe vaak komt u op deze plek?	Dagelijks	50
	Meerdere keren per week	26
	1x per week	15
	Meerdere keren per maand	5
	1x per maand	2
	Meerdere keren per jaar	4
	1x per jaar	0
	Eerste keer	1
	Af en toe	1
Waarom zoekt u deze plek?	Transport (werk, school, winkel, vrienden/familie)	19
	Wachten/zitten	5
	Ontspannen	36
	Bewegen (wandelen, fietsen, hardlopen, sporten, voetballen)	66
	Afspreken	6
	Alles	1
	Hond uitlaten	8
	Terras	1
	Weekendje weg	1
Hoe vaak anderen ontmoeten	Bijna altijd	7
	Regelmatig	23
	Af en oe	33
	Bijna niet	6
	Helemaal niet	26
Wat voor mensen ontmoet je	Bekenden	62
	Onbekenden	20
	Bedelaar	1
Ontmoet je vaker mensen dan voorheen?	Ja	7

	Nee	85
Ontmoet je nieuwe bewoners	Ja	14
	Nee	74
Sociale veiligheid	Veilig	75
	Onveilig	11
Verkeersveiligheid	Veilig	25
	Onveilig	46

Gedocumenteerd mensen die niet wilden:

6 mensen in totaal, waarvan 5 vrouwen en 1 man, 5 volwassenen en 1 oudere

Totaal aantal geïnterviewde en de aantallen bij de frequentie van bezoeken komen niet overeen omdat er soms mensen samen zijn geïnterviewd (deze zijn dan in een interview opgeschreven, ze zijn als meerdere geïnterviewde geteld)

Aantrekkelijkheid routes:

Positief:

- Mooie bankjes
- Prullenbakken zijn handig
- Huizen en appartementen zijn mooi

Negatief:

- De lantarenpalen zijn niet mooi
- Het wordt helemaal volgebouwd. Hierdoor wordt het drukker, komen er meer auto's en het idee van groen verdwijnt. (Dit komt vaak terug)
- Lantarenpalen doen het niet altijd
- Het wegdek (vooral pad 1) is slecht, na regen liggen er losse steentjes.
- De bankjes staan niet handig t.o.v. de zon

Op de plek Groene (uit)Loper(s) zijn 134 interviews gehouden, waarvan deels in duo/groepsverband. De man/vrouw verdeling was hierin nagenoeg gelijk, respectievelijk 67 man, 66 vrouw, 1 kind met onbekend geslacht. Het grootste deel van de geïnterviewden was volwassen (n= 73; 54,48%) hier vallen studenten ook onder, gevolgd door ouderen (n= 52; 38,81%) en klein deel van de geïnterviewden was adolescent (n = 8; 5,97%) of kind (n= 1; 0,75%). Verder blijkt uit de interviews dat de meeste mensen regelmatig op de Groene (uit)Loper(s) komen. Bijna de helft van de respondenten (48,08%) geeft aan de plek dagelijks te bezoeken. Voor een kwart van de geïnterviewden geldt dat ze meerdere keren per week op de Groene (uit)Loper(s) komen. Verder wordt door 14,42% een keer per week een bezoek aan de Groene (uit)Loper(s) gebracht. Voor enkele respondenten geldt dat ze de Groene (uit)Lopers(s) een of meerdere keren per maand bezoeken (5,77%). Een zelfde aantal bezoekt de Groene (uit)Loper(s) minder dan eens per maand of is op het moment van interviewen voor het eerst op de locatie.

De meeste respondenten gaven aan voor meerdere doeleinden naar de Groene (uit)Loper(s) te komen. De meeste voorkomende reden was bewegen (n=66), op een tweede plek komt

ontspanning (n=36) en op de derde plaats transport naar werk, winkel of bekenden (n=19). Andere doeleinden om naar de Groene (uit)Loper(s) te komen waren hond uitlaten, afspreken met bekenden, op de bankjes zitten en naar het terras.

Met 95 van de geïnterviewden is gesproken over ontmoeten, het gaat hierbij om de frequentie van ontmoeten en wie of op welke manier er ontmoet worden. Onder ontmoeten valt zowel een gesprek aangaan als elkaar gedag zeggen. Het grootste deel van de mensen geeft aan weleens mensen te ontmoeten (72,63%), een klein deel van deze mensen (n=6) geeft aan dat dit bijna nooit gebeurt. Voor de overige 27,37% geldt dat ze nooit mensen ontmoeten op deze plek. Het grootste deel van deze ontmoetingen (n=60) gebeurt tussen bekenden. Verder geven mensen aan dat ze niet vaker dan voorheen (voor de komst van de Groene Loper) mensen ontmoeten (92,39%). De meeste respondenten ontmoeten ook geen nieuwe bewoners van de Groene Loper (84,09%). Hierover zegt een respondent:

“Nee maar daar heb ik ook geen behoefte aan” – man, oudere

Naast het gebruik van en het ontmoeten op de Groene (uit)Loper(s) is er ook gevraagd naar de sociale veiligheid en verkeersveiligheid. Voor de sociale veiligheid geldt dat de meeste respondenten het Groene (uit)Lopers(s) gebied als veilig ervaren. De respondenten die aangaven zich niet altijd veilig te voelen (12,79%), gaf aan dat dit vooral in de avond het geval was. Onder andere door de aanwezigheid van hangjongeren. Echter werd er ook aangegeven dat het in de avond alsnog veilig is door de aanwezigheid van verlichting en woningen rond de Groene Loper. De volgende quotes illustreren dit:

“Soms zijn er rare mensen op de bankjes die dingen roepen” – vrouw, volwassen (student)

“Soms zijn er wat hangjongeren maar dat is niet gelijk onveilig te noemen” – man, volwassen

Op het gebied van verkeersveiligheid geeft 64,79% van de geïnterviewde aan dat zij de verkeerssituatie als onveilig ervaren. Redenen die hiervoor genoemd worden zijn hard rijdende auto's, hard rijdende fietsers, scooters/brommers op de Groene Loper, fietsers en wandelaars op een gecombineerd pad, te hoge bomen rondom oversteekplaatsen (onoverzichtelijk) en de oversteek van de bus over de Groene Loper. Er zijn echter ook mensen die aangeven dat het gecombineerde wandel- en fietspad goed werkt.

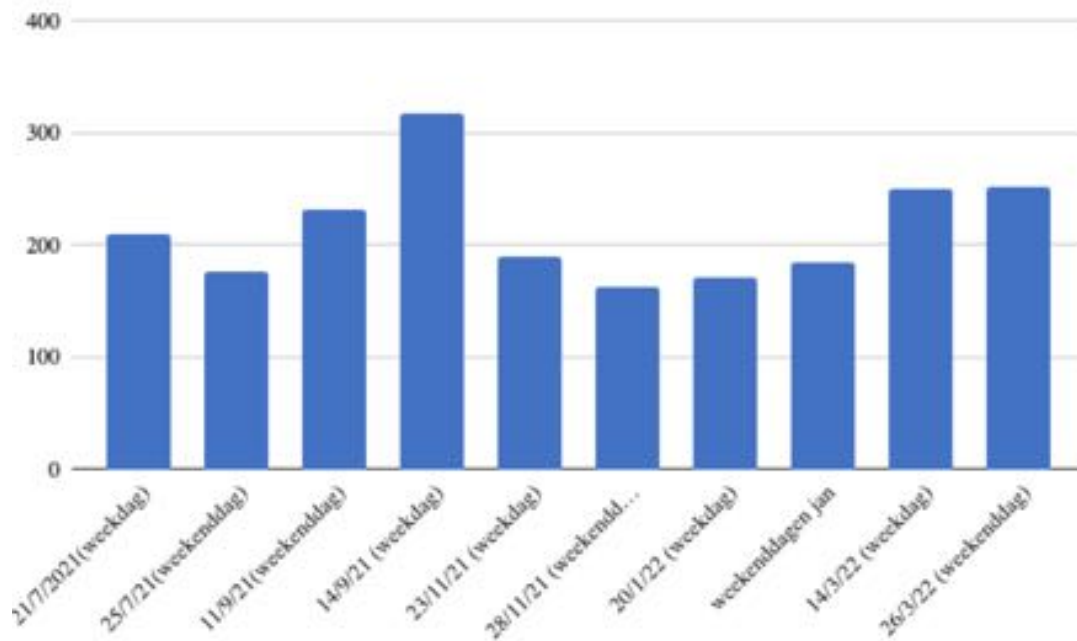


Figuur 4.5.2 en 4.5.3. De Groene loper juli 2021.

Verder wordt er door respondenten aangegeven dat de aanwezigheid van bankjes en prullenbakken prettig is. Ook worden de nieuwe huizen en appartementen mooi gevonden. Iets wat meerdere keren benoemd wordt is dat er te veel gebouwd wordt rond de Groene Loper. Mensen ervaren hierdoor meer drukte en verkeer en hebben het idee dat het groen verdwijnt. Ook wordt er aangegeven dat het wegdek van het wandel- fietspad niet goed is, vooral na een regenbui zijn er veel losse steentjes.

Systematische Observaties Groene Loper tracé

De systematische observaties van het gebruik van het Groene Loper tracé zijn geïnspireerd op het SOPARC protocol en startten in juli 2021 en zijn geëindigd in maart 2022 (McKenzie, Cohen, Sehgal, Williamson en Golinelli, 2006).



Figuur 4.5.4, gebruik van de Groene Loper over de tijd

Figuur 4.5.4 laat het gebruik van de Groene Loper over de tijd zien. Op de y as is het aantal gebruikers in de geobserveerde tijd weergegeven, de x-as geeft de betreffende observatiedagen aan.



Figuur 4.5.5 een flietsbezorger op het Groene Loper tracé

4.5.4. Antwoorden op de leervragen

Trend in bewegen, ontmoeten en sociale veiligheid op de Groene Loper

De Groene Loper is een aantrekkelijke plek om te zijn. Mensen zoeken de Groene Loper op om te ontmoeten. Maar ook lijken mensen wanneer ze naar een bepaalde bestemming lopen of fietsen, de Groene Loper op te nemen in hun route ook al is dat een klein stukje om.

Op basis van de systematische observaties en straatinterviews komen de volgende resultaten naar voren:

- De helft van de ondervraagde gebruikers komt dagelijks op de Groene Loper.
- Fietsen wordt het meest gedaan op de Groene Loper, daarna komen wandelen en hardlopen.
- Ongeveer evenveel man-vrouw gebruikers en evenveel bewegingen van noord naar zuid als van zuid naar noord.
- Gebruikers van de Groene Loper geven aan niet vaker mensen te ontmoeten dan vóór de ondertunneling.
- Op de Groene Loper vinden allerlei soorten ontmoetingen plaats, spontaan (bv. tussen hondenbezitters en mensen die elkaar tegemoet fietsen), maar de Groene Loper wordt ook gebruikt om af te spreken.

Het gebruik door bewoners van Wyckerpoort, Wittevrouwenveld

Het voorzieningenniveau in Wyckerpoort daalt. De mensen uit deze buurt zijn daarom meer aangewezen op de Wittevrouwenveld. De mensen die al wat langer in deze twee wijken wonen zien de Groene Loper tot nu toe meer als nieuwe wijk dan als een verbinding tussen of een toevoeging voor beide wijken.

Comfortabele en aantrekkelijke dwarsverbindingen

Gebruikers geven aan dat auto's hard rijden en kruisingen overzichtelijk zijn. Met name de kruising Professor Cobbenhagenstraat-Voltastraat is onoverzichtelijk, omdat daar twee rijbanen én het Groene Loper tracé overgestoken moeten worden waarbij het uitzicht wordt belemmerd door de beuken en je al het verkeer, inclusief bussen, snelle fietsers en auto's in de gaten moet houden. Daarnaast wordt er vanuit de buurt gesteld dat de inrichting van de Kop van de Frankenstraat voor gevaarlijke situaties zorgt omdat daar auto-, wandel- en fietsverkeer in conflict komt.

Op de hoeken van de nieuwe bebouwing aan de Groene Loper zijn nieuwe gebouwen gerealiseerd die qua materiaal en kleurgebruik goed aansluiten bij de bestaande bebouwing van de betreffende wijken. Denk daarbij aan de bouwstijl en de kleur van de gevel van het gebouw op de hoek met de Voltastraat die correspondeert met de uit mergel opgetrokken Lourdeskerk. Op deze manier worden de dwarsverbindingen geaccentueerd en aantrekkelijk gemaakt.

Kop Frankenstraat

De kop van de Frankenstraat is een evenementen-pleintje, volgens de gemeente. Het is tijdens het ontwerp en de aanleg bewust leeg gehouden om te zien hoe het benut zou worden, bijvoorbeeld door de buurt. In Corona-tijd waren hier tijdelijk terrassen geplaatst, onder andere van café Farén. De uitbater van het café ziet een plein met bloembakken,

muziek en kunst voor zich (mijngroeneloper.nl). Het is niet duidelijk of de uitbater een vergunning krijgt om een permanent terras te plaatsen op het plein. In ieder geval zijn er met hulp van de gemeente en *Mijn Groen Maastricht* bakken geplaatst die mogen blijven staan. Er zijn voorstellen vanuit de buurt (oa. buurtnetwerk en verschillende lokale ondernemers) geweest om tot een groen plein te komen. Dit groene plein zou volgens de initiatiefnemers voor de sociale verbinding tussen Wyckerpoort en Wittevrouwenveld kunnen zorgen en een Groene uitloper kunnen zijn richting het stationsgebied. Een van de voorstellen is via de gemeentelijke burgerbegroting ingediend maar deze heeft het niet gehaald.

5. Kerkrade West

Dit hoofdstuk richt zich op het participatieproces dat heeft plaatsgevonden in verband met de herstructureringsopgave in de wijk Heilust. De buurt Heilust heeft volgens CBS 2.510 inwoners. Voor demografische en gezondheidsindicatoren zie tabel 5.1. Centraal in dit hoofdstuk staat de vraag hoe de bewonersparticipatie voor het ontwerp van Park Heilust is verlopen en wat dat heeft opgeleverd.

Tabel 5.1 Demografie en gezondheid in de Heilust (cijfers uit 2020; bron: www.cbsinuwbuurt.nl en www.gezondheidsatlaszl.nl)

Demografie	
Personen tot 15 jaar	14 %
Personen 15 tot 25 jaar	10 %
Personen 25 tot 45 jaar	20 %
Personen 45 tot 65 jaar	33 %
Personen 65 jaar en ouder	22 %
Huishoudens:	
Aantal huishoudens	1.230
Eenpersoonshuishoudens	40 %
Huishoudens zonder kinderen	28 %
Huishoudens met kinderen	32 %
Gemiddelde huishoudensgrootte	2
Gezondheid (Heilust en Kaalheide)	
Voldoet aan de Nederlandse norm bewegen:	38%
Heeft overgewicht:	61,2%
Voelt zich wel eens onveilig in de buurt:	40,5%
Is bezorgd over gezondheidsrisico's in de woonomgeving:	13,7%
Ervaart ernstige hinder van geluid:	26,7%
Is zeer eenzaam:	20,4%
Vindt dat buurt voldoende plekken heeft voor ontmoeting:	61,4%
Vindt buurt aantrekkelijk om in te bewegen:	67,2%

5.1. Bewonersparticipatie in krimpwijk Heilust

5.1.1. Introductie van de casus

Kerkrade West telt ruim 15.000 inwoners verdeeld over vijf wijken, waaronder Heilust, Spekholzerheide, Kaalheide, Gracht en Terwinselen. Het stadsdeel ligt dicht tegen de Heerlense wijk Bovenste Caumer en is ruimtelijk enigszins van het stadshart van Kerkrade afgescheiden door de nieuwe Parkstad buitenring N300 die in 2018/2019 werd opgeleverd en de spoorlijn Heerlen-Kerkrade. Het stadsdeel wordt bovendien begrensd door de stadssnelweg N281 en grenst aan de industrieterreinen Dentgenbach en De Beitel. Bovendien wordt het stadsdeel doorkruist door een historische spoorlijn die enkele malen per week bereden wordt door historische treinen, maar wel als een fysieke barrière wordt ervaren. Sinds de sluiting van de steenkoolmijnen in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw wordt de Parkstad regio (de voormalige Oostelijke mijnstreek) geconfronteerd met problemen als demografische krimp, sterke vergrijzing, vertrek van jonge en hoogopgeleide mensen uit de regio en verlies van voorzieningen (Elzerman & Bontje, 2011). Hierdoor staat ook Kerkrade West voor grote uitdagingen op ruimtelijk, sociaal, economisch en gebied (Stadsdeelvisie, 2010). In de periode 1995-2022 kromp de bevolking van Kerkrade met 13,9% (7.323 personen) (CBS; <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70072NED/table?fromstatweb>). Gezien de drastische krimp en vergrijzing ontwikkelde onder andere de gemeente Kerkrade een plan om de wijk integraal te herstructureren in antwoord op de krimp, die ook een inkrimping van de verouderde woningvoorraad veronderstelde. Dit plan kreeg vanaf 2010 vorm als een stadsdeelvisie, en werd, gezien de grote uitdagingen, geschaard onder het provinciaal project 'Limburgse Wijkenaanpak', een traject waarin 5 wijken integraal werden aangepakt, en de sleutelspelers hecht gingen samenwerken met ondersteuning van de provincie en, in deze context, ook het bestuurlijke samenwerkingsverband Stadsregio Parkstad. Kerkrade-West was de eerste van de vijf (spoor 1). In 2010 werd een ruimtelijke visie opgesteld door Maurer United Architects, Buro 5 en H&S Croonen. In de integrale wijkontwikkeling werd vanaf 2009 een concept voor participatie overwogen. De concept-opdrachtingschrijving uit 2009 stelt tot doel: "het opstellen van een communicatieplan, waarin wordt aangegeven op welke wijze bewonersbetrokkenheid en betrokkenheid van maatschappelijke en economische organisaties in de fase van de planontwikkeling – en uitwerking wordt ingepast. Centraal staat een interactief proces, waarbij de traditionele rolverdeling gemeente – Hestia [de voorloper van woningcorporatie HEEMwonen] – externe partijen niet langer geldt, maar sprake dient te zijn van gezamenlijke verantwoordelijkheid om een nieuwe identiteit aan Kerkrade-West te geven."

De participatie kreeg met name vorm door zogenaamde wijkconferenties en wijk rondgangen in 2010 waarin verschillende actoren en geledingen uit de plaatselijke gemeenschap betrokken werden: jongerenwerking, kerkbesturen, ouderenverenigingen, koren, fanfares, schietverenigingen, tuinverenigingen, kortom het hele rijke sociale weefsel typisch voor Zuid-Limburg werd aangesproken (bron: archief gemeente Kerkrade). Zo werden op participatieve wijze sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen (SWOT) geanalyseerd. Een van de kansen die al geformuleerd werden is om meer groen in de wijk tot realisatie te brengen. Discussiekaarten tonen de ambitie van een nader te specificeren toevoeging van 10.500 m². Deze toevoeging werd in eerste instantie echter gezocht in een versterking van het wijknetwerk, zodat groene verbindingen gelegd kunnen worden met omliggende groene

landschapselementen en recreatieve voorzieningen zoals landschapspark Pferdeland, dierentuin Gaia Zoo en de skipiste Snowworld. Tevens werd gesignaleerd dat de kerk in Heilust, en de omgeving, gedesaffecteerd en herbestemd kon worden voor een gemeenschapshuis.

Het resulterende plan toont daarop al de aanduiding van een groen veld op de locatie van het nu gerealiseerde Park Heilust, dat bovendien verbonden wordt met groene routes die door de wijk leiden, en verbinding zoeken met andere grote groenstructuren. In totaal moesten in Kerkrade West meer dan 500 woningen worden gesloopt, terwijl 888 woningen moesten worden gerenoveerd of getransformeerd om aan de behoeften van de vergrijzende bevolking te voldoen. De algemene visie die de transformatie van Kerkrade-West stuurt, had als titel 'West wint aan ruimte: meer ruimte voor wonen, werken en spelen' (<http://www.westwint.nl>). De doelstellingen waren het oplossen van de problemen die zich in de openbare fysieke ruimte manifesteren, maar ook het geven van een sociale impuls aan het gebied. De betrokken partijen erkenden de kansen van de vermindering van de woningvoorraad. Deze omvatten extra groene ruimte en de mogelijkheid om huizen te bouwen en te renoveren zodat ze duurzaam worden en voldoen aan de eisen van de lokale vergrijzende bevolking. De stadsdeelvisie kan gezien worden als de basis van de ingrepen in Kerkrade West.

In de wijk Heilust zijn ruim 500 woningen gesloopt door de sociale woningcorporatie HEEMwonen, naast 18 particuliere woningen. Op de vrijgekomen grond is een nieuw park van ongeveer 50.000 vierkante meter aangelegd. In 2015 werd in het park al een speeltuin en voetbalveld geopend. De werkzaamheden voor de aanleg het park werden 2019 voltooid met de beplanting van het park en het inzaaien van gazons op de percelen van de laatste paar gesloopte huizen. Aan de rand van het park werd de parochiekerk OLV van Eeuwigdurende Bijstand herontworpen door Satijnplus Architecten tot het huidige Wijkpunt 't Westhoes dat in 2019 werd geopend. In 2021-2022 zijn aan de rand van het parkgebied 24 levensloopbestendige woningen gebouwd en is de realisatie van het project afgerond. Naast de fysieke veranderingen is in 2014 een sociaal programma gestart, gericht op het ondersteunen van de persoonlijke ontwikkeling van bewoners (o.a. gericht op het vergroten van geleterdheid, sociale cohesie, veiligheid en participatie). De ambitie van de gemeente was om een park te creëren dat wordt ervaren als een prettige en veilige ontmoetingsplek voor jonge en oude inwoners. Burgerbetrokkenheid bij het ontwerp, gebruik en onderhoud van Park West was daarom een van de belangrijkste prioriteiten. In het communicatieplan voor de hele wijkontwikkeling worden de specifieke doelen gesteld, namelijk: *“De omwonenden van het geplande park / speeltuin weten wat er komt en wanneer. Omwonenden zijn betrokken in ontwerp en uitvoering. Activeren van omwonenden van het toekomstige park zodat ze bereid zijn om mee te denken en te helpen bij onderhoud park.”* Inwoners van Heilust hebben intensief samengewerkt met de projectgroep participatie, die werd gevormd door gemeente, woningcorporatie HEEMwonen, landschapsarchitect Buro Lubbers en ook onder meer het Bewonersplatform, Ouderenplatform, en welzijnsorganisatie Impuls om Park West te ontwerpen. Stap voor stap werden bewoners betrokken. Buurtbewoners werden benaderd om andere bewoners te enthousiasmeren. Via verschillende interactieve bijeenkomsten kregen mensen uit de buurt alle vrijheid en

mogelijkheden om de door de landschapsarchitecten getekende 'schil' in te vullen, bijvoorbeeld met behulp van moodboards (Buro Lubbers, nd).



Figuur 5.1.1. een schermopname van Google Streetviewbeelden uit 2009: grootschalige sloop in de Heilust.

5.1.2. Leervragen voor de casus

De RuimteGIDS onderzoekers en betrokken beleidsmakers van de gemeente Kerkrade hebben hierbij volgende leervragen gespecificeerd:

1. Hoe zijn de behoeften van inwoners meegenomen in het participatieve proces?
2. Hoe heeft het planningsproces rondom park Heilust keuzes in het ontwerp, het gebruik en uiteindelijk gezondheid beïnvloed? (m.a.w. Is het proces gerelateerd aan het gebruik van Park Heilust (bewegen, ontmoeten, beheer), bijvoorbeeld door eigenaarschap onder inwoners?)
3. Vraag 1 en 2 voor verschillende subgroepen (leeftijd, SES, gezondheidsstatus):

Daarnaast heeft de stakeholderanalyse in leerproject Kerkrade West een aantal aanvullende leervragen opgeleverd.

1. In welke mate en op welke manier wordt het park gebruikt? (nemen inwoners het park in 'bezit', voelen ze eigenaarschap?)
2. Welke rol speelt Park West in het ontmoeten tussen inwoners en inwoners en andere stakeholders en de ontwikkeling (dwz sociale cohesie) van de wijk? Kan het park gebruikt worden als middel om de verbinding met de andere buurtschappen te versterken?

3. Welke routes gebruiken mensen en van hoe ver komen mensen aan in het park? In welke mate maken inwoners van de verschillende buurtschappen gebruik van het park?
4. Hoe hebben de inwoners het participatieve proces ervaren? Zijn de verwachtingen van (betrokken) inwoners ten aanzien van het park uitgekomen? In welke mate wel/niet? Zijn er andere (onverwachte) positieve of negatieve kenmerken van Park West

De casus, die we “bewonersparticipatie krimpwijk Heilust” noemen, werd benut om te begrijpen hoe het participatieve proces met bewoners bij het ontwerpen van de groene ruimte de ontwerpkeuzes en het gebruik van het heringerichte gebied heeft beïnvloed.

5.1.3. Beschrijving van de casus

Reconstructie van het participatieve proces

Om de context waarin het participatieproces met bewoners heeft plaatsgevonden beter te begrijpen is een tijdlijn met belangrijke gebeurtenissen opgesteld en een aantal contextuele factoren beschreven. Dit is belangrijk omdat wordt verondersteld dat bewonersparticipatie (de methodes, vorm) afgestemd moeten worden op de context. Daarnaast kunnen deze gebeurtenissen van invloed zijn geweest op het planningsproces zelf en de uitkomst daarvan. De bewonersparticipatie zelf is ook weergegeven in de tijdlijn. De reconstructie van het participatieve proces is gedaan op basis van (beleids)documenten, openbare bronnen zoals websites en nieuwsberichten en waar nodig met interviews met de betrokkenen. De tijdlijn wordt [gepresenteerd](#) op de RuimteGIDS website.

Overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen met betrekking tot de bewonersparticipatie rondom de komst van Park West:

2009: start integrale herstructurering onder programm Limburgse Wijkaanpak
 2010-2011: stadsdeelvisie Kerkrade West uitgebracht en vastgesteld
 2011: start grootschalige sloop woningen
 2012: eerste workshop, met stakeholders (17 januari)
 2012: tweede workshop, met bewoners (31 januari)
 2012: derde workshop (7 maart)
 2012: presentatie voorlopig plan door landschapsarchitectenbureau (4 april)
 2012: laatste details verwerkt en gepresenteerd aan bewoners (24 april)
 2014: definitief communicatieplan opgesteld
 2014: sociaal programma Heilust gestart
 2014: definitief ontwerp Park West
 2014: informatiecentrum geopend voor vragen over projecten in Kerkrade West
 2016: vier extra kweekbakken geplaatst bij de Spirea- en Lupinehof (senioren- en zorgcomplex)
 2016: start aanleg park west
 2017: start verbouwing kerk tot MultiFunctionele Accommodatie
 2019: laatste groenwerkzaamheden, aanleg Park West afgerond
 2019: laatste sloopwerkzaamheden

De sessies met bewoners

De gemeente en de woningcorporatie hebben breed ingezet om via hun kanalen betrokkenen naar info-avonden en participatieve sessies over het park te krijgen. Het gemeentelijk archief toont de correspondentie naar lokale partijen zoals experts van de woningcorporatie, jeugdwerk Impuls, bewonersgroepen van de Lupinehof, thuiszorg Meander, de politie, Bewonersplatform Kerkrade-West, de huurdersraad, de plaatselijke voetbalvereniging en basisschool de Schakel. De (geanonimiseerde) correspondentie toont echter ook reacties van eigenaar-bewoners die antwoord zochten op de vraag hoe zij hierin betrokken zouden worden. De kern van de bewonersparticipatie was dat de architect een concept landschappelijke hoofdstructuur vastgesteld had waarbinnen ideeën van bewoners uitgewerkt konden worden. Dit gebeurde met een aantal workshops in de wijk waar bewoners door middel van moodboards ideeën voor de inrichting van het park konden beoordelen en inbrengen. Naast deze moodboards waren er ook mogelijkheden voor bewoners om met eigen ideeën te komen, buiten de workshops om, bijvoorbeeld via een brievenbus in de wijk.

Sessie 1

In de eerste workshop met stakeholders is de hoofdstructuur vastgesteld en zijn beelden getoond voor mogelijke invullingen van het park. Bij deze sessie waren o.a. scholen, woonzorgcomplex, voetbalvereniging en een afvaardiging van de botanische tuinen aanwezig. Deze personen hebben de ideeën verspreid naar de achterban (Buro Lubbers, 2012: Definitief Ontwerp Stedebouwkundig Landschappelijk Plan). Dit voorlopige plan toont de opzet van een park met ruwweg drie zones; een noordelijke zone waarin nieuwe woningen ontwikkeld worden; een zuidwestelijke zone naast de kerk waar een MFA geprojecteerd wordt, en een landschapspark met slingerende paden waarin verschillende 'kamers' getekend zijn. De kamers zijn landschappelijk gedefinieerde zones waarin een programma op termijn tot stand kan komen, op vraag van de gebruikers; denk bijvoorbeeld aan een gezamenlijke moestuin.



Figuur 5.1.2. landschappelijke hoofdstructuur voor het park zoals gepresenteerd in de eerste sessie.

Sessie 2

Tijdens de tweede workshop gaven burgers en stakeholders hun voorkeur voor de inrichting van het park met stickers aan op moodboards. Zie figuur x. Deze moodboards zijn ook verspreid in de wijk neergezet. Op die manier konden mensen die niet bereikt zijn en/of deelnamen aan de workshop ook hun ideeën inbrengen (Buro Lubbers, 2012: Definitief Ontwerp Stedebouwkundig Landschappelijk Plan).



Figuur 5.1.3. moodboard tijdens de tweede workshop

Sessie 3

In de derde workshop werden de resultaten van het ideeenonderzoek gepresenteerd. Per deelgebied (o.a. 'Parkbos', 'Fe tuinen', 'Groene loper') werden de resultaten samengevat in goede ideeën (groen), ideeën waar de meningen over verdeeld zijn (oranje) en ideeën die niet populair zijn (rood). De ideeën werden vervolgens gekwantificeerd: de hoogste scores bovenaan en de laagste scores onderaan." (Buro Lubbers, 2012: Definitief Ontwerp Stedebouwkundig Landschappelijk Plan).



Figuur 5.1.4. idee-onderzoek park-gedeelte 'De tuinen'.

Sessie 4

Een groot aantal ideeën van bewoners bleek haalbaar, zoals het Roda JC court, verharde paden in het park, en een plek voor een buurtmoestuin, en is geïmplementeerd in het landschappelijk-stedenbouwkundig plan. Het voorlopige plan is gepresenteerd in aanwezigheid van wethouder Thomas.

Sessie 5

De laatste detail-opmerkingen zijn aan de bewoners gepresenteerd in de laatste sessie.

Context

Op basis van het CICI raamwerk (Pfadenhauer, 2017) zijn een aantal mogelijk relevante contextuele factoren beschreven.

Geografisch: Een wijk omringd door groen, stenig met versnipperd groen. Het heeft een geïsoleerde ligging (bv. ten opzichte van kerkrade centrum) en slechte bereikbaarheid per trein. Enkele deel-buurtten gescheiden door Heerlenersteenweg, Kaalheidersteenweg (Terwinselen) en het spoor (Gracht)

Epidemiologisch: Gezondheidsachterstanden, ontgroening, vergrijzing, migratie en dalend inwoneraantal.

Sociaal-cultureel: Geringe participatie onder bewoners (bv. weinig verantwoordelijkheidsgevoel voor eigen leefomgeving). Sterk verenigingsleven. Gevoel van wantrouwen tegenover overheidsinstanties. Passieve en afhankelijke houding van de gemeenschap.

Sociaal-economisch: werkloosheid, laag opleidingsniveau, schulden (lage SES)

Bron: stadsdeelvisie Kerkrade West 2010

De opzet en het verloop van de bewonersparticipatie

Interviews met organisatoren van de bewonersparticipatie

Er werden vijf semi-gestructureerde interviews gehouden met de organisatoren en begeleiders van de bewonersparticipatie om het doel, de organisatie en het verloop van het participatieproces te kunnen beschrijven. De ontwerper van het ontwerpbureau, een procesmanager, en ambtenaren van de gemeente Kerkrade, zoals de wijkmanager zijn geïnterviewd.

Doel van de bewonersparticipatie

De ambtenaren en professionals die betrokken waren bij de organisatie en begeleiding van de bewonersparticipatie vertelden redelijk eenstemmig dat het doel van de bewonersparticipatie was om mensen verantwoordelijkheid te laten nemen voor hun eigen leefomgeving.

“met name ook eens stukje eigen verantwoordelijkheid (...) Om bewoners mede bewust te maken van dat de woonomgeving van hun is en dat ze die op een goede manier, een fatsoenlijke manier zouden moeten onderhouden, gebruiken en onderhouden” - ambtenaar gemeente Kerkrade, betrokken bij de bewonersparticipatie

“Het doel was ook om bewoners weer te laten participeren in gebruik van de openbare ruimte, deelname aan maatschappelijk leven. Dus naar buiten, contacten leggen, bewegen, gezond eten uit een eigen moestuin.” - Ontwerper ontwerpbureau en betrokken bij de bewonersparticipatie

Andere doelen die benoemd worden door enkele van de geïnterviewden zijn nog specifiek dat stimuleren van ontmoeting is uitgesproken als doel tijdens de ontwikkeling van Park Heilust en de verwachting dat het park een levendige plek zou worden waar bewoners gebruik van zouden maken als je bewoners zou betrekken. Eén voormalig betrokkene benoemt ook het creëren van draagvlak, niet alleen voor het park maar voor de hele krimpogave.

Betrokken stakeholders

Zowel verenigingen als inwoners werden uitgenodigd. Dit gebeurde via uitnodigingen, facebook en flyers maar ook direct, bijvoorbeeld via jongerenwerkers.

“Dat maakte ons niets uit waar die vandaan kwam of waar dat die behoefte vandaan kwam. Het kan ook een stukje intrinsieke motivatie zijn, en, ja graag” - Betrokken ambtenaar gemeente Kerkrade.

In eerste instantie zijn vooral via gemeente en woningcorporatie stakeholders en vertegenwoordigers van bepaalde groepen benaderd. Zij hebben als een soort ambassadeurs hun eigen achterban gemobiliseerd om deel te nemen aan het participatieproces. Zo zijn bijvoorbeeld welzijnswerkers actief geweest en heeft bijvoorbeeld de trainer van het lokale voetbalteam ervoor gezorgd dat de spelers deelnamen aan de sessies.

Moment van participatie

De onrust in de wijk die ontstond vanwege de sloop leidde snel tot het voorstel om bewoners te betrekken bij de opgaven waar men voor stond. Dat was de aanleiding voor het idee om het park niet puur vanaf de tekentafel in te vullen. De betrokken stakeholders, gemeente, provincie woningcorporatie waren het daar snel over eens. Het ontwerpbureau had een hele duidelijke visie op het meenemen van wensen en behoeften van bewoners. Het ontwerpbureau laat mensen meedenken vanuit een duidelijk raamwerk, wat ook wel een landschappelijke boekenkast wordt genoemd door de ontwerper. Binnen dat raamwerk is ruimte om mee te denken. De ontwerper gaf aan dat bewoners vaak in een redelijk kleine context denken of vanuit hun eigen belangen. De ontwerper kijkt naar de bredere context en algemeen belang en denkt op grotere schaal en aan de lange termijn. Binnen het raamwerk voor Park Heilust was de Groene Loper verbinding het belangrijkste, samen met het weren van autoverkeer. Er kwam dan ruimte voor dwarsverbindingen voor langzaam verkeer en de hagenstructuur om de 'boekenkast'-ruimten te markeren. Binnen dit raamwerk werden bewoners uitgenodigd om ideeën in te brengen. De kaders dienen er ook voor, volgens de ontwerper, dat verschillende groepen mensen elkaar niet in de weg zitten. Er is bijvoorbeeld ruimte aangeduid voor een moestuin en Cruiff Court.

“De boekenkast geeft je houvast voor kwaliteit op lange termijn en in de tijd flexibiliteit. Zie het als een Mondriaan. Die blijft super sterk, of de vakjes nu groen of geel kleuren is ondergeschikt”. - ontwerper van het ontwerpbureau en betrokken bij bewonersparticipatie

Omgaan met de lokale omstandigheden

Het ontwerp/projectteam van zowel gemeente, woningcorporatie, provincie en ontwerpbureau wist dat er relatief veel laaggeletterdheid is in de omgeving. Men heeft daarom heel bewust gekozen om geen enorme lappen tekst te gebruiken maar om vooral met beelden te werken (met voor- en na plaatjes, moodboards) en eenvoudig taalgebruik (bv. wat vindt u leuk i.p.v. wat spreekt u aan). Het gebruik van de moodboards hing ook samen met de verwachting dat misschien mensen vaak vanuit zichzelf met ideeën komen, maar eerst wat inspiratie nodig hebben. De betrokken ontwerper heeft zelf niet gemerkt dat er laaggeletterdheid heerst, misschien wel vanwege deze aanpak. Daarnaast is extra gelet op de tegengestelde belangen van jongeren en ouderen. Er is geprobeerd om voor beide doelgroepen ideeën aan te bieden en wensen mee te nemen in het ontwerp.

Transparantie en informatie

Bewoners zijn geïnformeerd over de stappen in het participatieproces en wat de plannen zijn voor het park. Vanwege de laaggeletterdheid is dat zo laagdrempelig mogelijk gedaan. Tijdens de sessies met bewoners is gecommuniceerd dat alle ideeën voor de inrichting van het park serieus overwogen zullen worden. Hierbij is heel duidelijk aangegeven dat er financiële grenzen zijn. Dat is tijdens een van de sessies verwoord met de strekking “als jullie bankjes willen kan dat, maar als jullie gouden bankjes willen kan dat niet”, betrokkene bewonersparticipatie.

Vaardigheden

De ontwerper heeft de hoofdstructuur van het park bepaald, de invulling kon door bewoners bepaald worden. Naast de workshop-begeleiding zijn mensen expliciet uitgenodigd om over bepaalde onderwerpen (in groepjes) mee te denken als zij daar bepaalde kennis over hebben.

Tijd en variatie

Bewoners kregen bij aanvang van elke sessie een terugkoppeling van de voortgang, waarbij ook werd stilgestaan bij of, waarom en hoe suggesties zijn meegenomen.

Verloop

Er was veel aanloop, betrokkenen spreken over 50 a 60 tot 70 deelnemers op enkele bewonersavonden. Het wantrouwen van een deel van de bewoners moest tijdens sessies worden overwonnen en er waren soms ook behoorlijk kritische mensen. Hier is mee omgegaan door andere mensen het woord geven, maar ook bewust niet alles plenair te doen, klein stuk plenair iets op te laten schrijven en dan een op een discussie. *“Dan hoor je meer dingen en niet alleen grote schreeuwers. dat werkte ook heel goed.”*, betrokken ontwerper, ontwerp bureau. Ook onderling waren er tegenstellingen te merken, bijvoorbeeld tussen jongeren en ouderen die elkaar in de weg zaten. Jongeren waren vooral gericht op het voetballen en veel ouderen wilden geen verandering en activiteiten in het park.

Uitkomsten

Er zijn ongeveer 100 ideeën voor de inrichting van het park verzameld, deels tijdens de avonden en deels via de ideeënbussen in de wijk (in die ideeën zit ook wat overlap). De bewonersavonden in de wijk zijn goed gegaan, mensen lijken daar tevreden over. Al zijn niet alle wensen van bewoners ingewilligd. DE Gemeente nam beslissingen als er sprake was van twee tegengestelde meningen onder bewoners.

Een deel van de geïnterviewden geeft aan dat ze erg benieuwd zijn of het gelukt is om mensen het park in bezit te laten nemen en eigenaarschap te laten voelen. Deze geïnterviewden hebben vanwege hun huidige rol geen zicht op deze uitkomsten. Een ander deel geeft aan dat het overkoepelende doel om mensen te activeren niet behaald is. Een ambtenaar gaf aan: *“Participatie kun je niet opleggen, daar hebben we ons in vergist. Het moet van de bewoners zelf komen”*. De ontwerper gaf aan graag mensen uit de buurt te motiveren maar dat het gebied en het plan van bewoners is en zei ook dat het initiatief van bewoners zelf moet komen. Daarnaast duurde het enkele jaren voor het park aangelegd werd, mede vanwege het verwerven van de kerk en het realiseren van de MFA hierin, hierdoor zijn er mensen die afhaken. *“Het proces van meedenken, ideeën lanceren en het ontwerpen van het definitieve park heeft lang geduurd, dan haken mensen af”*. - betrokken ambtenaar gemeente. Een andere moeilijk in het participatieve proces was om toekomstige bewoners (en dus toekomstige potentiële parkgebruikers) te betrekken.

Een betrokken ambtenaar geeft aan dat bewoners zijn zeer content zijn met wat er gebeurd is in de wijk. Er is een Multifunctionele Accommodatie (MFA) gekomen in de vorm van wijkpunt 't Westhoes, waar iedereen welkom is en laagdrempelig terecht kan - initieel was deze als een nieuwbouw in de voorlopige plannen getekend, maar deze werd later in de parochiekerk gerealiseerd, wat ook al geopperd werd tijdens de participatieve wijkconferenties in 2010. Het is leefbaarder, groener en veiliger in de buurt en de renovatie van de woningcorporatie is een goede vooruitgang. Hij geeft aan dat dat al een ander gevoel oplevert, in de leefwereld van de mensen.

Een andere betrokken geeft aan teleurgesteld te zijn in de uitkomst omdat veel ideeën die vanuit de bewoners geopperd zijn, uiteindelijk niet tot realisatie zijn gebracht. Hij zoekt de

reden hierachter vooral bij de praktische en technische overwegingen naar beheer toe, die de gemeente heeft doen kiezen voor traditionele invulling met traditioneel beheer met een uiteindelijk lager niveau van buurtbetrokkenheid in de invulling en onderhoud van het park. Hij schrijft dit toe aan verschil van inzicht vanuit de technische-ruimtelijke en sociale domeinen. Daarbij gaf hij ook te kennen dat de realisatie van buurtbetrokkenheid voortdurende investering vanuit het sociale domein vroeg; zodra de ondersteuning stopte, stopte ook de buurtinitiatieven. Het ging ook af en toe mis in de samenwerking doordat mensen soms 'een kort lontje' hebben of niet voldoende kennis en expertise hebben om een initiatief, zoals een moestuin, draaiende te houden. Zijn uiteindelijke conclusie is dat de buurt verfraaid is, maar de bijdrage aan zelfredzaamheid en een proactieve houding naar een gezonde levensstijl toe, niet geslaagd is; mede doordat de participatie teveel top-down werd aangepakt.

“Al deze verbeteringen betekenen nog niet dat mensen achter de voordeur een ander gevoel hebben. Het wil niet zeggen dat het daardoor beter is. Veel mensen zitten in financiële problemen, hebben geen werk of zijn arbeidsongeschikt. Er wonen veel mensen met lage SES.

De speeltuin heeft ook een echte meerwaarde voor de wijk. Scholen doen daar bijvoorbeeld de jaarafsluiting. Op het gebied van sociaal, maatschappelijk en gezondheid moet nog veel gebeuren. Dat heeft te maken met het feit dat het sociaal programma later gestart is, in 2014.” Betrokken ambtenaar, gemeente Kerkrade.

Het verloop van de bewonersparticipatie

Interviews met bewoners die hebben deelgenomen aan het participatieproces

Er werden twee semi-gestructureerde interviews gehouden met bewoners die hebben deelgenomen aan de bewonersworkshops. Een van deze personen vertegenwoordigde de buurt vanuit het bewonersplatform. In de gesprekken is gesproken over de buurt Heilust voor de ontwikkelingen waarbij overlast vanuit de witte flats (inmiddels gesloopt) aan bod kwam.

“Daar (witte flats) hadden we best wel wat overlast van, overlast in de vorm van ja dat hier dingen uit de tuin weggehaald zijn, dat dingen over schutting werd gegooid, blikjes, rommel” vrouw, bewoner Heilust en deelnemer bewoners workshops in 2012.

Beide geïnterviewden zijn te spreken over het verloop van de bewonersworkshops, met name over de informatie en de ondersteuning tijdens de raadpleging. Het is echter duidelijk dat het ultieme doel, om bewoners te activeren en verantwoordelijkheidsgevoel te geven over hun eigen leefomgeving, niet is gehaald. Alhoewel er een start werd gemaakt met moestuinbakken in het park, liep dit tijdens de corona-pandemie stuk. Belangrijke oorzaak hiervoor was de het idee niet breed werd ondersteund, niet door omwonenden (veel geklaag), maar ook niet door de gemeente (moeilijk om bijvoorbeeld water te regelen om de planten te irrigeren).

Gebruik en inrichting van het park: observaties en interviews

Om het gebruik, de waardering en de inrichting van het park te onderzoeken zijn (systematische) observaties uitgevoerd en bezoekers van het park geïnterviewd.

Het park wordt op veel verschillende manier gebruikt. Hondenbezitters zijn onafhankelijk van het weer en tijdstip vaak in het park te vinden. Afhankelijk van het tijdstip en het weer komen andere type gebruikers naar het park toe. Op zomerse observatie-ochtenden liepen er ouderen uit de buurt door het park om een wandeling te maken. Ook de bankjes worden gebruikt, dit om even te ontspannen of elkaar te ontmoeten (bv. volwassen vrouwen, en tieners). Mensen die door het park wandelen gaan niet altijd zitten, maar er vindt wel begroeting plaats en bezoekers zoeken oogcontact. De twee verbindingroutes voor het langzaam verkeer door het park worden beide vrij intensief gebruik, bijvoorbeeld door wandelaars, kinderen, fietsers, scootrijders, ouders met wandelwagens. Halverwege de middag, zo rond 15.00, valt het op dat kinderen het park gebruiken om van school naar huis te gaan. Het park wordt veel gebruikt om doorheen te fietsen en wandelen. Jongens gebruiken het Roda JC court na schooltijd om te voetballen.



Figuur 5.1.5. het "Roda JC court" met op de achtergrond de speeltuin en Multifunctionele Accommodatie

Verslag Interviews Park West

Op verschillende momenten zijn van 2021 tot 2022 interviews gehouden met bezoekers van het park. Hierbij zijn in totaal 44 mensen gesproken om hun percepties ten aanzien van het park te achterhalen inzicht te krijgen in het gebruik van het park.



Figuur 5.1.6 en 5.1.7. Park West (links de 'groene loper' welke het park doorkruist, rechts een bord met regels van het park waarbij vanwege laaggeletterdheid gebruik is gemaakt van icoontjes en eenvoudige teksten)

Gebruik van het park

Bijna alle geïnterviewden gaven aan zo nu en dan door het park te wandelen. Sommige bewoners wandelen met hun hond, anderen samen met anderen mensen, of om ergens naar toe te lopen. Zoals een geïnterviewde vertelde: *“Dus om naar de paarden te wandelen. Naar de huisarts wandelen. Mijn zoon woont twee straten verderop, dus kan ik door het park lopen”*. Er vinden veel activiteiten plaats in de Multi-Functionele Accommodatie (MFA) 't Westhoes. Mensen wandelen ook vaak door het park om bij de MFA te komen. Sommige gebruikers die in het park geïnterviewd zijn vinden het prettig om af en toe te zitten en te ontspannen in het park. Activiteiten in het park die minder vaak zijn genoemd zijn yoga, fietsen, voetbal, rolschaatsen en vogels voeren.

Waardering van het park

Mensen duiden Park West als een fijn, mooi, overzichtelijk park. Verschillende geïnterviewden geven aan dat de komst van het Park een goede verbetering is en het project goed gelukt. Bankjes werden in de interviews als belangrijk element gezien om gebruik te maken van het park. Ook de wandelpaden, prullenbakken en de ruimtes voor honden werden meerdere keren genoemd. Veel mensen waren van mening dat de speeltuin en voetbalveld een bijdrage leveren aan de fysieke activiteit van kinderen. De deelnemers noemden verschillende aspecten over de toestand van Park West in relatie tot het gebruik van het park. Deelnemers hielden niet van overmatig rondslingerend afval in het park. Dit

rondslingeren houdt verband met volle prullenbakken, vandalisme en hondenbezitters die de hondenpoep niet oprapen. Naast rondslingerend afval is een andere factor die bijdraagt tot parkgebruik het onderhoud van het gras. Een geïnterviewde meldde *"Af en toe staat het gras zo hoog dat je er met je knieën in zit."* De centraliteit van Park West in de buurt maakt de afstand perfect voor bewoners. En zoals een gebruiker van het park opmerkte *"Je kunt het park van alle kanten in."* Enkele andere genoemde factoren waren de beschikbaarheid van een bushalte en parkeerplaatsen voor mensen die wat verder weg wonen. Deze lijken echter minder belangrijk aangezien Park West vooral gebruikt wordt door bewoners die dichtbij wonen

- "Je moet goed bekend zijn op het terrein om er gebruik van te maken. Het is dus vooral interessant voor eigen bewoners." - bewoner, geïnterviewd in Park West

Volgens de deelnemers is het erg belangrijk dat een park voldoende groen bevat zodat het er aantrekkelijk uitziet en er meer actief gebruik van wordt gemaakt. Bomen, hagen, een vijver, fruitbomen en bloemen werden veel genoemd zodat je iets te zien hebt als je door het park loopt. Bewoners hielden ook van de versieringen tijdens de feestdagen. En sommige geïnterviewden zeiden dat ze de afwisseling in het park door de geaccidenteerde oppervlakken mooi vonden. *"Wat ik leuk vind aan het park is dat niet alles heel strak is, maar een beetje heuvelachtig."*

De belangrijkste oorzaak dat sommige bewoners zich niet veilig voelen in Park West zijn rondhangende jongeren.

"Ik merk dat ik er niet langs loop. Gewoon omdat ze veel lawaai maken en wat opmerkingen naar je kunnen schreeuwen." - Geïnterviewde bewoner, park West. Hangjongeren worden ook in verband gebracht met zwerfvuil en vandalisme. Aspecten die door de geïnterviewden worden genoemd en positief samenhangen met de veiligheid zijn de beschikbaarheid van verlichting, de observeerbaarheid van het park en de belemmering voor auto's om het park in te rijden.

Er zijn verschillende en ook conflicterende meningen gegeven over (het toevoegen van) elementen die fysieke activiteit in het park mogelijk kunnen stimuleren. Een geïnterviewde gaf aan *"een skate-ramp maakt veel herrie en dat is irritant voor de bewoners hier"*, terwijl een andere geïnterviewde juist voorstander was *"Persoonlijk zou ik graag een skate-ramp zien voor de tieners"*. Een deel van de geïnterviewden noemde de beschikbaarheid van sport- en spelmateriaal als mogelijkheid om lichaamsbeweging te stimuleren, bijvoorbeeld met een badminton- of volleybalveld.

Ontplooiing van initiatieven in het park

Geen enkele van de gebruikers in het park die zijn geïnterviewd geeft aan dat het park door buurtbewoners wordt onderhouden. Mensen stellen dat het onderhoud door de gemeente wordt uitgevoerd. Er wordt door gebruikers af en toe verwezen naar de moestuinbakken in het park. In september 2022 is er een grote buurtactiviteit (een feest met braderie) geweest in het park.

Resultaten observaties Park West

Gebruik van het park

Het System for Observing Play and Recreation in Communities (SOPARC) werd gebruikt om het gebruik van het park te documenteren (McKenzie, Cohen, Sehgal, Williamson, & Golinelli, 2006). Er vonden in totaal acht observatiedagen plaats, waarvan vier op weekdays en de andere vier in het weekend in de periode tussen 18 april en 10 mei 2020. Het minimum aantal observatiedagen was vastgesteld op twee weekdays en twee dagen in het weekend. Voor het huidige onderzoek werd echter het dubbele aantal genomen om de observatiedagen over meerdere weken te spreiden om betrouwbaarder te zijn in plaats van te moeten afgaan op de omstandigheden van één week. Op elke dag werd een ochtend (10:00), vroege middag (13:00), late middag (16:00) en avondobservatie (18:00) uitgevoerd volgens het oorspronkelijke SOPARC-protocol. Park West werd verdeeld in drie deelgebieden omdat het park te groot is om iedereen tegelijk te observeren. De waarnemer begon elke observatie bij de zuidelijke ingang van Park West en liep helemaal door tot aan de noordelijke ingang. Elke observatie duurde 6-11 minuten. In elk van de deelgebieden werd het totale aantal park-gebruikers geobserveerd en bij het passeren van het kruispunt dat de deelgebieden scheidt, inspecteerde de waarnemer het volgende deelgebied. Het totaal van de drie deelgebieden werd opgeteld op één observatieformulier.

In totaal zijn gedurende de acht dagen in Park West 589 personen waargenomen. Het aantal en het percentage park-gebruikers in Park West is weergegeven in tabel 5.1.1. Er zijn meer mannelijke park-gebruikers waargenomen (58,7%) dan vrouwelijke (41,3%). De leeftijdsgroepen kinderen en volwassenen waren het meest aanwezig in de observaties. De belangrijkste activiteit in Park West was wandelen (46,7%). Meer bewoners maakten gebruik van Park West in de vroege en late middag in vergelijking met de ochtend en avond.

Tabel 5.1.1 Park west gebruikers - beschrijvende statistiek

		Aantal (N)	Percentage (%)
Geslacht	Vrouw	243	41.3
	Man	346	58.7
Leeftijdsgroep	Kind	159	27.0
	Adolescent	99	16.8
	Volwassen	257	43.6
	Oudere	74	12.6
Activiteitsniveau	Sedentair	101	17.1
	Lopen	275	46.7
	Intensief	213	36.2
Moment van de dag	Ochtend	113	19.2
	Vroege middag	170	28.9
	Late middag	180	30.6
	Avond	126	21.4

Week of weekenddag	Weekdag	298	50.6
	Weekenddag	291	49.4
	Totaal	589	

Gebruik naar geslacht, moment van de dag, en dag van de week

Vrouwelijke park-gebruikers (21,4%) vertoonden meer sedentair gedrag dan mannelijke park-gebruikers (14,2%). Vrouwelijke park-gebruikers (57,2%) liepen meer dan mannelijke park-gebruikers (39,3%). En mannelijke park-gebruikers (46,5%) waren vaker intensief-actief dan vrouwelijke park-gebruikers (21,4%).






Park-gebruikers waren meer sedentair op latere tijdstippen van de dag. In de late namiddag (21,1%) en avond (23%) was men meer sedentair in vergelijking met de ochtend (10,6%) en vroege namiddag (12,9%). Het percentage park-gebruikers dat 's ochtends wandelt (67,3%) was significant hoger dan op andere tijdstippen. En het aandeel park-gebruikers dat 's ochtends intensief actief was (22,1%) was significant lager in vergelijking met de andere tijdstippen.







Park-gebruikers waren iets meer sedentair op weekdays (22,8%) in vergelijking met dagen in het weekend (11,3%). Park-gebruikers liepen iets meer op dagen in het weekend (52,9%) in vergelijking met weekdays (40,6%). En er is geen significant verschil in intensieve inspanning in het park tussen weekdays en dagen in het weekend.




Inrichting van het park

Het park oogt open en overzichtelijk, en geeft een veilig gevoel van controle. Op drie verschillende momenten in een jaar tijd (van september 2020 tot september 2021) zijn gedetailleerde foto's gemaakt van het park om de fysieke kenmerken en de inrichting van het park te beschrijven. Op basis van een vereenvoudigde versie van de *Environmental Assessment of Public Recreation Spaces (EARPS)* Saelens, Frank, Auffrey, Whitaker, Burdette, & Colabianchi 2006) is de inrichting van het park beschreven (zie tabel 5.1.2).

Tabel 5.1.2 elementen park West op basis van EARPS

	16 9 2020	Voorbeeld-foto's (figuren 5.1.8-5.1.24) parkbezoek 16-09-2020	Moment 2	moment 3
Verharde en onverharde paden en routes	Aanwezig		aanwezig	aanwezig
Banken	Aanwezig		aanwezig	aanwezig
Landschapselementen	Aanwezig		aanwezig	aanwezig
Trottoirs langs het park	Aanwezig		aanwezig	aanwezig
Entrees	Aanwezig		aanwezig	aanwezig

Open ruimtes	Aanwezig		aanwezig	aanwezig
Schuilgelegenheid	Het MFA		aanwezig	aanwezig
Historische verwijzingen	Aanwezig bij de speeltuin "Mijn" speelpark West		aanwezig	aanwezig
Tafels	Aanwezig		aanwezig	aanwezig
Zitmuren	Afwezig		afwezig	afwezig
Kunst	Afwezig		afwezig	afwezig
Afscheidingen tussen verschillende park-gedeelten	Aanwezig		aanwezig	aanwezig
Vuilnisbakken	Aanwezig		aanwezig	aanwezig
Parkeergelegenheid	Aanwezig bij MFA't Westhoes		aanwezig	aanwezig

Wegen door het park	afwezig		afwezig	afwezig
Activiteiten kalender	Aanwezig, als onderdeel van MFA 't Westhoes		aanwezig	aanwezig
Speeltoestellen, speelstructuren en elementen	Aanwezig binnen een omheind gedeelte van het park		aanwezig	aanwezig
Speelveld voor sport- en spel	aanwezig (Roda JC court)		aanwezig	aanwezig
Bosgebied	Aanwezig		aanwezig n	aanwezig
Vijver	Afwezig		afwezig	afwezig
Stroompje	Afwezig		Afwezig	Afwezig
Zwembad	Afwezig		Afwezig	Afwezig
Fontein	Afwezig		Afwezig	Afwezig

Watertappunt	Aanwezig		Aanwezig	Aanwezig
Picknickmogelijkheid	Aanwezig		Aanwezig	Aanwezig
Verkoop(automaat)	Afwezig		Afwezig	Afwezig
Toiletten	Aanwezig bij MFA		Aanwezig bij MFA	Aanwezig bij MFA
Locatie voor optreden/podium	afwezig		Afwezig	Afwezig
Tribunes	Afwezig		Afwezig	Afwezig
Fietsrekken	Aanwezig			
Bord met regels	Aanwezig			
Kaart	Afwezig		Afwezig	Afwezig

5.3.4. Antwoorden op de leervragen

Behoeften van bewoners meegenomen

Door middel van sessies met bewoners, door de organisatoren ook wel aangeduid als workshops, waarin is gewerkt met moodboards waarop ideeën stonden voor de inrichting van het park, hebben bewoners hun behoeften kenbaar gemaakt. Er was ruimte voor eigen ideeën, ook buiten de workshops om via een ideeënbus in de wijk. Bewonersgroepen hebben later ook verschillende onderwerpen verder opgepakt, er was bijvoorbeeld een werkgroep voor de buurtmoestuin(bakken). De bewonersparticipatie ging dus primair om de invulling van het park, de structuur van het park was grotendeels voorafgaand aan de bewonersparticipatie vastgesteld (de structuur is in de loop van het proces bijgesteld naar aanleiding van input van bewoners en door de verwerving van de kerk en huisvesting van de MFA daarin). De structuur van het park is door de ontwerper van het ontwerp bureau op diverse plekken 'flexibel' gemaakt, zodat participatie projecten mogelijk zijn maar bij gebrek eraan of beëindiging van initiatieven geen "lege" plekken ontstaan en er in de toekomst weer nieuwe initiatieven mogelijk zijn. Deze structuur noemde de ontwerper de boekenkast - structuur. Zowel stakeholders (bv. voetbalvereniging, welzijnsorganisatie) als bewoners werden betrokken bij het participatieproces. Er is helder gecommuniceerd dat de invulling van het park nog bepaald mag worden, maar dat het realistisch moet zijn betreffende o.a. kosten en beheer. Bewoners zijn geïnformeerd over de stappen in het participatieproces en wat de plannen zijn voor het park. Vanwege de laaggeletterdheid is dat zo laagdrempelig mogelijk gedaan. Tijdens de workshops zijn mensen begeleid, er is plenair gewerkt maar er zijn ook korte een-op-een gesprekken gevoerd om de opvattingen van bewoners over het park te verzamelen. Om de invulling van het park te bepalen is gekeken naar het aantal mensen dat voorstander was van het idee. Doordat er park opgedeeld was in verschillende gebieden konden verschillende ideeën, zoals het Cruiff Court en de moestuinbakken gerealiseerd worden zonder dat dit elkaar in de weg zit.

Gebruik van het park

In totaal zijn gedurende de acht dagen in Park West 589 personen waargenomen. Er zijn meer mannelijke park-gebruikers waargenomen (58,7%) dan vrouwelijke (41,3%). De leeftijdsgroepen kinderen en volwassenen waren het meest aanwezig in de observaties. De belangrijkste activiteit in Park West was wandelen (46,7%). Meer bewoners maakten gebruik van Park West in de vroege en late middag in vergelijking met de ochtend en avond. Uit zowel de interviews als observaties blijkt dat in het park ontmoeting plaats vindt, zowel spontaan als gepland. Het park ligt centraal in de wijk en kent veel entrees en doorsteekroutes. Het park wordt dan veel gebruikt om even een wandeling te maken voor ontspanning of ontmoeting, de hond uit te laten of als route naar bestemmingen (bv. huisarts, familielid of MFA). Het Cruiff-court wordt veel gebruikt, vooral door jongens. Naast ontmoeten, wandelen/ommetje, de hond uitlaten, als onderdeel van de route vindt af en toe sport- en spel plaats. Het park wordt niet (of bijna niet) gebruikt als verbinding tussen groene landschappen (o.a. Gravenrode in Duitsland) of tussen buurten. De route, genaamd 'de groene loper' die door het park loopt is een fragment van een langere route, en mogelijk beoogd voor de langere termijn. Hieruit kan een relatie naar het buitengebied ontstaan, gaf de ontwerper aan. Het is onderdeel van de visie. Gebruikers die in het park zijn geïnterviewd geven aan dat het een buurtpark is. Er komen niet veel mensen uit andere buurten dan Heilust om in het park te verblijven, wandelen of op een andere manier te recreëren. Wel worden de dwarsverbindingen in het park (voor langzaam verkeer) gebruikt door mensen uit

andere buurten, bijvoorbeeld de fiets. Sinds de komst van het park is een tijd getuinierd in de moestuinbakken, maar momenteel wordt dat nauwelijks gedaan. Er is geen sprake (geweest) van beheer van het park door bewoners of initiatieven van bewoners waarbij gedeelten van het park nieuwe of aangepaste invullingen krijgen.

Ervaring participatieproces

De workshops hadden een hoge opkomst, met zo'n 70 deelnemers en een representatieve afspiegeling van de wijk. Er waren wat momenten van wrijving tijdens de sessies door wantrouwen onder bewoners. Dit wantrouwen van de bewoners moest tijdens sessies worden overwonnen. Niet alle wensen van bewoners zijn ingewilligd. De gemeente nam beslissingen als er tegengestelde meningen waren onder bewoners. Team wijkontwikkeling binnen de gemeente werd opgeheven rondom het moment dat de aanleg van het park voltooid was. Er was een beperkte opvolging en ondersteuning voor bewoners om initiatieven en ideeën te kunnen ontplooiën in het park.

Invloed van het planningsproces op ontwerp, gebruik en gezondheid (via eigenaarschap)

Het doel van de bewonersparticipatie was het betrekken, activeren van bewoners en het stimuleren van het verantwoordelijkheidsgevoel voor hun eigen leefomgeving. Het participatieproces kende een zorgvuldige en degelijke aanpak. Representativiteit van de bewonersvertegenwoordiging werd nagestreefd en bereikt, niet alleen bewoners, zowel jongeren als ouderen, maar ook belangrijke stakeholders zoals scholen en verenigingen waren betrokken. Het Roda-JC court, verharde paden voor minder mobiele personen en de moestuinbakken zijn elementen die door bewoners zijn ingebracht en zijn gerealiseerd. Er is sprake geweest dat naar aanleiding van de geplande workshops groepjes bewoners zich op eigen initiatief in werkgroepjes hebben verenigd. Het doel van de bewonersparticipatie is niet volledig behaald. Het park zelf is een opwaardering en verbetert het aanzien van de wijk. Er is geen sprake van onderhoud of beheer van het park door bewoners. De moestuinbakken zijn een tijd in gebruik geweest, maar de kartrekker is hier mee gestopt zodat van actief gebruik nu geen sprake meer is. Dit initiatief bleek niet breed gedragen door de buurt (er was op bepaald moment sprake van klagende omwonenden vanwege bijvoorbeeld groenafval). De meer kleinere gewenste bewonersinitiatieven om het park 'in bezit' te nemen moeten bottom-up worden gecreëerd en kunnen niet worden opgelegd. Het toegankelijk houden van het park tijdens de lange duur van de herstructurering-werkzaamheden van de wijk (sloop, renovatie en aanleg park) betekende dat er wel mogelijkheden waren om vervolg geven aan de bewoners-workshops. Zo heeft de ontwerper geprobeerd bewoners te activeren door met bamboestokken goals te maken en te laten zien dat het park van mensen zelf is en dat ze er gebruik van kunnen maken. Ook de moestuinbakken kregen een plek in het park voordat het was aangelegd.

6. Kerkrade Noord

Dit hoofdstuk richt zich op het ruimtelijk planningsproces van het nieuw te bouwen Integraal Kind Centrum (IKC) Droomhof te Eygelshoven, Kerkrade Noord. Centraal staat het onderzoek naar hoe gezondheid op een volwaardige manier meegenomen kan worden in dit proces. De buurt Eygelshoven-kom heeft volgens CBS 2.150 inwoners; (Kerkrade-Noord 13.045 inwoners). In tabel 6.1 zijn demografische en gezondheidsindicatoren voor Eygelshoven-kom te vinden

Tabel 6.1 Demografie en gezondheid in Eygelshoven (bronnen cbsinuwbuurt.nl en gezondheidsatlas.nl)

Demografie	
Leeftijdsopbouw:	
Personen tot 15 jaar	9 %
Personen 15 tot 25 jaar	8 %
Personen 25 tot 45 jaar	21 %
Personen 45 tot 65 jaar	29 %
Personen 65 jaar en ouder	32 %
Huishoudens:	
Aantal huishoudens	1.195
Eenpersoonshuishoudens	51 %
Huishoudens zonder kinderen	29 %
Huishoudens met kinderen	20 %
Gemiddelde huishoudensgrootte	1,7
Gezondheid	
Voldoet aan de Nederlandse norm bewegen:	38%
Heeft overgewicht:	56%
Voelt zich wel eens onveilig in de buurt:	33%
Is bezorgd over gezondheidsrisico's in de woonomgeving:	23,5%
Ervaart ernstige hinder van geluid:	27,1%
Is zeer eenzaam:	21%
Vindt dat buurt voldoende plekken heeft voor ontmoeting:	59%
Vindt de buurt aantrekkelijk om in te bewegen:	75%

6.1. Een gezonde ontwikkeling van Integraal Kind Centrum Droomhof en omgeving

6.1.1. Introductie van de casus

Op de locatie van basisschool De Veldhof aan de Anselderlaan in Eygelshoven, Kerkrade Noord, komt een nieuw gebouw voor IKC Droomhof. Een IKC is een voorziening in de wijk waarin verschillende organisaties gehuisvest zijn. Kinderen komen om te leren, te spelen, te ontwikkelen en anderen te ontmoeten.

Basisschool de Veldhof ligt aan de rand van de kern van Eygelshoven in het dal van de Anselderbeek. Het ligt in het binnengebied van een bouwblok gevormd door Laurastraat, Veldhofstraat, Anselderstraat en Op den Dries. Het ligt ongeveer midden tussen de locaties van de voormalige mijnen Laura (ten westen) en Julia (ten oosten). De Anselderbeek watert af naar de Worm (Natura2000 gebied).¹ Eygelshoven ligt ingeklemd tussen rondweg N299 en spoorweg Heerlen-Aken.

Het dal van de Anselderbeek ligt daar ter plekke op +/- 100m boven NAP. Ten zuiden liggen heuveltoppen op +/- 132 NAP (Haanrade/ Carisborg) en +/- 146 NAP (Vink).

- Laurastraat en Veldhofstraat zijn historische lintstraten die Eygelshoven verbinden met Kerkrade, Herzogenrath en omliggende gehuchten. De bebouwing gaat terug tot begin 20^e eeuw, vernieuwd en opgevuld met nieuwbouw in verschillende periodes.
- Anselderlaan en Op den Dries zijn van latere datum, hier zijn in de jaren 60 en 70 van de 20^e eeuw vrijstaande en half-vrijstaande woningen gebouwd.



Figuur 6.1.1. Eygelshoven eind jaren 1930. In het dal van de Anselderbeek ligt een school, midden tussen de mijnen Laura en Julia. Bron: topografische kaart via www.topotijdreis.nl

Bouwkundig

Het huidige gebouw van de Veldhof dateert van 1973. Voorheen stond op deze locatie een kleiner schoolgebouw. Deze school is zichtbaar op topografische kaart vanaf +/- 1937. De huidige gebouw is een structuralistisch gebouw van één bouwlaag uit baksteen, hout en glas onder plat dak.. De klaslokalen zijn hoger dan de dienende ruimtes (gangen etc.)

daaromheen en zijn duidelijk gearticuleerd; ze verspringen ten opzichte van elkaar en zijn gekroond met een prominent boeiboord. De entree ligt aan de zuid-oostzijde van de school aan de Anselderlaan en leidt langs een parkeerplaats het binnengebied in.

Het gebruiksoppervlakte bedraagt ongeveer 11500 m² (bron: www.kadaster.nl).

Verschillende verharde speelterreinen liggen aan noord, oost en westzijde; een groene, parkachtige inrichting ten noordwesten ligt tussen de school en de naburige bebouwing.



Figuur 6.1.2. basisschool de Veldhof, bron: www.movare.nl

Landschap voor recreatie en actief bewegen

Station Eygelshoven ligt op 1,6 km van de school. Bij dit station is een voetgangers-kruising met de buitenring N299; via deze weg kan richting Cranenweyer/ Nieuw Ehrenstein bewogen worden. Door dit groene gebied loopt ook het Parkstad Leisure Lane traject (<https://www.leisurelaneparkstad.nl/project/informatie-per/kerkrade/>).

In Zuidelijke richting kunnen, via Veldhofstraat, een speeltuin, natuurpark Haanrade, Sportdomein Carisborg, en het Wormdal bereikt worden.

6.1.2. Leervragen voor de casus

Voortbouwend op de casus “Levending Leeuwenpark” uit het Maastrichtse Groene Loper leerproject, dat zich richt op de komst van IKC De Groene Loper, hebben onderzoekers samen met beleidsmakers van de gemeente Kerkrade de volgende leervragen geformuleerd:

1. Hoe wordt gezondheid meegenomen in het ontwikkeltraject (in beleid, in ontwerp, en in het proces)?
2. Welke onderwerpen krijgen aandacht, welke niet en waarom?
3. Wat ervaren de verschillende stakeholders als essentiële elementen voor een gezonde publieke ruimte?
4. Hoe kan het belang van gezondheid in ruimtelijk ontwikkeling geborgd worden?
5. In hoeverre willen de verschillende betrokken stakeholders zoals IKC gebruikers en beleidsmakers van verschillende domeinen (fysiek en sociaal) meedenken over een gezonde publieke ruimte?

De centrale leervraag is: hoe kan gezondheid op een volwaardige manier meegenomen worden in het planningsproces van het IKC Droomhof?

6.1.3. Beschrijving van de casus

Basisschool de Veldhof ligt in Eygelshoven, stadsdeel Kerkrade-Noord. Voor dit gebied is een stadsdeelvisie opgesteld in 2014 (Klaar voor de toekomst Kerkrade Noord en Oost II. Deel 2- Stadsdeelvisie, 2014). Deze visie ging toen uit van een demografische krimp tot 2030 van tot wel 25%. De basisschool maakt deel uit van de kern van Eygelshoven,

waardoor er in de directe omgeving volgens de visie ingezet zou worden op de clustering van verschillende centrumvoorzieningen. Wat betreft onderwijs stelde de visie met name de veilige bereikbaarheid van de schoolomgeving tot ambitie. Bovendien wordt de school in de visie ook omschreven als een plek voor ontmoeting voor de gemeenschap. Er is een IKC gepland op de plek van basisschool de Veldhof. In 2022 is de beslissing genomen om het bestaande gebouw te slopen en een nieuw complex te bouwen. Dit IKC wordt een voorziening voor het basisonderwijs en kinderopvang, mogelijk gecombineerd met andere functies en voorzieningen voor kinderen en de buurt. De gemeente nam voor om deze ontwikkeling integraal op te pakken en positieve gezondheid hierin een belangrijke plek te geven. Gemeenten worden, door de komst van de Omgevingswet, verantwoordelijk voor een gezonde en veilige leefomgeving. Het betrekken van inwoners wordt bovendien een verplichte stap in het ruimtelijke planningsproces. De gemeente Kerkrade hecht veel waarde aan het betrekken van bewoners. In een ambitiesdocument (*intern beleidsdocument, gemeente Kerkrade, 2021*) wordt beschreven dat geanticipeerd wordt op trends en ontwikkelingen omdat het IKC voor de lange termijn wordt gebouwd (+- 40 jaar). Het gebouw en het omliggende terrein dienen een maatschappelijke en (semi) openbare functie te krijgen. Bij het ontwerp van het gebouw en de inrichting van het terrein en omgeving dient hier rekening mee te worden gehouden. Thema's zoals gezondheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en ontmoeting moeten worden meegenomen. Een traditionele aanpak van het ontwerp en (her)inrichting is daarom uitgesloten en participatie met de omgeving én gebruikers belangrijk. Deze groepen zullen actief en vroegtijdig betrokken moeten worden (intern ambitiesdocument, gemeente Kerkrade, juni 2021).

Naast deze gezondheidsambities, die vooral door de gemeente zijn uitgesproken, ziet de basisschool graag een oplossing voor de verkeersproblematiek nu er nieuwbouw plaats gaat vinden (zie ook figuur 6.1.3). Zowel gemeente, school, ouders als de buurt erkennen de problemen op het gebied van verkeersveiligheid bij het halen en brengen (bron: de limburger 27 september 2021; verkeersveiligheid blijft een zorgenkindje bij nieuwbouwplannen IKC Kerkrade).



Figuur 6.1.3. de verkeerssituatie bij het halen van kinderen. bron foto: Luc Lodder

RuimteGIDS heeft het ontwikkeltraject van het IKC gevolgd en hierin enkele activiteiten georganiseerd. Dit stelde ons in staat om de integratie van gezondheid in de plannen voor het IKC te onderzoeken en te versterken. In dit onderzoek werden verschillende afdelingen van de gemeente betrokken, met name uit het ruimtelijk domein. Behalve de gemeente zijn er verschillende andere betrokken partijen: onderwijsstichting, en de ontwerper (architecten en adviseurs bureau) een projectmanagementbureau in de bouw. De interactie tussen RuimteGiDS en deze betrokkenen startte in mei 2022 en werd voorafgegaan door enkele voorbereidende overleggen tussen onderzoekers en de gemeente binnen het RuimteGiDS consortium. Dit overleg betrof vooral de interpretatie van het thema gezondheid en de formulering van leervragen (4.1.2). Tijdens het onderzoek liep grotendeels de feitelijke uitwerking van het ontwerp.

Volgen van het proces

Gemeentelijk proces

In een verkennend overleg ("gemeentelijk overleg IKC Eygelshoven integrale afstemming IKC", 25 januari 2022) tussen de betrokkenen vanuit de gemeente, basisschool, scholenkoepel en architect kwamen veel verschillende aandachtspunten voor de ontwikkeling van het IKC naar boven die te maken hebben met een gezonde leefomgeving: infrastructuur, duurzaamheid, actief transport/lichaamsbeweging, sport en spel, schoolplein, ontmoeting, sociale infrastructuur en bewonersparticipatie. Er werd gebrainstormd over hoe al deze belangen in een integraal opgepakt konden worden.

In het voorjaar van 2022 is een werkgroep aan de slag gegaan met het gebouw en het perceel. De intentie was er om de ontwikkeling van het IKC breed (ofwel integraal) op te pakken, maar dat lijkt op dat moment niet voldoende gelukt. Op tactisch niveau binnen de gemeente is de noodzaak daarvoor namelijk duidelijk gemaakt en gaat men zoeken hoe betere aansluitingen gemaakt kunnen worden binnen de gemeente.

Bewonersbijeenkomsten

In april 2022 vond een inloopavond plaats voor omwonenden. De parkeeroverlast was hierin een belangrijk thema dat werd ingebracht. Daarnaast vrezden de bewoners met aangrenzende percelen inkijk. Daarom is veel gesproken over de positie van het nieuwe gebouw in het perceel. De architect wil dat het gebouw zoveel mogelijk zichtbaar is vanaf de straat. Naar aanleiding van de inloopavond gaat er met de positie geschoven worden. Met betrekking tot groen zijn er meningsverschillen tussen de aanwezigen (sommige wilden extra bomen terwijl anderen bomen wilden laten kappen in verband met overlast van bladeren, sommigen vinden dat het er prachtig bosachtig uitziet, anderen vinden het juist rommelig en chaotisch). Een voorlopig ontwerp van de architect werd gepresenteerd aan omwonenden en andere belanghebbenden op een informatieavond op 28 september 2022

GGD Zuid Limburg

Vanwege de nieuwbouw heeft de adviseur gezondheidsbevordering van de GGD gesproken met de directrice van de basisschool en de wijkmanager van de gemeente. Men heeft gesproken over de JOGG-aanpak, Gezonde School en gezonde kindomgevingen. Vanuit het lokale preventie-akkoord wil men in Kerkrade gaan starten met Gezondere Kind omgevingen. De pilot hiervoor zal in Eygelshoven gaan plaatsvinden. Buiten het onderwijs wordt ook in gesprek gegaan met de kinderopvangorganisatie, het verenigingsleven,

jongerenwerk etc. en bekeken hoe op wijkniveau optimale en duurzame verbindingen ihkv een gezondere leefomgeving gemaakt kunnen worden.

De adviseur gezondheidsbevordering werkt nauw samen met de ambtenaar volksgezondheid en heeft contact met de beleidsmedewerker verantwoordelijk voor de uitvoering aan het preventie-akkoord voor wat betreft het onderwerp 'gezonde kindomgevingen'.

Voorlopig ontwerp

Vanaf 29 september 2022 is het voorlopig ontwerp (zie figuur 6.1.4. en 6.1.5) te raadplegen via de website van de gemeente Kerkrade middels een youtube video en 3d-impresies (<https://www.kerkrade.nl/nieuw-kindcentrum-eygelshoven-bouwt-aan-de-toekomst-van-gezinnen>, geraadpleegd 22 november 2022). Het ontwerp toont een complex van twee bouwlagen dat compact in het midden van het kavel (tussen de omliggende woningen) ligt. Hout en glas spelen een prominente rol in het interieur en exterieur; het heeft een groen dak en zonnepanelen. Achter de gevel liggen lokalen en andere ruimtes, gegroepeerd rond een polyvalente hal met een prominente, centrale trap in het hart. Het gebouw is te bereiken via de Anselderlaan; deze toegang heeft een verblijfskarakter, er staan speeltoestellen ingetekend. Direct aan het gebouw liggen (half) verharde speelplaatsen rondom, van elkaar te onderscheiden door hagen. Daarrond is een meer natuurlijk terrein ingetekend als overgang naar de achterzijde van de woningen, wat op de beelden oogt als een kruidenrijk grasland met heesters en bomen.



Figuur 6.1.4. schermopname van de presentatie voorlopig ontwerp (bron: kerkrade.nl)



Figuur 6.1.5. voorlopig ontwerp IKC Droomhof (bron: kerkrade.nl)

RuimteGIDS activiteiten op basis van de checklist

Om de integratie van gezondheid in de ontwikkeling van het IKC in Eyselshoven te versterken en hiervan te leren zijn een drietal activiteiten door RuimteGIDS georganiseerd. Tijdens deze drie activiteiten is de eerder ontwikkelde RuimteGIDS checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling ingezet. De activiteiten worden hieronder verder toegelicht:

1) Rangschikken van gezondheidsthema's

Tijdens een overleg van de IKC-werkgroep op woensdag 25 mei 2022 op basisschool de Veldhof sloot RuimteGIDS aan om een rangschik-activiteit met de betrokkenen te doen. De gemeente Kerkrade, de architect, de projectleider nieuwbouw en de basisschool waren vertegenwoordigd.

Er werden een vijftal thema's/onderwerpen die horen bij een gezonde leefomgeving door RuimteGIDS ingebracht. Gevraagd werd om die te rangschikken naar belangrijkheid voor de ontwikkeling van het IKC (1=meest belangrijk, 5=minst belangrijk).



Figuur 6.1.6. het formulier van de rangschik-activiteit.

De afgevaardigde van de basisschool gaf aan dat op een school sociale veiligheid “*echt altijd op nummer één staat*”. Iemand anders vulde aan, “*dat iedereen dat wel zal vinden, ook ouders, het gaat immers om een school*”. Er is was discussie over wat sociale veiligheid is en de betekenis van ‘zichtrelatie’. De zichtrelatie met de woningen om het IKC heen kun je ook interpreteren als zichtrelatie. Echter, de omwonenden die inkijk krijgen op hun huis en tuin vanuit het tweelaags gebouw zullen dat niet als positiefs ervaren. Verder benoemde de architect dat zijn top 3 (1=sociale veiligheid, 2=ontmoeting, 3=samenwerken), een randvoorwaarde is voor bijvoorbeeld lichaamsbeweging en de buurt en ouders actief te krijgen. Lichaamsbeweging is daar een ‘afgeleide’ van gaf hij aan. Vandaar zijn rangschikking.

Alles bij elkaar genomen (n=6) werd lichaamsbeweging het belangrijkste gezien (in totaal 12 punten) en ontmoeting het minst belangrijk (in totaal 25 punten) (zie tabel 6.1.1.). Alle zes de deelnemers scoorden ‘samenwerken aan een gezonde leefomgeving’ op plek drie of vier (van de vijf thema’s). Verder is ontmoeting door de meesten onderaan gescoord, behalve door de architect. Deze gaf in een eerder overleg ook al eens aan dat een IKC of basisschool zo’n beetje de enige overgebleven ontmoetingsplek is van een wijk (in overeenstemming met de ambities die in de stadsdeelvisie zijn geformuleerd) en dat daarom een belangrijke functie heeft, nu en in te toekomst. De anderen scoorden ontmoeting juist laag, omdat het terrein niet publiek toegankelijk zal worden (vanwege het feit dat het ligt ingesloten zonder zicht/sociaal controle vanaf de openbare weg). De directrice twee andere deelnemers scoorden sociale veiligheid juist weer heel hoog, omdat het prioriteit heeft op een school en de architect aangeeft dat het een randvoorwaarde is voor bewegen en ontmoeten.

Tabel 6.1.1. Eindrangschikking onderwerpen gezonde leefomgeving

Onderwerp	Aantal punten
1 lichaamsbeweging	12
2 Verkeer en vervoer	15
3 sociale veiligheid	18
4 Samenwerken aan een gezonde leefomgeving	20
5 Ontmoeting	25

Activiteit: rangschikken (n=6)

Een openbaar toegankelijk schoolplein/terrein wordt niet geambieerd om de eenvoudige reden dat het terrein is ingekapseld, met de achtertuinen van woningen rondom. Dat brengt potentieel vandalisme etc. met zich mee. Eventueel kan het voorste gedeelte, de brede entree waar nu geparkeerd wordt, openbaar worden, want het parkeerterrein voor leerkrachten komt op het perceel zelf. Er zijn op het moment van de werkbijeenkomst nog niet echt ideeën over hoe dat eruit moet komen te zien.

Met betrekking tot bewonersparticipatie; er werd primair gesproken over de plannen van de initiatiefnemers om “*omwonenden mee te nemen in de ontwikkeling*”.

Vragende naar de de ambitie/visie voor het IKC reageerde de afgevaardigde van de basisschool dat er meer integraal samengewerkt gaat worden voor het welzijn van het kind en preventief gehandeld gaat worden. Zo komen er bijvoorbeeld pedagogisch medewerkers in de toekomst. Dit geeft de indruk dat (positieve) gezondheid niet als (meest) belangrijk onderliggend thema wordt gezien en vanuit daar wordt gehandeld (d.w.z. plannen en beleid wordt gemaakt en ontworpen).

Tijdens het werkoverleg werd veel gesproken over het halen en brengen van kinderen en de parkeerproblematiek die dat met zich meebrengt. Het halen en brengen rondom de basisschool (en toekomstige IKC locatie) is zeer problematisch. Men staat met de auto op de stoep, stil op de weg en voor uitritten van buurtbewoners geparkeerd. Er werden door de aanwezigen allerlei suggesties gedaan: van aangepaste lestijden (bv. spreiden van hoog en laagbouw) tot beginnen op verschillende locaties (bv. met gym of bij scoutinggebouw). Er werd voorgesteld om ook op de tijdelijke locatie rekening te houden met parkeer- en verkeersoverlast en daar al een start te maken met 'gedragsverandering' van ouders (en kinderen). Er werd gesteld dat ouders toch wel parkeren of stoppen om af te zetten, ook al is er een parkeerverbod. Er werd verwezen naar een campagne en beloningssystemen. Daarnaast werden ideeën voor de fysieke inrichting van de weg voorgesteld.

Er was tijdens de vergadering ook gesproken over de grootte van het schoolplein. Dat wordt 600m². Het blijkt dat regels in de weg staan om een groter schoolplein te maken en er is budget voor 600m².

2) Enquête

Het uitzetten van de enquête onder toekomstig IKC gebruikers, beleidsmakers en praktijkprofessionals (ontwerper, projectmanager, directie) is ondersteunend aan de doelstelling om het meenemen van gezondheid in de IKC ontwikkeling te *onderzoeken* en te *versterken*. Specifiek wilden we met deze activiteit het volgende bereiken:

- Inschatting t.a.v. de toepasbaarheid van dit instrument op ruimtelijke ontwikkeling IKC
- Inzicht krijgen in hoeverre er behoefte is onder professionals, gebruikers IKC, en beleidsmakers om mee na te willen denken over het thema gezonde leefomgeving
- Achterhalen hoe belangrijk de verschillende thema's en criteria gevonden worden in relatie tot de ontwikkeling van het IKC

Er zijn in totaal vijf thema's met in totaal 21 criteria voor gezonde ruimtelijke ontwikkeling voorgelegd. Daarbij is door middel van een 5-puntsschaal gemeten hoe belangrijk de respondent de criteria onder de betreffende thema's vindt en door middel van een open invulveld zijn de ideeën hierover nagevraagd.

Thema 1. Lichaamsbeweging (2 criteria)	a. Hoe belangrijk? (1-5) b. welke ideeën heeft u?
Thema 2. Verkeer en vervoer (3 criteria)	
Thema 3. Ontmoeting en inclusie (7 criteria)	
Thema 4. Sociale veiligheid (8 criteria)	
Thema 5. Samenwerken aan een gezonde leefomgeving (1 criterium)	

Overig:

Rekening houden met deze kenmerken gezonde leefomgeving

Hoe belangrijk? (schaal van 1-5)

Zelf meedenken over een gezonde omgeving IKC

Hoe belangrijk? (schaal van 1-5)

Klimaat

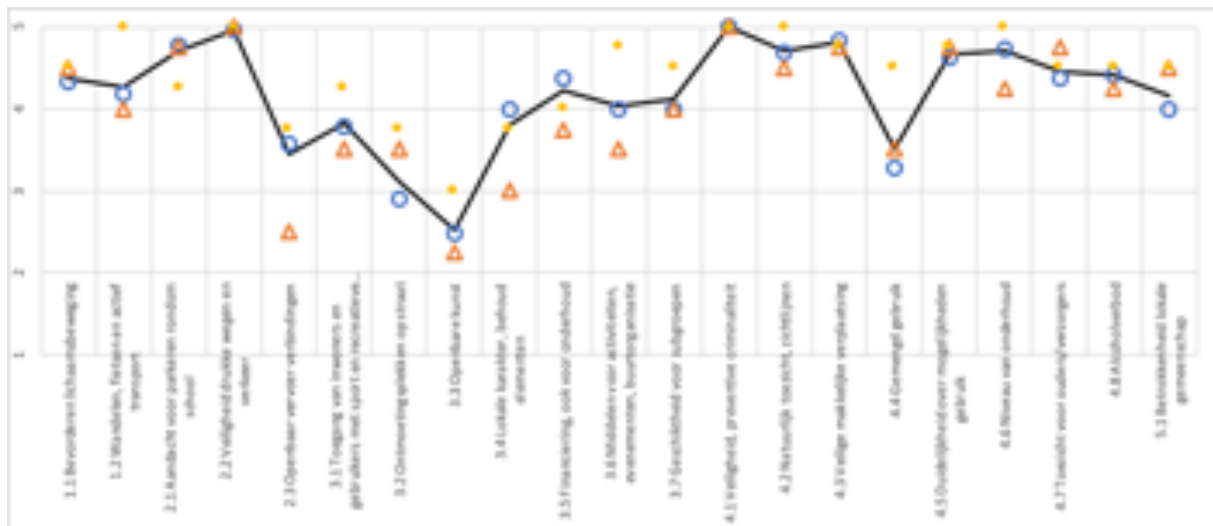
Hoe belangrijk? (schaal van 1-5)

Resultaten

Totaal 30 reacties: 4x gemeente, 22x IKC gebruiker, 4 x praktijkprofessional (bv. architect, projectmanager)

Invulduur: Gemiddeld 10 minuten (min. 2 minuten, max. 34 minuten) (exclusief 3 personen met met een invulduur van meer dan 60 minuten).

Sociale veiligheid én verkeersveiligheid lijken de belangrijkste thema's / onderwerpen (zie figuur 6.1.7). Deze thema's werden door alle groepen hoog gescoord op belangrijkheid voor de IKC ontwikkeling en tonen zich zo als de prioriteiten voor de belanghebbenden. Het criterium openbare kunst werd het laagst gescoord. Op het criterium openbaar vervoer scoorde de gemeente wat lager dan de overige stakeholdergroepen. Dit zou mogelijk zo gescoord kunnen worden door de gemeente met in het achterhoofd dat er voorlopig geen plannen voor zijn voor de ontwikkeling van openbaar vervoer in dit gebied. Op het criterium gemengd gebruik scoort de groep praktijkprofessionals hoger dan de overige stakeholdergroepen.



Figuur 6.1.7. Het gemiddelde per criterium op een 5-punts likert-schaal (1= zeer onbelangrijk 5= zeer belangrijk)

- △ Gemeente
- Praktijkprofessional (bv. architect, projectmanager)
- Gebruiker IKC
- Totale groep

Belang en behoefte meedenken over gezonde leefomgeving:

- Hoe belangrijk vindt u het dat er rekening wordt gehouden met deze kenmerken van een gezonde leefomgeving? Gemiddeld 4,30 (1= zeer onbelangrijk 5= zeer belangrijk)

- Hoe belangrijk vindt u het om zelf mee te denken over een gezonde omgeving van het Integraal Kind Centrum? Gemiddeld 4,00 (1= zeer onbelangrijk 5= zeer belangrijk)

Bij elk thema rondom de gezonde leefomgeving zijn ook ideeën opgehaald. Een selectie van deze ideeën worden hieronder beknopt en samenvattend weergegeven:

Thema 1 lichaamsbeweging: Ideeën voor meer lichaamsbeweging

- Een moderne speel/gymzaal in de buurt die uitdaagt tot sport. Bevorderen van te voet of met de fiets naar school komen door de toegangswegen hiervoor veilig te maken.
- Een uitdagende en aantrekkelijke speelplaats, met voldoende ruimte om te bewegen (sport en spel). Natuurspeeltuin. verschillende ondergronden.

Thema 2 Verkeer en vervoer: Welke ideeën heeft u om te komen voor een omgeving die zorgt voor beter verkeer en vervoer?

- Optimaal fietsers en voetgangers faciliteren tot aan de deur, autoverkeer op afstand houden. Langzaam en snelverkeer van elkaar scheiden.
- Brede overzichtelijke straat. Autoluwe straat.

- Voldoende parkeerplek voor personeel en goede overdekte fietsenstalling. Kiss&Ride voor brengen van kinderen.
- Parkeerverbod aan beide kanten van de weg voldoende parkeergelegenheid voor personeel

Thema 3: Ontmoeting: Ideeën voor meer ontmoeting

- Voldoende schaduwrijke zitplekjes, ruimte voor projecten zoals moestuin.
- Ruimtes voor bijv. lokale verenigingen om te oefenen (bv. toneel, muziek, sport, atelier)
- Beweegtuin voor jong en oud (openbaar gedeelte). Bankjes waar ouders kunnen zitten tijdens haalmomenten.

Thema 4: sociale veiligheid: Ideeën voor meer sociale veiligheid

- Duidelijke regels voor iedere gebruiker
- Openheid. Zorgen voor veel zicht op de locatie vanuit de straat.
- Genoeg verlichting
- Groen, maar niet te hoog. Groen dat eenvoudig kan worden onderhouden.
- Mogelijkheden om het terrein af te sluiten waar nodig. Goede afscherming tussen binnenterrein en openbaar voorterrein
- Prullenbakken en bankjes.

Onderwerp 5. Samenwerken aan een gezonde leefomgeving: Welke ideeën heeft u om meer en beter samen te werken aan een gezonde leefomgeving?

- Omwonenden en burgers betrekken bij het plan is noodzaak.
- Bijeenkomst voor geïnteresseerden
- Belangrijk dat ook kinderen een stem krijgen in het ontwerp, maar ook de omwonenden en de betrokken ouders. Je krijgt nu de kans om het gebouw voor de komende vele jaren neer te zetten.
- Nu de openbare ruimte beperkt zal zijn, is de inbreng van omwonenden ook beperkter.
- De buurt betrekken en informeren bij de planvorming dmv bewonersavonden.
- De buurt betrekken bij momenten tijdens de bouw, zoals start bouw/oplevering/hoogste punt etc.
- Een bouwbord plaatsen bij aanvang sloop met daarop aangegeven de tijdelijke locatie en verwachte oplevering

3) Werkbijeenkomst met stellingen

Tijdens de door RuimteGIDS georganiseerde werkbijeenkomst op 13 oktober 2022 waren zes ambtenaren van de gemeente Kerkrade aanwezig, veelal beleidsmedewerkers met onder andere de volgende aandachtsvelden: planologie, klimaatadaptatie, verkeer, gezondheid en welzijn, ruimtelijke kwaliteit en stedebouw. Daarnaast was er een intern begeleider van de basisschool en een afgevaardigde van Kinderopvang Parkstad en een afgevaardigde namens Movare.

In deze werkbijeenkomst zijn deelnemers bijgepraat over de enquête-resultaten (activiteit 2) en zijn drie stellingen die te maken hebben met een gezonde ontwikkeling van IKC Droomhof geformuleerd om een discussie te hebben over het gevolgde proces en de keuzes die hierin zijn gemaakt. Elke stelling was voorzien van een argument voor en een argument tegen,

ondersteund met beeldmateriaal (zie figuur 6.1.8 en 6.1.9). Deze stellingen en argumenten waren geformuleerd op basis van de enquête-resultaten. In de enquête werden verschillen gevonden tussen stakeholdergroepen over het belang van of de precieze invulling van bepaalde elementen van gezonde ruimtelijke inrichting. Door hier stellingen over de formuleren konden deze verschillen verder worden uitgediept (waar komen de verschillen vandaan, hoe kunnen ze eventueel worden opgelost).

Stelling 1: gemengd gebruik van de buitenruimte

Stelling: Het IKC terrein moet meervoudig gebruik mogelijk maken zodat ontmoeting tussen allerlei doelgroepen gestimuleerd wordt.

Voorbeeld-argument voor: De school kan ook een plek zijn voor andere partijen uit het plaatselijke sociale/ culturele leven die de band tussen de omgeving en de school versterken.

Voorbeeld-argument tegen: De situering in de school binnen een bouwblok met woningen, buiten het zicht van de straat, maakt meervoudig gebruik onwenselijk.

Discussie stelling 1

Het idee is geopperd om een deel van de buitenruimte terug te geven aan de buurt met bijvoorbeeld speeltoestellen. Er wordt gemeld dat de direct omwonenden dat niet zien zitten uit vrees voor overlast van hangjeugd. Er is bv. ook een coffeeshop in de buurt.

De direct omwonenden hebben daarnaast zelf een tuin, en geven daarom aan niet de behoefte te hebben voor een plek om te kunnen tuinieren o.i.d. Het is niet bekend hoe het zit qua wensen en behoeften aan een toegankelijk plek bij het IKC onder andere bewoners uit Eygelshoven. Er is geen onderzoek gedaan naar behoefte aan een dergelijke plek.

Camerabeveiliging zou een optie kunnen zijn om overlast tegen te gaan. Ook is het idee geopperd om eerst uit te proberen hoe de plek functioneert en als er dan daadwerkelijk overlast is, maatregelen te nemen. Het nu voorliggende idee is om bankjes, speeltoestellen (beweegtoestellen) en een soort renparcours te maken op het schoolterrein met toegang tot 19.00 uur. Ook naschoolse activiteiten tot 19.00 uur zullen mogelijk zijn.

Ook is gesproken over de vraag of verenigingen (bijv. de fanfare die repeteert; cursus voor laaggeletterden) 's avonds gebruik kunnen maken van het gebouw. Ook daar zijn de direct omwonenden niet erg enthousiast over. De Multifunctionele Accommodatie (socio gebouw) is vlakbij, daar kunnen verenigingen nu terecht.

Gesteld wordt dat dit gefaseerd opgebouwd kan worden zodat de buurt kan wennen: "*zodat het het kan groeien*". Het nieuwe gebouw is zo ontworpen dat het geschikt is voor meervoudig gebruik en het daarvoor uitnodigd. Het is wel belangrijk om meervoudig gebruik en buiten spelen te stimuleren. Begeleiding van de organisatie Impuls of de scouting zou goed zijn, dan is er toezicht, wordt gesuggereerd.

Stelling 2: parkeerplaatsen

Stelling: Er moeten zo min mogelijk parkeerplaatsen nabij het IKC geplaatst worden zodat de verkeersveiligheid toeneemt.

Voorbeeld-argument voor: Als er minder parkeerplaatsen zijn, wordt actief vervoer (lopen, fietsen, etc.) gestimuleerd.

Voorbeeld-argument tegen: Als er ruim parkeerplaatsen zijn, wordt parkeerproblematiek voorkomen, wat de veiligheid verhoogt.

Er wordt gesteld dat IKC Gebruikers voldoende parkeerplaatsen dichtbij willen omdat sommigen verder weg wonen en dus niet met fiets, te voet of OV kunnen komen. Sommige gebruikers hebben bovendien spullen bij zich (o.a. 'kisten') waardoor het nodig is om de auto dichtbij de school te parkeren. Er is besloten dat parkeerplaatsen op het eigen terrein van de school komen, daar is genoeg ruimte voor. Een van de argumenten is ook dat IKC gebruikers (personeel) vroeg op de ochtend komen en aan het eind van de middag. Dus meer verspreid en dat dat niet voor drukte en gevaarlijke situaties op de weg zorgt.

Voor de verkeersveiligheid wordt ook de mogelijkheid geopperd om de straat af te sluiten voor auto's en om op afstand te parkeren.

Het is belangrijk om afspraken te maken met ouders, ook in de tijdelijke situatie geven deelnemers aan. Ouders zijn niet geconsulteerd in de zoektocht naar een oplossing voor het verkeer en parkeren. Er loopt wel een initiatief om iets met een gedragsveranderings-campagne te doen.

Stelling 3: betrekken van bewoners

Stelling 3

Participatie van bewoners is een essentieel onderdeel van het proces om te komen tot IKC Droomhof.

Betrokkenheid van personeel, ouders, omwonenden en kinderen is nodig om duurzaamheid op lange termijn te realiseren.

Door de school niet als publiek en meervoudig bruikbaar domein te beschouwen, is er minder nood om omwonenden actief te betrekken



Figuur 6.1.8 en 6.1.9. de presentatie-slides van de werkbijeenkomst behorende bij stelling 3

Stelling: Participatie van bewoners is een essentieel onderdeel van het proces om te komen tot IKC Droomhof.

Voorbeeld-argument voor: Betrokkenheid van personeel, ouders, omwonenden en kinderen is nodig om duurzaamheid op lange termijn te realiseren.

Voorbeeld-argument tegen: Door de school niet als publiek en meervoudig bruikbaar domein te beschouwen, is er minder nood om omwonenden actief te betrekken

De locatie speelt uiteraard mee in deze discussie, wordt gesteld. Eygelshoven heeft veel faciliteiten en een goed verenigingsleven waardoor de behoefte aan nog een buurtvoorziening kleiner lijkt te zijn. Een ambtenaar van de gemeente geeft aan dat ook in dit gebied deze voorzieningen onder druk staan en dat er ook naar de toekomst gekeken moet worden.

In de toekomst is er misschien wel behoefte aan een buurtvoorziening. Het nieuwe gebouw maakt dit wel mogelijk. Het gebouw en de buitenruimte zijn in principe zo ontworpen dat er wel initiatieven voor de buurt aan gegeven kan worden. MOVARE moet ook een zekere exploitatie bereiken.

Iemand vraagt :*”Naar wie luister je? Uitsluitend naar de direct omwonenden of ook naar de bewoners die wat verder weg wonen?”* Het blijkt dat op dit moment alleen de direct omwonenden zijn uitgenodigd om mee te denken. *“Ideeën voor naschoolse activiteiten moeten vanuit de mensen zelf komen. Participatie kun je niet opleggen”*

6.1.4. Antwoorden op de leervragen

Hoe gezondheid meegenomen wordt in het ontwikkeltraject

Bij de start van de IKC ontwikkeling waren ambities gesteld om te komen tot een IKC(-terrein) en omgeving welke de gezondheid bevordert. Zo is binnen de gemeente besproken dat de samenwerking met bewoners goed vormgegeven moet worden omdat het IKC voor de lange termijn wordt neergezet. In het gemeentelijke afstemmingsoverleg met de betrokkenen binnen en buiten de gemeente, zowel uit het fysiek als sociaal domein, zijn veel thema's gerelateerd aan de gezonde leefomgeving besproken.

In de uitvoering zijn de bewoners vooral geconsulteerd en geïnformeerd. Er is geen samenwerking tot stand gekomen waarbij de IKC planmakers samen optrekken met bewoners en ver vooruit kijken en bespreken wat er nodig is voor de wijk. Daarnaast werd in de verkenning een andere manier van samenwerken dan gebruikelijk voorgesteld om de ambities in samenhang op te pakken. Er is een werkgroep opgericht met daarin een vertegenwoordiging van gemeente, IKC-gebruikers en architect. Deze manier van samenwerken lijkt op een gebruikelijke manier om een van samenwerken om een basisschool/IKC te ontwikkelen.

In de planvorming is de aandacht voor gezondheid beperkt. In ieder geval is de aandacht beperkter dan de ambities die zijn gesteld zijn, zoals ontwerpen om in te spelen op de komst van “De gezonde basisschool van de toekomst” en bewoners actief en vanaf het begin

betrekken en met hen samenwerken. Gezondheid lijkt niet sturend te zijn geweest voor de plannen en de ruimtelijke invulling werd niet altijd concreet vanuit (positieve) gezondheid bekeken. De realisatie van het gebouw en zorgen voor een verkeersveilige situatie waren prioritair aan de ambities voor een gezonde leefomgeving. Het lijkt erop dat er te weinig regie is gevoerd om gezondheid volwaardig mee te kunnen nemen in het proces. Er leek geen sprake brede steun of betrokkenheid, bijvoorbeeld vanuit de scholenstichting, om vanuit het gedachtegoed positieve gezondheid te werken aan de nieuwbouw. Uit de onderzoeksactiviteiten zoals het rangschikken en beoordelen van stellingen, en de bediscussiëring van deze keuzes, blijkt er vooral een afwachtende houding te zijn naar participatie omdat daar nu nog weinig vraag naar bestaat. De participatieve dimensie wordt vooral vertaald naar het vormgeven van een optimale omgeving (door de experts zoals projectleider, gemeentelijke betrokkenen en architect) om tijdens de gebruiksfase de flexibiliteit te hebben om toenemende betrokkenheid en activiteiten plaats te kunnen bieden. De ontwerpers hebben met de ruimtelijke inrichting ingespeeld op gekende bezorgdheden naar veiligheid toe: de inrichting van het groen rondom de school oogt open en maakt sociale controle mogelijk, tegelijk blijft het afsluitbaar zodat overlast buiten gebruiksuren wordt vermeden. Deze houding blijkt een reactie op de observaties dat omwonenden en gebruikers momenteel nog niet vragende partij zijn voor meer buitenactiviteiten of meer facilitering van actieve vervoersmodi zoals fietsen en wandelen.

Welke aspecten aandacht krijgen

Parkeren, verkeer en actief transport krijgen veel aandacht, al vanaf het begin van het ruimtelijke planningsproces. Het halen en brengen rondom de basisschool (toekomstige IKC locatie) is erg problematisch. Daarnaast is sociale veiligheid prioritair. Sociale veiligheid wordt, van alle thema's die zijn meegenomen (lichaamsbeweging, verkeer en vervoer, ontmoeting en inclusie, sociale veiligheid en samenwerken) als belangrijkste aspect gezien voor de ontwikkeling van het IKC. Ontmoeting en sociale veiligheid staan in de uitwerking van plannen regelmatig haaks op elkaar. De opvatting heerst dat een volledig openbaar toegankelijk IKC terrein de sociale veiligheid negatief beïnvloed. Omdat er zeer beperkt zicht is op het terrein vanuit omliggende woningen en straten is weinig sociale controle mogelijk. Er is angst dat dit na schooltijd leidt tot overlast en vandalisme.

Het aspect 'samenwerken aan gezonde leefomgeving' krijgt weinig aandacht. Er is geen samenwerkingsproces met de buurt op gang gekomen zoals oorspronkelijk geambieerd door de gemeente. Het samenwerkingsproces binnen de gemeente en tussen de gemeente en maatschappelijke partners lijkt een gebruikelijke aanpak te volgen, terwijl een vernieuwde aanpak was voorgesteld. Tijdens een werkoverleg werd gesproken om "*omwonenden mee te nemen in de ontwikkeling*". Volgens de literatuur (Arnstein, 1969) zijn dit lage niveaus van participatie ('informer', 'consulteren' en/of 'paaien'). Er bestaat geloof dat hogere participatie in de vorm van activiteiten en gedeeld gebruik van het IKC (terrein) zal gaan optreden als omwonenden en belanghebbenden het plan gerealiseerd zien: het geloof dat er klein begonnen wordt en de betrokkenheid geleidelijk groeit in de gebruiksfase. Het aspect 'samenwerken aan gezonde leefomgeving' krijgt dus weinig aandacht en wordt doorgeschoven naar de gebruiksfase waarbij verwacht wordt dat dit vanzelf vormt krijgt.

Perspectieven op essentiële elementen voor een gezonde publieke ruimte

In het eerste verkennende gemeentelijke afstemmingsoverleg overleg zijn veel aspecten genoemd die raken aan het thema gezonde leefomgeving. Infrastructuur, duurzaamheid,

actief transport/lichaamsbeweging, sport en spel, schoolplein, ontmoeten, sociale infrastructuur, bewonersparticipatie zijn aspecten die werden ingebracht vanuit de ambtenaren, architecten en praktijkprofessionals.

De school denkt in de ontwikkeling primair in belang van het kind, waarbij 'sociale veiligheid voorop staat. Het is onmiskenbaar dat sociale veiligheid voor een basisschool/IKC belangrijk wordt gevonden door leerkrachten, pedagogische medewerkers en ander personeel op school en kinderopvang.

De ontwerper denkt niet per definitie vanuit concrete ruimtelijke oplossingen voor bepaalde problemen (zoals wat is de ruimtelijke oplossing voor de verkeersproblematiek), maar neemt als vertrekpunt het betrekken van de directe omgeving (omwonenden). Dit omdat zij de buurt, de gebouwen en de problemen die er spelen als geen ander kennen.

Borgen van gezondheid in planontwikkeling

Zie hoofdstuk 7.4 voor inzichten over borging van gezondheid.

Meedenken over gezonde publieke ruimte

Er was een redelijk goede respons op de RuimteGIDS enquête, met name vanuit IKC-gebruikers. In de enquête is naar suggesties gevraagd, hier zijn veel ideeën geopperd. Deelnemers aan de enquête, zowel IKC-gebruikers, beleidsmedewerkers als de praktijkprofessionals, kwamen met allerlei ideeën. Op de vraag "hoe belangrijk vindt u het om zelf mee te denken over een gezonde omgeving van het Integraal Kind Centrum werd hoog gescoord (gem. 4,00). Dit zijn indicaties voor de wens van de verschillende stakeholders om mee te denken in de ontwikkeling van het IKC en een gezonde omgeving.

7. Casus-overbruggende lessen

Dit hoofdstuk behandelt een 'casus-overbruggende' evaluatie: de eerder behandelde casussen van de gebieden in Maastricht en Kerkrade die gemeenschappelijke eigenschappen hebben, wordt met elkaar vergeleken. In hoeverre verschillen de successen en knelpunten van elkaar, en waar ligt dat aan? Wat betekent dat voor beantwoording van de leervragen als we deze antwoorden willen 'opschalen' naar soortgelijke typen gebieden of soortgelijke processen? Daarnaast wordt verslag gedaan van enkele methoden die in beginsel al gebieds-overbruggend waren.

Dit hoofdstuk behandelt achtereenvolgens vier paren van typen terreinen in verschillende gebieden: twee braakliggende terreinen met kleinere initiatieven, twee terreinen waar verbinding tussen verschillende bewoners nagestreefd wordt en twee terreinen waar herstructurering plaatsvindt en dus een volledig nieuw ontwerp werd of wordt gerealiseerd. Ten slotte worden twee schoolterreinen behandeld waar een Integraal Kind Centrum gaat komen.

7.1. Op braakliggend terrein, maar met potentie voor permanente inrichting

Dit hoofdstuk vergelijkt braakliggende terreinen, en trekt daaruit overkoepelende lessen voor dit type ruimte in de stad. Specifiek gaat het om de braakliggende terreinen 'Stadstuin Greune Luiper' (hoofdstuk 4.2) en 'Kippenveldje Mariaberg' (hoofdstuk 3.5) in Maastricht. Deze plekken hebben meerdere jaren braak gelegen. De casus 'Buurtpark Blauwdorp' (hoofdstuk 3.1) wordt daarbij als hulp-casus gebruikt, omdat ook deze plek ruim een jaar heeft braak gelegen.

7.1.1. Een vergelijking van de plekken

Zie tabel 7.1 voor een algemene vergelijking van de twee voornoemde braakliggende terreinen. De twee terreinen overlappen in de leervragen die onze leergemeenschappen erover stelden: van beide plekken wordt afgevraagd welke lessen geleerd kunnen worden betreffende hoe tijdelijke oplossingen bij kunnen dragen aan meer permanente doelen.

Tabel 7.1.1: een vergelijking van twee braakliggende terreinen bij het Groene Loper en Blauwe Loper-gebied

	Stadstuin Greune Luiper	Kippenveldje Mariaberg
Oppervlak	Circa 9500 m ²	Circa 3500 m ²
Voormalig type bebouwing	Groot kantoor	Lage huurwoningen
Braakliggend sinds	2008	2014
Start initiatief	Voorjaar 2021: verplaatsing tuinbakken	Voorjaar 2020: bouw kippenhok
Aangekondigd jaar opnieuw bebouwd	Tussen 2024 en 2026 door een bouwbedrijf.	In 2023 door een woningcorporatie.
Initiatief genomen door	Een gezamenlijk initiatief van twee buurtnetwerken samen met de non-profit-organisatie (tuinbeheerder).	Bewoners (studenten)
Beschrijving initiatief	Tuin met meer dan 300 moestuinbakken in de oude kelder van het KPN-gebouw. Daarnaast een verblijfsruimte, serre en een klein kippenhok.	Kippenhok met kippen en omheining. (Eerder moestuinbakken, geleverde pallets en schaakbord.)
Ontstaans-geschiedenis	Oorspronkelijk gestart op een andere plek in de buurt. Buurtnetwerken stelden voor om de bakken te verhuizen.	Subsidie aangevraagd voor jongeren. Daarna contacten aangeknoopt met woningcorporatie, buurtcentrum en gemeente voor toestemming gebruik grond.
Gecoördineerd door	Voormalig beheerder en buurtnetwerken.	Buurtbewoners: één vaste groep en aantal vrijwilligers.
Bekostigd door	Deels stadslandbouw coöperatie, deels gemeente Maastricht.	Kleinschalige projectsubsidies, buurtcentrum.
Partners bij opstart	Een stichting voor natuureducatie, een buurtnetwerk.	Een woningcorporatie
Partners bij vervolg	Projectbureau A2 Maastricht.	Buurtcentrum en gemeente
Gebruik door wie en hoe	Ruim 80 bewoners die moestuinbakken hebben. Andere bewoners die zij meenemen.	Zo'n 10 'kippenouders'. Ook regelmatig bezoekers.

Instandhouding

De tuinbakken mogen er voor een periode van drie tot vijf jaar staan. Bewoners onderhouden hun eigen bakken.

Bewoners die al langer in de buurt wonen zetten zich in om het kippenhok in stand te houden. Er heerst ook interesse om het initiatief in stand te houden bij buurtcentrum, woningcorporatie en gemeente.

Tijdspad

Tijdspad stadstuin

Op de plek van Stadstuin de Greune Luiper was een groot kantoor in gebruik tot 2001. Daarna is het gebouw verkocht en stond het er nog zeven jaar. De stadstuin was oorspronkelijk gestart op een andere plek in de buurt en daar al onderhouden door een non-profit organisatie. Die plek was ook tijdelijk en toen de definitieve invulling van dat terrein dichterbij kwam (het A2-project en nieuwe woningen, zie hoofdstuk 4.5), moesten de tuinbakken weg. Beide buurtnetwerken in de omgeving hebben voorgesteld om de moestuinbakken te verhuizen naar de onderzochte locatie. In het voorjaar van 2021 werden de tuinbakken van de eerdere locatie van de non-profit organisatie daarnaar verplaatst. De beheerder van de Stadstuin Greune Luiper verhuisde mee van de oude locatie naar de huidige locatie, die ook weer tijdelijk is. Het is niet exact bekend wanneer er weer gebouwd gaat worden, maar het terrein is voor een periode van drie tot vijf jaar (vanaf de start in 2021) beschikbaar voor de Stadstuin.

Tijdspad kippenveldje

In Mariaberg hebben na de sloop van de huurwoningen in 2013 nog zo'n jaar lang bouwhekken rondom het perceel gestaan, waardoor het ontoegankelijk was. In 2017 waren er wel eerdere kleine initiatieven, maar het kippenhok kwam er pas in januari 2020 en de kippen pas in 2021. Daarvoor was in 2020 subsidie aangevraagd voor jongeren door studenten die huurverlaging kregen in ruil voor buurtinitiatieven. Daarna zijn door die studenten contacten gelegd met woningcorporatie, buurtcentrum en gemeente voor toestemming van gebruik van de grond. In 2023 gaat er weer op het perceel teruggebouwd worden door Woonpunt. Echter is het kippenhok al verplaatst naar het grasveld ernaast, dat in eigendom is van de gemeente en waar voorlopig niet gebouwd gaat worden.

Gebruik en instandhouding

Gebruik stadstuin

Verschillende bewoners gebruiken en bezoeken de stadstuin: mensen met verschillende achtergronden (betreffende culturele en sociaaleconomische achtergrond) en zowel mensen van verschillende 'bestaande' buurten als ook nieuwe bewoners van de Groene Loper. Ruim 80 gezinnen hebben hier moestuinbakken. Omdat bewoners hun eigen bakken onderhouden, is daarvoor betreffende geld en mankracht voor instandhouding weinig nodig. Toch blijft geld nodig voor algemener onderhoud, en zal binnenkort een nieuwe subsidie-bron gevonden moeten worden.

Gebruik kippenveldje

Bij het kippenhok in Mariaberg onderhouden zo'n tien 'kippenouders' de kippen en het verblijf. Zij rapen de eieren en laten kinderen kennismaken met de kippen. Ook komen regelmatig bezoekers kijken bij het kippenhok, zoals ouderen of ouders met kinderen. Het buurtcentrum en de gemeente helpen met toestemmingen, communicatie en een klein budget. Bewoners die al langer in de buurt wonen, hebben het grootste deel van het beheer overgenomen (na vertrek van enkele 'kar-trekkende' studenten). Ze zetten zich in om het kippenhok in stand te houden, en tonen soms ook initiatieven om het uit te breiden. Hiervoor is inzet in de vorm van tijd en werk: een levendige WhatsApp-groep voor onderhoud van de kippen en onderhoud en uitbreiding van de kippenren. Ook worden de vrijwilligers hiermee geüpdatet over het (ook door bewoners) aanvragen van vervolgsubsidies voor bekostiging,

zoals die voor kippenvoer. Er heerst ook interesse om het initiatief in stand te houden bij het buurtcentrum, de woningcorporatie die de meeste bewoners in de buurt huist, en de gemeente.

Groei van de initiatieven

Beide initiatieven zijn groeiende. Het Stadstuin Greune Luiper-initiatief is mettertijd steeds verder uitgebouwd. Er is begonnen met tuinbakken, maar later kwam ook kunst op de muren van de oude kelder, een speciale ruimte onder een tentzeil voor kweken van plantjes, een kippenhokje, zonnepanelen en zelfs een voedselbank op de locatie.

Bij het kippenveldje is de communicatie tussen de 'kippenouders' een stabiele factor geweest: over onderhoud en uitbreiding van de kippenren wordt al ruim twee jaar overlegd. Soms zijn er momenten van onderbezetting of kleine conflicten, maar die lijken vaak opgelost te worden. Ook is het kippenveldje-initiatief een 'springplank' geweest voor de bewoners om samen na te denken en de krachten te bundelen over andere initiatieven op het veldje, zoals een speeltuin op hetzelfde grasveld. Zo woonden verschillende bewoners van de kippen-WhatsApp-groep ook de sessie bij over spelplekken in Mariaberg om samen met kinderen van de buurt hun ideeën te geven voor een natuurlijke speelplek op het kippenveldje (zie hoofdstuk 3.3).

7.1.2. Successen en knelpunten bij gebruik van braakliggend terrein

Successen

Betreffende de stadstuin komt het belangrijke succes van het intensieve gebruik van de moestuinbakken waarschijnlijk voort uit het feit dat mensen gratis kunnen deelnemen: ze hoeven geen huur te betalen voor hun moestuintje. En dat betekent dat ook mensen met een kleine beurs zelf groenten kunnen telen. De stadstuin draagt daardoor ook op allerlei manieren bij aan gezondheid: het brengt ontmoeting tussen allerlei mensen; van jong tot oud, van rijk tot arm, en met een Maastrichtse achtergrond tot een niet-Westerse migratie-achtergrond. Het brengt zingeving voor mensen die door ziekte of anders uit het arbeidsproces zijn. Mensen vinden er een luisterend oor bij mede-tuiniers, vriendschappen ontstaan. Daarnaast leren mensen over gezonde voeding en over eettradities in andere culturen. Ook wordt er een positieve bijdrage geleverd aan biodiversiteit. Die potentie van braakliggende terreinen voor bottom-up initiatieven wordt ook al duidelijk door kleine ingreepjes, zoals de zeer tijdelijke aanleg van een fietscross-terreintje door kinderen. Dit op het terrein van het toekomstige Buurtpark Blauwdorp, voordat gestart werd met de bouw.

Bij het kippenveldje vindt een behoorlijke groep vrijwilligers (de 'kippenouders') een gezamenlijke 'hobby'. Net als bij de stadstuin is deelname gratis, maar de oogst, in dit geval eieren, is wel voor de deelnemer. Voor andere bewoners is het kippenveldje een bezoekplek die gewaardeerd wordt: men wandelt er graag als ouder of grootouder even met de kinderen naartoe, en ook de kinderen van de jeugdwerk-groep nemen er graag af en toe even een kijkje.

Ondanks verschillen in hoofdzakelijke functie en schaal van de invulling van het braakliggend terrein (grotere moestuin versus kleinere kippenren) is het voornaamste succes gelijk: van de initiatieven wordt goed gebruik gemaakt. De belangrijkste succesfactor die daar aan bijdraagt

is waarschijnlijk feit dat zowel bezoek als deelname aan beide initiatieven gratis is. Vooral in het geval van de stadstuin gaat dit bezoek ook nog om een diversiteit aan mensen en vinden ook nieuwe ontmoetingen plaats. Dat ligt waarschijnlijk grotendeels aan de grotere schaal van de stadstuin ten opzichte van het kippenveldje: de kans is groter dat verschillende mensen of groepjes mensen de plek op hetzelfde moment bezoeken. Het kan echter ook deels aan de samenstelling van de buurt liggen. Immers: in Mariaberg werd niet op zo'n grote schaal en zo dichtbij nieuwe huizen gebouwd als langs de Groene Loper. Nieuwe bewoners gebruiken de initiatieven soms als manier om kennis te maken met de buurt, en de Groene Loper trekt door haar grotere schaal, omvang en meer voorzieningen in de buurt ook meer omwonenden dan het 'kippenveldje'.

Knelpunten

Voor de stadstuin geldt dat het budget bijna op is. Er moet door de vrijwilligers met een coördinerende rol steeds opnieuw gezocht worden naar subsidies. Verder is er onzekerheid over de toekomst, omdat het initiatief over enkele jaren weer zal moeten verhuizen. (Dan wordt de plek vrijgemaakt, omdat er weer gebouwd gaat worden.) De elementen, zoals de moestuinbakken, zijn wel zo ingericht dat ze verplaatst kunnen worden, maar de onzekerheid over de toekomst maakt het organiseren van activiteiten op de langere termijn moeilijk, evenals of bepaalde betere inrichting die zich pas na jaren goed uitbetaald. Bij het kippenveldje speelt deze onzekerheid minder een rol, omdat het kippenhok al verhuisd is, en voor de nieuwe plek geen bouwplannen zijn. Echter speelt ook daar de bekostiging een rol, in dit geval voor onderhoud van de kippen en kippenren. (Bijvoorbeeld is er al tweemaal een uitbraak geweest van bloedluis, waardoor schoonmaakmiddelen gekocht moeten worden en bepaalde materialen vervangen.) Ook in dit geval is geen sprake van structurele subsidie voor deze zaken en zal dus steeds opnieuw gezocht moeten worden naar subsidies.

Kansen

Vooral de stadstuin is betreffende schaal en thema (voedsel verbouwen) geschikt voor educatiemogelijkheden. Het is een praktijklocatie voor scholen in de naaste omgeving (primair en voortgezet onderwijs). Het kippenveldje is daar qua grootte minder geschikt voor. En waar de stadstuin vrij toegankelijk is, moet de ren worden opengemaakt en worden toegezien door een begeleider ('kippenouder'). Wel kunnen kleinere groepjes kinderen onder begeleiding kennismaken met de kippen in de kippenren, maar dat moet dan even afgesproken worden met de kippenouders. Door haar ligging op grasveld dat zo'n acht keer groter is dan de kippenren alleen, en doordat er daarvoor geen bouwplannen zijn, is er ook mogelijk ruimte voor nieuwe ideeën in overleg met de gemeente, zoals meer dieren of speelvoorzieningen voor kinderen. Het kippenhok-initiatief is daarvoor een 'uitvalsbasis', omdat er daardoor al een gemeenschap actief is op de plek, en deels voortgebouwd kan worden op bestaande afspraken met bijvoorbeeld de gemeente en omwonenden.

Risico's

Het succes van de stadstuin komt vooral voort uit de gepassioneerde bijdrage van de hoofdzakelijke beheerder. Daaromheen is een klein clubje mensen die samen van alles regelen en heel actief zijn. De vraag is of zij ook de coördinerende en leidersrol van de beheerder kunnen overnemen als deze wegvalt.

Bij het kippenveldje heerst ook de vraag wie gaat opvolgen als de twee 'kartrekkende' kippenouders er mee op zouden houden. Wel zijn er daar nog meer vrijwilligers, die (middels de app) aardig op de hoogte zijn van wat er komt kijken bij in ieder geval het 'bijhouden' van het onderhoud. Een ander mogelijk risico is van een andere orde: andere bewoners die niets met kippen hebben, kunnen het gevoel krijgen dat een stuk ook voor hen publieke buurt wordt 'ingenomen'. Dit vooral als 'kartrekkende' kippenouders voor wat langere tijd weg zou vallen en daardoor alleen nog het basale onderhoud gedaan kan worden (de kippen zelf): dat zou ten koste kunnen van hoe de plek oogt en hoe toegankelijk deze is, waardoor de waarde daarvan voor een deel van de buurtbewoners negatief zou kunnen worden.

7.1.3. Overkoepelende lessen: kansen en risico's voor braakliggende terreinen

Overkoepelende kansen en risico's voor gebruik van braakliggende terreinen in het algemeen

Belangrijke factoren voor een succesformule om braakliggende terreinen te benutten op een manier waarop bewoners er ook gebruik van maken, lijken te zijn:

- Bied gratis activiteiten aan en toegang tot een gratis omgeving waar een groot deel van de buurt op een bepaalde manier interesse in heeft.
- Het is geen probleem als maar weinig bewoners voldoende interesse hebben om actief mee te doen: betreffende 'actief' meedoen (voor onderhoud, veiligheid en toegankelijkheid) gaat het om het vinden van voldoende bewoners om deze taken te kunnen uitvoeren.
- Wel moeten de meeste bewoners die geen actieve bijdrage leveren, wel de omgeving of activiteiten kunnen waarderen als ze er zijdelings mee te maken krijgen, bijvoorbeeld als ze er langslopen of er vanuit hun huis of tuin door worden beïnvloed.
- Een groot deel van de bewoners moet het prettig vinden om de plek te bezoeken, en de plek moet daarvoor een groot deel van de tijd toegankelijk zijn.

Gezondheidseffecten zoals ontmoeten, bewegen kunnen dan op een natuurlijke manier uit dat soort plekken voortvloeien. Voor andere doelen, zoals verbinding tussen mensen die elkaar anders wellicht niet hadden ontmoet, maar ook voor educatie, lijkt enige schaalgrootte van het initiatief belangrijk.

Een belangrijk risico van dit soort initiatieven is gebrek aan financiering. Hiervoor kan contact gezocht worden met organisaties die belang hebben bij gebruik van een plek, bijvoorbeeld met het oog op hun doelen betreffende welzijn van hun bewoners (woningcorporatie), zelfredzaamheid en eigenaarschap (gemeente) of stadsnatuur (stichting). Deze partijen kunnen ook helpen met eventuele toestemmingen die nodig zijn. Mochten ze zelf te weinig budget beschikbaar hebben, dan kan het nuttig zijn om met hen samen subsidie aan te vragen.

De langere termijn: voortzetting van tijdelijke initiatieven of behalen van ander resultaat

Betreffende de Stadstuin mogen de tuinbakken er voor een periode van in totaal drie tot vijf jaar staan. Hoewel de onderdelen van Stadstuin de Greune Luiper zo zijn ingericht dat het

geheel over een paar jaar weer kan verhuizen, leidt dit tot beperkingen in de potentie van het initiatief, omdat bepaalde aankopen, verbeteringen en uitbreidingen door die tijdelijkheid niet de moeite waard zijn, of dat onzeker is. Daarop in tegenstelling: de kippenren met het kippenhok in Mariaberg is al verplaatst naar het grasveld ernaast dat in eigendom is van de gemeente en waar voorlopig niet gebouwd gaat worden. Hier wordt inderdaad ook nagedacht over verdere verbetering en uitbreiding van het initiatief. Hieruit kan voorzichtig worden geconcludeerd dat het nuttig is voor initiatieven op braakliggende terreinen om één of twee locaties voor de toekomst gepland te hebben voor zover mogelijk, waardoor nieuwe initiatieven ook in het licht geplaatst kunnen worden van die toekomst.

7.2. Ontmoetingen tussen bewoners van verschillende achtergronden middels spelen, sporten en ontspannen

Dit hoofdstuk vergelijkt met name gebieden die geherstructureerd werden met als één van de doelen het creëren van ontmoetingsmogelijkheden tussen bewoners. Aan het eind worden overkoepelende lessen getrokken voor dit type ruimte in de stad. Specifiek gaat het om het Vrijheidspark als ontmoetingsplek (hoofdstuk 4.5) en de speelgebieden langs het Blauwe Loper-tracé (hoofdstuk 3.3) in Maastricht. Deze plekken zijn heringericht met het creëren van ontmoetingsmogelijkheden als expliciet doel. De casussen over 'Thuisgevoel in een veranderende buurt' (hoofdstuk 3.5) en over de beweeg- en ontmoetingsplekken langs het groene loper-tracé (hoofdstuk 4.5) worden daarbij als hulp-casus gebruikt: ook langs dit meer uitgestrekte gebied is het de bedoeling dat ontmoetingsmogelijkheden ontstaan.

7.2.1. Een vergelijking van de plekken

Het Vrijheidspark langs de Groene Loper en de verschillende speelplekken langs het Blauwe Loper-tracé delen onder andere de wens van de ontwikkelaars en onderhouders om ze stimulerend te laten werken om bewoners van verschillende (deel)buurten elkaar te laten ontmoeten. Bij het Blauwe Loper-tracé gaat het vooral om het Sportpark Florasingel, de Speelplek Bataviaplantsoen en het Buurtpark Blauwdorp (zie hoofdstuk 3.1 en 3.3). Tabel 7.2.1 geeft een algemene vergelijking van deze gebieden.

Tabel 7.2.1: vergelijking van twee 'plekken voor verbinding' bij het Groene Loper en Blauwe Loper-gebied

	Vrijheidspark aan Groene Loper	Speelplekken langs de Blauwe Loper
Oppervlak	27 500 m ²	21 500 m ²
Start initiatief	2019	2023 (realisatie buurtpark verwacht, verwachte uitvoering na inventarisatie speelplekken door de gemeente)
Initiatief genomen door	Stichting Vrijheidspark en uitbater horecagelegenheid in Vrijheidspark	Samenwerking gemeente, woningcorporatie en provincie.
Beschrijving initiatief	Restaurant en terras dat sport- en spelmateriaal klaarlegt en activiteiten organiseert, groter klimrek, beweegtuin voor ouderen, kruidentuin en bedriegertjes (waterfonteintjes).	Zichtbaarder maken van Blauwe Loper-tracé. Stimuleren van plekken voor spontane ontmoeting langs het tracé zoals middels Buurtpark Blauwdorp en het plaatsen van bankjes. Stimuleren vestiging van kleine ondernemers.
Doel	Een aantrekkelijk en leefbaar park met activiteiten om bewoners van de buurten aan weerszijden van de Groene Loper met elkaar in contact te brengen.	Het met elkaar in contact komen van bewoners van de deel-buurten langs het Blauwe Loper-tracé bevorderen.
Bekostigd door	De stichting wordt financieel ondersteund door particulieren, bedrijven en fondsen. Daarnaast ontvangt men incidenteel subsidie van de gemeente Maastricht.	Gemeente, woningcorporatie en provincie.
Gebruik door wie en hoe	Diverse leeftijdsgroepen om te spelen, bewegen en ontspannen. Regelmatig gebruik.	Diverse leeftijdsgroepen om te spelen, bewegen en ontspannen.
Instandhouding	De gemeente onderhoudt het park, zoals de mosasaurus klimrek en de bedriegertjes. Verder is er geen ondersteuning, maar die is ook niet nodig stelt de ondernemer.	De gemeente onderhoudt het Blauwe Loper tracé en de voorzieningen in de parken en speelplekken.

Huidige en toekomstige ontmoeting langs de Blauwe Loper

Omdat de Blauwe Loper nog niet is aangelegd, hebben we verschillende stakeholders gevraagd naar huidige mogelijkheden voor ontmoeting langs het Blauwe Loper-tracé, en hoe zij inschatten dat de Blauwe Loper dit gaat beïnvloeden.

De gemeente

De gemeente geeft aan dat naast de ontmoetingsfunctie van het Buurtpark, het Blauwe Loper tracé het ook aantrekkelijker kan maken voor ondernemingen, zoals een restaurantje of een terrasje, om zich langs deze route in de buurt te vestigen. Ook op die manier kan zowel ontmoeting gestimuleerd worden als dat het gevoel van sociale veiligheid wordt vergroot. Ook bijvoorbeeld een kapper of snackbar kan fungeren als een belangrijke ontmoetingsplek in een buurt, en ook specifiek op buurtniveau voor de integratie van de buurt. Die functie van bedrijfjes is volgens de gemeente waarschijnlijk sterker als ze niet verspreid in de buurt liggen, maar iets centraler. Hoewel een groot deel van winkels en diensten wellicht inderdaad veel beter loopt als het bij elkaar staat in bijvoorbeeld een winkelcentrum, hebben kleinschalige bedrijfjes zoals kleine horeca en ambachtsfuncties zeker nog recht van bestaan op buurtniveau en dat kan ook aanvullend werken. Dat lijkt volgens de gemeente ook meer draagvlak te krijgen onder de bewoners.

Buurtopbouwwerk

Buurtopbouwwerk geeft aan dat er in Mariaberg over het algemeen al veel groen is, vooral in Proosdijveld. (De wat oudere jongeren gebruiken bijvoorbeeld de calisthenics-apparaten aan de Florasingel al goed.) Trichterveld was van nature ook groen. Dat is iets minder geworden maar nieuwe bewoners vinden hun buurt alsnog vaak groen. Betreffende deel-buurt Blauwdorp is er in ieder geval geen groene plek waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Van nature ontmoeten mensen elkaar wel al op de stoep of op een bankje. Desgevraagd voegt de buurtopbouwwerker betreffende een gezonde voedselomgeving toe dat nog niet zo heel lang geleden er meer winkeltjes (bakker, slager, kleine supermarkt) op de Ruttensingel en Volksbondplein waren. Er liggen nog wel kroegen in het Blauwdorp-gedeelte, dus het is verleidelijk voor veel bewoners om daar naartoe te gaan. Dit heeft ook een gezondheidsvoordeel: het geeft buurtbinding en een plek voor contact. Anderzijds is het voor sommige mensen een plek voor overmatig alcoholconsumptie. De frituurzaken vervullen soortgelijke positieve (ontmoeting) en negatieve (voedselkwaliteit) rollen voor de gezondheid, en ze zullen waarschijnlijk in de buurt blijven. Buurtbewoners komen zelf ook met activiteiten die veelal binnen zijn, zoals 'kienen' (een soort bingo) en winkelavonden: ze organiseren wat dat betreft vooral wat ze zelf leuk vinden om te doen.

Bewoners

Veel bewoners vinden de ontwikkeling van de Blauwe Loper-route en de ruimtelijke ontwikkelingen daaromheen om de buurt meer bij het centrum te betrekken over het algemeen een mooi initiatief. Eén bewoonster denkt daarbij bijvoorbeeld zelf aan de mogelijke baten voor wat betreft speelplekken voor kinderen en ontmoetingsplekken voor ouderen. Ze vindt het idee van de Blauwe Loper als route tussen buurt en binnenstad ook heel goed, maar ze richt zich vooral op het belang van de buurtbewoners, en denkt dat bewoners van Mariaberg daar vaak wat minder aan hebben: zij weten immers al hoe ze in de stad kunnen komen (bijvoorbeeld via de zijstraatjes).

Er moet volgens de bewoonster in de plannen vooral ook rekening gehouden worden met specifiek de jongere buurtbewoners. Jongeren van 9 tot 18 jaar oud zijn een vaak vergeten groep in de planvorming. Zij zijn echter de toekomst die het 'moeten gaan doen', en daar moet dus zeker ook rekening mee gehouden worden. De bewoonster noemt dat het goed zou zijn om een plek te hebben in een park langs de Blauwe Loper om koffie of thee te drinken. Bijvoorbeeld als daar een koffie-corner geopend zou worden en er wat bankjes geplaatst worden, zou dit een plek kunnen worden waar buurtbewoners niet alleen kunnen ontmoeten maar ook kinderen kunnen spelen. Ze denkt daarbij bijvoorbeeld aan het gebouw van Bankastudios (Zie hoofdstuk 3.2). Sommige bewoners bang zijn voor conflicten tussen fiets- en wandelverkeer qua verkeersveiligheid, mocht de Blauwe Loper zo worden aangelegd als de Groene Loper (als gedeelde strook). Anderen maken zich daar minder zorgen om en denken dat de Blauwe Loper als autoluwe verbindingroute door de buurt en naar het stadscentrum er misschien wel toe leidt dat ze nieuwe mensen leren kennen. Ook zien ze wel voor zich dat mensen de route inderdaad gebruiken om te wandelen, en dat misschien wat meer bedrijfjes zich er zouden vestigen. Ze zien ook wel voor zich dat toeristen de nieuwe Blauwe Loper route zouden willen bekijken, als het er daadwerkelijk mooier uit gaat zien.

Ondernemers van een eetcafé dat enkele jaren geleden verhuisde van het centrum van Maastricht naar een plek dichtbij het Blauwe Loper-tracé (en buurtpark) verwachten dat de Blauwe Loper de buurt gaat verlevendigen. De vrijwilligers van de Voedselbank, direct langs het Blauwe Loper-tracé, denken dat de Blauwe Loper de bereikbaarheid gaat verbeteren. (De Limburger, 2019).

7.2.2. Successen en knelpunten voor ontmoeting en verbinding tussen buurten

In dit hoofdstuk gaan de leerpunten voornamelijk over het vrijheidspark in het Groene loper-gebied. Dit omdat de ontmoetings-ambities langs het Blauwe Loper-tracé nog niet zijn gerealiseerd.

Successen

In het Vrijheidspark is een behoorlijk succes de daadwerkelijke ontmoeting tussen verschillende bewoners: het klimrek en de omgeving daarvan worden overwegend bezocht door families of ouders en er wordt overwegend door kinderen gespeeld. Verder wordt er gebruik gemaakt van de horecagelegenheid en komen mensen voor bewegen, ontspannen, het uitlaten van de hond, ontmoeten, voor de bankjes of voor transport. Veel respondenten ontmoeten ook anderen als ze bij de Mosasaurus klimrek komen. Dat zijn voornamelijk bekenden van ze: er wordt bijvoorbeeld op de plek afgesproken met andere ouders. De beweegapparaten in het Vrijheidspark worden regelmatig gebruikt door de wat jongere volwassenen, maar nagenoeg niet door ouderen. Wel de 'stangen' in het calisthenics-deel van de beweegtuin: die worden gebruikt door jongeren. Maar niet de beweegapparaten meet zijn gebouwd met het oog op dat ook ouderen er gebruik van kunnen maken. Het Koningsplein-gedeelte van het Vrijheidspark wordt minder intensief gebruikt, maar er gebeurt op meeste momenten wel iets. Bijvoorbeeld wordt er volleybal gespeeld, er wordt Bootcamp gedaan en de middelbare school in de buurt geeft er gymlessen. De meeste mensen vinden ook het Koningsplein een geschikte plek om te ontmoeten.

Knelpunten

De meeste bezoekers van het buurtpark lijken van buurten verder weg te komen: de bewoners van de twee dichtstbijzijnde buurten komen niet zo heel snel naar het Vrijheidspark. Volgens de vertegenwoordiger van de stichting van het park is dat omdat het wat onbekend terrein is en mensen liever in hun eigen buurt blijven. Daardoor vindt er wel ontmoeting plaats, maar minder tussen de bewoners van de 'kwetsbare' buurten waarvoor die ontmoeting toch iets meer was bedoeld door bijvoorbeeld de gemeente. Daaraan gerelateerd, lijken bewoners ook vaak niet geïnteresseerd in specifiek ontmoeten met bewoners van een andere buurt. In ieder geval betreffende de spontane ontmoeting, hebben ze vaak geen voorkeur voor waar anderen vandaan komen. Dit kan een risico worden als bij de keuze voor het type ruimtelijke inrichting of het type aangeboden activiteiten teveel gestuurd wordt op het doel van samenbrengen van de buurten. Dit vooral als dit in de plaats komt van een ander ontmoetings-doel, waar meer bewoners behoefte aan hebben en wat uiteindelijk dan ook dit meer gebruik zal leiden.

Kansen

Een plek pal naast het Groene Loper-tracé (de 'kop van de Frankenstraat') mag volgens de gemeente een 'evenementen-pleintje' worden: het is tijdens het ontwerp en de aanleg bewust leeg gehouden om te zien hoe het benut zou worden, bijvoorbeeld door de buurt. Dit zodat het als 'groene uitloper' kan fungeren: een aantrekkelijke verbinding tussen de buurten aan weerszijde van het Groene Loper-tracé voor bewegen en ontmoeten.

Dit groene plein zou volgens een buurtnetwerk en verschillende lokale ondernemers voor de sociale verbinding tussen Wyckerpoort en Wittevrouwenveld kunnen zorgen, en ook een Groene uitloper kunnen zijn richting het stationsgebied. Deze plek lijkt voor veel bewoners echter gezien te worden als 'verkeersplein': men weet vaak niet van bovenstaande overwegingen. Als de gemeente duidelijker kan maken aan bewoners dat er op deze en andere 'groene uitlopers' veel mogelijk is, dan kan het zijn dat er ook op deze plekken bewonersinitiatieven 'van onderaf' ontstaan. Dit temeer als partijen zoals gemeente en buurtnetwerk de bewoners attenderen op de subsidie voor hun ideeën middels de burgerbegroting (zie hoofdstuk 3.2).

Risico's

Bij de speelplekken langs het Blauwe Loper-tracé speelt het risico dat bewoners die meehielpen met het ontwerp van het buurtpark (zie hoofdstuk 3.1) voor hun gevoel onvoldoende meegenomen zijn in de verdere stappen van de ontwikkelingen langs het Blauwe Loper-tracé. Daarnaast liggen er nu bij de bewoners al ideeën voor het ontwikkelen van ontmoet- en speelplekken langs de toekomstige Blauwe Loper (zie hoofdstuk 3.2 en 3.3). De systeemwereld, echter, wil stap voor stap werken aan de Blauwe Loper. Dit terwijl nu dus al wel behoeftes liggen in de andere deelbuurten dan die van het buurtpark. Ons advies is dan leren van het Vrijheidspark: daar zijn bewoners al vooraf aan de beslissingen over het Groene Loper-tracé betrokken en is een klankbordgroep opgebouwd. Die heeft zich uiteindelijk ontwikkeld tot de 'stichting Vrijheidspark' die op eigen benen verder denkt over gebruik van het park, en gaandeweg zijn ook andere bewoners en kleine ondernemers aangehaakt. Hierbij moet echter opgepast worden door de systeemwereld: er moet voor gewaakt worden dat bewoners-initiatieven die van onderop komen niet teveel beïnvloedt

worden door doelen die van bovenaf geformuleerd zijn (zie bijvoorbeeld onder 'knelpunten'). Bewoners zouden hun initiatief kunnen staken als ze geen toestemming krijgen voor wat zij specifiek willen, of gestuurd worden om vooral iets anders te doen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de plek die ze uitkiezen voor hun idee. Initiatieven die van onderop komen en toegestaan worden, hebben ook meer potentie voor eigenaarschap door de buurtbewoners.

7.2.3. Overkoepelende lessen: kansen en risico's voor verbindingsplekken

Het succes van het vele gebruik van het Vrijheidspark langs de Groene Loper is waarschijnlijk voor een belangrijk deel te danken aan het feit dat bewoners betrokken waren in het stadium vooraf aan ontwerpbeslissingen voor dat gebied. Doordat de klankbordgroep van bewoners al tijdens de bouw van de A2-tunnel mee-overlegde met de gemeente over de inrichting van het Oranje- en Koningsplein. En bij de herinrichting van het park was één van de eisen van de gemeente voor de komst van een paviljoen in het Vrijheidspark aansluiting van de uitbater ervan bij deze stichting. Een overkoepelende les is dus bewoners op tijd te betrekken bij een ruimtelijk ingreep. Dit zodat hun ideeën nog meegenomen kunnen worden, waardoor ze beter gemotiveerd blijven en uiteindelijk de kans groter is dat ze ook meer zorg dragen voor de publieke ruimtes in hun buurt.

De Blauwe Loper is een initiatief door gemeente, woningcorporatie en provincie. Waarschijnlijk is het mede daardoor (nog) niet omarmd door veel bewoners. Echter ligt hier een kans om ook daar bewoners te betrekken vooraf aan ontwerpbeslissingen voor dat gebied, en nu al te investeren in een bewonersgroep die ook kennis van zaken heeft en partners weet te bereiken. Hiervoor kan deels geput worden uit de bewonersgroep die deelnam aan de participatieve ontwerpessies van Buurtpark Blauwdorp. Ook kan de gemeente bij de vestiging van kleine ondernemers wellicht de eis stellen van aansluiting bij de ontmoetingsdoelen langs het Blauwe Loper-tracé, en aansluiting bij de wensen van de bewoners of een park-commissie. (Dit in lijn met het geleerde over de horeca-voorziening in het Vrijheidspark langs de Groene Loper). Dit kan bijvoorbeeld wellicht in de buurt van Buurtpark Blauwdorp, waar in één van de nieuwbouw-panden ook een ontmoetingsruimte wordt gerealiseerd (zie hoofdstuk 3.1). Daarbij moet echter wel oog zijn voor dat de buurtontwikkeling plaatsvindt op plekken waar de bewoners niet, of op een andere manier, in geïnteresseerd zijn. En dat er gericht wordt op tijdsbesteding of activiteiten die in lijn zijn met wat de bewoners willen. Dit niet alleen om 'kartrekkende bewoners' voldoende gemotiveerd te houden, maar ook vanwege de eerder aangegeven rol van 'vertrouwen' (zie hoofdstuk 3.5). Zoals daar al uitgelegd: bewoners raken vertrouwd met plekken die onderdeel van hun dagelijks leven vormen, omdat ze daarvan de ongeschreven regels en omgangsvormen kennen. Ook zien ze daar regelmatig dezelfde 'bekende vreemden', die bijdragen aan thuisgevoel en comfort. Deze overkoepelende les voor ontmoetingsplekken is dus kortom: kondig ruim vooraf aan de ruimtelijke ingreep bij zoveel mogelijk omwonenden de plannen aan, en geef aan dat er ruimte is voor focus op de plekken en activiteiten die ze zelf het belangrijkste vinden.

7.3. Participatieprocessen om buurtparken te ontwerpen

Dit hoofdstuk vergelijkt met name de specifieke casussen over participatieve processen om buurtparken te ontwerpen: Buurtpark Blauwdorp in Maastricht (hoofdstuk 3.1) en Park West in Kerkrade (hoofdstuk 5).

7.3.1. Een vergelijking van de casussen

Zowel in Blauwdorp als in Heilust is bewonersparticipatie ingezet om een (buurt)park te ontwerpen. Er vond in beide buurten sloop plaats om nieuwe toekomstbestendige woningen te bouwen. Een deel van de vrijkomende ruimte werd benut om een park te realiseren. De voornaamste kenmerken van beide casussen staan kort beschreven in tabel 7.3.1. In beide buurten is sprake van sociale- en fysieke problematieken. Enkele verschillen tussen beide casussen zijn vooral te vinden in de opzet en het verloop van de bewonersparticipatie.

Tabel 7.3.1. Relevante kenmerken van beide casussen

	(Bewonersparticipatie) Buurtpark Blauwdorp	(Bewonersparticipatie) Park West
Oppervlakte	ca 9500 m ²	ca 50000 m ²
Ontstaansgeschiedenis en beschrijving herstructureringsplannen	Mariaberg heeft te maken met sociale veiligheidsproblemen op het gebied van drugsoverlast, mishandeling en vernielingen. Woningen voldeden niet meer aan de huidige standaard. Het antwoord van de gemeente op deze problemen is de Blauwe Loper met een buurtpark: een ontwikkelingsplan waarin een nieuwe oost-west verbinding wordt voorgesteld die de drie buurten beter op elkaar moet doen aansluiten en de wijk als geheel verbindt met het centrum van Maastricht.	Rond 2010 wordt door de gemeente samen met de woningcoöperatie en provincie een visie opgesteld voor Kerkrade West. De uitdagingen in de Heilust zijn o.a. krimp, vergrijzing, woningen die niet meer voldoen, en verlies van voorzieningen. De sloopopgave in de wijk biedt kansen voor groen, waaronder de komst van een park dat ontmoeting mogelijk moet maken.
Initiatief herstructurering	Gemeente, woningcoöperatie in samenwerking met provincie	Gemeente, woningcoöperatie in samenwerking met provincie
Kenmerken van de buurt	<ul style="list-style-type: none"> - Sociaal onveilig - Gedateerde woningen - Werkloosheid, lage SES - Daadkrachtige bewoners - Succesvolle sociale projecten - Geen duidelijk centrum en geen (fysieke) samenhang tussen buurten 	<ul style="list-style-type: none"> - Sociaal onveilig - Gedateerde woningen - Werkloosheid, lage SES - Sterk verenigingsleven - Passieve houding/geringe participatie - stenige buurt, geïsoleerde ligging
Initiatief en begeleiding	Gemeente, architect, woningcorporatie	Gemeente, architect, woningcorporatie
Doel bewonersparticipatie	Zorgen dat de onderdelen van het park ook echt gebruikt gaan worden en bewoners het park meer als van henzelf beschouwen en daardoor meehelpen met het onderhoud.	Vergroten verantwoordelijkheidsgevoel voor de eigen leefomgeving en bewoners stimuleren om initiatieven in het park te ontplooiën

<p>Organisatie/ opzet bewoners-participatie</p>	<p>Representativiteit en identificatie stakeholders: Omwonenden uitgenodigd via buurtkrantje en nieuwsbrief. Daarnaast lijst met bewoners op basis van leeftijd en hoe lang woonachtig in buurt. 10 bewoners aanwezig en dit is niet representatief voor de diversiteit (leeftijden, oude en en nieuwe bewoners, migratie-achtergrond, deel-buurt) van het park.</p> <p>Moment: vooraf aan de participatief-ontwerpsessies lag wel een eerste ontwerp voor hoofdstraten, gazon en bomen, maar dit was een basaal ontwerp en lag nog niet vast. Op een beperkt budget na, kon de ruimtelijke inrichting nog goed beïnvloed worden door de bewoners.</p> <p>Verwachtingen: de verwachtingen van de meeste deelnemers waren in lijn met die van de organisatoren: besef dat men realistisch moet blijven betreffende oa kosten, en de andere deelnemers zich ook moesten kunnen vinden in het resultaat. Af en toe was er iemand met een ambitie die niet echt gedeeld werd maar die het moeilijk vond om deze los te laten.</p> <p>Transparantie en informatie: deelnemers wisten dat ze zouden gaan meebeslissen over de inrichting van het park. Echter was ook voor de organisatie nog niet duidelijk hoeveel sessies ze in totaal zouden organiseren, slechts deels wat de vervolgstappen zouden in de volgende stap, en niet echt naar welk eindresultaat toegewerkt zou worden en hoe dat gebruikt zou worden. Dit werd aan het begin wel basaal uitgelegd, maar bij vervolgsessies wisselde een deel van de samenstelling van de groep.</p> <p>Vaardigheden: er is gekozen voor in stappen toewerken naar een ontwerp een realistische inrichting mee kon ontwerpen: van het introduceren van thema's (spelen, ontspannen, ontmoeten, tuinieren...) middels een tekening niet op schaal naar een tekening op schaal. Verder stond er een schaalmodel in de ruimte, die bewoners kon helpen de vertaalslag te maken naar de 3D werkelijkheid. Ook waren 2 medewerkers van het architectenbureau aanwezig om bewoners te helpen die het lastig vonden te tekenen, maar wel verbaal ideeën hadden.</p> <p>Tijd: na elke sessie werd een verslagje geschreven (door de gemeente) en teruggekoppeld aan de bewoners. Daarin werd ook globaal de volgende stap aangekondigd.</p>	<p>Representativiteit en identificatie stakeholders: zowel stakeholders (bv. voetbalvereniging, welzijnsorganisatie) als bewoners zijn uitgenodigd. Zowel via uitnodiging als vertegenwoordigers ingezet om 'achterban' te bereiken en mobiliseren.</p> <p>Moment: een hoofdstructuur van het park was voorgesteld. De invulling van diverse park-gedeelten was open.</p> <p>Verwachtingen: wantrouwen van de bewoners moest tijdens sessies worden overwonnen. Niet alle wensen van bewoners zijn ingewilligd. Gemeente nam beslissingen als er twee tegengestelde meningen waren onder bewoners. Na de sessies werd wijkontwikkeling binnen de gemeente opgeheven. Daardoor beperkte opvolging voor initiatieven in het park.</p> <p>Transparantie en informatie: er is helder gecommuniceerd dat de invulling van het park nog bepaald mag worden door bewoners, maar dat het realistisch moet zijn betreffende o.a. kosten.</p> <p>Informatie: bewoners zijn geïnformeerd over de stappen in het participatieproces en wat de plannen zijn voor het park. Vanwege de laaggeletterdheid is dat zo laagdrempelig mogelijk gedaan.</p> <p>Vaardigheden: naast de workshop-begeleiding zijn mensen expliciet uitgenodigd om over bepaalde onderwerpen (in groepjes) mee te denken als zij daar bepaalde kennis over hebben.</p> <p>Bewoners kregen bij aanvang van elke sessie een terugkoppeling van de voortgang, waarbij ook werd stilgestaan bij of, waarom en hoe suggesties zijn meegenomen.</p>
--	---	--

Effecten bewoners-participatie	Er is een participatief ontwerp uitgekomen waar de bewoners onderling tevreden over zijn. Dit is vertaald door een architectenbureau, waarbij voldoende elementen over zijn gehouden van het bewoners-ontwerp, zodat de bewoners ook daarover voldoende tevreden zijn. Weinig bij-effecten: temeer omdat een aantal deelnemers ondertussen alweer is verhuisd uit te buurt.	- Het doel van bewonersparticipatie is niet volledig behaald. De meer kleinere gewenste bewonersinitiatieven om het park 'in bezit' te nemen moeten bottom-up worden gecreëerd, is door verschillende betrokken benoemd. - Het park zelf is een opwaardering en verbetert het aanzien van de wijk
Succesfactoren	- Begeleiding van bewoners tijdens de raadpleging	- Braakliggende terrein was toegankelijk en te gebruiken voor bewoners - Representativiteit nagestreefd en bereikt. - Ondersteuning voor bewoners tijdens de raadpleging
Knelpunten	-Braakliggende terrein is niet toegankelijk voor bewoners (vanwege de ruimte die nodig is om woningen te bouwen)	- Sociaal programma startte later dan de fysieke ingrepen in de wijk - Aanleg park startte zo'n vier jaar na de bewonersparticipatie-workshops - Niet iedereen binnen de gemeente leek achter de opzet en ideeën van de bewonersparticipatie te staan - Beperkte ondersteuning voor het realiseren van ideeën
Kansen		
Risico's		- Bewonersinitiatieven (bv. moestuinbakken in het park) niet altijd breed gedragen
Overige opmerkingen	-Het park is nog niet in aanleg	-Momenten van wrijving tijdens de sessies door wantrouwen onder bewoners. -Het park is aangelegd en momenteel zo'n vier jaar in gebruik

7.3.2. Successen en knelpunten voor bewonersparticipatie om buurtparken te ontwerpen

Beide participatieprocessen zijn zeer degelijk aangepakt: er is goed nagedacht over welke en hoe bewoners te betrekken en de begeleiding tijdens de workshop. De bewoners waren over het algemeen heel tevreden met de ontwerpen die het heeft opgeleverd. In beide casussen was het lastig of onmogelijk om toekomstige omwonenden en gebruikers van de parken te bereiken evenals het behouden van voldoende enthousiasme onder de bewoners om mee te blijven denken tijdens zo'n langdurig traject.

7.3.3. Overkoepelende lessen: kansen en risico's voor bewonersparticipatie om buurtparken te ontwerpen

Bewonersparticipatietrajecten kunnen verschillende doelen hebben, denk aan het benutten van bewonerskennis, een betere kwaliteit van het groen of betere verantwoording van beslissingen die worden genomen. De opzet van het beoogde participatieve proces dient afgestemd te worden op het doel ervan: wanneer het doel van bewonersparticipatie vooral gericht is op de gebruikers (zoals het bevorderen van het verantwoordelijkheidsgevoel voor de leefomgeving) in plaats van gericht op de groene ruimte (zoals een betere kwaliteit) of de overheidsinstelling (zoals beter gebruik van lokale kennis) moet er voldoende opvolging zijn om bewoners hierin te ondersteunen. Los van het exacte doel van de bewonersparticipatie dient er voldoende momentum te zijn voor de bewonersparticipatie. Het openstellen van het gebied waarvoor ontworpen wordt, kan hierbij waardevol zijn. Participatietrajecten vinden vaak plaats in relatie tot grote opgaven in de wijk die lang duren. Het zou hierbij kunnen helpen een gefaseerde aanpak te hanteren zodat bewoners in kleine stappen meegenomen kunnen worden en zo ook betrokken blijven. Tot slot dient voor heldere verwachtingen tussen de bewoners en de organisatoren van de bewonersparticipatie gezorgd te worden. Dit zal de waardering over het proces zal de tevredenheid die wordt ervaren onder bewoners vergroten.

7.4 Samenwerkingsproces voor gezonde schoolomgevingen (en andere semi-publieke plekken)

Dit hoofdstuk vergelijkt met name de specifieke casussen over samenwerkingsprocessen om gezonde schoolomgevingen te creëren: kindcentrum Groene Loper (hoofdstuk 4.3) in Maastricht en kindcentrum Droomhof (hoofdstuk 6.1) in Kerkrade. De casussen 'Winkelcentrum Voltastraat' (hoofdstuk 4.4) en 'Bankapark' (hoofdstuk 3.2) worden daarbij als ondersteunende-casussen gebruikt, omdat ook dat semi-private (en dus niet geheel publieke) omgevingen zijn.

7.4.1. Successen en knelpunten voor samenwerkingsprocessen gezonde schoolomgevingen

In zowel Maastricht (aan de Groene Loper) als in Kerkrade (in Eygelshoven) wordt gewerkt aan de komst van Integrale KindCentra (IKCs). In beide gevallen werden ambities gesteld om gezondheid mee te nemen in de planvorming. De voornaamste verschillen en overeenkomsten van beide casussen zijn beschreven in tabel 7.4.1. Typerend voor beide plekken waar de IKCs zullen worden gebouwd is dat de schoolterreinen weinig sociaal toezicht kennen. Betreffende het samenwerkingsproces zijn in beide projecten bij aanvang ideeën over de ontwikkeling van de IKCs opgehaald onder allerlei betrokkenen. Deze ideeën omvatten gezondheidsaspecten zoals lichaamsbeweging en ontmoeten. Later, in de planfase, was gezondheid in beide trajecten echter niet leidend en was de komst van het gebouw prioritair. Er is minder aandacht voor de bredere omgeving van de IKC's.

Tabel 7.4.1. Relevante kenmerken van beide IKC-casussen

	Samenwerkingsproces gezonde omgeving IKC Groene Loper	Samenwerkingsproces gezonde omgeving IKC
Oppervlakte terrein	ca 3000 m ²	ca 11500 m ²
Ontstaansgeschiedenis en beschrijving van de plannen	<p>In 2010 wordt de mogelijkheid van een kindcentrum aan de (dan toekomstige) Groene Loper benoemd in het WijkOntwikkelingsPlan.</p> <p>In 2019 stelt gemeente het Integraal Huisvestingsplan Primair onderwijs vast. Het voorgestelde plan bestaat uit de komst van een Integraal Kind Centrum met de fusie twee basisscholen op een nieuwe locatie, namelijk aan de Groene Loper.</p>	<p>Op de huidige locatie van de basisschool (uit 1973) komt een nieuw toekomstbestendig gebouw met als invulling een IKC.</p>

Kenmerken terrein en omgeving	<ul style="list-style-type: none"> - weinig sociaal toezicht vanuit aangrenzende panden, redelijk ingesloten terrein - Veel entrees naar terrein - Langs Groene Loper met veel nieuwbouw, grenzend aan bestaande wijk en in de buurt van winkelcentrum. - Nieuwbouw en verbouw 	<ul style="list-style-type: none"> - Weinig sociaal toezicht, zeer ingesloten terrein - Slechts een entree naar terrein - Nieuwbouw IKC op huidige locatie basisschool. Bestaande school wordt gesloopt. - Locatie aan woonstraat, aan de rand van de kern van
Belangrijkste betrokken initiatiefnemers	<ul style="list-style-type: none"> - Gemeente (en projectbureau) - Onderwijsstichting - Kinderopvangorganisatie 	<ul style="list-style-type: none"> - Gemeente - Onderwijsstichting - Kinderopvangorganisatie
Gestelde gezondheidsdoelen (in relatie tot gezonde omgeving IKC) en ingrepen om deze te bereiken	<p>Doelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ontmoeting - Bewegen o.a. stimuleren van wandel- en fiets van en naar school - Levendigheid <p>Voorgestelde ingrepen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ontmoeting stimuleren door bij elkaar brengen voorzieningen. - Koppeling met bestaande maar doorontwikkelde voorzieningen aan het Leeuwenpark zoals het gemeenschapshuis met een gymzaal of de Lourdeskerk. - Openbare speelplaats of een gedeelde pleinfunctie van het Leeuwenpark. - Grondgebonden woningen of appartementen van 2/3 bouwlagen aan Leeuwenpark (sociale controle) - Bestaande speeltoestellen in het Leeuwenpark behouden 	<p>Doel:</p> <p>Positieve gezondheid is een van de thema's voor de nieuwbouw</p>

Voorgestelde manier van samenwerking en proces	<ul style="list-style-type: none"> - In verkenningsfase projectbureau aan de leiding - Vanaf planfase door gemeente opgepakt met onderwijsstichting 	<ul style="list-style-type: none"> - Gemeente beoogd een nieuwe manier van samenwerken en een brede integrale aanpak.
Verloop van het de samenwerking (incl. samenwerking met gezondheidssector)	<ul style="list-style-type: none"> - In de verkenningsfase is een brede inventarisatie van ideeën en wensen uitgevoerd onder relevante stakeholders, zoals omwonenden en ouders van kinderen aan het toekomstig IKC. Hierbij zijn ook gezondheidsaspecten meegenomen. - In de planfase werd de opgave bij de gemeente ondergebracht. De ontwikkeling van het gebouw werd prioritair. Er vonden gemeentelijke afstemmingsoverleggen plaats. Gezondheid was niet leidend en er was geen intersectorale samenwerking. 	<ul style="list-style-type: none"> - In de verkenningsfase werden veel thema's op tafel gelegd, waaronder aspecten van de gezonde leefomgeving. Men was zoekende naar een geschikte vorm om daaraan (samen) te werken. - Er zijn werkgroepen opgericht, waaronder een IKC-gebruikersgroep. - Op tactisch niveau is duidelijk gemaakt dat de IKC-ontwikkeling integraal moet worden opgepakt.
Aspecten gezonde leefomgeving die aandacht krijgen	<ul style="list-style-type: none"> - Verkeer en parkeren - Sociale veiligheid 	<ul style="list-style-type: none"> - Verkeer en parkeren - Sociale veiligheid
Knelpunten	<ul style="list-style-type: none"> - Aspecten van gezonde schoolomgeving botsten met wet- en regelgeving (bv. de wens om speelplaats openbaar te maken) - Ontbrekende toekomstvisie voor het gebied - Ontbrekende overkoepelende projectleider voor de ontwikkeling - Gezondheidssector niet standaard vertegenwoordigd 	<ul style="list-style-type: none"> - Aspecten van gezonde schoolomgeving botsten met wet- en regelgeving (bv. 600m2 schoolplein). - De inzet op 'positieve gezondheid' in de ruimtelijke ontwikkeling leek niet echt een gedeelde ambitie onder belangrijke partners zoals de onderwijsstichting. - Gezondheidssector niet standaard vertegenwoordigd

Kansen	- RuimteGIDS checklist Gezonde ruimtelijke ontwikkeling, bijv. om goede opgave te creëren met een gedeelde doelstelling of om abstracte ambities om te zetten in concrete oplossingen.	- RuimteGIDS checklist Gezonde ruimtelijke ontwikkeling, bijv. om plannen of beleid op een kwantitatieve manier te beoordelen.
---------------	--	--

Overige opmerkingen	- Schoolstichting is bouwheer - Het IKC werd vanaf het begin van het proces gezien als vliegwiel voor de ontwikkeling van het gebied	- Schoolstichting is bouwheer
----------------------------	---	-------------------------------

7.4.2. Successen en knelpunten voor gezonde schoolomgevingen

De RuimteGIDS onderzoekers werden tijdens de verkenningsfase van het ruimtelijke proces voor de komst van het Integraal Kind Centrum (IKC) de Groene Loper en IKC Droomhof betrokken. In deze fase vond het proces in Maastricht onder leiding van Projectbureau A2 plaats en was breed ingestoken. Stakeholders in de omgeving van het Leeuwenpark werden betrokken bij het stellen van ambities. Ouders van toekomstige schoolkinderen van het IKC en bewoners zijn uitvoering geraadpleegd. Er was gedeeld enthousiasme om het thema gezondheid mee te nemen in de plannen. Er was betrokkenheid van RuimteGIDS met de mogelijkheid om activiteiten uit te zetten. De planfase stond onder leiding van de gemeente. Tijdens de planfase lukte het RuimteGIDS niet om betrokken te blijven en verzwakte de aandacht voor gezondheid in de ontwikkeling van het IKC. Het is geen leidend thema voor de ontwikkeling van de plannen en het ontwerp. Er is in een van de gesprekken gezegd dat mensen tijdens de uitwerking van plannen “*in hun oude stand terugvallen*”: mensen moeten terug naar de beslissers binnen hun organisatie of vallen terug op regelgeving waardoor (gezondheids)ambities onvoldoende gerealiseerd worden. Bijvoorbeeld, het perceel in Kerkrade is zeer ruim met 11500m². Echter sinds 1997 wordt voor schoolpleingrootte de Modelverordening Onderwijsvesting van de Vereniging Nederlandse Gemeenten aangehouden. Daarin staat dat bij een schoolgrootte van meer dan tweehonderd kinderen 600m² schoolplein voldoende is. Dit weerhoudt de initiatiefnemers ervan (mogelijk mede vanwege het budget dat gekoppeld is aan 600m²) om een groter schoolplein te realiseren. In Kerkrade was de intentie om de IKC-ontwikkeling integraal op te pakken en was men zoekende naar een geschikte vorm om samen te werken. Uiteindelijk hebben zich enkele werkgroepen gevormd die zich met name op het ontwerp van het schoolgebouw en perceel concentreerden. In beide projecten was de gezondheidssector van de gemeenten niet standaard vertegenwoordigd in de ‘kerngroep’. Zowel in Maastricht als in Kerkrade is veel aandacht uitgegaan naar sociale veiligheid en verkeer en parkeren. De wens om een levendige plek te creëren en daarmee ontmoeting te stimuleren botste in beide projecten met het grote belang dat scholen hechten aan een (sociaal) veilige plek om te kunnen leren en spelen. En daar zijn bovendien ook regels voor (afsluiting en omheining van schoolpleinen).

Met name in Kerkrade speelde mee dat het schoolterrein omsloten is en sociaal toezicht ontbreekt. De angst was dat dit met name in de avond voor overlast en vernieling kan zorgen wanneer het hele terrein toegankelijk zou zijn. Er is nu een ontwerp gemaakt waarin het voorste gedeelte, dat zichtbaar is vanaf de straatzijde, openbaar is en mogelijkheden biedt voor bewegen en ontmoeting. Naast sociale veiligheid is veel aandacht besteed aan het bevorderen van actief transport naar school en de rol van parkeerplaatsen. In zowel Maastricht als Kerkrade is de wens vanuit school om voor IKC-gebruikers (leerkrachten, kinderopvangmedewerkers) een parkeervoorziening nabij te hebben. Naast het dilemma dat dit oplevert, omdat parkeerplaatsen en het bijkomende autogebruik geen goed voorbeelden zijn en ruimte wegneemt waardoor minder plek is voor bijvoorbeeld stallingsmogelijkheden voor de fiets, is er ook de nodige tijd besteed aan het parkeerprobleem en minder aandacht uitgegaan naar andere aspecten van de gezonde leefomgeving.

7.4.3. Overkoepelende lessen: kansen en risico's voor samenwerkingsprocessen gezonde schoolomgevingen

Bij aanvang van de ruimtelijke projecten heerste enthousiasme om gezondheid mee te nemen in de plannen. Echter, gezondheid is een abstract en breed begrip. Mede daardoor lijkt het te zijn weggevallen als prioriteit in de ontwikkeling van de IKCs. Een vergelijkbaar fenomeen hebben we gezien in de scoring van belangrijkheid van de verschillende aspecten van een gezonde leefomgeving rondom de IKCs: abstract geformuleerde ambities van de gezonde leefomgeving worden als belangrijker gezien dan concrete aspecten van de gezonde leefomgeving (zoals bepaalde gezonde ontwerpprincipes). Er dient goed bewaakt te worden dat het thema gezondheid in ruimtelijke plannen voldoende aandacht krijgt. Het wordt nu onvoldoende en niet in de volle breedte meegenomen in de uitwerking van plannen. Ook een visie voor een gebied zou kunnen helpen om gezondheid mee te nemen. Daarnaast is regelmatig benoemd dat een overkoepelende projectleider absolute noodzaak is. Deze kan helpen om barrières die er zijn (wet-regelgeving, gebrek aan mandaat, verschillende belangen) te doorbreken. Echter deze personen en de noodzakelijke integrale samenwerking ontbreken. De gezondheidssector is niet standaard vertegenwoordigd in gemeentelijke structuren die werken aan ruimtelijke plannen. Ook het Bankapark (zie hoofdstuk 3.2) is een plek die semi-privaat is, net als de schoolpleinen. Bij ons voorstel aan de uitbaters van het gebouw in het park om rond het gebouw met muziekstudio's geschikter te maken als gezonde leefomgeving, merkten we dat dit logischerwijs niet de hoogste prioriteit had bij de organisatie. Voor hen waren de primaire thema's muziek, kunst en cultuur, waarbij wel aandacht uitging naar het betrekken van omwonenden en mogelijk deels beheer van het groen door die omwonenden. Een reden dat hierbij de samenwerking tot een 'gezond park' toch langer stand kon houden, was dat hier geen conflict was in ruimte-gebruik: de uitbater van het gebouw gebruikte het park zelf weinig voor haar kerndiensten.

De ingezette checklist gezonde ruimtelijke ontwikkeling kan ingezet worden in de verschillende fasen van planning (van verkenning tot planvorming) en lijkt een aantal verschillende functies te kunnen vervullen. In de verkenning kan het bijdragen aan het agenderen en uitwerken van het thema gezondheid in ruimtelijke plannen. Het kan helpen om professionals en beleidsmakers te laten inzien hoe ze kunnen bijdragen aan een gezonde leefomgeving. Het biedt mogelijkheden om met alle partijen tot gedeelde doelstellingen te komen. Daarnaast kan het dienen als 'gespreksinstrument', met

bijvoorbeeld bewoners. Ook bewoners kunnen oordelen over (het belang van) de verschillende aspecten voor gezonde ruimtelijke ontwikkeling met behulp van het instrument. In de fase waarin plannen worden uitgewerkt kan het bijdragen aan het concretiseren van gezondheidsambities of bij een doorontwikkeling van het instrument tot het kwantitatief beoordelen van de plannen (toetsingsinstrument). Dit laatste zou kunnen helpen om gezondheid beter te borgen in het proces. Het instrument zou doorontwikkeld kunnen worden waarbij gekeken kan worden in hoeverre en op welke manier het kan bijdragen aan de borging van gezondheid in ruimtelijke plannen.

7.5. Plekken en instrumenten voor bewonersparticipatie

7.5.1. Beschrijving

In de literatuur over participatie gaat veel aandacht uit naar methoden, bepaalde formats voor gesprekken en sociale interactie. In veel gevallen gaat het om procedures die gepaard gaan met gesprekken aan een tafel, in een zaaltje op een moment dat vooraf in agenda's werd genoteerd (eg Citizenlab, 2022; de Weger & van Vooren, 2022; Aan de slag met de omgevingswet.nl, 2023). Er zijn echter ook veel mensen die niet van gesprekken aan een tafel houden, of die geen agenda gebruiken om hun dag en week in te delen. Het is daarom belangrijk om variatie aan te brengen in plekken, tijden en instrumenten voor bewonersparticipatie in onderzoek en verbetering van de leefomgeving. Er is in die literatuur echter veel minder aandacht voor de plekken en objecten die uitnodigen tot participatie en interactie. Uit onderzoek blijkt dat 'plekken voor participatie' en de objecten daarin geen neutraal decor vormen, ze maken bepaalde vormen van interactie mogelijk en sluiten andere vormen uit. De filosoof Bruno Latour (1987) die onderzoek doet naar de verwevenheid van wetenschap en samenleving stelt dat we niet alleen naar de interacties van menselijke actoren, wetenschappers, politici, bedrijven, moeten kijken maar ook naar de interacties en 'onderhandelingen' met objecten. Een gezonde leefomgeving komt ook tot stand in interacties tussen menselijke en niet-menselijke actoren zoals straten, bomen, kippen, ratten, virussen, gebouwen, lucht. Die niet menselijke actoren doen ook mee in een participatieproces. Een internetformulier, een gemeentelijk gebouw, een buurthuiskamer of een ijscowagentje nodigen uit tot andersoortige interacties en participatie. We maken een analyse van de wijze waarop in dit onderzoek een selectie van actoren: bewoners, onderzoekers, plekken, en objecten uitnodigden tot participatie in het onderzoek of verbeteren van de leefomgeving.

Gedurende ons onderzoek werden buurtbewoners op verschillende manieren uitgenodigd om mee te doen in het onderzoeken van de leefomgeving door eigen kennis, ervaringen en observaties te delen. In het hoofdstuk over 'Thuisgevoel' (Deel 3) werden al de methodes beschreven van het gebruik van een 'buurtdagboek' en het buiten tentoonstellen van een grote luchtfoto van de buurt. We kozen deze instrumenten omdat we merkten dat er steeds een lage opkomst was van buurtbewoners als we hen uitnodigden bij leernetwerkbijeenkomsten in een zaaltje op vastgesteld tijdstip. Met de luchtfoto's betrokken we geïnteresseerde voorbijgangers zonder de noodzaak om agenda's te trekken. En de reizende buurtdagboeken gaven bewoners ook de nodige flexibiliteit om hun bijdrage naar eigen inzicht en op een geschikt moment te geven.

Daarnaast zetten we ook instrumenten in die niet direct het doel hadden om informatie bij bewoners op te halen voor een gezonde leefomgeving, maar daar toch geschikt voor bleken. Het betrof een meetfiets die hittestress en luchtkwaliteit meet en wildcamera's die het gedrag van stadsdieren observeerden. In eerste instantie ging het ons bij inzet van deze meetfiets om het ophalen van meetresultaten over hittestress en luchtvervuiling. En de camera-opnames waren bestemd voor een ander onderzoeksproject. Echter droegen deze instrumenten ook bij aan het delen van informatie door bewoners over een gezonde buurt. In de volgende sectie kijken we hoe buurtbewoners via deze instrumenten de ruimte namen om deel te nemen in het onderzoeken of verbeteren van hun leefomgeving door mee te kijken, denken, spreken, schrijven of doen.

7.5.2. Evaluatie

Reizende dagboeken en luchtfoto

In het reizende buurt dagboek vroegen we bewoners om hun dromen, wensen, ideeën en ervaringen met de buurt te delen. Hierbij lag de nadruk op het thuisgevoel. Bewoners kregen veel ruimte voor eigen invulling en ze konden de werkvorm naar eigen inzicht naar zich toetrekken met tekst, tekening, collage, foto of andere gecombineerde bijdragen. Ze mochten hierbij zelf kiezen of ze hun naam erbij wilden zetten en op de hoogte gehouden wilden worden of dat ze anoniem wilden blijven. (Zie hoofdstuk 'Thuisgevoel' in Deel 3 voor een verdere omschrijving van de methode.)

Het reizende buurt dagboek verzamelde 29 bijdragen van buurtbewoners. Het buurt dagboek leverde mooie en veelzijdige inblikjes in de buurt op, echter deze kwamen niet vanzelf tot stand. Om een reizend buurt dagboek vruchtbaar in te zetten is het noodzakelijk dat iemand de dagboeken beheert, onderbrengt bij buurtbewoners en in de gaten blijft houden waar ze zijn. De reis kan via individuele contacten en persoonlijke netwerken verlopen, echter de samenwerking met een schoolklas bleek ook zeer waardevol. Het is dan ook aan te raden deze methode te koppelen aan buurt-organisaties of initiatieven die het ondersteunen. In een ander buurt dagboek-onderzoek (Roomans et al 2021) werd het dagboek onderdeel van een burgeronderzoek over parkervaringen waarbij meerdere buurtbewoners de dagboeken hielpen onderbrengen en ophalen.

Resultaten tekenen en kleuren op de kaart

We presenteerden de grote poster met luchtfoto we op een tafel op publieke plekken in de buurt. Daarnaast zaten de onderzoekers op stoeltjes, en werd iets te drinken geboden aan bezoekende bewoners. De bewoners konden met post-its en stickers hun opmerkingen op de kaart aangeven. (Zie hoofdstuk 3.5 'Thuisgevoel in de buurt' voor een verdere omschrijving van de methode.)

Vooraf op plekken waar sowieso al veel mensen kwamen om bijvoorbeeld ook boodschappen te doen, trok dit mensen aan om een kijkje te nemen. In 3 sessies, hebben 33 buurtbewoners in gesprekken ondersteund door de luchtfoto bijgedragen aan het onderzoek. In vergelijking met de opkomst in geagendeerde bijeenkomsten is dit een aardige hoge deelnamegraad, die waarschijnlijk deels te danken is aan het in het oog springen van de grote luchtfoto op de tafel, die ook nog eens een scherp ruimtelijk beeld van de buurt gaf.

Gesprekken en metingen bij de meetfiets

Ten tijde van het RuimteGIDS onderzoek fietsten we zowel in het Groene Loper-gebied als het Blauwe Loper-gebied rond om metingen te doen (zie Figuur 7.5.1). Hiervoor stopten we op enkele punten en deden daar dan een hittestress-gerelateerde meting (zoals luchttemperatuur) of een meting van concentraties luchtvervuilende stoffen (zoals fijnstof). Op de fiets was ook een bordje gemonteerd waarop de tekst stond 'onderzoek naar een gezonde buurt'. Al bij het langsfietsen, trok dit de aandacht van veel voetgangers, die de fiets nakeken. Tijdens het stoppen gedurende vijf tot vijftien minuten om metingen te doen, werden we als onderzoekers door meer dan de helft van de passerende voetgangers aangesproken. Dit varieerde van korte opmerkingen (bijvoorbeeld 'mooie fiets') en vragen tijdens het lopen (bijvoorbeeld 'is dat een mobiele zendmast?') tot bewoners die stopten voor een lang gesprek. Deze bewoners begonnen het gesprek meestal met de vraag 'wat bent u

aan het doen?'. Na uitleg dat het een meetfiets betrof, en wat de fiets mat, werd meestal goedkeurend gereageerd. Wij konden daarna vragen stellen aan deze bewoners over wat ze van hun buurt vonden vanuit gezondheidsperspectief.



Figuur 7.5.1: de meetfiets

Deze methode had meerdere voordelen boven de 'klassieke' methode van het doen van straatinterviews:

1. We werden als onderzoekers actief benaderd, in plaats van dat we bewoners moesten benaderen. Dit leek te helpen bij de bereidwilligheid van bewoners om het gesprek aan te gaan.
2. Het leek makkelijker om het perspectief over te brengen van een gezonde leefomgeving. Bewoners deelden ook inzichten over andere gezondheidsgerelateerde onderwerpen van hun buurt zoals verkeersveiligheid en sociale onveiligheid.
3. Vermoedelijk een hogere bereidwilligheid om verder bij te dragen: als we de bewoners vroegen of we later nog eens contact met hen op mochten nemen over ons onderzoek, reageerden zij altijd bevestigend.

Daarnaast leken de bewoners tevreden het gesprek te beëindigen als wij of zij weer verder moesten. Hoewel de meetfiets heel specifieke metingen deed van hittestress en fijnstof, werd er in de interacties rond de meetfiets ook andere kennis uitgewisseld over een gezonde leefomgeving. Meetfiets en onderzoeker samen vormden voor passanten een mooie aanleiding om stil te staan bij hun leefomgeving.

Gesprekken en observaties bij wildcamera's

Op zowel plekken in het Blauwe Loper-gebied als het Groene Loper-gebied plaatsten we wildcamera's (zie Figuur 7.5.2). Dit in eerste instantie om de wilde dieren in de stad te kunnen observeren (zoals vos, steenmarter, eekhoorn en egel). Daarmee wilden we (middels WhatsApp-groepen en social media) de buurtbewoners bewust maken welke dieren

er, grotendeels onopgemerkt, in hun buurt leefden. Daarnaast diende het als bron voor onderzoek naar infectieziekten.

Deze methode hielp vooral waar deze van praktisch nut was voor bewoners: zij wilden veelal ook graag zelf weten welke stadsdieren voorkwamen op de plek waar zij bijvoorbeeld de kippen onderhielden of tuinierden. Samen met bewoners koos de onderzoeker een plek voor de camera. Ook het uitlezen van de camera was een contactmoment. Op deze manier kwam makkelijker een gesprek op gang over andere zaken die speelden betreffende deze publieke plekken, waaronder ook het reilen en zeilen van een burgerinitiatief zoals het kippenveldje (zie hoofdstuk 3.5). Bovendien konden de onderzoekers zo ook een klein steentje bijdragen aan deze initiatieven.

We concluderen dat het bij het nadenken over bewonersparticipatie goed is om niet alleen naar zaken als procedures, inkadering machtsverhoudingen, representatie en verwachtingen te kijken, maar ook naar de plekken en objecten die mensen samenbrengen, en naar de interacties die dat teweeg brengt.



Figuur 7.5.2: voorbeeld van een wildcamera, hier op het kippenhok van het 'Kippenveldje' (zie Deel 3).

8. Brede lessen

In dit hoofdstuk worden de RuimteGIDS brede lessen gepresenteerd. Op basis van twee expertsessies met betrokkenen zijn drie thema's naar boven gekomen die deze lessen samenvatten.

1. Het meenemen van gezondheid in ruimtelijke plannen en beleid

Kennis over de gezonde leefomgeving wordt afgewogen ten opzichte van andere belangen in ruimtelijke planningsprocessen en beleid, maar wordt in de finale besluitvorming vaak overvleugeld door de belangen die zwaarder wegen of beter toetsbaar/aantoonbaar zijn. Denk bijvoorbeeld aan realisatiekosten of onderhoudstechnieken. In vergelijking met die belangen kan gezondheid worden beschouwd als een 'zachte waarde'. Dit vraagt om nieuwe strategieën om het robuuster te maken en sterker in te bedden in beleid. We adviseren de formulering van normeringen op basis van kwantitatieve kennis over de relatie tussen de leefomgeving en gezondheid. Hier is een parallel te trekken van de buitenaanleg naar het interieur, waar gezondheid wel met harde normen wordt geborgd, bijvoorbeeld in het bepalen van de ventilatievoorzieningen van een schoolgebouw.

- "Gezondheid in omgevingsbeleid en plannen kan alleen als er harde verplichtingen komen anders sneuvelt gezondheid in het proces."

Alleen normeren zal echter niet effectief zijn. Immers, de relatie tussen de leefomgeving en gezondheid is complex, en afhankelijk van de lokale context. Er bestaat veel kennis over gezondheid in de leefomgeving bij praktijkprofessionals. Bovendien bestaat er veel kennis over duurzaamheidsinnovaties, met oog op klimaatadaptatie, energiebesparing of biodiversiteitswinst, die ook meekoppelkansen op vlak van gezondheid bieden. Echter dient ook bewonerskennis meegenomen te worden in de besluiten die worden gemaakt voor beleid en in de praktijk. Het is juist deze context-gewortelde kennis die nog onderbelicht en overvleugeld blijft. Uit de deelprojecten blijkt een grote behoefte om te leren hoe bepaalde kennis en innovaties toegepast kunnen worden in de praktijk. We adviseren nader onderzoek naar een instrument om de kennis toepasbaar en toetsbaar te maken.

2. Bewonersinitiatieven

Binnen de RuimteGIDS casussen werden verschillende vormen van participatie bestudeerd, zowel top-down als bottom-up geïnitieerde processen. Succesvolle bewonersinitiatieven ontstaan vaak spontaan en zijn veelal oorspronkelijk bedacht door bewoners om een antwoord te vinden op concrete problemen in de dagelijkse beleving van de eigen woonomgeving. Deze trajecten zijn tot stand gekomen door middel van ondersteuning van gemeenten of andere lokale partijen, zoals woningcorporaties. Anderzijds is er top-down geïnitieerde participatie, rond projecten die juist door een overheid of andere maatschappelijke partij worden ontwikkeld om bewoners en eindgebruikers te betrekken in de conceptvorming van publieke en publiek-private projecten zoals aanleg van parken, van infrastructuur, en de bouw van woningen. De RuimteGIDS casussen leren dat participatie door bewoners niet opgelegd kan worden. Zulke vormen van top-down participatie zijn niet succesvol omdat ze bijvoorbeeld niet goed aansluiten bij wat bewoners willen en waar hun

behoeften liggen. We hebben gezien dat gemeenten experimenteren met bewonersparticipatie. Een belangrijke aanbeveling die daaruit voortkomt is dat er binnen de gemeente een gedeelde visie op bewonersparticipatie en bewonersinitiatieven dient te zijn zodat de communicatie tussen systeem- en leefwereld soepel verloopt en gemeenteamttenaren én bewoners weten waar ze aan toe zijn (bv. wat is mogelijk op een bepaalde plek en welke ondersteuning is daarvoor beschikbaar). De ondersteuning vanuit de gemeente kan bestaan uit kennis, netwerk van mensen en middelen zoals subsidies of voorzieningen zoals een wateraansluiting, locatie of onderdak. Op al deze aspecten dient goede afstemming te zijn binnen de gemeente. Kostenbesparing wordt door de gemeenten soms wordt aangehaald om de starten met participatieprocessen (bv. groenonderhoud door bewoners in plaats van door een groenvoorziening), maar waar rekening mee gehouden dient te worden is dat de monetaire kosten hoger kunnen zijn dan de monetaire baten. Dit neemt natuurlijk niet weg dat er positieve neveneffecten kunnen ontstaan die gewaardeerd worden (bv. sociale ontmoeting).

3. Sociaal-inclusieve ontmoeting

Gemeenten, woningcorporaties en andere instanties werkzaam in de publieke ruimte ambiëren met regelmaat om via de inrichting van de leefomgeving ontmoeting tussen verschillende sociale subgroepen te stimuleren. Sociale groepen zijn dan bijvoorbeeld gebaseerd op leeftijd, woonbuurt en sociaal-economische status. Specifieke plekken inrichten voor ontmoeting tussen verschillende groepen blijkt een grote uitdaging. Aan de ene kant omdat de toe-eigening van een ingerichte plek onverwacht verloopt – er komen bijvoorbeeld heel andere leeftijdsgroepen of subculturen naar een plek dan verwacht. Anderszins omdat het moeilijk blijkt om eigen (bottom-up) initiatieven in te bedden. Zo is ruimte vaak tijdelijk in gebruik door ontwikkelingsdynamiek en verdwijnen ontmoetingsruimtes. Of zijn initiatieven niet in overeenstemming met beheer- en onderhoudsmethodes van de plaatselijke overheid. Bovendien zijn ontmoetingsplekken het project van een bepaalde geleding in de maatschappij, en roepen ze juist protest op bij andere geledingen, bijvoorbeeld ten gevolge van overlast die ervaren wordt door niet-gebruikers.

- *“Top-down ontmoeting stimuleren komt regelmatig voor maar dat gaat mis”*

Dit komt omdat mensen zich minder prettig of veilig lijken te voelen op deze beoogde plekken (bijvoorbeeld om het gebruik van de ruimte niet duidelijk is) en omdat mensen van nature geneigd zijn gelijken op te zoeken, ze clusteren samen met mensen van dezelfde groep. Ontmoeting tussen verschillende sociale groepen kan een belangrijk streven zijn voor een gezonde stad, maar dit hoeft niet altijd ingeregeld te worden. Denk bijvoorbeeld aan de vele spontane ontmoetingen die plaatsvinden nabij supermarkten, buurtwinkels en cafetaria's. We adviseren daarom om interventies te enten op contextuele parameters, om functies passend te clusteren en goed te kijken naar bestaande spontane gebruikspatronen die geconsolideerd of verduurzaamd kunnen worden.

Conclusie

Het overkoepelende doel van RuimteGIDS was om kennis over het creëren en behouden van een gezonde leefomgeving te ontwikkelen. Deze kennis dient stedelijke gemeenten en de GGD in Zuid Limburg te ondersteunen bij het meenemen van (positieve) gezondheid in omgevingsbeleid, in lijn met de Omgevingswet en op basis van de in RuimteGIDS fase 1 opgestelde kennisagenda.

De breed gedragen en actuele kennisagenda uit fase 1 heeft ervoor gezorgd dat we met leergemeenschappen actiegericht onderzoek konden uitvoeren naar de kennisvragen. Uit dit onderzoek blijkt dat er ruime kennis beschikbaar is over de gezonde leefomgeving, waaronder bewoners-, ontwerpers-, en wetenschappelijke kennis, maar dat deze kennis niet altijd goed wordt meegenomen en afgewogen. In dit verslag zijn nieuwe inzichten over de gezonde stedelijke leefomgeving gepresenteerd, met name op de thema's ontmoeting, bewonersparticipatie en samenwerking tussen verschillende disciplines en bewoners, die kunnen bijdragen aan de integratie van gezondheid in lokaal omgevingsbeleid.

Bronnen

- 1Limburg (2016). Woonpunt verkeert in zwaar weer. [Artikel dd 14 januari 2016.]
- 1Limburg (2019). Maastricht en initiatiefnemers in impasse over ROZ-gebouw. [Artikel dd 11 april 2019.]
- 1Limburg (2020). Verbouwing ROZ-gebouw tot cultuurpaleis januari van start. [Artikel dd 15 december 2020.]
- 1Limburg (2021a). Maastricht wil speeltuinen wippen: bewoners in actie. [Artikel dd 12 maart 2021.]
- 1Limburg (2021b). Sloop speeltuinen Maastricht van de baan. [Artikel dd 21 april 2021.]
- Aan de slag met de omgevingswet (2022). [Opgehaald van aandeslagmetdeomgevingswet.nl dd 1 december 2022.]
- Bankastudios (2022). Bankastudios Maastricht. [Opgehaald van www.bankastudios.nl dd 20 oktober 2022.]
- Blokland, T. (2008). *Oog voor elkaar. Veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam University Press. 10.5117/9789089640437
- Blokland, T., & Nast, J. (2014). From Public Familiarity to Comfort Zone: The Relevance of Absent Ties for Belonging in Berlin's Mixed Neighbourhoods. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(4), 1142-1111 1159. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12126>
- BOEi (2022). BOEi Restaureren en herbestemmen van cultureel erfgoed. [Opgehaald van www.boei.nl dd 15 oktober 2022.]
- CBS in uw buurt. Opgehaald van <https://www.cbsinuwbuurt.nl> in Februari 2023.]
- CBS Statline kerncijfers wijken en buurten 2015.
- Buro Lubbers (2012). Definitief Ontwerp Stedebouwkundig Landschappelijk Plan.
- Citizenlab (2022). Participatie en de omgevingswet. Een praktische handleiding voor gemeenten in Nederland. [Opgehaald van www.citizenlab.co dd 1 december 2022.]
- Cratsborn, S., Knibbe, M., Horstman, K., (2014). *Fragiel vertrouwen, gewaagde relaties: een etnografisch onderzoek naar ervaringen van veiligheid*. (Universiteit Maastricht)
- Cyclorama (2012). Panoramafoto. [Foto opgehaald van kaartviewer.maastricht.nl dd 24 januari 2023.]
- Cyclorama (2013). Panoramafoto. [Foto opgehaald van kaartviewer.maastricht.nl dd 24 januari 2023.]
- Cyclorama (2014). Panoramafoto. [Foto opgehaald van kaartviewer.maastricht.nl dd 24 januari 2023.]
- Cyclorama (2016). Panoramafoto. [Foto opgehaald van kaartviewer.maastricht.nl dd 24 januari 2023.]
- Cyclorama (2018). Panoramafoto. [Foto opgehaald van kaartviewer.maastricht.nl dd 24 januari 2023.]
- Cyclorama (2020). Panoramafoto. [Foto opgehaald van kaartviewer.maastricht.nl dd 24 januari 2023.]
- Cyclorama (2021). Panoramafoto. [Foto opgehaald van kaartviewer.maastricht.nl dd 24 januari 2023.]
- Dear Hunter (2019). Ruimte maken voor Gezondheid in de Stad – Naar een Zuid Limburgse kennisagenda. Bijdrage Dear Hunter.

- De Limburger (2011). Bewoners Mariaberg akkoord met sloop. [Dagblad-artikel dd 29 september 2011.]
- De Limburger (2013). Biedermeierplan Mariaberg van start. [Dagblad-artikel dd 10 augustus 2013.]
- De Limburger (2017). Akkoord over 'Blauwe Loper'. [Dagblad-artikel dd 6 september 2017.]
- De Limburger (2019a). Nieuw elan voor oude volkswijk. [Dagblad-artikel dd 23 februari 2019.]
- De Limburger (2019b). Maastrichts restaurant De Branding maakt herstart op nieuwe plek. [Dagblad-artikel dd 10 april 2019.]
- De Limburger (2020a). Enthousiasme over plan Blauwe Loper [Dagblad-artikel dd 3 juni 2020.]
- De Limburger (2020b). Meeste huurders vertrekken gewoon. [Dagblad-artikel dd 15 augustus 2020.]
- De Limburger (2020c). Sloop voor Blauwe Loper kan beginnen. [Dagblad-artikel dd 29 september 2020.]
- De Limburger (2021a). Streep door 125 speelplekken. [Dagblad-artikel dd 10 maart 2021.]
- De Limburger (2021b). Besluit sloop 125 speelplekken reëel, maar het komt er niet van. [Dagblad-artikel dd 18 maart 2021.]
- De Limburger (2021c). Kippenhok van studenten als ontmoetingsplek: zonder gekakel gaat Claartje haar hok in. [Dagblad-artikel dd 20 januari 2021.]
- De Limburger (2021d). Leeuwenparkje wordt een levendig wijkhart [Dagblad-artikel dd 10 februari 2021].
- De Limburger (2022a). Lilian moet twee keer verhuizen voor aanleg van de Blauwe Loper. [Dagblad-artikel dd 18 februari 2022.]
- De Limburger (2022b). Verhalen uit Mariaberg: over een smalle beurs en de Blauwe Loper. [Dagblad-artikel dd 24 juni 2022.]
- De Limburger (2022c). Blunder over speelplekken in de stad hersteld. [Dagblad-artikel dd 15 oktober 2022.]
- De Limburger (2022d). Deze inwoners van Maastricht kregen geld om zelf hun buurt leefbaarder te maken: dit deden ze ermee. [Dagblad-artikel dd 27 oktober 2022.]
- Elzerman, K., & Bontje, M. (2015). Urban shrinkage in parkstad limburg. *European Planning Studies*, 23(1), 87-103.
- Facebook (2023). De Kippen van Mariaberg. [Opgehaald van <https://www.facebook.com/kippenvanmariaberg> in Februari 2023.]
- Flytcatcher internet reserach, 2021. Omgevingsenquête KKC De Groene Loper
- Gemeente Maastricht (2010). Buurtmonitor Maastricht. [Opgehaald van www.maastricht.nl en maastricht.buurtmonitor.nl in Oktober 2012]]
- Gemeente Maastricht (2017). Raadsinformatiebrief Initiatiefplan
- Bankastudios. [Beleidsnota/Raadsinformatiebrief dd 18 april 2017. Opgehaald van www.maastrichtbeleid.nl.]
- Gemeente Maastricht (2019a). [Persoonlijke communicatie met projectleider]
- Gemeente Maastricht (2019b). Verslag 2e Bewonersbijeenkomst 09 mei 2019.
- Gemeente Maastricht (2019c). Verslag 3e Bewonersbijeenkomst 11 juni 2019.
- Gemeente Maastricht (2020). Verslagen overleg ontwerp bouwplan Blauwe Loper.
- Gemeente Maastricht (2020b). Omgevingsvisie Maastricht 2040. [Opgehaald van www.gemeentemaastricht.nl dd 7 mei 2020.]

- Gemeente Maastricht (2021a). [Persoonlijke communicatie met stedenbouwkundige]
- Gemeente Maastricht (2021b). Beantwoording diverse vragen nota Speulenter en uitwerking bezuinigingsmaatregel 8,5: indikken areaal openbare sport- en speelvoorzieningen. [Beleidsnota/Raadsinformatiebrief dd 2 april 2021. Opgehaald van www.maastrichtbeleid.nl.]
- Gemeente Maastricht (2022a). [Persoonlijke communicatie met projectleider voor de buurt]
- Gemeente Maastricht (2022b). Voortzetting kippenren Mariaberg. [Opgehaald van www.burgerbegrotingmaastricht.nl dd 20 december 2022]
- Gemeente Maastricht (2022c). Burgerbegroting Maastricht. [Opgehaald van burgerbegrotingmaastricht.nl dd 6 januari 2023.]
- GGD Zuid Limburg (2016). Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2016.
- GGD Zuid Limburg (2020). Gezondheidsmonitor Volwassenen en Ouderen 2020. [Opgehaald van www.maastrichtbeleid.nl dd 12 december 2022.]
- Horstman en Knibbe (2022) *Gezonde stad. Uitsluiting en ontmoeting in de publieke ruimte*. Uitgeverij de Graaff, Utrecht
- KPMG (2020). Onderlegger bezuinigingsproces – Gemeente Maastricht. [Opgehaald van www.maastrichtbeleid.nl dd 12 december 2022]
- Latour, B. (1987). *Science in action: How to follow scientists and engineers through society*. Harvard university press.
- Lofland, H. L. (1998). *The Public Realm. Exploring The City's Quintessential Social Territory*. Transaction Publishers.
- López, M., Van Nes, A., De Bonth, L., Verhagen, D. (2012). *Sociaal Veilige Stedenbouw: De ruimtelijke potenties van de Maastrichtse wijken Mariaberg en Pottenberg*.
- Maastricht Lab (2022). Maastricht-LAB: aanjager van nieuwe stadsontwikkeling. [Opgehaald van maastrichtlab.nl dd 15 oktober 2022.]
- Match Maastricht (2022). Find volunteer work and connect with your city. [Opgehaald van matchmaastricht.nl dd 27 januari 2023.]
- McKenzie, T. L., Cohen, D. A., Sehgal, A., Williamson, S., & Golinelli, D. (2006). System for Observing Play and Recreation in Communities (SOPARC): reliability and feasibility measures. *Journal of Physical Activity and Health*, 3(s1), S208-S222.
- Mattheij, B., Jansen, A.W.C.M., Beusmans, J.C.M.G. (2019). Bestemmingsplan De Blauwe Loper gemeente Maastricht.
- Muziekgieterij (2022). History Muziekgieterij. [Opgehaald 13 november 2021 van muziekgieterij.nl dd 13 november 2021.]
- Pfadenhauer, L. M., Gerhardus, A., Mozygamba, K., Lysdahl, K. B., Booth, A., Hofmann, B., ... & Rehfuess, E. (2017). Making sense of complexity in context and implementation: the Context and Implementation of Complex Interventions (CICI) framework. *Implementation science*, 12(1), 1-17.
- Project for Public Places, P. (2016). What is Placemaking? In R. T. LeGates & F. Stout (Eds.), *The City Reader* (6th ed., pp. 558-562). Routledge.
- RIVM (2016) 'Handreiking Bewonersparticipatie bij de inrichting van een gezonde leefomgeving' (2016) - Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
- RTV Maastricht (2021). Gedeeld kippenhok Mariaberg ligt er vernield bij. [Artikel dd 15 september 2021]
- Saelens, B. E., Frank, L. D., Auffrey, C., Whitaker, R. C., Burdette, H. L., & Colabianchi, N. (2006). Measuring physical environments of parks and playgrounds:

EAPRS instrument development and inter-rater reliability. *Journal of Physical Activity and Health*, 3(s1), S190-S207.

- Servatius (2016). Ontwikkeling Blauwdorp. [Brief aan bewoners dd 15 februari 2016.]
- Servatius (2017a). Plannen Blauwdorp. [Brief aan bewoners dd 10 januari 2017.]
- Servatius (2017b). Bouwen in Blauwdorp. [Nieuwsbrief aan bewoners dd september 2017]
- Servatius (2019). Uitnodiging informatiemarkt voor de buurt. [Brief aan bewoners dd 11 november 2019.]
- Servatius (2022). [Persoonlijke communicatie met projectleider dd 24 februari 2022.]
- Slagboom en Peeters (2020). Slagboom en Peeters Luchtfotografie Obliëkvier. [Luchtfoto opgehaald van app.slagboomenpeeters.com dd 24 januari 2023.]
- Slagboom en Peeters (2022). Slagboom en Peeters Luchtfotografie Obliëkvier. [Luchtfoto opgehaald van app.slagboomenpeeters.com dd 24 januari 2023.]
- Stichting Ateliers Maastricht (2022). [Opgehaald van sam-ateliers.nl dd 15 oktober 2022.]
- Stichting Vrijheidspark Maastricht (2022). Activiteitenplan.
- Ten Brink (2021). Een beter leven op de Groene Loper. Zuyd Hogeschool.
- Thuis in Maastricht (2022a). Nieuwbouw Blauwe Loper officieel van start in Mariaberg. [Web-artikel op www.thuisinmaastricht.nl dd 31 januari 2022.]
- Thuis in Maastricht (2022b). Sporten en spelen in de buurt. [Web-artikel op www.thuisinmaastricht.nl dd September 2022.]
- Universiteit Maastricht (2020a). Interview met projectleider van de gemeente. [Mondelinge communicatie dd 17 december 2019.]
- Universiteit Maastricht (2020b). Interview met stedenbouwkundige van de gemeente. [Mondelinge communicatie dd 9 januari 2020.]
- Universiteit Maastricht (2020c). Interview met woningcorporatie. [Mondelinge communicatie dd 23 maart 2020.]
- Universiteit Maastricht (2020d). Interview met ontwerper van het buurtpark. [Mondelinge communicatie dd 26 februari 2020.]
- Universiteit Maastricht (2020e). Interview met buurtopbouwwerker. [Mondelinge communicatie dd 7 mei 2020.]
- Universiteit Maastricht (2020f). Interview met twee bewoners van Blauwdorp. [Mondelinge communicatie dd 7 mei 2020.]
- Universiteit Maastricht (2021a). Gesprek over onderzoeks-casussen in Mariaberg met buurtopbouw en buurtnetwerk. [Mondelinge communicatie dd 20 april 2021.]
- Universiteit Maastricht (2021b). Gesprek over onderzoeks-casussen in Mariaberg met Match-studenten. [Mondelinge communicatie dd 27 april 2021.]
- Universiteit Maastricht (2021c). Straatinterviews en straatobservaties. [Veldwerk uitgevoerd in de buurt Mariaberg in de periode juni-november 2021.]
- Universiteit Maastricht (2021d). Huis-aan huis-interviews omwonenden Bankapark. [Veldwerk uitgevoerd in de buurt Mariaberg op 12 augustus 2021.]
- Universiteit Maastricht (2021e). Komen tot een plek voor bewoners in het Bankapark. [Gesprekken tussen UM enerzijds en Bankastudios, Buurtnetwerk, Buurtopbouwwerk en gemeente Maastricht anderzijds, dd november 2021 - februari 2022]
- Universiteit Maastricht (2022a). Straatinterviews en straatobservaties. [Veldwerk uitgevoerd in de buurt Mariaberg in de periode juli-oktober 2022.]
- Universiteit Maastricht (2022b). Bewonersbijeenkomsten voor feedback op onderzoek. [Mondelinge communicatie.]

- Universiteit Maastricht (2022c). Komen tot een inventarisatie van speel- en beweegplekken in Mariaberg. [Overleg tussen UM, Buurtopbouwwerk en Buurt netwerk Mariaberg dd 4 april 2022 en 19 april 2022.]
- Universiteit Maastricht (2022d). Sport- en spelplekken Mariaberg. [Overleg tussen UM, Buurtopbouwwerk en Buurt netwerk Mariaberg dd 6 oktober 2022.]
- Universiteit Maastricht (2022e). Reflectie bijeenkomst sport- en spelplekken Mariaberg van de gemeente Maastricht. [Notulen bijeenkomst dd 12 oktober 2022]
- Universiteit Maastricht (2022f). Whatsapp Groep 'Kippen Maastricht'. [Whatsapp-berichten dd 7 juli 2022 tot 31 december 2022]
- Universiteit Maastricht (2022g). Gesprek over Bankapark met Buurt netwerk en Buurtopbouw. [Mondelinge communicatie dd 7 februari 2022.]
- Universiteit Maastricht (2022h). Organisatie van activiteiten voor bewoners in het Bankapark. [Gesprekken tussen UM enerzijds en Bankastudios, Buurt netwerk en CNME anderzijds, dd januari 2022 - juni 2022]
- Universiteit Maastricht (2022i). Een activiteitenprogramma en subsidieaanvraag voor het Bankapark. [Gesprekken tussen UM enerzijds en Bankastudios, Buurt netwerk en Buurtopbouwwerk anderzijds, dd mei 2022 - oktober 2022]
- van Hees S, Horstman K, Jansen M, Ruwaard D. Photovoicing the neighbourhood: Understanding the situated meaning of intangible places for ageing-in-place. *Health Place*. 2017 Nov;48:11-19. doi: 10.1016/j.healthplace.2017.08.007. Epub 2017 Sep 23. PMID: 28889043.
- Weger, E. de, N. van Vooren, B. Keij (2022) Randvoorwaarden voor succesvolle inwonerparticipatie. Handvatten op basis van onderzoek naar de ervaringen van professionals en inwoners. RIVM
- Wood, S. (2021). Werken aan een gezonde Groene Loper. Een onderzoek naar het verminderen van hittestress en luchtvervuiling aan de Groene Loper. Zuyd Hogeschool.
- Woonpunt (2019). Integrale oordeelsbrief van Autoriteit woningcorporaties. [Brief aan Stichting Woonpunt dd 11 februari 2019.]
- Woonpunt (2021). Kippen scharrelen rond in het hart van Mariaberg. [Artikel dd 14 juni 2016.]
- Ziegler, F., Apers, C., Van Riet, Prins, T., Kogelman, K (2014). Blauwe Loper, Maastricht: Ruimtelijke verkenning en fasering.
- Ziegler-Branderhorst (2018). Structuurschets Blauwdorp.
- Ziegler-Branderhorst (2019). 't Proosdijveld: Nieuw park voor bewoners Blauwdorp en onderdeel van de Blauwe loper. [Bewonersavond dd 24 oktober 2019]
- Ziegler-Branderhorst (2020). Buurtpark Blauwdorp Maastricht: voorlopig Ontwerp juli 2020.
- Ziegler-Branderhorst (2022). [Opgehaald van www.zieglerbranderhorst.nl dd 1 december 2022.]
- Zuiderlicht (2013). Verbinden en vooruit kijken: Ambitiedocument Buurtontwikkeling Mariaberg.
- Zuyd Hogeschool (2020). 'Green Cohesion': een voorstel voor de herinrichting van de open ruimte aan het Fatimaplein, rond de voormalige parochiekerk en het ROZ gebouw. Bachelor Built Environment, in opdracht van lectoraat SURD - project City Deal Kennis Maken met Maastricht, gesubsidieerd door regieorgaan SIA. [studenten-ontwerp dd 15 december 2020.]

Colofon

Ruimte Maken voor Gezondheid In De Stad

Maart 2023

Auteurs:

- Dorus Gevers (Maastricht University - Gezondheidsbevordering)
- Bram Oosterbroek (Maastricht University - Maastricht Sustainability Institute)
- Sandra Akkermans (GGD Zuid Limburg)
- Camille Aardening (Maastricht University - Maastricht Sustainability Institute)
- Paola Esser (GGD Zuid Limburg)
- Mare Knibbe (Maastricht University - Health Ethics and Society)
- Marijn van de Weijer (Zuyd Hogeschool)

Kernteam (overige leden):

- Maria Jansen (Maastricht University - Health Services Research)
- Joop de Kraker (Maastricht University - Maastricht Sustainability Institute)
- Stef Kremers (Maastricht University - Health Promotion)